જૈન સતી મંડળ.

ગીતિ.

[illegible]

[illegible]

પ્રગટ કર્તા

શ્રી જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ.

[illegible]

પાલીતાણા.

[illegible]

ભાવનગર [illegible]

[illegible]

કીમત રૂ. ૦-૮-૦

અર્પણ પત્રિકા.

[illegible]

[illegible]

અમે છીએ,

શ્રી જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગના

વ્યવસ્થાપકો.

प्रस्तावना.

આર્યાવર્તની સર્વ પ્રજાની ધાર્મિક તથા સાંસારિક ઉન્નતિના વિચારોના મહાસાગરનું મથન કરતાં તેમાંથી નવનીતરૂપે એક સિદ્ધાંત પ્રગટ થયો છે કે, " સ્ત્રી જાતિના શિક્ષણ ઉપર જગતનું કલ્યાણ આધાર રાખે છે. આ સિદ્ધાંત ખરેખર માનનીય છે. વળી તે સિદ્ધાંત પ્રાચીન છે. પૂર્વકાળે જ જગતમાં સ્વતંત્ર તથા નીતિમાન ધર્મશીલ સ્ત્રીઓ જેમના ઉદરમાંથી જન્મ લઈ ને આ માનવજીવનનું મહત્વ વધાર્યું છે. પોતાની જાતિમર્યાદા, સ્વતંત્રતા અને ગૌરવની રક્ષા કરી છે, તે આર્યસતી અને વિદુષી માતાઓ-તેજ પ્રમાણ હતી. અસંખ્ય સન્નારીઓ પોતપોતાના જીવનમાર્ગ ઉપર શિક્ષણનો પ્રદીપ હાથમાં લઈને દૃઢ પ્રતિજ્ઞાની સાથે સંસારની લાલચોની સાથે સંગ્રામ કરતાં કરતાં આગળ વધી છે. વળી જે વીરાઓ પોતાના જીવનમાં સ્વર્ગીય સ્થાનની પ્ર- ત્યક્ષ દેખાવ કરીને આ જગતમાંથી ચાલ્યા ગયા છે, તેઓના ભાગ્યશાળીનું આશ્રય સ્થળ સુશિક્ષિત માતાનો ખોળો હતો તે ઉછેરના પ્રમાણે તેઓને ધર્મમાં રાગ, નીતિમાં પૂર્ણ અને વ્યવસાય અને ઉત્સાહમાં અગ્નિશિખા પ્રમાણે વ્યક્ત બનાવ્યા છે. ટુંકામાં જેઓ આ સંસારમાં મહાન આત્મા બનેલા છે, અને બને છે, તેઓ માતાના ગુણગ્રાહી બને છે, વળી જેઓ સંસારમાં ઉન્નતિ કરવાને અસમર્થ, નીચ, સ્વાર્થપર અને સંસારને કલંકિત કર- નારા થાય છે, તે પણ માતાના દોષગ્રાહી થાય છે. આથી સિદ્ધ થાય છે કે, ભાગ્યોના પરમ પ્રયોગનો આધાર માતાજ છે અને ભાગ્યની હાનિનું મૂળ પણ માતાજ છે.

તેથી આર્ય માતાઓને સુધારવાની પૂર્ણ આવશ્યકતા છે. હવે તે સુધા- રણા કરવાના સાધનો કેવા જોઈએ ! તેને માટે વિચાર કરતાં જણાશે કે, તે સાધનો સ્ત્રીઓને ઉપયોગી પુસ્તકો છે. સ્ત્રીઓના ધર્મનું ઉચ્ચ શિખર સ- ધીન છે, અને તેમાંજ તેઓનું ગૌરવ અવલંબમાન દેખાય છે. પ્રાચીન કા- ળની જૈનસતીઓએ જે પ્રમાણ દર્શાવ્યો છે. તે પ્રમાણના ચરિત્રો જો અશિક્ષિ- ત સ્ત્રીના વાંચવામાં આવે તો તેઓ તેમાંથી ઘણો લાભ મેળવી શકે. એ નિ- ર્વિવાદ વાત છે.

આથી ઉત્તમ ઉદ્દેશથી સ્ત્રી શિક્ષણને ઉત્તેજક એવા પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર-

છે, અને ચોથી શ્રીમતી અંજના સુંદરીની કથા છે, બીજી પદ્માવતી અને
પુંડરીક અને કુંડરીકની માતા છે, અને બીજી સુનંદા સુંદર કુમારની બ્હેન છે,
એ નવીન સતીઓના ચરિત્રો ઘણુંજ બોધનીય છે. આર્હત ધર્મમાં જે ની-
મ મહાભાગ્યા ઘણી થયેલ છે, તેમના સંબંધમાં એ સતીઓ આવેલી છે;
ને સતીઓનિ ગણના, જગતમાં જે કંઇ જાણવા જેવું છે અને આર્હત
ધર્મનો મહિમા વધારે છે. તે સંબંધમાં તેમના ચરિત્રની અંદર
દર્શાવેલું છે, તેમના ચમત્કારી ચરિત્ર ઉપરથી સતીઓનું અને તેના ધર્મ વિષે
સારો પ્રકાશ પડે છે, તેના પિતા, તેના પતિ અને તેના ભાઇ વિષયમાં
અવશ્ય સુંદર ધર્મમાં પ્રગટી આર્હતધર્મના વીર મંત્રની અંદર પ્રભાવ
ન કરેલા છે, તેનું પણ કારણ અતિશય દિસતું છે, એ વાત આ સતીઓના
ચરિત્રો ઉપરથી વિશેષ સિદ્ધ થાય છે

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં શા. સા. શે. વસનજી ગોકળજી જે. પી.
નગરશેઠ પોતાની કુલ ના નામથી ગ્રંથમાળા પ્રસિદ્ધ કરવા માટે અમોને રૂા.
૨૫૦૦) ની ઉદાર સહાય આપેલી છે તે સહાયમાંથી જે ગ્રંથમાળા પ્રસિદ્ધ
કરવાની છે તેમનું આ પ્રથમ પુસ્તક અમો પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ. આ
સ્થળે અમો ઉક્ત શ્રીમાન્ ગૃહસ્થનો અને તેમની કુલનો અંતઃકરણપૂર્વક
આભાર માનીએ છીએ.

છેવટે આવા સતીધર્મના ઉપયોગી પુસ્તકની કદર જાણનાર ગૃહસ્થોને સ-
ત્યથી આભાર માની, અને દરેક જૈન બંધુ નિ.મ. આવા ઉત્તમ પુસ્તકોનો બો-
ધદાયક પ્રચાર થાય, એવું ઇચ્છી આ લઘુ પ્રસ્તાવનાને સમાપ્ત કરીએ છીએ.
અને આશા રાખીએ છીએ કે, જૈન સતી ગ્રંથના પ્રથમ ભાગને જેવું ઉત્તે-
જન મળ્યું છે, તેવી રીતે તેજ ગ્રંથના અનુસંધાનરૂપ આ બીજા ભાગને
પણ જૈનવર્ગ તરફથી સારૂં ઉત્તેજન મળશે, જેથી અમે અમારા પ્રયાસની
સર્વરીતે સાર્થકતા માનીશું.

સંવત ૧૯૬૫ ચૈત્ર શુદ્ધ ૮ }
પાલીતાણા. } શ્રી જૈનધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ.

अनुक्रमणिका.

દ્વિતીય ભાગ

શ્રાવિકાભૂષણ તૃતીય અલંકાર—આનંદના ઉપદેશના ઉદ્‌ગારથી ભરપૂર આ અલંકાર પ્રથમના બે અલંકારથી વિલક્ષણ છે. શ્રાવિકાઓના હૃદય ઉપર ધર્મ તથા નીતિની છાપ પાડી તેને નિર્મળ બનાવવાને માટે આ ગ્રંથ ઘણોજ ઉપયોગી છે. પૃષ્ઠ સંખ્યાના પ્રમાણમાં કીંમત ઘણીજ સ્વલ્પ છે. રૂ. ૧

શ્રાવિકાભૂષણ—ચતુર્થ અલંકાર—ચિંતામણિ સમાન માનવ દેહને પ્રાપ્ત થયેલી શ્રાવિકાના સંસારી હૃદયને વૈરાગ્યથી વિભૂષિત કરનારો આ અલંકાર સર્વદા હૃદયમાં ધારણ કરવા યોગ્ય છે. મનોરંજક દૃષ્ટાંતો અને સુબોધક કવિતાઓથી આ અલંકારને વિશેષ અલંકૃત કરવામાં આવ્યો છે. ગ્રંથ વિસ્તીર્ણ છતાં તેની માત્ર ૧-૪-૦ કીંમત રાખવામાં આવી છે.

ઉપદેશપદ—મૂળ સંસ્કૃત અને ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે આ ગ્રંથની યોજના કરવામાં આવી છે. વિદ્વાન્ મુનિમહારાજાઓને ઉપદેશ આપવામાં અને અભ્યાસીઓને અભ્યાસ કરવામાં અનુકૂળ થાય તેવી રીતે પત્રાકારે અને બુકાકારે આ ગ્રંથ મુદ્રાંકિત કરેલો છે. તેની અંદર ઉપદેશ સંબંધી એવું ઉત્તમ વિવેચન કરેલું છે કે, જે વાંચવાથી આસ્તિક વાચકને ઘણોજ આનંદ આવે તેમ છે. ગ્રંથનું પૂર મહાન્ છતાં તેની કીંમત માત્ર ૧-૧૨-૦ રાખવામાં આવી છે.

શ્રી

જૈન સતી મંડળ.

ભાગ ૨ જો.

સતી શિવા.

આ મહાસતી વિશાલા નગરીના રાજા ચેટકની પુત્રી થાય છે. તેઓ સાત બ્હેનો હતી. તે સર્વે બ્હેનોનાં આખ્યાન આ જૈન સતીમંડળમાં થયેલ છે. ચેટકરાજ અને તેની રાણી શ્રીપ્રિયકુને માટે ક્રમથી દેવ.થી તેમની બધી પુત્રીઓ શીલવતી અને સદ્ગુણવતી થયેલી છે. શ્રીજિનવાણીરૂપ કલ્પવૃક્ષના મધુર ફલનો સ્વાદ, ચેટક-

[illegible] રીતે લીધો હતો; તેથી તે કુટુંબ આરતેની [illegible] પ્રશ મનીય થઇ પડ્યું હતું.

[illegible] માતાપિતાની મહાનુભાવા ઇચ્છાથી [illegible] બાલવયથીજ ધાર્મિક અને [illegible] કર્યું હતું. સતી શિવા જેવી વિદુષી હતી, [illegible] હતી. તે સર્વની સાથે માયાળુપણે વર્ત્તતી [illegible] વર્તતી હતી.

[illegible] આવી ત્યારે તેણીનું સ્વાભાવિક [illegible] હતું તેણીના મુખ, નેત્ર અને બીજા [illegible] ઝળકી રહી હતી. સતી શિવાની [illegible] મુખમુદ્રા ઉપર હમેશાં મૃદુ હાસ્ય [illegible] ડહાપણ અને વિવેક વગેરે [illegible] દરેક રાજકુટુંબના માણસો [illegible]

[illegible] સુશીલા નામે એક સખી હતી. તે હમેશાં તે [illegible] અને તેણીની સાથે વિદ્યાવિનોદ [illegible] ની વચ્ચે ગાઢ મૈત્રી બંધાણી હતી [illegible] બાલિકા હતી. તેણીને બાલવયમાં [illegible] તેથી ચેટકરાજાએ તેણીને [illegible] ને સોંપી હતી.

[illegible] સતી શિવા પ્રાતઃકાલની વ [illegible] વિદ્યાવિનોદ કરતી હતી. [illegible] પરીક્ષા કરવાને સુશીલા [illegible]

સુશીલા [illegible] હવે યૌવ વયના થયા છે, તે છ [illegible] પતિની શોધ કરતા નથી, [illegible] તમારે તે વિષે કાંઇપણ સૂચના ક [illegible]

શિવા [illegible] છે ? હજુ મારી વય યોગ્ય

આવવાને તેણીએ ઘણું ઉત્તેજન આપ્યું હતું. તે નગરીમાં જૈનપ્રજાને માટે જ્ઞાનશાળા, દાનશાળા અને પુસ્તકાલયો મોટા પાયા ઉપર સ્થાપ્યા હતા.

મહાસતી શિવાએ ધાર્મિક અને સાંસારિક ઉન્નતિ સાથે પોતાનું જીવન પ્રસાર કર્યા પછી તેણીની મનોવૃત્તિ કેવળ ધર્મ તરફ પ્રવર્તી હતી. એક વખતે તે સતી શ્રી વીર ભગવાનની પાસે ધર્મ શ્રવણ કરવાને ગઇ હતી, ત્યાં તેણીએ પ્રભુની પાસે ધર્મના કેટલાએક નિયમો અંગીકાર કર્યા હતા. કોઈ દેવતાએ એ મહાસતીને તેણીના દૃઢ મતમાંથી ચલિત કરવાને ભારે પ્રયાસ કર્યો હતો, પણ તે મહાસતી પોતાના મતમાં દૃઢ રહી હતી, અને તે દેવતાને તેણીની ક્ષમા માગી પ્રસન્ન થઇને જવું પડ્યું હતું. એક વખતે ઉજ્જયિની નગરીમાં અગ્નિનો ઉપદ્રવ થયા કરતો હતો. લોકો તે ઉપદ્રવથી કંટાળી ગયા હતા. રાજા અને પ્રજાજને ઘણા ઘણા ઉપાયો કર્યા, પણ તે ઉપદ્રવ કોઇ રીતે શમતો ન હતો. આથી કંટાળી ઉજ્જયિનીપતિ ચંડપ્રદ્યોતને અભયકુમાર મંત્રીને રાજગૃહી નગરીમાંથી ઘણો પ્રયત્ન કરી મેળવ્યો હતો. ઉત્કૃષ્ટ બુદ્ધિવાળા અભયકુમારે વિચારીને કહ્યું કે "જો કોઇ શુદ્ધ શીળવતી સતી સ્ત્રી પોતે અહિં આવીને જળ છાંટે તો આ અગ્નિ જલદી શાંત થઇ જાય." તે ઉપરથી બહુ બહુ સ્ત્રીઓ ત્યાં આવીને જળ છાંટી ગઇ, પણ તે અગ્નિ શમ્યો નહિ; પણ જ્યારે શિવા સતીએ પોતે આવીને સર્વ સ્થળે જળ છાંટ્યું, ત્યારે તે આગ તત્કાળ શમી ગયો હતો; તે વખતે લોકોએ ઉદ્ઘોષણા કરી કે "આ શિવા મહા સતી છે." આથી તેણીની ધર્મકીર્ત્તિ ભરતખંડના ચારે ખૂણામાં પ્રસરી ગઇ હતી અને લોકો સતી શિવાના દેવીની જેમ દર્શન કરતા હતા. શીળધર્મનો મહા પ્રભાવ સ્થળે સ્થળે પ્રસરી ગયો હતો.

સતી શિવાના જીવનચરિત્રમાં બનેલા એ અદ્ભુત બનાવે સદ્ગુણી આર્ય સ્ત્રીઓને શીળધર્મની પરમ આસ્તિક બનાવી હતી એટલુંજ નહિ પણ શીળવતી સુંદરીઓ સ્વર્ગ અને મોક્ષની

સતી જયંતી.

આ મહાસતી જયંતી કૌશાંબીના રાજા ઉદાયનની ફુઇ થતી હતી. રાજા ઉદાયન અને રાણી મૃગાવતી સતી જયંતીની ઉપર ઘણો પ્રેમ રાખતા હતા. જયંતીએ બાલ્યવયથી ધર્મની અને નીતિની સારી કેળવણી લીધી હતી. તેના પિતાનું નામ સહસ્રાનીક હતું. તેને શતાનીક નામે એક ભાઇ હતો.

સતી જયંતીના વખતમાં આર્હત ધર્મના પ્રભાવિક અને વર્તમાન શાસનના અધિપતિ મહાવીર ભગવાન્ આ ભરતક્ષેત્ર ઉપર વિચરતા હતા. રાજપુત્રી જયંતી ધર્મવીર મહાવીર પ્રભુની પરમ ભક્તા હતી. એ રાજશ્રાવિકા વીર પ્રભુની પ્રથમ શય્યાતરી થઈ હતી. જયંતીએ પોતાના જીવનમાં ધાર્મિક કેળવણી લઇ આર્હત ધર્મનું તત્ત્વજ્ઞાન સંપાદન કર્યું હતું. તેણી જીવ, અજીવ વગેરે નવતત્ત્વોનું સ્વરૂપ સારી રીતે સમજતી હતી. જયંતીએ પોતાના જી-

ભગવાનને વંદના કરવા રથમાં બેસીને ચંદ્રાવતરાયણ ચૈત્ય તરફ રવાને થયા. રથ જ્યારે ચૈત્યની નજીક આવ્યો, એટલે તે બંને રાજકુંવરીઓ રથમાંથી નીચે ઉતરી પરિવાર સાથે જ્યાં પ્રભુ વિરાજમાન હતા, ત્યાં આવી શુદ્ધ ભાવથી વીર ભગવાનને વંદના કરી અને તે પછી તેઓ તેમની પર્ષદામાં યોગ્ય સ્થાને બેઠી.

આ વખતે કૌશાંબીપતિ ઉદાયન રાજા પણ પોતાના પરિવાર સાથે પ્રભુને વંદવા આવ્યો હતો. પરોપકારી વીર પ્રભુએ સર્વને દેશના આપી, જે દેશના સાંભળી રાજા ઉદાયન વગેરે બધા હૃદયમાં અતિ આનંદ પામ્યા હતા. દેશના સમાપ્ત થઈ એટલે લોક સર્વ પરિવાર પોતપોતાને સ્થાને ચાલ્યો ગયો.. માત્ર ઉદાયન રાજા, રાણી મૃગાવતી અને જયંતી એ ત્રણજ પ્રભુની પાસે બેસી રહ્યા હતા.

સતી જયંતી બુદ્ધિમતી હતી અને આર્હત ધર્મના તત્ત્વજ્ઞાનને જાણનારી હતી. તેણીએ પ્રભુને વિનયથી પુછયું કે, "હે ભગવન્, આ જીવો જલદી ભારે કર્મી કેવી રીતે થાય છે?" જયંતીનો આ પ્રશ્ન સાંભળી પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો કે, "જયંતી, અઢાર પાપસ્થાને કરી જીવ જલદી ભારેકર્મી થાય છે" જયંતીએ પુનઃ કહ્યું, "સ્વામી, એ અઢાર પાપસ્થાન વિષે કૃપા કરી અમને સમજાવો."

પ્રભુ બોલ્યા—જયંતી, તે અઢાર પાપસ્થાનને સાવધાન થઈ સાંભળ. જીવની હિંસા કરવી તે પહેલું પાપસ્થાન છે. જુઠું બોલવું, એ બીજું પાપસ્થાન છે. કોઈની ચીજ ચોરી લેવી એ ત્રીજું પાપસ્થાન છે. સ્ત્રીઓને પુરુષથી વિષય સેવવા એ ચોથું પાપસ્થાન છે. દરકાર ઉપરાંત ધન, ઘરેણાં અને વસ્ત્ર વગેરે ચીજોનો સંગ્રહ કરવો એ પાંચમું પાપસ્થાન છે. ગુસ્સો કરવો એ છઠ્ઠું પાપસ્થાન છે. માન કે અહંકાર રાખવો એ સાતમું પાપસ્થાન છે. માયા—કપટ રાખવું એ આઠમું પાપસ્થાન છે. લોભ રાખવો એ નવમું પાપસ્થાન છે. કોઈ માણસ ઉપર અથવા કોઈ વસ્તુ ઉપર અતિશય રાગ રાખવો એ દસમું પાપસ્થાન છે. કોઈની ઉપર દ્વેષ કરવો એ અગીઆરમું પાપસ્થાન છે. કોઈની સાથે કજીઓ—કલેશ કરવો

તેઓ સુતા રહેતા હોય તો વધારે સારૂં. પણ હમેશાં કોઇ જીવ સુતો
રહી શકતો નથી તો મારે આપને એટલુંજ પુછવાનું છે કે "જીવો
સુતા સારા કે જાગતા સારા ?" જયંતીનો આ પ્રશ્ન સાંભળી
વીર પ્રભુ પ્રસન્ન થઇને બોલ્યા—હે જયંતી, કેટલાએક જીવો સુતા
સારા અને કેટલાએક જીવો જાગતા સારા. જયંતીએ વિન-
યથી કહ્યું, મહાનુભાવ ! કયા જીવો સુતા સારા અને
કયા જીવો જાગતા સારા ? એ મને સારી રીતે સમજાવો.
પ્રભુ બોલ્યા—સતી જયંતી, સાંભળ, જે જીવો ચારિત્ર-
ધર્મને અંગીકાર કરી તેને પાળતા ન હોય, જેઓ
તેને અનુસરવા ન હોય, જેઓ પૂજ્ય કે વડિલ જનને માન આ-
પતા ન હોય, જેઓ ધર્મજ્ઞાન મેળવી બીજાને ઉપદેશ કરતા ન
હોય, જેઓ ધર્મને માન આપતા ન હોય, જેઓ ધર્મને વિષે
પ્રેમ ધરતા ન હોય, જેઓ પોતાના કુળાચારને પાળતા ન હોય,
જેઓ અધર્મ તથા અનીતિથી પોતાની આજીવિકા ચલાવતા હોય
અને જેઓ દુરાચારને સેવનારા હોય તેવા જીવો હમેશાં સુતા
સારા, જાગતા સારા નહિ; કારણ કે જો તે જીવો જાગતા હોય
તો બધા પ્રાણીઓને દુઃખ અને પરિતાપ કરનારા થાય છે. અને જો
તેઓ સુતા હોય તો પ્રાણીઓને દુઃખ અને પરિતાપ કરનારા થતા
નથી. માટે એટલા રૂપી જીવો છે, તે બધા સુતાજ સારા છે.
હે જયંતી, જે જીવો ચારિત્રધર્મને પાળનારા, તેને અનુસરનારા,
પૂજ્ય તથા વડિલવર્ગને માન આપનારા, ધર્મકરણીથી પ્રસિદ્ધિ
પામેલા, ધર્મનો ઉપદેશ કરનારા, ધર્મને આદર આપનારા, ધર્મને
વિષે પ્રેમ રાખનારા, સદાચારને સેવનારા, ધર્મ તથા નીતિથી પો-
તાની આજીવિકા ચલાવનારા અને દુરાચારનો ત્યાગ કરનારા હોય,
તેવા જીવો જાગતા સારા; કારણ કે જો તે જીવો જાગતા હોય તો
સર્વ પ્રકારે પ્રાણીઓને સુખ આપનારા અને તેમના પરિતાપને
હરનારા થાય છે; તેમજ તેવા જીવો આ દુનિયામાં અનેક પ્રકા-
રના ઉપકાર કરનારા થાય છે. હે જયંતી, એટલાજ માટે મેં તને
કહ્યું છે કે, આ જગતમાં કેટલાએક જીવો સુતા સારા છે અને કેટ-

તે રીતે ક્રોધને વશ થયેલા પ્રાણી વિષે પણ સમજી લેવું."

વીર પ્રભુની આ વાત સાંભળી સતી જયંતીના મનમાં અતિ આનંદ આવી ગયો અને તે પછી તે મહાસતી ઉત્તમ ભાવના ભાવતી પ્રભુને વારંવાર વંદના કરવા લાગી. પછી જયંતીના હૃદયમાં વૈરાગ્યભાવ ઉત્પન્ન થઇ આવ્યો. તેથી તેણીએ પ્રભુની પાસે વ્રત લેવાની માગણી કરી. દયાળુ પ્રભુએ એ મહાસતીને અધિકારિણી જાણી પંચમહાવ્રત ધારણ કરાવ્યાં. તે વખતે તેના ભત્રીજા ઉદાયન રાજાએ પોતાની ફઇ જયંતીની દીક્ષાનો ભારે ઉત્સવ કર્યો હતો.

સતી જયંતીએ સાધ્વી થઇ પૃથ્વીમાં વિચરી આર્હત ધર્મનો પવિત્ર ઉપદેશ આપી ઘણી શ્રાવિકાઓનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો. આથી સતી જયંતીનું ચારિત્ર ભારતવર્ષે ઉત્તમ કીર્તિને પ્રાપ્ત થયું હતું. એ રાજપુત્રીએ પોતાની ક્ષત્રિયવટ પેતે ધારણ કરેલા મહામનોમાં દર્શાવી હતી. તેણીએ શ્રાવિકાધર્મ અને સાધ્વીધર્મને સારી રીતે ઉન્નતિએ પહોંચાડ્યો હતો. આખરે તે ધી સતી જયંતીએ આર્હત ધર્મની વૈજયંતી બની જૈન સતીઓમાં પ્રખ્યાત થયેલ છે.

સાધર્મી બ્હેનો, આ મહા સતીના પવિત્ર જીવનમાંથી સાર ગ્રહણ કરજો. સતી જયંતીના જીવનની પ્રભાએ જૈન પ્રજામાં ભારે પ્રકાશ પાડ્યો છે. જૈન સતી મંડળમાં અગ્રવર્તી થયેલી જયંતીનું ગુણકીર્ત્તન જૈન આર્ય પ્રજા કરતી હતી, કરે છે અને કરશે. આ પ્રભાવ શેનો છે? એમ પ્રશ્ન થતાં તેનો ઉત્તર એટલોજ મળશે કે, શીલરૂપ કલ્પલતાનો એ દિવ્ય પ્રભાવ છે. શીલવલ્લીથી આર્ય અબળાઓ ધર્મમાં પ્રબળ થઇ છે, સ્ત્રીજાતિનું લાઘવ છતાં તેમણે ગૌરવતા મેળવી છે. સ્ત્રીજાતિ પરતંત્ર છતાં તેણે સ્વતંત્રતાના જેવું સુખ મેળવ્યું છે. જે ગુણ અબળાનું મનોહર ભૂષણ છે, જે ગુણશ્રી અબળા પોતાની પવિત્રતાથી રોગ તથા શોકવાળા આ સંસારમાં સુખ અને શાંતિનું રાજ્ય ફેલાવે છે, તે ગુણથી સાધ્વી જયંતી હંમેશાં વાસ્તે અલંકૃત હતી. તેણે કરીને મહાનુભાવા આ જગતમાં અક્ષય કીર્ત્તિ રાખી ગઇ છે. ધન્ય છે તેણીના અવતારને!

રની રાહ જોઈ રહ્યો હતો. તેમ વળી વિદ્વાન્ અને વ્યવહાર
મને જાણનારા દેવકે ઉત્તમ કેળવણી લીધી હતી, તેથી તે
વક પુત્રી કેવા વરને આપવી જોઇએ, એ વાત સારી રીતે
મજતો હતો. "જે દંપતી વય, સ્વભાવ અને ગુણથી સમાન
ય તે આલોક તથા પરલોકમાં સુખી થાય છે." એ સિદ્ધાંત ચ-
તુર દેવકે સિદ્ધ કર્યો હતો. જેની સાથે યાવજ્જીવિત રહી સુખ
દુઃખ ભોગવવાનું છે અને જેને આધારે આ સંસારનો મહા માર્ગ
પ્રસાર કવાનો છે, તેવો યોગ્ય પુરૂષ સ્ત્રીને મળવો જોઇએ અને તેવી
યોગ્ય સ્ત્રી પુરૂષને મળવી જોઇએ. આ વ્યવહારનું આદિસૂત્ર
દેવક સારી રીતે જાણતો હતો. આજકાલ લાકડે માકડું વળગાડી
દેવાની કુરીતિ તે સમયે પ્રવર્ત્તતી નહતી. વર કન્યાના પરસ્પર
યોગ્ય ગુણ જોઈ તેમનો સંબંધ જોડવામાં આવતો હતો. ઘણે ભાગે
કન્યાઓને પણ સ્વતંત્રતા આપવામાં આવતી અને તે સદુપયોગ
કરતી હતી. કોઇપણ પુરૂષના ગુણ સાંભળી આર્ય કન્યા તેને વર-
વાનો નિશ્ચય કરતી અને પોતાની ઇચ્છા વડિલ જનને જણાવી તે
સમતમાં પણ લાવતી હતી. એકવાર મનમાં ધારેલા પુરૂષને તે
આગ્રહથી વરતી અને મનથી વરેલા પતિને તે વિવાહિતના જેવો
ણતી હતી. આ ઉત્તમ રીતિથી સાંપ્રતકાળે આર્ય જૈનપ્રજા દુર
તી જાય છે. વરનો બાપ કન્યા ગમે તેવી હોય તે પણ ધન તરફ
ડે છે અને કન્યાનો પિતા વરના ગુણદોષ જોયા વગર કુલ અને
લા (લક્ષ્મી) તરફ આકર્ષાય છે. કુલવાનનો પુત્ર પારણા-
માથી વરે છે અને તે વય, ગુણ અને સ્વભાવના કજોડાના મહા ક-
ષ્ટનો ભોગ થઇ પડે છે. આ હાનિકારક રીવાજો પૂર્વકાલે હતા નહીં
અને કેળવાએલી જૈનપ્રજા તેવા રીવાજોની ઉત્પત્તિને પ્રથમથીજ અ-
વકાશ આપતી નહતી. એથી તે સમયે શ્રાવકપ્રજા સાંસારિક સુખ-
નો અતિ આનંદ મેળવતી અને પોતાની સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિ
સંપાદન કરી શકતી હતી.

આ સમયે યદુવંશમાં સમુદ્રવિજય રાજા રાજ્ય કરતા હતા.
તેને વસુદેવ નામે એક ભાઈ હતો. એક વખતે રાજા સમુદ્રવિજયે

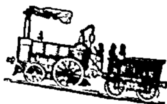
ઘાત કરવાને ઉપાય શોધવો.

એક વખતે કંસ મથુરા નગરીમાં વસુદેવની પાસે ગયો. મોઢું પડી ગયેલ ને શ્યામ થયેલું જોઇ કંસને વસુદેવે કહ્યું, કે મિત્ર, ઉદાસીન કેમ દેખાય છે ને મારી પાસે આવવાનું કારણ જણાવ, આપણે બધા એકજ છીએ, માટે જે કાંઇ ઇચ્છા હોય તે ખુશીથી માગ, જે કરીશ ને બધું આપવા ખુશી છું. ત્યારે કંસે દેવકીના સાતે ગર્ભની માગણી કરી. આ વખતે દેવકી પણ પાસેજ હતી, તેથી વસુદેવે દેવકી સામું જોયું. કંસના દુષ્ટ અભિપ્રાયને નહીં જાણવાથી ને બંને દંપતીએ કબુલ કર્યું; કારણ કે બંનેને ગાઢ પ્રીતિ હોવાથી કદાચ મારા છોકરાંઓને કંસ મોટા કરે અગર કંસના છોકરાઓને હું પાળી મોટા કરૂં તેમાં કશું અંતર નથી: આમ સહુ જોવા આવવાથી તે દંપતીએ સાતે ગર્ભ આપવા હા પાડી. અનુક્રમે દેવકીને ગર્ભ રહ્યો ને પુત્રનો જન્મ થયો. આવા અવસરે ભદ્દિલપુરના નાગશેઠની સ્ત્રી સુલસા નામની હતી, જેને ઉત્પન્ન થતા છોકરાઓ જન્મતાંની વારજ મરી જતા. તેણીએ હરિણૈગમેષી દેવનું આરાધન કરવાથી તે પ્રસન્ન થયો ને જે દેવકીને પુત્ર જન્મે પામે તેજ પુત્ર ત્યાંથી ઉપાડી સુલસાને સોંપ્યો ને પોતાને જે પુત્ર મરેલ જન્મે તે પુત્રને ઉપાડી દેવકીની પાસે મુકી દીધે. આવી રીતે છ પુત્રો સુલસાને આપ્યા ને તેના છ પુત્રો જે મૃતસ્વરૂપ જન્મેલા હતા તે પુત્રો દેવકી પાસે રાખ્યા. તે મરેલ પુત્રોને નિર્દય કંસે પથ્થરની શીલા ઉપર પછાડી તેમના કટકે કટકા કરી નાખ્યા. આ બધું સ્વરૂપ દેવકી તથા વસુદેવના જાણવામાં આવ્યું, પણ પોતે વચનથી બંધાયેલ તથા દેવકી પતિવ્રતા હોવાથી કાંઇ બોલી નહીં. તેઓને ખબર નહતી કે આ બધા બાળકો દેવ રૂપાથી જીવે છે ને તેમને બાળકે મરેલ ગર્ભ મુકી દે છે. વળી દેવકીના મનમાં પણ ધીરજ હતી કે મેં ધીરજ રાખી હતી. જ્યારે જન્મ થયા કે તરતજ દેવે લઇ જઇને સુલસાને સોંપ્યા, તેણે તેમને ઉછેરી મોટા કર્યા. તેઓના અનુક્રમે નામ અનીકયશ, અનંતસેન, અજિતસેન, નિહતારિ, દેવયશા અને શત્રુસેન એવા નામ હતા.

એ પ્રેમાળ દંપતી ઉપર ઘણો વિશ્વાસ હતો, અને તેથીજ કંસના ભયથી છુપી રીતે પોતાનો પુત્ર કૃષ્ણ તેમને સોંપ્યો હતો. સદ્‌ગુણી યશોદા કૃષ્ણને પોતાના ખાસ પુત્રવત્ જાણતી હતી, અને તેની ઉપર અપાર વાત્સલ્ય ધારણ કરતી હતી. યશોદાએ બાલ કૃષ્ણને ઉત્સંગમાંથીજ સારી કેળવણી આપવા માંડી હતી અને નાની વયમાં સર્વ પ્રકારની કળાઓ તેને સંપાદન કરાવી હતી, જે કૃષ્ણ વાસુદેવને તેના જીવનમાં કીર્તિદાયક થઇ પડી હતી. માતાએ આપેલી કેળવણી સંતાનોને કલ્પતરૂપ થઈ પડે છે, એ વાત પ્રાચીન સતીઓના જીવનચરિત્રમાં સ્થાને સ્થાને મળી આવે છે.

એક વખતે શ્રી નેમિનાથ ભગવાન્ દ્વારકામાં સમોસર્યા હતા. તે ખબર જાણી સતી દેવકી તેમને વંદના કરવા ગઇ હતી. સતીએ પ્રભુને વંદના કરી તેમની પાસેથી ધર્મ સાંભળ્યો હતો. પ્રભુની ઉપદેશવાણીએ સતી દેવકીના હૃદયમાં સારી અસર કરી હતી અને તેથી તેણીએ પ્રભુની પાસે ગૃહસ્થના બાર વ્રત અંગીકાર કર્યા હતા. ત્યારપછી દેવકી શુદ્ધ શ્રાવિકા બની હતી. અનુક્રમે શુદ્ધ ધર્મ પાળી એ શુદ્ધ શીલવતી દેવકી મૃત્યુ પામીને સ્વર્ગે ગઈ હતી. એ મહા- [illegible] પાછી સ્વર્ગમાંથી ચ્યવીને મનુષ્યલોકમાં અવતરશે અને તે ભવમાં કર્મનો ક્ષય કરી મુક્તિને પ્રાપ્ત કરશે.

સતી દેવકીના જીવનનો છેડો મુક્તિ સુધી પહોંચવાનો છે. એ મહાસતીના સુકૃતો એવા પ્રબલ થયા હતા કે, જેથી તેણીનું પવિત્ર જીવન આ માનવલોકમાં યાવચ્ચંદ્ર દિવાકર સુધી ગવાશે. ધન્ય છે એ વાસુદેવની માનનીય માતા દેવકીને !

પૂર્વે ચંપાનગરીમાં સોમદેવ, સોમભૂતિ અને સોમદત્ત નામના ત્રણ બ્રાહ્મણ ભાઇઓ વસતા હતા. તેમને અનુક્રમે નાગશ્રી, રતિભૂતિ અને યક્ષશ્રી નામની સ્ત્રીઓ હતી. ત્રણે સ્ત્રીઓ પોતપોતાને વારે તેમના સર્વ કુટુંબની રસોઇ કરતી હતી. એક વખતે રસોઇ કરવાનો વારો સોમદેવની સ્ત્રી નાગશ્રીનો હતો. તેણીએ ઉત્તમ રસવતી બનાવી અને સાથે સરસ તુંબડાનું શાક બનાવ્યું; શાકના દેખાવ ઉપરથી તેણીએ વિચાર્યું કે; આ તુંબડીનું શાક તો કડવું હશે, પણ એના વઘાર વિગેરેમાં પૈસાનો ખર્ચ થયો છે, માટે બહારથી એ નાખી કેમ દેવાય? એમ ધારી તે એક જુદા પાત્રમાં કાઢી નાખ્યું, ને બીજું નીપજાવી સર્વ કુટુંબને જમાડ્યું. એવામાં તે નગરમાં ધર્મઘોષ મુનિ આવેલા હતા, તેમના શિષ્ય ધર્મરૂચિ માસખમણને પારણે નાગશ્રીને ઘેર ભિક્ષા અર્થે આવ્યા. યતિ ઉપર દ્વેષ રાખનારી તે દોલી નાગશ્રીએ પેલું રાખી મુકેલું કડવા તુંબડાનું શાક તે મુનિને વહોરાવ્યું. તે લઇને શિષ્ય ગુરૂ પાસે આવ્યા. તેણે આલોચ્યો તુંબડીનો આહાર જોઇને ગુરૂએ કહ્યું, આ તુંબડીનું અતિ કડવું છે; તેથી પ્રાણનાશક છે, માટે એને કોઇ નિરવદ્ય સ્થાનને વિષે પરઠવી આવ. ગુરૂનો આદેશ સાંભળી શિષ્ય ઉદ્યાનમાં ગયા. ત્યાં જ્યાં જ્યાં એક બિંદુ ભૂમિ ઉપર પડી ગયું. તેથી એકી વખતે હજારો કીડીઓ મરી ગઇ! તે જોઇ ધર્મરૂચિ શિષ્યે વિચાર્યું — જો હું આ તુંબડીનું શાક ભૂમિને વિષે પરઠવીશ, તો ઘણા જીવની હાનિ થશે, માટે હું એનું ભક્ષણ કરૂં: "એવું વિચારી પોતે તે ખાઇ ગયા, તેથી તે શુદ્ધ સંયમ આરાધક મુનિ પંચપરમેષ્ઠીના ધ્યાનમાં પરાયણ થઇ મૃત્યુ પામી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને ગયા. પછી ધર્મરૂચિ બહુ સમય થયો છતાં પાછા ફર્યા નહિ એમ જાણી ગુરૂએ બીજા સાધુઓને તેની શોધમાં મોકલ્યા. સાધુઓએ તેનું મૃત્યુ થયેલું જોઇ તેનાં ઉપકરણો ગુરૂ પાસે આણ્યાં. પછી ગુરૂએ જ્ઞાનથી જોયું કે, "તે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાને ગયો છે." પછી તેમણે એ વાત બીજા સાધુઓને જણાવી કે, "ધર્મરૂચિ મૃત્યુ પામેલ છે, પણ એને...

હતો, ત્રીજો પુરૂષ તેણીને પંખાવડે પવન નાખતો હતો, ચોથો તેણીના મસ્તક ઉપર છત્ર ધરીને રહ્યો હતો અને પાંચમો તેણીના કોમળ શરીરનો થાક ઉતારતો હતો. આ પ્રમાણે પાંચ પુરૂષોથી સેવાતી ગણિકાને જોઈ સુકુમારિકાએ વિચાર્યું—" અહો ! આ સ્રીને ધન્ય છે, કે જેની પાંચ પાંચ પુરૂષો સેવા કરે છે અને મને તો આજ ભવમાં પતિએ ફરી ફરીને ત્યજી છે." આવું વિચારી એ સાધ્વી સુકુમારિકાએ એવું નિયાણું કર્યું કે, "જો મેં આદરેલા આ તપનું કાંઇ પણ ફળ થવાનું હોય તો, મને પણ એનીજ પેઠે પાંચ ભર્તાર મળજો." તેણી પોતાના ઉગ્ર તપનું ઉત્તમ ફળ ઘુમાવી બેઠી.

પ્રવર્તિનીએ સુકુમારિકાને જુદા ઉપાશ્રયમાં રાખી હતી. સાધ્વી સુકુમારિકા અનુક્રમે આઠ માસસુધી સંલેખના કરી અંતે સૌધર્મ દેવલોકને વિષે નવ પલ્યોપમની આયુષ્યવાળી દેવી ઉત્પન્ન થઇ. ત્યાંથી ચ્યવીને તે આ કંપિલપુરને વિષે દ્રુપદ રાજાની પુત્રી પણે અવતરી છે. તેણીએ પૂર્વે કરેલા નિયાણાને લીધે અર્જુનના કંઠમાં આરોપેલી વરમાળા પાંચે પાંડવોના કંઠને વિષે પડીછે. એ પ્રમાણે એણીના પૂર્વ કર્મનો ઉદય થયો છે. હે દ્રુપદરાજા, હવે તે વિષેનો અફસોસ કરશો નહિ. કર્મની શક્તિ પ્રબળ છે. તેની મહાન્ શક્તિ આગળ કોઇ પણ ઘુરી શકતું નથી. પુરૂષ ગમે તેટલો બુદ્ધિશાળી હોય, પણ તેના કર્મથી પ્રેરાતો હોય, ત્યાં તે શું કરી શકે ? કારણકે, માનવ બુદ્ધિ તેના કર્મને અનુસરનારી હોય છે. પૂર્વ જન્મમાં ઉપાર્જન કરેલા શુભ અથવા અશુભ કર્મને દેવ કે દૈત્ય પણ અન્યથા કરી શકતા નથી. દ્રુપદીના પૂર્વભવનું આવું વૃત્તાંત સાંભળી ઘણાં માણસોએ તે ચારણ મુનિની પાસે આર્હતધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો. રાજા દ્રુપદ શુદ્ધ શ્રાવક થઈ ધર્માચરણ કરવામાં તત્પર થયો હતો.

તે મુનિના ગયા પછી દ્રુપદરાજાએ પાંચે પાંડવોની સાથે દ્રુપદીને પરણાવી અને આ બનાવથી લોકોને મોટું આશ્ચર્ય થયું હતું.

પછી પાંચે પાંડવો દ્રુપદીને લઈ પોતાના નગરમાં આવ્યા

સાંભળી સતી દ્રૌપદી વિચારમાં પડી ગઈ. આ દેશ કયો, હું ક્યાં
અહીં મને કોણ ઉપાડી લાવ્યું વિગેરે વિચાર કરવા લાગી. પદ્મો-
ત્તરે તેને જણાવ્યું કે આ ધાતકી ખંડ નામા દ્વીપ છે. તેમાં અમરકંકા
નામે આ મારી નગરી છે નારદના મુખથી તારી પ્રશંસા સાંભળી
આ દેવે તને મારી પ્રિયા કરવા આણી છે. આવાં તેનાં વચન
સાંભળી દ્રૌપદી વિચારમાં પડી "હવે કેમ કરવું વળી આ દુષ્ટ પાસે
મારૂં શીલ કેવી રીતે હું સાચવીશ તેને ઘણી રીતે સમજાવ્યો છતાં
જ્યારે તે ન માન્યો ત્યારે દ્રૌપદીએ વિચાર કર્યો કે હમણાં જેવો
તેવો ઉત્તર આપી કાલનું ઉલંઘન કરૂં તેટલામાં કોઈ મારી શોધ
માટે આવશે તો ઠીક નહીં તો પછી અગ્નિ શરણ કરી પ્રાણત્યાગ
કરેશ" આમ વિચાર કરી તેણે પદ્મોત્તરને જણાવ્યું કે છ માસ
સુધી જો કોઈ મારી શોધ માટે અહીં નહીં આવે તો પછી તું
કહીશ તેમ હું કરીશ. આવું વચન દ્રૌપદીનું સાંભળી પદ્મોત્તર ઘડી-
ભર વિલંબ સહવા સમર્થ ન હતો તોપણ તેણે વિચાર્યું કે સાહ-
સક કરિશ તો કદાચ આ સ્ત્રી પ્રાણત્યાગ કરશે તોપણ સારૂં નહીં
વળી છ માસ હમણાં ચાલ્યા જશે વળી આ દીપમાં આટલે
બધે દૂર કોણ આવનાર છે એમ ધારી દ્રૌપદીનું વચન માન્ય
કર્યું. પછી રાજાએ દ્રૌપદીને ગામબહાર રહેલ બગીચામાં જાપ-
તામાં રાખી હતી. ત્યાં તે મહાસતી પંચપરમેષ્ઠીના ધ્યાનમાં
લીન થઈ છઠ અઠ્ઠમ વિગેરે તપસ્યા કરતી રહેતી હતી.

અહિં પાછળ હસ્તિનાપુરમાં દ્રૌપદીનું હરણ થયેલું જાણી
પાંચે પાંડવો ચિંતાતુર થઈ ગયા. તેઓએ સતીની શોધ કરવા
ઘણો પ્રયત્ન કર્યો, પણ કોઈ ઠેકાણે તેણીનો પત્તો લાગ્યો નહીં.
પછી પાંચે પાંડવો પોતાની માતા કુંતી જે કૃષ્ણની ફોઈ થાય છે
તેને કૃષ્ણની પાસે મોકલ્યા અને તે સર્વ વૃત્તાંત તેને નિવેદન ક-
ર્યો તે સાંભળી કૃષ્ણ પણ ચિંતામાં પડ્યા. ત્યાં નારદ મુનિ અ-
ચાનક આવી ચડ્યા. નારદને જોતાંજ કૃષ્ણે કહ્યું, "હે સતત
વિહારી મુનિ, તમે ક્યાંયે પણ દ્રૌપદીને જોઈ છે? નારદે કહ્યું,
"ધાતકીખંડમાં આવેલી અમરકંકા નગરીના રાજા પદ્મોત્તરના

લાગ્યો. હેમદાસની, મને બચાવ. કૃષ્ણ પાસેથી મેં ગાઢ અપરાધને
માટે ક્ષમા માગી છે. આ વખતે કૃષ્ણ પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા ને દ્રૂપ-
દીની પાસે આજીજી કરતો પદ્મોત્તરને જોયો. સતી દ્રૂપદીના વચન-
થી પદ્મોત્તરને અભય કર્યો ને પાછા દ્રૂપદી મહાસતીને લઈ પાંડવોને
મળી પાછા વળ્યા હતા. આ વખતે એવું બન્યું છે, ધાતકીખંડ-
ના જિનેશ્વર પાસેથી ત્યાંના વાસુદેવે સાંભળ્યું છે, "જંબૂદ્વીપનો
વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ અહીં આવ્યો છે" તે ઉપરથી તે સમુદ્રને કાંઠે
તેને મળવા ગયો, ત્યાં બંને વાસુદેવે શંખ પૂર્યો પછી બધાએ સ-
મુદ્ર ઉતરી ગંગાને કાંઠે આવ્યા હતા. અહિં એવું બન્યું છે, પાં-
ડવો ત્યાંથી પહેલા નાવમાં બેસીને નદી ઉતરી ગયા હતા. પણ તે-
મણે કૃષ્ણના બળની પરીક્ષા કરવાને એ નાવને પાછું મોકલ્યું ન-
હિં જ્યારે નાવ આવ્યું નહીં એટલે સમર્થ કૃષ્ણ વાસુદેવ ભુજા-
વટે નદી ઉતરી પાંડવોની પાસે આવ્યા હતા. પોતાને માટે પાંડ-
વોએ નાવ મોકલ્યું નહીં, એથી કૃષ્ણ પાંડવોની ઉપર કોપાયમાન
થયા અને તેમણે તેમનું હસ્તિનાપુરનું વિશાળ રાજ્ય લઈ લીધું
હતું. માત્ર તેમને રહેવાને દક્ષિણ મથુરાનો થોડો પ્રદેશ
આપ્યો હતો.

દ્રૌપદીના આવવાથી કુંતી હર્ષ પામી અને પોતાની સતી પુત્ર-
વધૂને જોઈ તેણીના નેત્રમાંથી આનંદના અશ્રુઓ પડ્યા હતા વળી
સતીના આવવાથી તેણીએ ઘણાં પુણ્યદાન કર્યાં હતા અને નગરમાં
મોટી ધામધુમથી ઉત્સવ કર્યો હતો.

સતી દ્રૂપદી જ્યારે પોતાની પૂજ્ય સાસુને પગે પડ્યા ત્યારે
તેણીએ જે પોતાના સ્નેહના ઉદ્ગાર કાઢ્યા હતા, તે દરેક પવિ-
ત્ર સ્ત્રીએ મનન કરવા યોગ્ય છે. પવિત્ર હૃદયની કુંતીએ પોતાની પુત્ર-
વધૂને નીચે પ્રમાણે કહ્યું હતું.—

"વત્સે, તું કુશળક્ષેમ પાછી આવી તેથી મને ઘણો આનંદ
થાય છે. તારા વિના આ મારું સમૃદ્ધિવાન્ ઘર પણ મને સ્મશાન
જેવું લાગતું હતું. તારો પ્રેમ, તારી નમ્રતા, તારો વિનય, તારી ભક્તિ
અને તારું ઉંચી જાતનું વર્તન મને વારંવાર યાદ આવતું અને

પ્રકાર કરતી હતી સતી દ્રૂપદીને વાંચન અને લેખનનો ઘણો શોખ હતો. જ્યારે ગૃહકાર્યમાંથી અને પતિઓની સેવામાંથી પરવારતી ત્યારે તે નવા નવા પુસ્તકો વાંચતી અને ઉપયોગી વિષયોના લેખ લખતી હતી. સતીને બધા અનુયોગ વાંચવામાં પ્રેમ હતો, તથાપિ તેઓને દ્રવ્યાનુયોગ અને ચરિતાનુયોગ ઉપર વિશેષ પ્રેમ હતો. તે સર્વે તેઓ બીજાને કેળવણી આપવાને વધારે ઉત્સુક રહેતી હતી. પાંડવોના ધાર્મિક દરબારમાં દ્રૌપદી તરફથી બાળશ્રાવકો અને બાળ શ્રાવિકાઓને કેળવણીમાં સારી મદદ આપવામાં આવતી હતી. તેમજ તેમને ઉત્તમ પ્રકારનું ઉત્તેજન આપવામાં આવતું હતું.

એક વખતે શ્રી નેમિ ભગવાન્ મથુરામાં આવી સમોસર્યા. તે ખબર સાંભળી કુંતી પાંચે પુત્રો તથા દ્રૌપદીને લઈ તેમને વંદન કરવા ગઈ. ત્યાં પ્રભુએ તેમને ધર્મોપદેશ આપ્યો હતો. જેમાં માનવ જન્મ, આર્ય ક્ષેત્ર, ઉત્તમ જાતિ, સારૂં કુળ, સુંદર રૂપ, આરોગ્ય, દીર્ઘ આયુષ્ય, સદ્ બુદ્ધિ, શાસ્ત્રશ્રવણ અને શુદ્ધ સંયમ–એ સર્વ પામવાની દુર્લભતા જણાવી હતી. અને તે ઉપર અસરકારક દૃષ્ટાંતો આપી શ્રોતાઓના મનને રંજન કર્યા હતા. તે સાંભળી કુંતી, પાંચ પાંડવ અને દ્રૂપદીએ સમકિતમૂલ બાર વ્રત અંગીકાર કર્યાહતા.

અનુક્રમે સતી દ્રૂપદીને ઉત્તમ સંતાનો પ્રાપ્ત થયા હતા. જે ઓને એ સુજ્ઞ માતાએ સારી કેળવણી આપી ધર્મ તથા સંસારને લાયક બનાવ્યા હતા. પાંડવો જ્યારે વૃદ્ધ વયે પહોંચ્યા ત્યારે તેમણે પોતાના પુત્રોને રાજ્ય સોંપી માતા કુંતી અને સતી દ્રૂપદીની સાથે ગુરૂ પાસે દીક્ષા લીધીહતી.

આર્યા સતી દ્રૂપદી ચારિત્ર લઈ ભારતના જૈન તીર્થોમાં વિચરી હતી અને અનેક શ્રાવકતથા શ્રાવિકાઓને તેણીએ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો હતો. દ્રૂપદીએ ચારિત્ર લઈ વિવિધ જાતની તપશ્ચર્યા કરીહતી. છે વટે એ મહાસતીસૌરાષ્ટ્ર દેશના વિખ્યાત તીર્થ રાજ સિદ્ધ ગિરિ ઉપર આવી હતી. ત્યાં તપસ્યા કરી આયુષ્યનો ક્ષય થતાં મૃત્યુ પામી પાંચમા દેવલોકમાં ગઈ હતી. ત્યાંથી ચવીને એ મહાસતી અલ્પ ...રમાં મોક્ષપદની અધિકારી થશે."

સદા પ્રસન્ન રહેતી. તે હંમેશ, પાપી અને શાપથ હતી. સંકેત નમયે નહીં સમરતાં અને તેટલે ઉપયોગ નેથી, તે વ્યવહારમાં કેળવ હતી. તેણીનામાં પુરૂષના જેવું જ હતું. અને તેના પ્રસંગે પણ તે નિત્ય ઉપયોગ આપતી. ધારિણી પોતાના પિતા, ચેટક અને પરસ્ત્રીને ખબર આપી કે ગવરાવી લીધી હતી તે શુદ્ધ કેળવણીને લીધે હતું. પણ હવે - હતી. ચેટકે તેણીનું ઘણું વર્ણન શુદ્ધ હતું. આજ કાલ ઘણી સ્ત્રીઓ કેળવાયેલી દેખાય છે, પણ તે ભણતર ખરી નથી. એ તેમની શુષ્ક કેળવણી છે, પણ તે પ્રમાણે વર્તન પછી જેને પડી જવું અને તે તેનું વર્તવું નહિ એ કેળવણી કહેવાતી નથી. કારણકે ... કેળવણી ધર્મના સંસ્કાર વગરની હોવાથી શુષ્ક કેળવણી કહેવાય છે. આથી ઘણી યુવતિઓ કેળવણી લઈ વિદુષી થયાં તેમના પ્રવર્તન દૂષિત દેખાય છે. સતી ધારિણી તેવી શુષ્ક કેળવણી પામી નહતી, તે યથાર્થ કેળવણી પામી હતી. આથી ધર્મ, નીતિ અને રીતિના સંરક્ષણમાં તે ઘણી તત્પર થઈ હતી.

સતી ધારિણી પોતાના પતિ દધિવાહન ઉપર પવિત્ર અને શુદ્ધ પ્રેમ રાખતી હતી તેમજ રાજા દધિવાહન પણ તેણીની ઉપર તેવો પ્રેમ રાખતો હતો. પવિત્ર પ્રેમરાગ અને દંપતી પોતાના ગૃહવાસમાં ઘણાંજ સુખી હતા. સંસારના વૈભવ સુખની સાથે તેઓ વિવિધ વિલાસ કરતાં અને ધર્મની ચર્ચાઓ કરી આત્માને અનુપમ આનંદ આપતા હતા.

સતી ધારિણીને વસુમતી નામે એક પુત્રી થઈ હતી. તેણીની માતા ધારિણીની પાસેથી ઉત્તમ શિક્ષણ મેળવ્યું હતું. માતા અને પુત્રી હંમેશા સાથે રહી વિદ્યા વિનોદ કરતાં અને ધાર્મિક ક્રિયા તથા તપ આચરતા હતાં. સતી ધારિણીએ પોતાના રાજમહેલની પાસે એક પૌષધશાળા રચાવી હતી, તેમાં તે હંમેશા વસુમતીની સાથે સામાયિક પ્રતિક્રમણ વગેરે આવશ્યક ક્રિયા કરતી. કોઈ પર્વનો દિવસ આવે ત્યારે તે સતી નગરની શ્રાવિકાને બોલાવતી અને શ્રાવિકાઓના મંડળમાં પોતે મુખ્ય થઈ સારા

...ધિવાહન રાજાની રાણી અને ચેટક રાજાની દુહિતા છું. મા... ...કુળ શુદ્ધ અને નિષ્કલંક છે. તેમ વળી હું આર્હતધર્મ... ...સના કરનારી શુદ્ધશ્રાવિકા છું. અરે દુરાચારી, તું અજ્ઞાની... , શ્રાવિકાઓના શીલનાપ્રભાવ ન ... ... સાંભળ્યાં નથી ? ... નહીંતો તું આવાં દુર્વચનો બોલે નહિ. સતીશ્રાવિકા ... પ્રાણ જાય તોપણ શીલનો ભંગ કરતી નથી. અરે પા... ...રા આત્માનો વિચાર કર. પરનારીના ભોગની ઇચ્છા કરવા ... જીવન કલંકિત થશે એટલુંજ નહીં પણ તારે ભયંકર નરક... ...ડીઓ ભોગવવી પડશે. અરે ભાઈ, આ ચિંતામણિ જેવા માન... ...ને મેળવી તું શા માટે તેને વૃથા ગુમાવે છે ? તું દીર્ઘ વિચાર... ...જે. આ ધન, યૌવન વગેરે નશ્વર છે માત્ર ક્ષણિક સુખની ...ર તારી જીંદગીને તું શામાટે મલિન અને કલંકિત કરે છે? તમ... તું ગમે તેટલું કરીશ તોપણ જ્યાંસુધી પ્રાણ હશે ત્યાંસુધી આ ...નું શુદ્ધ શરીર તારા હાથમાં આવવાનું નથી. સતીના શરીર... ...ત્રતાં પતિ અને પુત્ર પછી અગ્નિજ સ્પર્શ કરે છે તે શિવાય ...નું કોઈ સ્પર્શ કરી શકતું નથી. "

સતીધારિણીના આ વચનો તે દુરાચારી સુભટની પાસણાને ... શકયા નહીં તેથી તે સ્ત્રીના શીલનું ખંડન કરવા બહુ બહુ ... માંડયું, પણ તે શીલવતીનું મન લેશ માત્ર પણ ડગ્યું નહીં. ... દુરાચારી સુભટે તે સ્ત્રીની ઉપર બળાત્કાર કરવા માંડ્યા, અં... ...ધારિણીએ શીલના રક્ષણ માટે પોતાના પ્રાણનો ભોગ કરી... ...ર્યો. મહાસતીએ શીલરત્નને અર્થે પોતાના પ્યારા પ્રાણ... ...ભોગ આપ્યો. ધન્ય છે, એ મહાસતીના જીવનને. આવી ...વતી શ્રાવિકાઓ એક વખતે આ ભારતભૂમિને અલંકૃત કર... ...તી. એ સમય પાછો હવે કયારે આવશે? આવી સતીઓથી જ ...ભારતવર્ષ વિશ્વમાં સર્વોત્કૃષ્ટ કહેવાયું છે. એથી દેવતાઓ ... આ સર્વોત્તમ આર્યભૂમિ ઉપર ચ્યવીને અવતાર લેવા ... છે.

જ્યારે સતીધારિણી પ્રાણરહિત થઈ ભૂમિ ઉપર સુતી તેવખતે

કરીશ. હું હમણાંજ જઈને રાજાને સર્વ વાત જણાવી દઈશ. જો ચોકય કદિ દાસી રૂપે આવે તોપણ હું તેણીને પાસે રાખવા ખુશી નથી. ચોકયવાળું કદિ રાજ્ય મળતું હોય તોપણ મારે તેનું કામ નથી; માટે આ છોકરીને બીજે મૂકી આવો." પોતાની સ્ત્રીના આવાં વચન સાંભળી તે સુભટ કોપી ચાલ્યો અને તે વસુમતીને બજારમાં વેચવા લઇ ગયો હતો. અને આખરે તે કોઈ ધનાવહ શેઠને ત્યાં વેચાણી અને તેણે પુત્રી તરીકે રાખી તે ચંદનબાળાના નામથી પ્રખ્યાત થઈ હતી. તે ચંદનબાળાના જીવન ચરિત્રનું આગળ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

સતી ધારિણીનું જીવનચરિત્ર અદ્ભુત છે. શીળને માટે પ્રાણાર્પણ કરનારી એ મહાસતી આ ભારત ઉપર પોતાની અક્ષયકીર્ત્તિ મૂકી ગઈ છે. ભારતની ધાવક મંડળીઓમાં ઉજ્વળ કીર્તિ ધારણ કરનારી ધારિણીનું યશોગાન જૈનસતી મંડળમાં અદ્યાપિ થયા કરે છે.

શત્રુથી પલાયન કરી ગયેલા રાજા દધિવાહને જ્યારે સાંભળ્યું કે, "પોતાની પ્રિયાએ પ્રાણાર્પણ કરી શીળની રક્ષા કરી છે." ત્યારે તે મહારાજાએ અતિ પરિતાપ સાથે ઉંચે સ્વરે જણાવ્યું હતું કે, "પ્રાણેશ્વરી ધારિણી, ધન્ય છે તારા જીવનને. તારા જેવી સતીને મેદાનમાં નિરાધાર મૂકી નાશી જનારા આ નિર્વીર્ય નૃપને ધિક્કાર છે. પ્રિયા, તેં તારા સતીજીવનને વર્ણવીને સુધાર્યું છે. પુત્રી વસુમતીને માટે મને ઘણો ખેદ થાય છે, પણ મને ખાત્રી છે કે, તારા જેવી કેળવાયેલી માતાની પાસે ઉછરેલી વસુમતી શીળની રક્ષા કરશે તેમાં કાંઈ પણ આશ્ચર્ય નથી."

"સુશિક્ષિત માતાની પુત્રીઓ સુશિક્ષિત થાય"—એ નીતિશાસ્ત્રનું વચન છે. પ્રાણ પ્રિયા, તને સ્વર્ગમાં શાંતિ મળશે અને તારો પવિત્ર આત્મા ચિરસુખનો સંપાદક થશે."

બ્હેનો, તમે સતી ધારિણીની પેઠે તમારા શીળની રક્ષા કરજો અને તમારા સતીજીવનને પરપુરૂષના પ્રસંગથી મલિન અને કલંકિત કરશો નહીં. વળી તે સાથે વિચાર કરજો કે, શીળ

જેવું છે, ને ચપેટું ખાધું ભાવતું નથી. ”

મંદિરની આવી દેશના સામની [illegible]

[illegible] હૃદયમાં [illegible] હૃદય[illegible] [illegible]

[illegible] લીધી હતી.

[illegible] અને [illegible] નામે બે પુત્રો [illegible] હતા. [illegible]

[illegible] હતી. [illegible]

[illegible]

[illegible] તે બન્ને પુત્રોને [illegible]

[illegible]

[illegible] હતી.

જેવું છે, તે ગયેલું પાછું આવતું નથી. ”

સૂરિવરની આવી દેશના સાંભળી આસ્તિક હૃદયવાળા ગોપાલના હૃદયમાં વૈરાગ્યભાવના જાગ્રત થઈ આવી. તેને આ સંસાર અને તેના પદાર્થો નાશવંત ભાસવા લાગ્યા. તે ઉપરથી ગોપાળે તે સૂરિવરની પાસે દીક્ષા લીધી હતી.

ગોપાલનો ભાઈ પાલક ગૃહાવાસમાં રહ્યો હતો. તેને દંતિવર્દ્ધન અને રાષ્ટ્રવર્દ્ધન નામે બે પુત્રો થયા હતા. બંને ભાઈઓને તેના પિતા પાલકે ધાર્મિક કેળવણીની સાથે વ્યવહારની કેળવણી આપી હતી. તેઓ ધર્મશાસ્ત્રમાં ઘણાં પ્રવીણ થયા હતા. તેઓમાં દંતિવર્દ્ધનની મનોવૃત્તિ ઉપર ધાર્મિક અસર જોઇએ તેવી થઇ ન હતી. કર્મયોગે તેણીની વૃત્તિ શંકા આકાંક્ષા વિગેરે દોષથી દૂષિત થયેલી હતી.

રાજા પાલકે તે બંને પુત્રોને બે રાજપુત્રીઓની સાથે પરણાવ્યા હતા. જ્યારે પુત્રો લાયક ઉમ્મરના થયા એટલે રાજા પાલકે દંતિવર્દ્ધનને રાજ્ય અને રાષ્ટ્રવર્દ્ધનને યુવરાજ પદવી આપી પોતે સંયમ ગ્રહણ કર્યું હતું. સંયમ લેતાંજ તેની પવિત્રવૃત્તિ ઉપર ચારિત્ર ધર્મની સારી પ્રભા પડી હતી. પાલકે જ્યારે પોતાની રાજ્ય લક્ષ્મીને તૃણવત્ ત્યજી દીધી ત્યારે લોકો કહેતા કે, ધન્ય છે રાજા પાલકને કે જેણે ક્ષણમાં રાજ્ય લક્ષ્મીને ત્યજી દીધી. આ ઉપરથી શાસ્ત્રનું વચન સત્ય થાય છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, “ જેટલા સમયમાં ચક્રવર્ત્તી પોતાની વિસ્તારવાળી સમૃદ્ધિને ત્યજે છે, તેટલા સમયમાં કોઇ ભુખભિક્ષુક પોતાના ખપ્પરને છોડી શકતો નથી.”

યુવરાજ રાષ્ટ્રવર્દ્ધનની સ્ત્રીનું નામ ધારિણી હતું. તેણીએ બાલ્યવયથી સારૂં જ્ઞાન સંપાદન કર્યું હતું. સતી ધારિણી સદ્‌ગુણવતી અને સ્વરૂપવતી હતી. તેણીના પવિત્રહૃદયમાં ધર્મભાવનાનો સારો પ્રકાશ પડયો હતો, તેણીએ ” કલ્પલતાના ફળ ચાખ્યાં હતાં, તેથી તે ” નારી અને તેનો પરમપ્રભાવ વધ્યર ર- સતીધારિણીને

થયો

રીને નદગુણી બન્યો હ-
ન અને આર્હતધર્મમાં
ખરો એક વીરપુત્ર
સેવી ઉત્તમ શિક્ષણ
મનન કરવા યોગ્ય છે.
ઉપરમતેઃ
લકે માતાને વિ
માતાએ કહ્યું,
કહેવાય? બાલકે
કહેવાય'
આપણા હાથીઓ
જે શરીરે મોટા
છે. શરીરની
અને ત્યારથી

તાના પુત્રને નમ-
પોતાના
કરતી હતી,
ને સુંદર રમ
તેના હૃદયમાં
ધારણ કરવા
સુકૃતીને શિખા-
આવી સતીને એ-
છે. તમારા જે-
કરવા ઇચ્છે છે.
છે." દૂતીના
આશ્ચર્ય પામી ગઇ.
રાજાને કહેજે
માન છું. વળી

જો તમે તમારી ઉન્નતિ કરવા ઇચ્છતા હો તો આવા અવનતિના માર્ગમાં જશો નહિ. પરસ્ત્રી ગમનથી પુરૂષ દેવતાના જેવો હોય, તોપણ આ લોકમાં દુઃખી થઈ પરલોકમાં નરકની પીડા ભોગવે છે. તે વિષે પોતાના પરાક્રમથી વિશ્વનો વિજય કરનાર રાવણનું ચરિત્ર યાદ કરજો. વિશેષમાં તે અધમ રાજાને જણાવજે કે, પરસ્ત્રીને દેખી વૃષભની જેમ નીચું જોઈ ચાલનારા પુરૂષો આ જગતને વંદન કરવા યોગ્ય થાયછે. જેઓ અકાર્ય કરવામાં આળસુ, પરજીવનો વધ કરવામાં પાંગળા, પારકી નિંદા સાંભળવામાં બ્હેરા, પારકા દોષ કહેવામાં મુંગા અને પરસ્ત્રીને જોવામાં આંધળા હોય છે, તેવા પુરૂષોનું જીવિત આ જગતમાં ધન્ય ગણાય છે. સ્વદારાસંતોષી બ્રહ્મચારિઓને દેવ, દાનવ, યક્ષ, રાક્ષસ અને કિંનર દેવતાઓ નમસ્કાર કરે છે." હે દાસી, તું આ મારા સુખના અસુર મારા જેઠ રાજા દતિવર્દ્ધનને જણાવજે.

દૂતીએ જઈ રાજાને ધારિણીના બધા વચનો કહ્યાં, જે સાંભળી રાજા નિરાશ થઈ ક્રૂર મને ચિંતવવા લાગ્યો. છેવટે તેણે નિશ્ચય કર્યો કે, "જ્યાંસુધી ભાઈ રાષ્ટ્રવર્દ્ધન જીવતો છે, ત્યાંસુધી એ ધારિણી મને અંગીકાર નહિ કરે. માટે પ્રથમ એનો ઘાત કરૂં. પછી એ એકલી અબળાને હું સુખે મેળવી શકીશ."

વાચકવૃંદ, જુઓ, વિષયવિકારની કેવી પ્રબળતા છે? માત્ર ક્ષણિક સુખને માટે દુરાચારી દતિવર્દ્ધન પોતાના સહોદર ભાઈને મારવા તૈયાર થયો. તેણે ભ્રાતૃહત્યાનો અને પંચેંદ્રિય જીવહિંસાનો જરાપણ વિચાર કર્યો નહિ. આનું નામજ શુષ્ક કેળવણી છે. ધર્મના પૂરે પૂરા સંસ્કાર થયા વગર કેળવણી લેનાર અને મનના વિકારી વેગનો રોધ નહીં કરનાર પુરૂષ વાસ્તવિક કેળવણી પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ સન્માર્ગના સાથી થતા નથી. ઉજ્જયિનીના પતિ રાજાએ પોતાના બંને પુત્રોને સરખી કેળવણી આપી હતી, પણ રાષ્ટ્રવર્દ્ધનના હૃદયમાં જે ધાર્મિક સંસ્કારો લાગી ગયા, તે દતિવર્દ્ધનના હૃદયમાં લાગ્યા નહીં. જો કે આમાં કર્મપ્રકૃતિની સત્તા રહેવાની છે, તથાપિ કેળવણીરૂપ કલ્પવૃક્ષનો આશ્રય આપનારાએ

આંગણામાં મૂકી આવી. [illegible] વાર પછી રાજા અવંતિસેન ત્યાંથી પસાર થયો ત્યાં તે બાળક તેના જોવામાં આવ્યો. રાજાએ તેને લઈ લીધો. તેને બીજો પુત્ર ન હોવાથી તેને ઘેર લાવી પુત્રપણે સ્થાપી તેનો મહોત્સવ કર્યો. અને તે બાળકનું નામ મણિપ્રભ પાડ્યું. કુમાર મણિપ્રભ લાયક વયનો થતાં રાજા અવંતિસેન મૃત્યુ પામ્યો એટલે પ્રધાનોએ મળી મણિપ્રભને રાજ્યાભિષેક કર્યો હતો.

અહિં [illegible] કરી. પછી તપાસ કરતાં સતી પદ્મિની તેના જોવામાં આવી નહીં એટલે તેને ઘણો પશ્ચાત્તાપ થયો. પછી પોતાને સંતતિ ન હોવાથી પદ્મિનીના પુત્ર અવંતિસેનને રાજ્ય સોંપી પોતે વૈરાગ્યથી દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી.

અવંતિસેન ઘણો બળવાન રાજા થયો. તેનામાં તેજ, પ્રતાપ અને પરાક્રમ અગાધ રહ્યા હતા, તેથી તે ભારતવર્ષના ઘણાં રાજાઓને તાબે કરતા હતો. વીર્યના બળથી ગર્વ પામેલા અવંતિસેને એક વખતે કૌશાંબીના પતિ મણિપ્રભ પાસે દંડ માગ્યો. પણ માની મણિપ્રભે તેને દંડ આપ્યો નહીં. દંડ ન મળવાથી તેણે પોતાના સર્વ સૈન્ય સહિત આવીને કૌશાંબીને ઘેરો ઘાલ્યો હતો.

આ વખતે સાધ્વી પદ્મિની તે પ્રદેશમાં વિચરતા હતા, તેણીના જ્ઞાનમાં આવવાથી તેણીએ વિચાર્યું કે, "આ એકજ માતાના પુત્રો પરસ્પર અજાણ્યાથી લડાઈ કરે છે, માટે તેમને જઈને વારવા જોઈએ." આવું વિચારી સતી પદ્મિની ત્યાં આવી અને તેણીએ પોતાના પૂર્વના પુત્રોને સર્વ સ્વરૂપ જણાવી સમજાવ્યા. અને તેમને યુદ્ધથી નિવાર્યા. તે પછી બંને ભાઈઓ એક બીજાને ઓળખી પરસ્પર મળ્યા, અને પ્રીતિવાળા થયા હતા. પછી અવંતિસેન અને મણિપ્રભે [illegible] માતાને વિનંતિ કરી કે, "માતા આ અજ્ઞાન ભાઈઓને ઉપદેશ આપો." તે ઉપરથી સાધ્વી પદ્મિનીએ પોતાના પુત્રોને નીચે પ્રમાણે બોધ આપ્યો હતો.—

"પુત્રો, એ તમે તમારા [illegible]ને ઉત્તમ રીતિમાં મૂક્યું છે અને મનુષ્ય જન્મની સાર્થકતા કરી છે. તે તમે [illegible]

જકુમાર જયસેનને બચાવી લીધો. રાજા વિજયસેન તેથી ઘણો ખુશી થયો અને તેણે દત્તને ભારે સત્કાર કરી પોતાને ત્યાં રાખ્યો હતો.

એક વખતે રાજાએ તે દત્તને પોતાની સભામાં બોલાવીને કહ્યું, "ભાઈ દત્ત, તેં તારા ભાઈ જયસેન ઉપર જેવો ઉપકાર કર્યો છે, તેવી રીતે તારી બ્હેન કળાવતીને યોગ્ય સ્વામી શોધી આપી તે-ણીના ઉપર ઉપકાર કર અને મને આ ચિંતાસાગરમાંથી પાર ઉતાર." રાજા વિજયસેનના કહેવાથી દત્તે તેમ કરવાની હા પાડી અને પછી સતીકળાવતીનું સુંદરચિત્ર આલેખી લઈ તે વિદેશ જવાને તૈયાર થયો હતો.

કળાવતી કળાવતીનું ચિત્ર લઈ દત્ત ભારતના વિશાળ પ્રદેશમાં ભમવા લાગ્યો. અનેક નગર, ગામ, શહેર અને પીઠોમાં ફરતો ફરતો, અને કળાવતીને યોગ્ય એવા પતિને શોધતો શોધતો તે પોતાના શંખપુર નગરમાં આવ્યો. તે નગરમાં શંખ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એક વખતે રાજા શંખ સભાભરી સિંહાસન ઉપર બેઠો હતો તેવામાં પેલો દત્ત રાજકુમારી કળાવતીનું ચિત્ર લઈને આવ્યો. રાજાએ ગજશેઠના પુત્ર દત્તને ઓળખ્યો અને કહ્યું, "દત્ત, આ-પૃથ્વી ઉપર ફરતાં તેં કાંઈ કૌતુક જોયું હોય તો કહે." દત્ત બોલ્યો:—"હું વેપાર અર્થે દેવશાળ નગરમાં ગયો હતો. તે નગરમાં મેં જે કૌતુક જોયું છે, તેનું સ્વરૂપ હું કહી શકતો નથી." એમ કહી-ને દત્તે રાજા શંખને એક પાટી બતાવી. તેમાં આલેખેલી કળા-વતીની સુંદર છબી જોઈને તેણે તો એમજ ધાર્યું કે, 'આ છબી કોઈ દેવાંગનાની છે.' પછી દત્ત હસીને બોલ્યો.—"રાજન્ એ દેવી નથી પણ માનુષી છે. દેવશાળ નગરના રાજા વિજયસેનની એ કળાવતી નામે પુત્રી છે. આ પુત્રી રૂપ લાવણ્યમાં દેવકુમારીને પણ પરાભવ કરે તેવી છે. વળી તે ધર્મ તથા વિદ્વત્તામાં કુશળ છે. જ્યારે તે વિવાહ યોગ્ય થઈ ત્યારે તેનો પિતા યોગ્ય પતિના શોધની ચિંતારૂપ સાગરમાં પડ્યો હતો. પછી તેણે પોતાની પુત્રીની ઇચ્છા જાણી સ્વયંવર રચવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. 'જેમાં જે પુરૂષ તે કળાવતીના ચાર પ્રશ્નનો ઉત્તર આપે તેની સાથે તેનો વિવાહ કરવો." એ

કૃતાર્થ થયેલો શંખરાજ દત્તને સાથે લઈને સત્વર દેવશા-
લ નગર તરફ ચાલ્યો. તેને આવતો સાંભળી વિજયસેન રાજા-
એ પોતાના પુત્ર જયસેનને સામો મોકલ્યો. અને મહોત્સવ પૂર્વક
તેને નગર પ્રવેશ કરાવ્યો.

જ્યારે સ્વયંવરનો સમય થયો, ત્યારે ભારતવર્ષના સર્વ ભૂપતિઓ
સ્વયંવર મંડપમાં આવી માંચા ઉપર બેઠા. પછી જેને માટે છત્ર
ધારણ કરેલું છે એવી કલાવતી વિદ્યુતની જેમ મંડપને પ્રકાશ
કરતી સુખાસન ઉપર બેસી સખીઓના પરિવાર સહિત ત્યાં આવી.
તેનું અનુપમ સૌંદર્ય જોઈ સર્વ રાજાઓ ચકિત થઈ ગયા. અને
તેઓને વરવાની ઉમંગ ભરેલી આશાએ ધારણ કરવા લાગ્યા.
સુંદર પાણી કલાવતીની આજ્ઞાથી તેની એક પ્રતિહારી ઉભી રહી
બોલી — " મહારાજાઓ, આ રાજકુમારી કલાવતીના ચાર પ્ર
શ્નો છે ઉત્તર આપશે, તે આ કલાવતીના હસ્તકમળમાં રહેલી
વરમાળાને યોગ્ય થશે. તે ચાર પ્રશ્ન આ પ્રમાણે છે." દેવ કોણ?
ગુરૂ કોણ? તત્ત્વ શું? અને સત્વ કોને કહેવું? આ ચાર પ્રશ્નોના
ઉત્તર આપનાર નરપતિ રાજકુમારી કલાવતીનો પતિ
થશે."

તે સાંભળી સર્વ રાજાઓ પોતપોતાની બુદ્ધિ અનુસારે તેનો
ઉત્તર આપવા લાગ્યા, પણ અરિહંતની પ્રમાણ જેવી ક[illegible]
બીજો કોઈ મન્ય રાજાએ નહિ ત્યારે શંખરાજ ઉભો થઈને
બોલ્યો — "આ ચારે પ્રશ્નોના ઉત્તર આ સ્તંભ ઉપર રહેલી પૂતળી
આપશે." એમ કહી સ્તંભ ઉપર રહેલી પૂતળીના
મસ્તક ઉપર શંખરાજે હાથ મૂક્યો; એટલે પૂતળી બોલી —
"સાંભળો, હું એ ચાર પ્રશ્નોનો ઉત્તર આપું છું. વીતરાગ એ
દેવ છે, પંચ મહાવ્રત ધારણ કરનાર એ ગુરૂ છે,
સર્વજીવ ઉપર દયા રાખવી એજ તત્ત્વ છે અને ઇન્દ્રિય ઉપર
નિગ્રહ રાખવો એનું નામ સત્વ છે." પૂતળીના મુખથી આ
ઉત્તરો સાંભળી કલાવતી હૃદયમાં હર્ષ પામી. પછી તેણે મન-
કામના પૂર્ણ થયેલી માની તે દિવ્ય શંખરાજના કંઠને વિષે વર

ની ઉપર સ્નેહ જણાવા સારો પોશાક અને બે રત્નજડિત બેરખા તે આવનાર માણસોની સાથે મોકલાવ્યા હતા. માણસોએ જઈ શંખરાજાને કહ્યું, "અમારા રાજા વિજયસેને કહેવરાવ્યું છે કે, કળાવતીને મોકલો." સેવકોએ કહ્યાં છતાં શંખરાજાએ માન્યું નહીં અને કળાવતીને ન મોકલી. પછી તેઓ જયસેને મોકલેલ પોશાક તથા બે બેરખા કળાવતીને આપી પોતાને સ્થાનકે પાછા વળ્યા હતા.

એક વખતે કળાવતી પોતાના ભાઈ ઉપરના સ્નેહને લીધે પોતાના હાથમાં તે બન્ને બેરખા પહેરી સમાનવયની સખીઓની સાથે હસતી હસતી ગોખ ઉપર બેઠી હતી. વાત પ્રસંગે હર્ષિત થયેલી કળાવતીએ પોતાની સખીઓને કહ્યું, "અહો! જેણે આજ મને આવા અદ્ભુત બેરખા મોકલ્યા, તે ચિરંજીવીનો મારા ઉપર કેવો સ્નેહ! આવી સુંદર વસ્તુ મને બહુ દિવસે પ્રાપ્ત થઈ છે, તે મારા હસ્ત ઉપર એવી શોભે છે કે, આજ મારો જન્મ હું સફળ થયો માનું છું." તે વખતે તેણીની સખીઓ પણ કહેવા લાગી "મહાદેવી, જેવીરીતે ચંદ્રની પ્રીતિ કુમુદિની ઉપર હોય છે, તેવીરીતે નેની તમારા ઉપર પ્રીતિ છે."

કળાવતી અને સખીઓની આ વાતચિત ગોખ નીચે જતાં રાજાએ સાંભળી લીધી. તે સાંભળતાંજ રાજાના મનમાં શંકા ઉત્પન્ન થઈ. કારણકે, તે વાતચીતમાં કોઈએ તેવું સ્પષ્ટીકરણ થયું ન હતું, આથી રાજાને ખાત્રી થઈ કે, કળાવતી કલંકિત છે અને તે તેણીના કોઈ પ્રેમીની વાત કરતી હતી. તેથી રાજા શંખ અતિશય ક્રોધાયમાન થઈ ગયો અને કળાવતીના વચનો તેના શરીર ઉપર અંગારા જેવા લાગી આવ્યા. તેણે પોતાના મનમાં વિચાર્યું કે. "મને ધિક્કાર છે, બાહેરથી રક્ત એવી ચણોઠી ઉપર રૂચિ બતાવનારા મૂર્ખ વાનરની પેઠે હું પણ બાહેરથીજ રક્ત એવી કળાવતી ઉપર પ્રીતિ બતાવી કામથી મૂઢ બન્યો! અહા! સ્ત્રીઓ કેવી વિચિત્ર છે! જેની ઉપર હું તન, મન અને ધનથી પ્રેમ દર્શાવું છું, તે સ્ત્રી મારાથી વિરક્ત થઈ બીજા ઉપર રક્ત થઈ છે.

ના ભયથી તેઓ તેણીના બેરખાવાળા બે હાથ કાપી લઈ ચાલ્યા ગયા હતા.

સતી કલાવતી ઘોર અરણ્યમાં એકલી રહી અને પંચપરમેષ્ઠીના પ્રભાવિક મંત્રનું સ્મરણ કરવા લાગી. થોડીવાર પછી તે સગર્ભા મહાસતીએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. જ્યારે પુત્ર જન્મી રૂદન કરવા લાગ્યો, ત્યારે એ સતી મધુર અને કરૂણ સ્વરે બોલી, "બેટા, શામાટે રૂવે છે ? જો તારો આ જન્મ પિતાને ઘેર થયો હોત તો, અનેક પ્રકારની ધામધુમથી તારો જન્મોત્સવ થાત અને વાજિંત્રોના નાદ થાત, પણ અહિં તો સિંહ, શિયાળ વિગેરે પ્રાણીઓના નાદથીજ તારો ઉત્સવ થાય છે." એવામાં ત્યાં આવેલી એક નદીમાં ભારે પૂર આવ્યું, તે પૂર આસપાસના વૃક્ષોનું ઉન્મૂલન કરવા લાગ્યું, તે બાલપુત્રસહિત પોતાને એ પૂર ઘસડી જાય, એવું લાગવાથી તે મહાસતી પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરતી બોલી—"જો શુદ્ધ મન, વચન અને કાયાએ કરીને મેં મારો પતિવ્રતા ધર્મ બરાબર પાળ્યો હોય અને મારા શીળવ્રતની સારીરીતે રક્ષા કરી હોય તો મારા આ બંને હાથ નવા થજો અને આ નદીનો પ્રવાહ અનુકૂળ થઈ જજો." સતીના મુખમાંથી આ વચનો નીકળતાંજ તેણીના હાથ નવા થયા અને નદીનું પૂર અનુકૂળ થઈ ગયું. અહા ! ધન્ય છે, સતી ધર્મને શીળનો પ્રભાવ દિવ્ય છે. એ મહાપ્રભાવથી જળને સ્થાને સ્થળ અને સ્થળને સ્થાને જળ થાય છે. શીળરૂપ સિંહની આગળ અંતરાયરૂપ મૃગલાઓ ક્ષણવાર પણ ટકી શકતા નથી. શીળના પ્રભાવથી ભારતવર્ષની સતીઓએ આ જગત્ ચકિત કરી નાખ્યું છે. સ્વર્ગના દેવતાઓ પણ શીળવતી સતીના સેવક થઈને રહે છે.

કલાવતી નિર્ભય થઈ તે અરણ્યમાં પોતાના બાળ પુત્રને ધવરાવતી બેઠીહતી, ત્યાંકોઈ એક કુળપતિ તાપસ આવીચડ્યો. કલાવતીને બાળક સાથે રહેલી જોઈ તે મહાનુભાવ તેણીની પાસે આવ્યો—તેણે દયા લાવીને પુછ્યું, "બાઇ, તમે આવા નાના બાળકને લઈ અહિં કેમ રહ્યા છો ? આ જંગલ ભયંકર છે, માટે તમારે

[illegible] લો. હું તમને મારા આશ્રમમાં રા-
[illegible] સાંભળી સતીએ કહ્યું, " મહા-
[illegible] કોઈના ભય નથી. વળી મારી
[illegible], તે મારી સર્વદા રક્ષા કરે છે. તા-
[illegible] છે? અને કોણ છે? સતી બો-
[illegible] નામ શીળ છે અને તે મારા
[illegible] ની રક્ષા કરે છે. તે સાંભળી તાપસ
[illegible] સતીએ તેને પોતાના વનવાસ સંબંધી
[illegible] તે સાંભળી તાપસે કહ્યું, "બ્હેન ખેદ
[illegible] જણાય છે કે, ફરી તારો ઉદયથશે."
[illegible] વચનો સાંભળી કલાવતી ખુશી
[illegible] પસીઓના સહવાસમાં રહેવા

[illegible] રાણી કલાવતીના હાથ છે.
[illegible] રાજાએ તે બેરખા ઉપર 'જય-
[illegible] રાજા આકુળવ્યાકુળ થઈ ગ-
[illegible] લાગ્યો. પછી તેણે દત્તને બોલાવી-
[illegible] અહિં કોણ આવ્યું હતું?
[illegible] સેનના સેવકો આવ્યા હતા,
[illegible] તેમની સાથે એ બેરખા મો-
[illegible] એ સાંભળી રાજાને વજ્રનો
[illegible] સિંહાસન ઉપરથી પડી
[illegible] ચારથી સચેત થયો.
[illegible] અહા! કેવી, મારી મૂઢતા!
[illegible] વિચારીપણું અને કેવી મારી
[illegible] એ આવીને પુછ્યું. 'આ શું'
[illegible] ક્યાં જાઉં? કોને કહું?
[illegible] આત્માનેજ કષ્ટ દીધું છે!
[illegible] શું છે? એ મેં વિચારજ

કર્યો નહીં. એ મહાસતીનો મેં વૃથા અનાદર કર્યો. અહો! મેં ચંદ્ર
લેખામાં કલંક, ને દૂધમાંથી પૂરા કાઢવા જેવું કર્યું ! કારણ
કે, મારી બુદ્ધિમાં જે દોષનો અસંભવ, તેજ દોષનો મેં સં
ભવ ગણ્યો ! હવે હું કોને મુખ બતાવું ? મેં મૂર્ખતાથી મારી
પરમ પવિત્ર પત્નીને ત્યજી દીધી છે, હવે તો મારે બીજું
કાંઈ કર્તવ્ય નથી. માત્ર ચિતા ખડકાવી હું અગ્નિ પ્રવેશ ક
રીશ." રાજાના આવાં વચનો સાંભળી પ્રધાનોએ કહ્યું, "મહારાજા,
આપ ધૈર્યવાન્ થઈ આવા ક્ષુદ્ર વિચાર કરો નહીં. એક તો કર્મયો
ગે નિર્દોષ દેવી મૃત્યુ પામ્યાં, ત્યાં તો વળી બીજા તમે આત્મહત્યા
કરવા તૈયાર થયા છો ! તે વિવેકથી સમજો, ને આ કદાગ્રહ મૂકી
દો." આ પ્રમાણે મંત્રીઓએ અને નગરજનોએ ઘણો સમજા
વ્યો પણ રાજા શંખે તેમનું કહ્યું માન્યું નહીં અને છેવટે તે સ
તીના વચનનો અનાદર કરી મૃત્યુ પામવા જંગલમાં જવાને તૈયાર
થયો.

આ વખતે અવસરને જાણનારો રાજાનો પિતા રાજઋષી ત્યાં
આવ્યો અને તેણે વિનયથી રાજાને જણાવ્યું—"સ્વામી, આપ
જૈનધર્મના જાણ છો, આપને આવું અનુચિત કામ કરવું—યોગ્ય
નથી. આપ જિનેશ્વરનું પૂજન કરો કે જેથી આપની આપત્તિ
નાશ પામશે." રાજઋષીનું કહેવું શંખરાજાને ઉચિત લાગ્યું,
અને તેથી તે જિનેશ્વરની પૂજા કરવાને અર્થે જિનાલયમાં ગયો,
જિનપૂજા કરી પાછો વળ્યો ત્યાં સાંભળવામાં આવ્યું કે, અ-
મિતતેજ નામે એક મુનિ આવ્યા છે, એટલે રાજા મુનિને વંદ-
ન કરવા ગયો. મુનિએ નીચે પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી—

"આ સંસાર એક ભયંકર અટવી છે, તેમાં સર્વ જીવો પો-
તાના પૂર્વ કર્મરૂપી વંટોળીયા વાયરાથી પ્રેરાઇને વારંવાર ભ્રમણ
કર્યા કરે છે. તેમાં જે સુખ લાગે છે, તે માત્ર ભ્રાંતિ છે, પણ પ-
ગલે પગલે દુઃખ રહેલું છે. આ સંસારથી ઉદ્વેગ પામી જે જીવ
આ લોક તથા પરલોકને વિષે સુખ આપનારી જિનપ્રભુની સેવા
કરતાં નથી, તેઓ આંગણામાં ઉગેલા કલ્પવૃક્ષને ઉન્મૂલન કર્યા

ના દર્શનરૂપ અમૃતની વૃષ્ટિથી તારા વિયોગી પતિને સુ-
શ્વાસન આપ. તારા પતિ શંખરાજા પૂર્ણ પશ્ચાત્તાપ થ-
કાળે અગ્નિ પ્રવેશ કરવા હતા, પણ અમે તેને આજ સુ-
ી રાખ્યા છે." દત્તના મુખથી આવા વચન સાંભળી કુ-
ળાવતીએ પોતાના પ્રિયસ્વામી ઉપર કરૂણા કરી. તેણીએ કુળ-
પસને નમન કરી તેની આજ્ઞા માગી. પછી દયાળુ તાપસે
ને આશીર્વચન સહિત આજ્ઞા આપી એટલે કલાવતી
થઈ દત્તની સાથે ચાલી નીકળી.

ની કલાવતી રથમાં બેસી શંખપુરના સીમાડા ઉપર આવી
પછી દત્તે રાજા શંખને વધામણી મોકલાવી તે ઉપરથી
પછી ધામધૂમથી તેણીનો નગર પ્રવેશનો મહોત્સવ કરા-
જાએ આવી સતીની ક્ષમા માગી અને કહ્યું કે, "દેવી, તું
છતાં મેં તારી આવી વિટંબના કરી અને ઘોર જંગલમાં
વી દીધી, એ મારા અપરાધને ક્ષમા કરજે. તારા ઉદા-
ગા બને હાથ પાછા ઉત્પન્ન થયેલા જોઈ મને અતિ આનંદ
છે અને તારા સતીધર્મ ઉપર હૃદયમાં પવિત્ર ભાવ પ્રગટ
." આ પ્રમાણે કહી રાજાએ પોતાના પુત્રને લેઈ ઉત્સંગમાં
ં અને વળી ધામધૂમથી તેનો પુનઃ જન્મોત્સવ કરાવ્યો.
. સ્વપ્નને અનુસારે પુત્રનું પુષ્પકલશ એવું નામ પાડ્યું.
ા શંખ પોતાની પવિત્ર પ્રિયાની સાથે રહી રાજ્ય સુખ
વા લાગ્યો. અને અવિરોધ પણે ધર્મ, અર્થ અને કામ
ા સાધ્યો. કલાવતીએ પણ શંખનગરમાં કેટલાએક નવીન
કરાવ્યા અને પૂર્ણ ઉત્સાહથી તેમાં જિન ભગવંતની પ્રતિમા-
પ્રતિષ્ઠા કરાવી. તે સાથે ધર્મનું આરાધન કરવાને ધર્મશાળા-
ઉપાશ્રયો અને જ્ઞાનશાળાઓની મોટા પાયા ઉપર સ્થાપ-
ા. આથી શંખપુર એક આર્હત ધર્મની રાજધાની હોય તેવું
ાતું હતું. એક વખતે કલાવતી એ પોતાના પતિને પુછ્યું
સ્વામી તમે મારો શો દોષ જોઈને મારો ત્યાગ કર્યો હતો?"
ઉત્તર આપ્યો, "પ્રિયા, તારો લેશ પણ દોષ નહતો, એતો

તારા પૂર્વ કર્મને લીધે થયું છે. તેં જ્યારે પેલા બે બેરખા પ
તે વખતે તેં ગોખમાં બેસી તારી સખીઓને કહ્યું કે, 'મારા
પાસે એ મોકલ્યા છે,' એ મેં સાંભળ્યું, તેથી મને ક્રોધ ચઢી આ
એટલે મેં તારી ભુજા છેદાવી અને વનમાં મોકલાવી. જેનું સ્મ
કરતાં અત્યારે મને પાછો પશ્ચાત્તાપ પ્રગટ થાય છે. સ
તારા જેવી પવિત્ર શ્રાવિકાને મેં ઘણીજ દુઃખી કરી
એમ કહેતાં કહેતાં રાજાના નેત્રમાંથી અશ્રુની ધારા ચા
કલાવતી બોલી—"પ્રાણનાથ, ખેદ કરો નહીં. જે બન્યું તે ખ
કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે. આપનો શો દોષ છે? એ બધાનુ મુ
કારણ મારા પૂર્વના કર્મ છે." રાજા શંખે સાવધાન થઈને ક
પ્રિયા, મને એક વાત સ્મરણમાં આવી. આ નગરમાં અમિતતે
નામે એક મુનિ પધાર્યા છે, ચાલો આપણે તેમની પાસે
તારા પૂર્વકર્મનું સ્વરૂપ પુછીએ. પછી તે બંને દંપતી મુનિની પ
ગયા અને વંદના કરી તેમની પાસે બેઠા. જ્ઞાની મુનિએ તે
ધર્મોપદેશ આપ્યો. ઉપદેશ આપી રહ્યા પછી શંખરાજાએ વિન
થી પુછયું, "હે મુનિશ્વર, આ કલાવતીએ પૂર્વે એવાં શા ક
કર્યા હશે કે જેને લીધે એ નિર્દોષ છતાં પણ એની ભુજા મેં
દાવી?" આ પ્રમાણે રાજાના પુછવાથી જ્ઞાની મુનિએ નીચે પ્રમ
કલાવતીના પૂર્વભવની કથા કહી હતી—

'મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં મહેંદ્રપુર નામે નગર છે જેમાં નર
ક્રમ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને **લીલાવતી** નામે
સ્ત્રી હતી. તેણીને એક સુંદર પુત્રી અવતરી હતી. તેનું ના
સુલોચના પાડ્યું હતું. સુલોચના ખરેખર સુલોચના હતી. એ
વખતે રાજા નરવિક્રમ સુલોચનાને ઉત્સંગમાં બેસારી રમાડ
હતો. તેવામાં કોઈએ આવીને રાજાને એક ઉત્તમ પોપટ ભેટ અ
પ્યો. પોપટ સારી રીતે પઢેલો અને ચાલાક હતો. રાજાએ કૌ
તુકથી પોપટને કાંઈ પણ બોલવા કહ્યું એટલે તે નીચે પ્રમા
આશીર્વચન બોલ્યો. "હે રાજન્, વિશ્વને પ્રકાશ કરનારો આપ
નો પ્રતાપરૂપી સૂર્ય શત્રુરૂપ અંધકારને ક્ષયકારો અને રાજ તેજ

કરનારો થાઓ."

ાપટના મુખની આ વાણી સાંભળી રાજા થયો પ્રસન્ન થયો
તેણે પોપટ લાવનારને સારૂં ઈનામ આપ્યું. પછી તે પોપટ
ી પુત્રી સુલોચનાને રમવા આપ્યો. રાજકુમારી સુલોચના
ને લઈ મનમાં હરખાતી હરખાતી પોતાને સ્થાને ગઈ અને
ને એક સુવર્ણના પાંજરામાં નાંખ્યો. અને સાકરના કટકા,
. તથા દાડમના બીજ વિગેરેથી તેનું પોષણ કરવા લાગી. વળી
પટને હાથ ઉપર હૃદય અને ખભા ઊપર રાખે ને એ પ્રકારે
ર જાતનો આનંદ મેળવે. જેમ યોગી પુરૂષ મનની એકાગ્રતા
ા નથી, તેમ સુલોચના પોપટને ક્વાંય પણ ત્યજતી નહીં. ભો-
અને શયન સમયે, રાજસભામાં જાય ત્યારે, અથવા વનને વિ-
ુ તે તેને પોતાની પાસેજ રાખતી.

એક વખતે સુલોચના પોતાના પ્રિય પોપટને લઈ સખીઓની
વનમાં ગઈ હતી. ત્યાં શ્રીમંધર સ્વામીનું એક દેરાસર હતું.
તે પોપટને લઈ દર્શન કરવા ગઈ. ત્યાં પોપટે તે દેરાસરમાં
ાગની પ્રતિમા દીઠી. તે જોઈને તેણે ચિંતવ્યું કે, "મેં આવું
પૂર્વે કોઈ સ્થાને જોયું છે." એમ ભાવના ભાવતાં તેને જાતિ
ૃ જ્ઞાન થઈ આવ્યું. અને તેથી પોતાનો પૂર્વ ભવ યાદ આવ્યો.
પૂર્વ ભવે ચારિત્રને પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તેમાં ક્ષયોપશમને લીધે
શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કર્યો હતો; પરંતુ ક્રિયા ઉપર મારી આસ્થા
તી, તેથી હું લેશ પણ ક્રિયા કરતો નહીં. સર્વથા અભ્યાસમાંજ
ચિત્ત હતું. હું વસ્ત્ર, પુસ્તક અને પાત્ર વિગેરેની મૂર્છામાં
ા થયો. તત્ત્વ જ્ઞાન છતાં પરોપકારી કૃત્યને વિષે મિથ્યા અજ્ઞા-
ચેમવાળો રહેતો. તેથી અંતે મનની વિરાધનાથી આલોયણ
ા વિ ા મૃત્યુ પામી આ વનમાં શુકરાજ થયો છું. પૂર્વ ભવે
ાનો અભ્યાસ કરેલો તેથી આ તિર્યંચના ભવમાં પણ પંડિત
છું. મને નિશ્ચય થાય છે કે, એ જન્મમાં જ્ઞાન રૂપી દીપક
ા હાથમાં છતાં મેં પુણ્ય કર્યું નહિ અને સ્ખલનાથી ચારિત્ર
યું, તેથીજ આ ભવમાં હું તિર્યંચયોનિ રૂપ સાગરમાં પડયો છું."

આ પ્રમાણે પૂર્વ ભવનું સ્મરણ કરી અને હૃદયમાં અતિ પશ્ચાત્તાપ કરી એ પક્ષીએ ત્યાં શુદ્ધ હૃદયથી અભિગ્રહ ધારણ કરે " "હવેથી મારે સીમંધરપ્રભુનાં દર્શન કર્યાં પછીજ અન્ન લેવુ આ અભિગ્રહથી તેના શુદ્ધ પરિણામ વૃદ્ધિ પામ્યા અને તે મા સારીના પવિત્ર અધિકારનો પાત્ર થવા યોગ્ય થયો હતો.

પછી સુલોચના પ્રભુને નમન કરી ભક્તિસહિત પૂજન પોપટના પાંજરા સહિત ઘર તરફ પાછી ફરી. બીજે દિવસે સુલોચના પોપટને લઇ ભોજન કરવા બેઠી, ત્યારે પોપટને પો નિયમ યાદ આવ્યો; તેથી તે "नमो अरिहंताणं" એમ ઉડી ગયો અને આકાશ માર્ગે ઉડી જ્યાં સીમંધર પ્રભુનું ચૈત્ય ત્યાં આવ્યો. ત્યાં પોતાની ઇચ્છાથી ત્રિકરણ શુદ્ધિવડે સીમંધર સ્વામીને નમી પછી પુષ્પના ઉદ્યાનમાં ગયો અને ત્યાં ફળનો આહાર કરી આમતેમ ફરવા લાગ્યો.

અહિં પાછળ રાજકુમારી સુલોચના પોતાના પ્રિય પક્ષીના વિયોગથી આક્રંદ કરવા લાગી, એટલે તેને પકડી લાવવાને જેમ ગરૂડ સર્પને પકડવાને દોડે તેમ રાજ્યસેવકો પોપટની પાછળ દોડ્યા. તેઓએ ધીમે ધીમે જઇને કોઈવૃક્ષની શાખા ઉપર બેઠેલા તે પોપટને પકડ્યો અને તેને પાશાથી બાંધી લીધો. અને ફરી તેને રાજપુત્રીની પાસે લાવવામાં આવ્યો. તે પોપટ ઉપર શુદ્ધ પ્રેમભાવ રાખનારી સુલોચના પોતાના પ્રિય પક્ષીને હાથમાં લઇને બોલી– "પક્ષી, હું માતાની જેમ તને રાખું છું, તે છતાં મને ત્યજીને તું ક્યાં ગયો હતો? હવે પછી હું તારો વિશ્વાસ નહીં કરૂં." આ પ્રમાણે કહી તેની ઉડવાની ગતિ બંધ કરવાને તેણીએ તેની પાંખો છેદી નાંખી. અને તેને એક કાષ્ટના મજબૂત પાંજરામાં પૂરી દીધો."

સુલોચનાએ જ્યારે તેની આવી સ્થિતિ કરી એટલે તે ચતુર પક્ષી વિચારમાં પડ્યો—" અહો! મને ધિક્કાર છે! કે મેં સ્વાધીન પણે ક્રિયા ન કરી તો હવે મારે પરાધીનપણે વેદના ભોગવવી પડે છે." પછી તેણે પોતાના શરીરને સંબોધીને કહ્યું, "અરે પક્ષીશરીર, ખેદ કરીશ નહીં. તારી સ્થિતિ તો એવીજ

થવી જોઈએ. તું સ્વાધીનતાનું પાત્ર થયું નહીં, તો હવે તારે પરાધીનતાનું દુઃખ ભોગવવુંજ પડે." આવું ચિંતવતાં તે શુકના નેત્રમાં અશ્રુધારા ચાલવા લાગી. અને તેણે તત્કાળ અનશન વ્રત ગ્રહણ કર્યું. અનશનથી કેટલેક દિવસે મૃત્યુ પામી તે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવતા થયો.

સુલોચના પણ પોપટના વિયોગથી દુઃખ પામી અનશન લઇ મૃત્યુ પામી. સ્વર્ગ લોકમાં તેનીજ પ્રિયા થઈને ઉત્પન્ન થઇ. મુનિ અમિતતેજ કહે છે—હે શંખ રાજા, તેઓ બંને ત્યાંથી આયુક્ષયે ચ્યવીને આલોકમાં અવતર્યા. તેમાં પોપટનો જીવ તું શંખ રાજા થયો અને એ સુલોચનાનો જીવ આ તારી પ્રિયા કલાવતી થઈ. કલાવતીએ શુકની પાંખો છેદી હતી, તેથી તેણીના બંને હાથ તેં આ ભવમાં છેદ્યા હતા."

મુનિના મુખથી આ પ્રમાણે પોતાના પૂર્વભવનો વૃત્તાંત સાંભળી તે બંનેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થઈ આવ્યું અને તેથી તેમને આ સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય થતાં ચારિત્ર લેવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઇ.

રાજા શંખ પોતાના પુત્ર પુષ્પકલશને રાજ્ય સોંપી ગુરૂની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરવા તૈયાર થયો એટલે સતી કળાવતી પણ તેની સાથે વ્રત લેવાને તૈયાર થઇ. પછી બંને રાજ્દંપતીએ માનવ જન્મને ચરિતાર્થ કરનારૂં ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું હતું.

સતી કલાવતીએ ચારિત્રધર્મ પાળતાં ભારતની જૈનપ્રજાનો ભારે ઉપકાર કર્યો હતો. સ્ત્રીકેળવણીની વૃદ્ધિ કરવાને તેણીએ ભગીરથ પ્રયત્ન કરી જૈન અબળાઓનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો. અને તેથી ભારત વર્ષની આર્ય જૈનપ્રજા તેણીના પ્રશંસનીય ગુણોનું કીર્તન કરતી અને તેને હૃદયથી અભિનંદન આપતી હતી.

આ પવિત્ર સાધ્વીના જીવન ચરિત્રમાંથી મોટો ધડો તો એ લેવાનો છે કે, મનુષ્ય જીવન કેવું મહત્ કાર્ય કરી શકે છે અને તેના ઉત્તમ સ્વરૂપમાં શું અસાધ્ય છે? એ સારી રીતે બતાવી આપે છે.

કલાવતીની માતા શ્રીમતીના જીવનમાંથી માતાના ખરેખરા

કર્તવ્યનું ભાન થાય છે. તેણીએ પુત્રીનું કલાવતી એ નામ સાર્થક કરવાની જે પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી, તે તેણીએ કેવી રીતે પાળી હતી? એ વાચકના હૃદયને અસર કર્યા વિના રહેશે નહિ. શ્રીમતીના જેવી અનેક શ્રાવકમાતાઓ આર્ય દેશમાં પ્રગટ થાય તો આ જૈનકોમની ઉન્નતિ સત્વર થાય, તેમાં કાંઇપણ આશ્ચર્ય નથી. આવી સતીઓના ઉચ્ચ ચરિત્રો બીજાઓને સતેજ અને જાગ્રત કરે છે. માનવ જીવન કેટલે સુધી ઉચ્ચતામાં આવી શકે એમ છે, તે આ જીવનચરિત્ર ઉપરથી જણાય છે. તેણી આત્મિક વાચકનું ચૈતન્ય સતેજ થાય છે, ઉન્નતિની આશાને જીવન આપે છે. નવી હીંમત અને શ્રદ્ધા અર્પે છે અને કાર્ય સિદ્ધિમાં સારી રીતે પ્રવર્તન કરાવે છે. એવી પવિત્ર સતીઓની સાથે તેમના જીવનચરિત્ર દ્વારા રહેવું અને જીવવું, તેમના હાખતા જોઈને સ્ફુરાયમાન થવું, તે ઉત્તમ આત્માઓના સમાગમમાં અને ઉત્તમ મંડળમાં નિવાસ કરવા બરાબર છે.

સતી કલાવતી પોતાનો પતિવ્રતાધર્મ પાળી પતિ પ્રેમમાં તત્પર રહી હતી. તથીજ તેના પતિ શંખરાજાને પોતે કરેલા અપરાધને માટે પશ્ચાત્તાપ કરવો પડ્યો હતો અને એ મહાસતીની ક્ષમા માગવાનો પ્રસંગ આવ્યો હતો. છેવટે એ બંને દંપતી પરસ્પર પવિત્ર પ્રેમના પાત્ર બન્યા હતા. પછી એ જોડું કદિપણ વિખુટું પડ્યું ન હતું. ગૃહાવાસમાં અને ચારિત્રમાં પણ તે સહચારી થયું હતું, અને છેવટે તે સ્વર્ગની ભૂમિ ઉપર પણ સાથે રહી ત્યાંથી આવી. પુનઃ ચારિત્ર લઇ કેવળ જ્ઞાન પામી મુક્તિપુરીનું અધિકારી થયું હતું. ધન્ય છે, એવા પવિત્ર દંપતીને! જૈનપ્રજામાં તેવા અનેક દંપતીઓ ક્યારે પ્રગટ થશે?

પુષ્પચૂલા.

આ નદીને કીનારે પુષ્પભદ્ર નામના નગ[illegible]
પુષ્પકેતુ નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની
પુષ્પવતી નામે રાણીને બે બાળક પ્રસવ્યા હ[illegible]
તેમાં પુત્રનું નામ પુષ્પચૂલ અને પુત્રીનું ના[illegible]
પુષ્પચૂલા [illegible] તેમના નામ પાડ્યા હતા. [illegible]

[illegible]

રાજાએ માન્યા નહીં અને તેણે સર્વનો અનાદર કરી પુષ્પચૂલ અને પુષ્પચૂલાનો વિવાહ કર્યો.

એક વખતે રાણી પુષ્પવતીએ ફરીવાર પોતાના પતિ પુષ્પકેતુને જણાવ્યું કે, "સ્વામી, તમે આપણા પવિત્ર શ્રાવક કુલને કલંકિત કર્યું છે. ભાઈ અને બ્હેન કે જેઓની વચ્ચે સહોદરપણાનો પવિત્ર પ્રેમ રહેલો હોય, તેઓ વિવાહિત થઈ સ્ત્રી પુરૂષ બને- એ ધર્મ અને દુરાચાર ભરેલી રીતિ તમારે હાથે થઈ- એ ઘણુંજ નીચ કૃત્ય થયું છે." પુષ્પવતીના આવા ભારે પડતાં વચનો સાંભળી રાજાને કોપ ચડ્યો. અને તેણે તિરસ્કાર કરીને કહ્યું, "રાણી, બસ કર. વધારે તે ઠ નહીં, જો ફરીથી એવું બોલીશતો તારો ઘાત કરીશ." તિરસ્કાર પામેલી પુષ્પવતીને તરત વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો, અને તેથી તેણે ગુરૂ પાસે જઈ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. યથાર્થ સંવિગ્નપણે તીવ્રતપશ્ચર્યા કરી અનુક્રમે પુષ્પવતીનો જીવ સ્વર્ગને વિષે દેવતા પણે ઉત્પન્ન થયો. તે પછી કેટલેક કાળ જતાં રાજા પુષ્પકેતુ પણ મૃત્યુ પામ્યો હતો અને પુષ્પભદ્રનગરની રાજ્યગાદી ઉપર પુષ્પચૂલ બેઠો હતો.

હવે પુષ્પવતીનો જીવ જે દેવ થયો હતો, તેણે અવધિ જ્ઞાન વડે પોતાના પુત્ર પુષ્પચૂલ અને પુત્રી પુષ્પચૂલાનું લોકવિરૂદ્ધ અપકૃત્ય જોઈ તેનું નિવારણ કરવાને પુષ્પચૂલાને સ્વપ્નામાં નરકની ભૂમિઓ બતાવી. તેમાં નારકીના જીવોના ભયંકર દુઃખ જોઈ તે કંપાયમાન થઈ જાગી ગઈ. પુષ્પચૂલા ભયભીત થઈ પોતાના પતિ પાસે આવી અને તેણીએ તે સર્વ નિવેદન કર્યું. રાજા પુષ્પચૂલે પણ ભયભીત થઈ તેને માટે શાંતિક પૌષ્ટિક વગેરે ઉપાયો કરાવ્યા. પણ પેલા પુષ્પવતીના જીવ દેવતાએ તો નારકીના દુઃખ દેખાડવા શરૂ રાખ્યાં. તેથી રાજાએ સર્વ ધર્મના આચાર્યોને બોલાવીને પુછ્યું કે, "અહો, નરકનું સ્વરૂપ કેવું હશે?" ત્યારે કોઈએ કહ્યું, 'ગર્ભવાસ જેવું', કોઈએ કહ્યું, દારિદ્ર જેવું અને કોઈએ કહ્યું, પરતંત્રતા જેવું, પણ પુષ્પચૂલાએ મુખ મરડીને 'કોઈનું કહેવું ખરૂં નથી,' એમ કહ્યું.

રવાથી, પંચેંદ્રિય જીવના ઘાતથી અને માંસનો આહાર કરવાથી જીવ તે નરકગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

સૂરીશ્વરની આ વાણી સાંભળી પુષ્પચૂલ અને પુષ્પચૂલા હર્ષ પામતાં પોતાને ઘેર આવ્યા.

તે રાત્રે પુષ્પવતીનો જીવ જે દેવ થયેલો છે, તેણે પુષ્પચૂલાને સ્વપ્નામાં દેવલોકનું સ્વરૂપ દેખાડ્યું. રાણીએ તે વાર્ત્તા આનંદપૂર્વક પતિને જણાવી, એ ઉપરથી રાજાએ પહેલાની જેમ સર્વ ધર્મના આચાર્યોને બોલાવી "સ્વર્ગનું સુખ કેવું હોય?" તે પુછવામાં આવ્યું. મિથ્યાત્વી આચાર્યોએ કહ્યું કે, "જ્યાં ઉત્તમ પકવાન્ન વિગેરેનો આહાર મળે, પહેરવા પટકુળ મળે, બેસવાને ઉત્તમ આસન અને વાહન મળે—તેજ સ્વર્ગ કહેવાય છે. પણ રાણીએ તે વાત માન્ય કરી નહીં. પછી ગુરૂ અન્નિકાપુત્રને તે વાત પુછવામાં આવી, એટલે તેમણે જણાવ્યું—"સમ્યક્ પ્રકારે આરાધેલો બારવ્રતરૂપ ગૃહસ્થધર્મ કે, પંચમહાવ્રતરૂપ યતિધર્મ, તેના સેવવાથી બાર દેવલોકના સુખ પ્રાપ્ત થાય છે. એ દેવતાઓના બધા મળીને બાર લોક છે. પહેલા દેવલોકનું નામ સૌધર્મ છે, તેમાં બત્રીશ લાખ વિમાનો રહેલા છે, બીજા ઇશાન નામના દેવલોકમાં અઠ્યાવીશ લાખ વિમાનો રહેલા છે, ત્રીજા સનત્કુમાર દેવલોકમાં બાર લાખ વિમાનો રહેલા છે, ચોથા માહેંદ્ર દેવલોકમાં આઠ લાખ વિમાનો રહેલા છે, પાંચમા બ્રહ્મ નામના દેવલોકમાં ચાર લાખ વિમાનો છે, છઠ્ઠા લાંતક નામના દેવલોકમાં પચાશ હજાર વિમાનો છે, સાતમા મહાશુક્ર દેવલોકમાં ચાલીશ હજાર વિમાનો છે, આઠમા સહસ્રાર દેવલોકમાં છ હજાર વિમાનો છે, નવમા આનત અને દશમા પ્રાણત—એ બે દેવલોકમાં મળીને ચારસો વિમાનો છે તથા અગીઆરમા આરણ અને બારમા અચ્યુત—એ બે દેવલોકમાં મળીને ત્રણસો વિમાનો છે. શ્રેષ્ટ મુગટ ધારણ કરવો ઉજ્જ્વળ તથા ચંચળ કુંડળ વિગેરે આભૂષણો પહેરવા, અને ઐરાવત હસ્તી ઉપર સ્વારી કરવી આટલી ઇંદ્રની સમૃદ્ધિ હોય છે."

હતું અને તેમાં અરિષ્ટનેમિ ભગવાનની પ્રતિમા સ્થાપી હતી.

સતી પુષ્પચૂલાના સમયમાં ઉદાયન રાજાનું રાજ્ય ચાલતું હતું અને તેણે મહાસતી પુષ્પચૂલાના દર્શન કર્યા હતા, અને તેણીના ઉપકારી ગુરૂ અન્નિકાપુત્રના ઉપદેશથી તેણે અનેક પ્રકારના ધાર્મિક મહોત્સવો કર્યા હતા. એના ન્યાયી રાજ્યમાં પુષ્પચૂલા સતી ધર્મનો પ્રસાર કરી અને શ્રાવિકાના કર્ત્તવ્યનો ઉપયોગી ઉપદેશ આપી કેવળ જ્ઞાન ધારી મુક્તિમાર્ગની પથિક બની હતી.

પદ્માવતી.

મહાસતી દ્વારકા પતિ કૃષ્ણ વાસુદેવની પત્ની હતી. કૃષ્ણની આઠ પટરાણીઓમાં તે અગ્રણી હતી. તેણીની ધર્મ તથા જ્ઞાન ઉપર ઘણી પ્રીતિ હતી. તેણીએ પોતાના પિતાને ઘેર, રહી સારી કેળવણી સંપાદન કરી હતી. આથી કૃષ્ણ વાસુદેવ તેણીની પર ઘણી પ્રીતિ રાખતા હતા.

જ્યારે કૃષ્ણ પદ્માવતીને મંદિર આવતાં ત્યારે તે બન્ને દંપતી ર્મ તથા વ્યવહારની બોધક ચર્ચા કરતાં અને તેમાંથી જે સાર હ તેને ગ્રહણ કરી તે પ્રમાણે પ્રવર્તવા પ્રયત્ન કરતાં હતાં. પદ્માવતીની વાણીમાં ઘણું માધુર્ય હતું અને તે શિક્ષણ આપવાની શૈલી ઘણી સારી રીતે જાણતી હતી. જ્ઞાન ઉપર પ્રીતિવાળા અને સ્ત્રીઓની વિદ્વત્તાને માન આપનારા કૃષ્ણ ઘણીવાર કૌતુકપણ પ્રેમે કરી પદ્માવતીના મુખથી ઉપદેશ સાંભળતાં અને તે સાંભળી હૃદયમાં અતિશય આનંદ પામતા હતા.

મારા વ્યાધિની વાત જણાવી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે, "જે ગૃહાવાસમાં સ્ત્રીથી સુખી હોય, "ત્યાં જઇ તું આ મારી આપેલ મંત્રવિધાનું આરાધન કરજે, એટલે તારો રોગ મટી જશે. પછી મે તેમને પુછ્યું કે, "સ્ત્રીથી સુખી એવો ગૃહાવાસ શી રીતે જણાય ?" પછી તેણે કહ્યું કે, "જે ભૂમિ સ્ત્રીના આંસુથી ભીંજાયેલી હશે તે ભૂમિમાં તું જઈશ એટલે તારા હૃદયને પરિતાપ થશે. અને જ્યાં તારા હૃદયને શાંતિ મળે ત્યાં તારે જાણવું કે, આ ભૂમિ સ્ત્રીથી સુખી છે." ભદ્ર, આ પ્રમાણે હું ઘણી ભૂમિમાં ફર્યો પણ હજુ સુધી સ્ત્રીથી સુખી એવો કોઈ ગૃહાવાસ મારા જોવામાં આવ્યો નથી. હવે હું કોઇ બીજા દેશમાં જવા ધારૂં છું કે, જ્યાં મને એવી સુખી સંસારની પવિત્ર ભૂમિ પ્રાપ્ત થાય—તે વિદ્વાનના આવા વચન સાંભળી તે ગૃહસ્થ ખુશી થયો અને તેણે તેની આગળ પોતાની સ્ત્રીને સુખી રાખવાની પ્રતિજ્ઞા કરી અને તે વિદ્વાન માણસને પોતાને ત્યાં રોકી આખરે મૂર્છાની વ્યાધિથી મુક્ત કર્યો હતો.

કૃષ્ણ કહે છે—"હે દાસી, તેથી ગૃહસ્થાવાસમાં સ્ત્રીને સુખી કરવી અને તેણીને રાજી રાજી રાખવી. ખરેખર સ્ત્રીના પ્રસન્ન મુખની શોભાજ ઘરનો અંધકાર દૂર કરે છે. કુલીન પુરૂષે પોતાની પત્ની ઉપર ખરી પ્રીતિ રાખવી, તેનેજ પોતાના જીવિતનું સર્વસ્વ ગણવી જોઈએ. તે ગમે તો કુઢી હોય, કે પાંગળી, તે ગમે તો બહેરી હો કે મુંગી, ગમે તો આંધળી હો કે કુરૂપી, પણ જેનો હાથ જૈન વિધિ પ્રમાણે દેવ, અગ્નિ અને લોકોની સાક્ષીએ પ્રતિજ્ઞા લઈ ગ્રહણ કર્યો છે, તેને યાવત્ જીવિત પ્રેમસહિત પાળવી એ પુરૂષનો ધર્મ છે.

જેમ સ્ત્રીને પોતાના પતિ સિવાય બીજા પુરૂષનું સુખ જોવું પણ કહ્યું નથી, તેમ પુરૂષે પણ પોતાની વિવાહિત સ્ત્રી સિવાય બીજી સ્ત્રીનું સુખ પણ દ્રષ્ટિએ જોવું ન જોઇએ. જેમ સ્ત્રીએ પોતાના પતિનેજ રૂપ, ગુણ અને શીળથી ઉત્તમ ગણવો જોઇએ, તેમ પુરૂષે પણ પોતાની એક વિવાહિત પત્નીનેજ રૂપ, ગુણ અને

કૃષ્ણ—શા વિષે વાત છે?

અંધારી—પ્રાણનાથ, અત્યારે તો સ્ત્રી ધર્મની વાત ચાલે છે.

કૃષ્ણ—સ્ત્રીધર્મ એટલે શું તે તમે જાણો છો?

અંધારી—પ્રાણનાથ, જેટલું માતપિતાને ઘેર શીખ્યા છીએ, તેટલું જાણીએ છીએ.

કૃષ્ણ—ત્યારે તમારામાં વધારે કોણ જાણે છે?

અંધારી—આ લક્ષ્મણા જાણે છે.

લક્ષ્મણા—ના સ્વામીનાથ, આ ગૌરી બ્હેન વધારે જાણે છે.

ગૌરી—ના સ્વામી, આ અંધારી બ્હેન વધારે જાણે છે.

કૃષ્ણ—તમે માંહોમાંહી વાદ કરો નહીં, જો તમારી મરજી હોય તો હું પરીક્ષા કરી લેઉં.

બધી—હા, એ ખરીવાત આપ અમારી પરીક્ષા કરી જુવો.

કૃષ્ણ—પ્હેલા ગૌરીને પુછું છું " પતિ વશ કેમ થાય?" તે કહે. ગૌરી હસતી હસતી બોલી—સ્વામી, એ પ્રશ્ન તો આપની ઉપર લાગુ પડે છે, તેથી મને કહેતાં શરમ આવે છે.

કૃષ્ણ—એમાં શરમ શાની? જે તું જાણતી હો તે ખુશીથી કહે.

ગૌરી—સ્વામી, એ પ્રશ્ન પહેલા અંધારીને પુછો.

અંધારી—બ્હેન ગૌરી, જેને જે પુછવામાં આવે તેનો ઉત્તર તેણેજ આપવો જોઇએ.

કૃષ્ણ—હા, એ ખરી વાત છે.

ગૌરી—(વિનયથી)—સ્વામી, જેવી આજ્ઞા. પણ મારી માતાએ જે મને શીખવ્યું છે, તે હું કહીશ.

કૃષ્ણ—ખુશીથી તું જે જાણતી હો તે કહે.

ગૌરી—કેટલીક સ્ત્રીઓને પોતાનો પતિ વશ કરવાના કોડ હોય છે. જે સ્ત્રીને પતિ વશ થાય, તે સ્ત્રી પૂર્ણ ભાગ્યવાન ગણાય છે. એક વખતે મારી માતાએ મને કહ્યું કે, " બ્હેન ગૌરી, જ્યારે તું સાસરે જા, ત્યારે તારા પતિને વશ કરી લે જે. મંત્ર, યંત્ર, દોરા ધાગાથી પતિને વશ કરવાની જે વાત છે, તે મૂર્ખતા ભરેલી છે.

આટલી વાત મારી માતાએ મને સમજાવી હતી.

કૃષ્ણે ગાંધારીની સામું જોઈને કહ્યું, પ્રિયા, ગૌરીએ જે વાત કહી તે યથાર્થ છે અને તે મારી પરીક્ષામાં બરાબર પસાર થઈ છે. હવે "પતિને બીજા કયા ઉપાયથી વશ કરવો ?" એ વાત તમે કહો.

ગાંધારી મંદહાસ્ય કરી બોલી—સ્વામી, મને મારી માતાએ જે શીખવ્યું છે, તે હું કહું છું, તેમાં કાંઈ ખામી હોય તો ક્ષમા કરી જણાવશો—"અહંકાર, કામ, ક્રોધ તથા લોભનો ત્યાગ કરી પતિની સેવા કરવી. ઈર્ષા છોડી દઈ મનને વશ કરી પતિ જેમ પ્રસન્ન થાય, તેમ કરવું. દૂરથી બોલાવે અગર ઇશારો કરે તો તરત પતિની પાસે હાજર થવું. તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલવું. પતિને ખોટું લાગે એવું કાંઈ બોલવું નહિ. બારણે ઉંબરે ઊભા રહેવું નહિ. જે સ્ત્રી લોકોમાં કદાચિત્ કે નઠારી ગણાતી હોય, તેની પાસે બેસવું નહીં, કે ઊભા રહેવું નહિ. પોતાના પતિ વિના દેવ, મનુષ્ય, ગંધર્વ કે વિદ્યાધર ગમે તેવા રૂપાળા, યૌવનવાળા અને વસ્ત્રાલંકારથી શોભિત હોય તોપણ તેમને તુચ્છ લેખવા. પતિ જાગ્યા પછી જાગવું. અને પોતાના મનમાં જાણવું કે, આ જગતમાં સ્ત્રીની શોભા પતિ છે. પતિ વિનાની સ્ત્રી શોભતી નથી. પતિ વિનાની સ્ત્રીનો સર્વ સંસાર [illegible] છે. આ સંસારમાં સ્ત્રીના માનનો હેતુ પતિ છે. પતિ જ સ્ત્રીને સર્વ પ્રકારનું સુખ દાયક છે. આવું વિચારી મન, વચન અને કાયાથી પતિની ભક્તિ કરવી. અંતઃકરણમાં સત્ય રાખી પ્રેમપૂર્વક પતિની સેવા કરવી. આમ કરવાથી પતિ વશ થાય છે."

ગાંધારીનાં આવાં વચનો સાંભળી કૃષ્ણ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું—"પ્રિયા, યથાર્થ છે. તું પણ પરીક્ષામાં સારી પેઠે પસાર થઈ."

પછી કૃષ્ણે લક્ષ્મણાની સામે જોઈને કહ્યું, "પ્રિયા લક્ષ્મણા! હવે તારો વારો આવ્યો."

કૃષ્ણ—[illegible] શું? અને સ્ત્રીએ કેવી રીતે [illegible] રાખવી જોઈએ?

લક્ષ્મણા—સ્વામી, મારા બ્હેન ગૌરી અને ગાંધારીએ જે

તતી અને દરેક ચૈત્યના સુંદર અને વિશાળ ચોકમાં પ્રભુના ગુણો-
ના રસિક રાસડા ગાતી હતી. તેણીનો મધુર સ્વર સાંભળવાને લો-
કો ઉમંગથી આવતા અને તે સાંભળી સર્વે ધર્મી થઈ જતા હતા.
સુસીમાએ પોતાના અંતઃપુરના મહેલની પાસે એક ગૃહચૈત્ય
કરાવ્યું હતું. તેમાં તે હમેશાં ત્રિકાલ જિનપૂજા કરતી અને સખી-
ઓની સાથે ગીતસ્વરથી પ્રભુની પૂજા ભણાવતી હતી.

જંબૂવતીએ પણ પોતાના પિતૃગૃહમાં રહી શ્રીધર્મનું સારું
સંપાદન કર્યું હતું. જંબૂવતીની સ્મરણશક્તિ ઘણીજ ઉચ્ચ
પ્રકારની હતી. તેથી તેણીએ આર્હતધર્મના તાત્વિક અને નૈતિક
ગ્રંથોનો સારો અભ્યાસ કર્યો હતો.

આ બંને પટરાણી ઉપર કૃષ્ણની સારી પ્રીતિ હતી. એક વખ-
તે કૃષ્ણ તેઓના મહેલમાં આવી ચડ્યા. કૃષ્ણ સુસીમાની સાથે ધર્મની
અને નીતિની વાતોમાં ચડ્યા, એટલે ઘણો વખત થઈ ગયો.
તેવામાં એક દૂત કૃષ્ણને તેડવા આવ્યો. તેણે આવી વાસુદેવને
જણાવ્યું કે, "મહારાજ, રુક્મિણીને મહેલ કોઈ મીજમાન આ-
વ્યા છે, તે આપની રાહ જુવે છે. ભોજનનો સમય થઈ ગયો છે."
તે સાંભળતાજ કૃષ્ણ ચિંતાતુર થઈ બોલ્યા—"અરે આજે
પ્રથમ પહોરે મારે ઘેર અતિથિ આવેલ અને તે અત્યાર સુધી
અપવાસી રહેલ, અતિથિને દુઃખ થાય એ ઘણુંજ વિપ-
રીત કહેવાય," આટલું કહી કૃષ્ણ ઊભા થઈ જવાને તૈયાર થયા—
એટલે જંબૂવતીએ કહ્યું. "પ્રભુનાથ, તમે મોટી ભૂલ કરી, અ-
મારા જેવી સ્ત્રી પણ એવી ભૂલ કરતી નથી, તો આપ સુજ્ઞ
પુરુષ થઈને આવી ભૂલ કરો એ કેવી શરમની વાત !"

જંબૂવતીએ જ્યારે આ પ્રમાણે કહેવું માંડ્યું, એટલે કૃષ્ણે હૃદ-
યમાં વિચાર કર્યો કે, આ સ્ત્રી અતિથિનો ધર્મ જાણતી નથી, તે
છતાં મને સર્વથી સારું બોલે છે. માટે તે વિષે તેની પરીક્ષા કરી
જોવી. જો તેને અતિથિની સેવા ભક્તિ વિષે પૂરે પૂરું જ્ઞાન ન હોય
તો પછી તેણીનું ઉપહાસ કરવું. આવું ચિંતવી કૃષ્ણ ત્વરાથી
રુક્મિણીને ઘેર આવ્યા અને તે મીજમાનની ક્ષમા માગી તેને

આંગણે આવેલા સાધુ અતિથિ કે ગૃહસ્થ અતિથિનો સારી રીતે સત્કાર કરવો જોઇએ. તેને આદર ભાવ આપવો, ખુશી ખબર પુછવા અને કહેવું કે, અહો ! ભલે પધાર્યા, તમે અમારે ત્યાં કયાંથી ? વિગેરે વિવેક ભરેલા વચનોએ આદર સત્કાર થવાથી પરોણો ખુશી થાય છે. પછી ભલે ખાન, પાન, જે આપણાં ઘરમાં હોય તેવું આપીએ તેની દરકાર નહિ, પણ ઘરધણીનું હસતું મુખ અને વિવેક જોઈ બીજા પણ તેના વખાણ કરે છે, તેથી ઘરની પ્રતિષ્ઠામાં વધારો થાય છે. તેમજ ઘર આગળ હરકોઈ નમ્ર, વિદ્વાન, ગૃહસ્થ, સભ્ય, વૃદ્ધ, પ્રતિષ્ઠિત અને સદ્ગુણસંપન્ન મનુષ્ય આવે તો તેમને આસન આપી બેસાડવા, પછી જળપાન આપી કુશળ ખબર પુછવા. તે જતાં સુધી જો આવવાનું કારણ ન કહે તો પછી જવાનું કારણ પુછવું. જતી વખતે વિવેક, વિનય ભરેલા મધુર વચનો કહી, બને ત્યાંસુધી વળાવા જવું. જો પતિ કે ઘરનો કોઇ પુરૂષ એ વખતે હાજર ન હોય, તો પોતાની મર્યાદા સાચવી તેમનો ઘટતો સત્કાર કરવો. પોતાના શીળને હાનિ ન પહોચે તેમ એની તજવીજ રાખવા જવી. એકદમ અજાણ્યા માણસનો ભરોસો કરી દેવો નહિ. તેમ તેમને ખોટું લાગે તેવું વર્તન પણ કરવું નહિ. બધી રીતના વિચાર રાખી કાર્ય સાધવું, એ ચતુર સ્ત્રીનું કામ છે. આવી રીતે પ્રવર્તન કરવાથી ગૃહસ્થના ઘરની શોભામાં અને સત્કીર્તિમાં વધારો થાય છે.

જંબૂવતીના આવાં વચનો સાંભળી કૃષ્ણ હૃદયમાં ચરમાઈ ગયા અને પોતાની સ્ત્રી જંબૂવતી સારી રીને સત્કાર ધર્મ જાણે છે, એવી તેને ખાત્રી થઈ ગઇ. પછી કૃષ્ણે હસતાં હસતાં કહ્યું, “ પ્રિયા, ધન્ય છે તને તારા જેવી કેળવાએલી સ્રીથી મારો ગૃહાવાસ સંપૂર્ણ શોભા વાળો છે; એવી મને આજે ખાત્રી થઇ છે.”

સતી સુસીમા અને જંબુવતીએ કૃષ્ણ વાસુદેવના ગૃહાવાસને સારી રીતે શોભાવ્યો હતો. તેમના ગૃહાવાસમાં એવું આતિથ્ય થતું કે જેથી લોકોમાં તેની ભારે પ્રશંસા થઈ હતી. સુસીમા અને જંબૂવતીના મહેલમાં ઉંચે પ્રકારે સાધર્મિવાત્સલ્ય થતું અને

તથાપિ તે સ્વભાવે રીસાળ અને રૂપગર્વિતા સ્ત્રી હતી. સત્યભામાને સર્વથી શ્રેષ્ઠ રહેવાની અને બહુમાન મેળવવાની સતત ઇચ્છા રહ્યા કરતી હતી. તથાપિ તે શીલનું રક્ષણ કરવામાં હમેશાં તત્પર રહે-નારી હતી. તેનામાં પતિ ભક્તિ ઘણી હતી ગમે તેવે પ્રસંગે પણ તે પતિનું અનિષ્ટ ઇચ્છતી ન હતી.

એક વખતે એવું બન્યું કે, ક્રીડાના કૌતુકી અને સતત વિચર-નારા નારદ મુનિ કૃષ્ણના દરબારમાં આવી ચડ્યા. તેઓને આવતા જોઈ દ્વારકાપતિ કૃષ્ણે કેટલાક પગલા સન્મુખ જઈ નારદને પ્રણામ કર્યા અને ઘણાં આદરથી આસન વિગેરે આપી એ મહર્ષિનું સન્માન કર્યું. ત્યાં કેટલીક વાર રહી એ ચપલ સ્વભાવવાળા મુનીશ્વર ત્યાંથી ઉઠી તેના અંતઃપુરમાં આવ્યા. ત્યાં રૂપગર્વિતા સત્યભામા દર્પણને વિષે પોતાનું મુખ જોતી હતી.

આવા વખતે ભસ્મ શરીરે લગાડેલ એવા નારદનું આગમન તેણીના પાસે થયું, પણ સત્યભામાએ તેને દ્રષ્ટિથીપણ જોયા નહીં. પણ ભસ્મ લગાડેલ જોયાથી તેની સામુ થુત્કાર કર્યો. નારદને પ્રણામ કર્યો નહિ, તેથી નારદને રોષ થયો અને તેણે વિચાર્યું કે, "આ કૃષ્ણની પ્રિયા છતાં સત્યભામા મારી અવજ્ઞા કરે છે અને અહંકા-રને લીધે તે ઉચિત આચાર પણ આચરતી નથી. માટે આને કોઈ દુઃખમાં નાખું.' આમ વિચારી આકાશ માર્ગે ચાલતા થયા. આ અ-વસરમાં કુંડિનપુર નગરમાં ભીમકરાજા રાજ્ય કરતોહતો. તેને રૂક્મી નામે પુત્ર અને રૂક્મિણી નામે પુત્રી હતી. રૂક્મિણીએ પોતાના પિતાને ઘેર રહી સારી કેળવણી સંપાદન કરી હતી. તેણીએ સ્ત્રી ધર્મ, સ્ત્રીનીતિ અને સ્ત્રીકર્ત્તવ્ય વિષે સારૂં જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. તે સાથે એ રાજકુમારીએ આર્હતધર્મનું અને આર્હતધર્મના આચારનું પણ વિશિષ્ટ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

સત્યભામાથી નારાજ થયેલા નારદે આકાશમાર્ગે જતાં વિચાર કર્યો કે, "જો કોઈ સુંદર અને સદ્ગુણી રાજકુમારીનો કૃષ્ણની સાથે યોગ થાય તો સત્યભામાનું અભિમાન તુટી જાય અને તેણીએ કરેલા મારા અપમાનનો બદલો લેવાય." આવું ચિન્તવી નારદ

ભે છે, જ્યોત્સ્ના ચંદ્રની સાથેજ શોભે છે; અને નાગવલ્લી મુખમાં-
જ શોભે છે, તેમ રાજકુમારી રાજકુમારની સાથેજ શોભે છે, અને
ખરેખરો રાજકુમાર શિશુપાળજ છે. માટે જા, તારા કૃષ્ણને ક-
હે કે, તમારે રાજકુમારી રૂક્મિણીની ઇચ્છા રાખવી નહીં એમ
કહીને તેણે દૂતને પાછો વાળ્યો. એ દૂતે આવીને રૂક્મિરાજાના
સ્હેજ: પ્રમાણે કૃષ્ણને નિવેદન કર્યું જે સાંભળી કૃષ્ણના હૃદયમાં રો-
ષ ઉત્પન્ન થયો.

રાજા રૂકમીએ કૃષ્ણનું માગું સ્વીકાર્યું નહીં એ વાત તે તેની
એક ફુઇના જાણવામાં આવી, ને ફુઇની પોતાની ભત્રીજી રૂક્મિણી
ઉપર પ્રીતિ હતી. તેણીએ જઇને રૂક્મિણીને કહ્યું કે, "દ્વારકાના
રાજા કૃષ્ણ તારે માટે માગું મોકલ્યું હતું, પણ તારા ભાઇએ ના
કહી અને શિશુપાળની સાથે તારા વિવાહ કરવાની વાત જણાવી".
તે સાંભળી રૂકમિણી શોકાતુર થઇ બોલી—"ફુઇમા, ભાઇ રૂકમી-
એ મોટી ભુલ કરી. હું કૃષ્ણ સિવાય બીજા કોઇને વરવાની નથી."
આ પ્રમાણે તેણીએ કહ્યું એટલે તેની ફુઇએ ગુપ્ત રીતે કોઇ માણ-
સને મોકલી કૃષ્ણને કહેવરાવ્યું કે, "રૂક્મિણી તમારી ઉપર અનુ-
રાગવાળી છે માટે તમારે ગુપ્ત રીતે અહીં આવવું. માઘમાસની અષ્ટમી-
ને દિવસે હું રૂક્મિણીને ગુપ્ત રીતે નાગદેવની પૂજાને બ્હાને વનને વિષે
લઇશ, તે વખતે તમારે આવીને તેણીને અંગીકાર કરવી." આ વા-
ત સાંભળી કૃષ્ણે સામું કહેવરાવ્યું કે, "હું તે દિવસે સત્વર આવી
પહોંચીશ. કોઇ જાતની ચિંતા રાખશો નહીં." આ વખતે કુંડિ-
નપુર નગરને વિષે રૂક્મિણીના વિવાહનો મહોત્સવ થઇ રહ્યો હ-
તો. રાજા શિશુપાળ રૂક્મિણીના પાણીગ્રહણને અર્થે કુંડિનપુરમાં
આવ્યો હતો. જેને કલહ પ્રિય છે એવા નારદજીએ આ ખબર આ-
પીને કૃષ્ણ તથા બળભદ્રને કહી. તે સાંભળતાંજ તેઓ બન્ને રથમાં
આરૂઢ થઇને ત્યાં આવ્યા. તે ખબર ગુપ્તરીતે જાણી લેઇ ફુઇએ
આવી રૂક્મિણીને કહ્યું, "બાઇ, જા, તારો વાંછિત પતિ આવી પ-
હોંચ્યો છે હવે વિલંબ કરીશ નહીં. તેના રથને વિષે જઇને બેશી
જા." આ પ્રમાણે ફુઇના કહેવાથી રૂક્મિણી નાગદેવની પૂજાનું

ડુશ્મનોના પર્વત જેવા હસ્તીઓને પાડી નાંખ્યા. આમ દારૂણ યુદ્ધ
પ્રહારથી શિશુપાલ કંપાયમાન થઇને નાશી ગયો, પણ ક્ષણવાર પછી
પાછો તે પુનઃ યુદ્ધ કરવાને આવ્યો, એટલે શ્રી કૃષ્ણે કમળના નાળની
પેઠે તેનું મસ્તક છેદી નાખ્યું. બલભદ્ર રૂકમી રાજાની સામે થયા
હતા. અને તે પોતાના વજ્ર જેવા હલથી તેના પ્રાણ લેત, પણ
રૂક્મિણી વહુનં વચનથી તને જવા દઊં છું” એમ કહી તેણે તેને
જીવતો છોડી મુકયો. પછી એ રૂકિમ રાજા લજ્જાથી પાછો પોતાના
નગરમાં આવ્યો નહીં અને ત્યાંજ નગર વસાવીને રહ્યો.

કૃષ્ણ સતી રૂક્મિણીને લઇને દ્વારકા તરફ આવ્યા. દ્વારકાનગરીની બાહેર રહેલા ઉદ્યાનમાં કૃષ્ણે પડાવ નાખ્યો. ત્યાંથી સુવર્ણપુરી દ્વારકાનો સુંદર દેખાવ દેખાતો હતો. કૃષ્ણે તે વખતે પોતાની પ્રિયાને ત્યાં રહી દ્વારકા નગરી બતાવી. ગગન સુધી ઊંચા જેના શિખર છે, એવા રાજમેહેલો, અટારીઓ અને દેવાલયોની શ્રેણીબંધ શોભા જોઈ સતી રૂક્મિણી હૃદયમાં પ્રસન્ન થઈ હતી. આવી ઉત્તમ રાજધાની જોઇ રૂક્મિણીના હૃદયમાં શંકા આવી કે, આ મેહેલમાં કૃષ્ણને બીજી ઘણી સ્ત્રીઓ હશે, તેમાં મારો ભાવ કયાં પુછશે? આવી શંકા લાવી તે રાજપુત્રીએ લજ્જાથી મંદસ્વરે કહ્યું, પ્રાણનાથ, આ નગરી તો ઉત્તમ છે, પણ તમે મને અહીં બળાત્કારે લાવ્યા છો. તેનું શું સાહસ? પ્રિયાના આ પ્રશ્નથી તેણીના હૃદયની શંકા કૃષ્ણના જાણવામાં આવી ગઇ અને તરતજ કૃષ્ણે હસતા હસતા કહ્યું, ‘પ્રિયા, તારા હૃદયની શંકા મારા જાણવામાં આવી ગઇ છે. તું જરાપણ ખેદ કરીશ નહીં. હું તને મારા અંતઃપુરમાં પટરાણી તરીકે રાખીશ અને મારા પવિત્ર પ્રેમનું તનેજ પાત્ર બનાવીશ. પતિના આ વચનો સાંભળી રમણી ખુશી થઈ. પછી કૃષ્ણે ગાંધર્વ વિવાહથી તેજ સ્થળે તેણીનું પાણિગ્રહણ કર્યું. પછી તે ઉદ્યાનમાં એક લક્ષ્મીનું મંદિર હતું, તેમાં લક્ષ્મીની સુવર્ણ પ્રતિમા સ્થાપિત કરેલી હતી. કૃષ્ણે તે પ્રતિમાનું ઉત્થાપન કરી તેને બદલે આ પ્રત્યક્ષ રૂક્મિણીને સ્થાપી. પછી પોતે દ્વારકામાં ગયા. ઘેર આવેલા ગૃહપતિ કૃષ્ણને સત્યભામાએ પુછયું. સ્વામી, મેં સાંભળ્યું છે કે, તમે નવી

વિષે મનન કર્યું હતું અને તેમાં સપત્નીઓએ પરસ્પર કેમ વર્તવું
જોઈએ? તેને માટે સારું વિવેચન કર્યું હતું. રૂક્મિણીના વચનની
અસરથી કૃષ્ણપત્નીઓએ પરસ્પર સંપ કર્યો હતો અને સ્ત્રી
જીવનની સાર્થકતા શેમાં છે! એ વિષે સારી સમજૂતી મેળવી
હતી. રૂક્મિણીના પછીના ઉપદેશથી બધી સપત્નીઓમાં ભગિની
ભાવ થયેલો જોઈ દ્વારકાપતિ કૃષ્ણ અત્યંત પ્રસન્ન થયા હતા અને
તેણે સર્વની વચ્ચે એ સતીની મુક્ત મુખે પ્રશંસા કરી હતી.

સતી રૂક્મિણી પોતાના મધ્યજીવનમાં સંસાર તરફના ઉપેક્ષા
રાખી વર્તતી હતી. તેણીની ધાર્મિક વૃત્તિ વિશેષ થઈ હતી. તે
સાથે તે દ્વારકાનગરીની શ્રાવિકાઓને બોધ થવાના અનેક કાર્યો
આરંભતી હતી. ધાદરોની શ્રાવિકાઓનો મોટો સમાજ એકઠો
કરી પોષધ, પ્રતિક્રમણ અને સામાયિક કરતી અને ઉત્તમ પ્રભાવ-
ના કરી આર્હત ધર્મનો મહાન્ ઉદ્યોત કરતી હતી.

એક વખતે શ્રીનેમિનાથ પ્રભુ ગિરનાર પર્વતથી ઉતરી દ્વાર-
કાનગરીમાં સમોસર્યા. પ્રભુના આગમનના ખબર સાંભળી સતી
રૂક્મિણી પતિની આજ્ઞા લઈ તેમને વાંદવા આવી. પ્રભુએ દયામય
ધર્મની દેશના આપી, જે દેશના સાંભળી સતી રૂક્મિણીના હૃદય-
માં વૈરાગ્ય ભાવના જાગ્રત થઈ આવી. તેણીને રાજ્યવૈભવ ઉપર અ-
ભાવ થઈ ગયો. અને તરત જ પોતાના સ્વામી ગિરિધરની આજ્ઞા લ-
ઈ તેણીએ પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી. જે દીક્ષાના મહોત્સવમાં દ્વા-
રકાના રાજકુટુંબે અને પ્રજાજને સારો ભાગ લીધો હતો. સતી
રૂક્મિણી પોતાની રાજધાનીને છોડી સાધ્વી થઈ ચાલી નીકળી હ-
તી. તે મહાસતીએ ખડ્ગધારા સમાન તીવ્ર તપ આચરી અને આ-
ર્યાવર્તની શ્રાવિકાઓને બોધ આપી પોતાના ચારિત્રને ચરિતાર્થ
કર્યું હતું. સતી અને સાધ્વી રૂક્મિણીએ પોતાના જીવનમાં જે
સ્ત્રી ધર્મ અને ચારિત્રધર્મ બજાવ્યો છે, તે યાવચ્ચંદ્ર દિવાકર સુધી
જૈનપ્રજાને સ્મરણમાં રાખવા જેવો છે. તે મહાસતીનું યશોગાન
અદ્યાપિ જૈનપ્રજા ઉંચે સ્વરે ગાય છે અને તેણીના પવિત્ર નામને
ભક્તિપૂર્વક જપે છે. ધન્ય છે એ મહાસતીના જીવનને.

એવી રીતે અનુક્રમે સાતમીને સાતવાર સાંભળેલું યાદ આવ-
ી જતું હતું. મંત્રી શકડાળ આવી તેમની વિશાળ બુદ્ધિ જોઈ
ઘણો પ્રસન્ન થતો અને તેમને કેળવણી આપવાને સદા તત્પર રહેતો
હતો. યક્ષા સર્વની મોટી બ્હેન હતી, ને પોતાની ૭ નાની
બ્હેનોને પોતે શીખીને શિક્ષણ આપતી હતી. તેઓ સાતે સર્વદા
વિદ્યાભ્યાસ કરતી અને પરસ્પર પ્રશ્નો પુછી બુદ્ધિના આનંદનો
અનુભવ કરતી હતી. કોઈવાર તે સાતે બ્હેનોના મંડળમાં તેમના
ભાઈ સ્થૂલભદ્ર અને શ્રીયક આવતા અને તેમની પરીક્ષા લઈ પર-
મ સંતોષ પામતા હતા.

મંત્રી શકડાળે પોતાના સંતાનોને માટે પોતાના ઘરના એક
ભાગમાં પાઠશાળાનું સ્થાપન કર્યું હતું અને તેમાં પાટલીપુત્રના
નંદ વંશમાંથી પણ કેટલાએક જૈન બાળકો અને બાળિકાઓ આ-
વી તે પાઠશાળાનો લાભ લેતા હતા. કોઈકોઈ વાર શકડાળ અ-
ને તેની સ્ત્રી લક્ષ્મીવતી ત્યાં આવતા અને પોતાના સંતાનોના વિ-
દ્યાવિનોદ જોઈ પરમ આનંદ પામતા હતા.

એક વખતે શકડાળે પોતાની પુત્રીઓની પરીક્ષા કરવાને પુ-
છયું કે, ધર્મથી શું શું મળે છે? તે તમે જુદા જુદા બતાવો. તે
વખતે યક્ષા: "ધર્મથી ઉત્તમ કુળમાં જન્મ મળે છે." યક્ષદત્તા
"શરીરે આરોગ્ય રહે છે." ભૂતા "સૌભાગ્ય વધે છે." ભૂતદ-
ત્તા "અદ્ભુત સુખ મળે છે." એણા "લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે."
વેણા "આયુષ્ય વધે છે." રેણા—"યશ, વિદ્યા, ચક્રવર્તી કે
ઇંદ્રની પદવી મળે છે."—સાતે પુત્રીઓના મુખથી આવા જુદા
જુદા ઉત્તર સાંભળી શકડાળ ઘણો પ્રસન્ન થતો હતો.

તે વખતે નંદરાજાના દરબારમાં વરરૂચિ નામે એક બ્રાહ્મણ
રહેતો હતો. તે એક સારો વિદ્વાન કવિ હતો. તેની કાવ્યશક્તિ
અદ્ભુત હતી. તે હમેશા નંદરાજાના દરબારમાં જતો અને પ્રતિ-
દિન એકસોને આઠ નવા કાવ્ય રચતો અને તેની નંદરાજાને ભેટ
કરતો હતો તેથી નંદરાજા તેની ઉપર પ્રસન્ન રહેતા હતા. વરરૂચિ
કવિતા સારી કરતો પણ તે મિથ્યાત્વી હોવાથી તેના કવિતામાં મિ-

વપરાય છે.

સ્થૂલભદ્ર જ્યારે વેશ્યાસક્ત થયો ત્યારે રાજાનંદને તેનોભાઈ શ્રીયક વધારે વિશ્વાસપાત્ર થયો હતો. શકટાલે વરરૂચિનું અપમાન કર્યું એટલે તેણે તેની ઉપર દ્વેષ કરવા માંડ્યો. આખરે તે દ્વેષનું પરિણામ એવું આવ્યું કે, રાજાનંદે શકટાલના કુટુંબને મારી નાંખવાનું ધાર્યુંહતું.આ ખબર જાણી મંત્રી શકટાલે ઝેર ખાધુ અને પોતાના પુત્ર શ્રીયકને બોલાવીને કહ્યું કે,હું રાજાની પાસે જાઉં છું, ત્યાં આવી તું મને રાજદ્રોહી કહીને મારી નાખજે એટલે આપણાં કુટુંબનું રક્ષણ થશે. ત્યાર પછી શકટાલ રાજાની સભામાં જઈ રાજાને નમવા લાગ્યો, ત્યારે રાજાએ અવળું મુખ કર્યું, ત્યાં તો પાછળથી શ્રીયક આવીને બોલ્યો —" જેણે રાજ્યનો દ્રોહ કર્યો છે, તેનું મસ્તક આખર છેદી નાખવું," આમ કહી તેણે પોતાના પિતાનું મસ્તક છેદી નાખ્યું. એટલે રાજા સન્મુખ થઈને બોલ્યો — તેં પિતાનો વધ વૃથા કેમ કર્યો? ત્યારે શ્રીયકે તેનું કારણ કહી સમજાવ્યું અને વિશેષમાં પેલા વરરૂચિ બ્રાહ્મણના કપટજાલની પણ વાતકરી એટલે રાજાએ તેવરરૂચિને પોતાના દેશની હદ પાર કર્યો. પછી રાજા શ્રીયક ઉપર બહુ ખુશી થયો અને તેણે મંત્રીનો હોદ્દો મુદ્રા સાથે આપવા માંડ્યો. ત્યારે શ્રીયકે વિનંતિ પૂર્વક જણાવ્યું, મહારાજ, જ્યાંસુધી મારો મોટો ભાઈ સ્થૂલભદ્ર હોય, ત્યાં સુધી મારાથી એ હોદ્દો ન લેવાય. તેથી તેને બોલાવીને મંત્રીની પદવી આપો. રાજાએ પુછ્યું, " તારો મોટો ભાઈ સ્થૂલભદ્ર ક્યાં છે?" તેણે કહ્યું—એ આજ ઘણો વખત થયા કોશ્યા ગણિકાના આવાસમાં રહે છે. શ્રીયકની આવી પવિત્ર અને નિર્લોભીવૃત્તિ જોઈ રાજાનંદ ઘણો ખુશી થઈ ગયો. તેણે વિચાર્યું, આવો નિર્લોભી પુરૂષ મેં કોઇ જોયો નથી. લોભ અને તૃષ્ણા એ પુરૂષને આકર્ષ્યાવિના રહેવાનથી. તે ઉપર એક વિદ્વાન લખે છે કે, " દાંત પડી ગયા. બુદ્ધિ જાડી થઇ ગઇ, હાથ પગ કંપવા લાગ્યા, આંખમાંથી પાણી ઝરવા લાગ્યું, સૌંદર્ય નાશી ગયું. અને યમરાજની મોટી દાસી રૂપ જરા આવી તે છતાં તૃષ્ણા રૂપી સુભટી હૃદય રૂપી નગરમાં નૃત્ય કર્યા કરે છે." આવી

પણ મુદ્રા આ પ્રમાણે પાંચ મુદ્રાવાળો આ વ્યાપાર છે. રાજાએ તે-મનું આવું મહાન્ કાર્ય જોઈ તેને ધન્યવાદ આપ્યો. પછી સ્થૂલભદ્ર નંદરાજાને ધર્મ લાભ કહીને વનમાં ચાલ્યા ગયા હતા. અને તેમ-ણે સંભૂતિવિજયની પાસે વિધિ પ્રમાણે જૈન દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી.

પાછળથી નંદરાજાએ મન્ત્રિપદની મુદ્રા શ્રીયકને આપી હતી. શ્રીયક શુદ્ધ શ્રાવક ધર્મને પાળનારો હતો. તે રાજ્યકાર્ય કરતાં છતાં ત્રણ વખત જિન પૂજા કરતો અને પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયા પણ કરતો. વળી સાત ક્ષેત્રોને વિષે ધન વાપરતો હતો. તેણે એકમો જિનાલય અને વણસો ધર્મશાળાઓ કરાવી હતી. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, જિનભવન, જિનપ્રતિમા અને પુસ્તક એ સાત ક્ષેત્રોમાં શ્રીયકનું ઘણું દ્રવ્ય વપરાયું હતું.

સ્થૂલભદ્ર અને શ્રીયકની સાત બ્હેનોનું હૃદય પ્રથમથીજ સં-સાર તરફ વિરક્ત થયું હતું, તેથી તેઓ સંસારના પ્રપંચમાં પડી ન હતી. જ્યારે રાજા નંદના કોપથી શકડાલે ઝેરખાઈ પોતના પુત્ર શ્રીયકને હાથે શિરચ્છેદ કરાવ્યો, ત્યારથી તે સાત મહાસતીઓની મનોવૃત્તિ વૈરાગ્ય વાસનાથી ભરપૂર થઈ હતી. તેઓએ સંસાર-વાસમાં પણ બહુ પ્રકારે ધર્મારાધન કર્યું હતું. પાટલી પુત્ર નગર-ની જૈન સ્ત્રી પ્રજાને તે મહાસતીઓએ સારી કેળવણી આપી હતી તે વખતે ત્યાંની જૈન બાલાઓ વિદુષી કહેવાતી અને સર્વદા વિદ્યા વિનોદ કરનારી હતી.

છેવટે એ મહાસતીઓ દીક્ષા લઈ પિતાના ઘરમાંથીજ ચાલી નીકળી હતી તેમનું ચરિત્ર ભારતની જૈન પ્રજામાં વિશેષ પ્રશંસ-નીય થયું હતું. હજારો શ્રાવકો તે મહાસતીઓનો ઉપદે-શ લેવાને અને તેમના પવિત્ર દર્શન કરવાને આવતા હતા. સહસ્ર શ્રાવિકાઓ તેમના ઉપદેશથી શુદ્ધ શ્રાવિકાધર્મને પાળનારી અને સતી ધર્મથી અલંકૃત થઈ હતી. તે સાતેમાં યક્ષા સાધ્વી મુખ્ય હતી અને તેણીની આજ્ઞામાં બીજી બ્હેનો વર્ત્તતી હતી. ધર્મમૂર્તિ શ્રીયકે છેવટે પોતાના પુત્રને નંદની પ્રધાન પદવી આપી પોતે શ્રીગુરૂની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી હતી.

[illegible] પર્યુષણ પર્વ આવતાં યક્ષાસાધ્વીએ શ્રીયકનેક[illegible]
[illegible] કે, આજ જે પુણ્ય કરીએ, તેનું અનં[illegible]
[illegible] માટે આટલું શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે,—[illegible]
[illegible] જિનશાસનની પ્રભાવના
[illegible] અને એકવીશ વાર કલ્પસૂત્ર
[illegible] સમુદ્રને તરી જાય છે. વળી સંવ[illegible]
[illegible] જિનપૂજા અને તપ-
[illegible] એમ કહી તેણીએ શ્રી[illegible]
[illegible] પછી પોરશીનું પચ્ચખાણ,
[illegible] પુરિમડ્ઢનું અને એકાશણાનું—એમ
[illegible] દૈવયોગે શ્રીયકે

[illegible]

[illegible] તેણીએ "શ્રીયકને
[illegible] થવાથી અભિધાનના
[illegible] પ્રાયશ્ચિત્ત લેવા સીમંધર સ્વામીપાસે
[illegible] શાસન-
[illegible] યક્ષા સાધ્વીને મહાવિદેહ ક્ષેત્ર વિષે
[illegible] જઇને મુકી. ત્યાં તેણીએ પોતાના
[illegible] પાસે જવા નિમિત્તે થયેલ કુશ-
[illegible] સીમંધર સ્વામીએ કહ્યું, "શ્રીયક
[illegible] થવાથી કાળ ધર્મને પામ્યો છે.
[illegible] સમજાવી શકતું નથી. [illegible]
[illegible] અધ્યયનો, [illegible]
[illegible] શારીરિક [illegible]
[illegible] તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત હોતું નથી.
[illegible] યક્ષાના મનને શાંતિ વળી
[illegible] પછી યક્ષાએ પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો–
[illegible] છે?" પ્રભુએ ઉત્તર આપ્યો.
[illegible] છે, તે પછી ધર્મના

પ્રભાવને લીધે મુક્તિ પામશે." તે સાંભળી યક્ષા ચાલવાનું કરેછે, ત્યાં પ્રભુએ ચાર ચૂલિકા વિષે વ્યાખ્યાન કર્યું, તે સાંભળી તે વ્યાખ્યાન ચતુર યક્ષાને આવડી ગયું. પછી શાસનદેવીએ તેણીને ત્યાંથી લઈને સંઘમાં મુકી. ત્યાં યક્ષાએ ગુરૂની અને સંઘની સમક્ષ શ્રીયકની સદ્ગતિની વાત કહી અને તે ચારે ચૂલિકા શ્રી ગુરૂને આપી. શ્રી ગુરૂએ તેમાંની બે ચૂલિકા દશ વૈકાલિક સૂત્રને અંતે અને બીજી બે ચૂલિકા આચારાંગ સૂત્રને અંગે પ્રરોપી. પછી યક્ષા સાધ્વી પોતે વિશેષ તપ કરવા લાગી, ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું,-"જે પ્રાણી અષ્ટમી વગેરે પર્વોમાં તપશ્ચર્યા કરે છે, તેમના કર્મ ક્ષીણ થઈ જાય છે અને તેમને મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે; કારણ કે, તપ નિકાચિત કર્મને ભેદનારૂં છે." ગુરૂનું આવું અનુમોદન મળવાથી સાધ્વી યક્ષાએ પોતાની બ્હેનોને તપ કરવાનો ઉપદેશ કર્યો હતો. તેથી તેઓ બધી તપશ્ચર્યા કરવામાં પરાયણ થઈ હતી.

યક્ષાવિગેરે સાત સાધ્વીઓએ ભારત ભૂમિઉપર વિહાર કરી મહાન્ ઉપકાર કર્યો હતો. યક્ષા ખરેખરી સમર્થ વિદુષી થઈ હતી. તેમ તેણીની ઉપદેશ આપવાની શક્તિ ભારે હતી. યક્ષા જ્યારે ઉપદેશ આપવા બેસતી ત્યારે હજારો લોકો તેનો ઉપદેશ સાંભળવાને આવતા હતા. તેણીની મધુર વાણીનો પ્રવાહ અમૃતની ધારાને અનુસરતો હતો. તે સાથે તેનામાં વિવેક, વિનય વિગેરે ગુણો ઘણાં ગુપ્ત રહેલા હતા. બીજી સાતે સાધ્વીઓ યક્ષાના આશ્રય નીચે રહી જ્ઞાન તથા ધર્મનું આરાધન કરતી હતી. તેઓ પણ પોતાના કર્તવ્યધર્મને અનુસરી આર્ય બાલિકાઓને સારો બોધ આપતીહતી.

એક વખતે તે સાતે સાધ્વીઓ પોતાના પૂર્વ બંધુ સ્થૂલભદ્રને વંદન કરવાનેગઈ. ત્યાં તેમના ગુરૂ સંભૂતિવિજય આચાર્યનાં દર્શન થયા. તેમણે આચાર્યને નમીને પુછ્યું, "સ્વામી, અમારા ભાઈ સ્થૂલભદ્રમુનિ ક્યાં છે ?" ગુરૂએ કહ્યું "આગળ જાઓ, અશોકવૃક્ષ દેખાય છે, તેની નીચે તે યોગને સાધ્ય કરતા હશે." સાતે સાધ્વીઓ ત્યાં ગઈ, ત્યાં પોતાના ભાઈની જગ્યાએ તેમણે એક વિકરાલ સિંહને જોયો. તે જોઈ ભય પામી તેઓ પાછી આવી રહી આચાર્યને ગુરૂને

કહ્યું "અમારા ભાઇને સિંહ ભક્ષણ કરી ગયો લાગે છે. કારણ ત્યાં તે નથી. ફક્ત એક સિંહ બેઠો છે." આચાર્યે કહ્યું, "એમ નહીં, તમારો ભાઇ કુશળ છે, ફરી જાઓ અને તેને વંદના કરો." પછી બધી [illegible] ત્યાં ગઇ, ત્યાં મુનિ સ્થૂલભદ્ર જોવામાં આવ્યા [illegible] તેમને વંદના કરી પછી તેમને પુછ્યું કે, "અ[illegible] સિંહ હતો, તેનું શું કારણ?" સ્થૂલભદ્રે કહ્યું, "એ સિંહનું રૂપ [illegible] વિકુર્વ્યું હતું." પછી એ વાત સાધ્વીઓએ જઇને સંભુતિ[illegible] જ્ઞાન કરી.

જ્યારે સ્થૂલભદ્ર સ્વાધ્યાય કરીને પોતાના ગુરૂ પાસે વાચના સે[illegible] આવ્યા, એટલે ગુરૂએ તેમને કહ્યું હતું કે, "સિંહના રૂપને વિ[illegible] [illegible] હું વાચના નહીં આપું." પછી સ્થૂલભ[illegible] ક્ષમા માગી હતી. [illegible] ગુરૂએ [illegible] હતું કે, હવે [illegible] વિષમ આવ્યો છે આ કાળના [illegible] સાધુઓને જ્ઞાનનું અજી[illegible] [illegible] પછી જ્યારે મ[illegible] [illegible] સાધુઓને છેલ્લા ચ[illegible] પૂર્વ નહીં [illegible] સ્થૂલભદ્રને [illegible] આપે[illegible] હતો, પણ છેલ્લાં પૂર્વ શીખવ્યાં હતાં અને તેનો અર્થ શીખવ્યો ન હતો.

[illegible] બનાવને દીધ[illegible] [illegible] આ[illegible] [illegible] કેટલા[illegible] [illegible] ક્રિયા [illegible] ડી નીકળી હતી. ભાગવત[illegible] સાધ્વીઓએ તે મહામતિમાન[illegible] [illegible] અને વર્ણમાળાની ઓળખાણીની જે પ[illegible] ની [illegible] અત્યારસુધી જૈન[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] તેમના ધર્મને[illegible] [illegible]

ધાર થશે અને જૈનધર્મની ધાર્મિક અને સાંસારિક ઉન્નતિના ઉચ્ચ શિખર ઉપર તેઓ આરૂઢ થઇ આર્હત ધર્મના મોટા મહિમાને વધારશે. શાસનદેવના એ સમય ક્યારે આવશે?

શ્રીસુદત્તી.

આ મહાસતીનો જન્મ મંગળપુરીના જિનદત્ત શેઠને ઘેર થયો હતો. જિનદત્તશેઠ જૈનધર્મી હતો. તેનું હૃદય ધર્મથી વાસિત હોવાથી પવિત્ર હતું. તેને વ્યાપાર કળામાં સારી લક્ષ્મી મેળવી હતી. તે લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરવામાં તત્પર રહેતો. ધર્મના સાત ક્ષેત્રોમાં તેના દ્રવ્યનો વ્યય થતો હતો. જૈનધર્મિણી શીલવતી ખરેખર શીલવતીજ હતી. તેને ઘેર અને ગુણનું-કમલ સૌંદર્ય પ્રકાશમાન થઇરહ્યું હતું. તેણીનામાં રૂપનું બાળાએ બાલ્ય વયમાંથીજ સારી કેળવણી લીધી હતી. એ બુદ્ધિમતી મનોવૃત્તિમાંઆર્હત ધર્મની ઉત્તમ આસ્થા સ્થાપિત થઇ હતી, તેથી તે મંગળપુરીની જૈનમંડળમાં પ્રશંસનીય કન્યા ગણાતી હતી.

એક વખતે જિનદત્ત શેઠને ઘેર કોઇ વ્યાપાર અર્થે મીજમાન આવ્યો. જ્યારે તે શેઠની સાથે ભોજન લેવા બેઠો તે વખતે ચતુર બાળા શીલવતી તેને પીરસવા આવી. તે બાળા સવિકાની મનોહરતા જોઇ તે મીજમાન પ્રસન્ન થઇ ગયો. તે સાથે તેણીના રૂપ ગુણ જોઇને તેણે પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે, “જેના ઘરમાં આ બાળા વસે, તે પુરૂષ ખરેખરો સુખી થશે. આવા કન્યારત્નથીજ સંસાર પૂર્ણ શોભાને પ્રાપ્ત કરે છે. જો આ કન્યા

મારા શેઠના પુત્ર અજિતસેનને પ્રાપ્ત થાય તો ઘણોજ ઉત્તમ યોગ થયો ગણાય. અજિતસેનનો પુણ્યરાશિ આ કન્યારત્નને સંપાદન કરાવવામાં સહાયભૂત થશે ”

આ પ્રમાણે વિચારી તે અતિથિએ જિનદત્તશેઠને પુછ્યું, “ શેઠજી, આ દેવકન્યા જેવી કન્યા કોણ છે?” શેઠે ઉત્તર આપ્યો–“એ મારી શીળવતી નામની કન્યા છે. તે વર યોગ્ય થઇ છે, પણ તેણીને યોગ્ય વર મળતો નથી. તેની મને બહુ ચિંતા થાય છે.”અતિથિએ કહ્યુ, શેઠજી તમે કહો છો, તે સત્ય છે. ‘કન્યાને યોગ્ય વર મળશે કે નહીં? તે તેણીને પ્રિય થશે કે નહીં? વળી તે કન્યા સાસરીઆને પોતાના ગુણથી સંતોષ આપશે કે નહીં? પોતાનું શીળ પાળશે કે નહીં? અને તે પુત્રાદિકને પ્રસવશે કે નહીં?’ આવી આવી ચિંતા કન્યાના માબાપને થાય છે. વળી તેણીના ઉપર શોકય ન આવે અને તેની માતા પણ દુઃખ ન પામે એવી પણ તેણીના પિતાને ફીકર રહેછે. શેઠેકહ્યું ભદ્ર. આ મારી પુત્રી ગુણરૂપી માણિક્યની ખાણ છે. રૂપ તથા ગુણથી તેણીના સરખો વર હું ક્યાંય પણ જોતો નથી.

જિનદત્તશેઠના આવા વચન સાંભળી તે મીજમાન બોલ્યો—શેઠજી, તમે ચિંતા કરો નહીં. નંદપુરનગરને વિષે મારા શેઠ રત્નાકર શ્રેષ્ઠીને અજિતસેન નામે એક પુત્ર છે, તે તમારી પુત્રીને યોગ્ય વર છે. તેના આવાં વચન સાંભળી જિનદત્ત શેઠ ખુશી થયો જાણે ચિંતાના ભારમાંથી તે મુક્ત થઇ ગયો હોય, તેમ તે દેખાવા લાગ્યો. જિનદત્તે આનંદ પૂર્વક કહ્યુ, ભદ્ર, તમે બહુ સારૂં કર્યું, વર શોધવાની ચિંતારૂપ સમુદ્રમાંથી તમે મારો ઉદ્ધાર કર્યો છે.એ કહું કરી તેણે બીજે દિવસે તે વર અને ઘર જોવાને નિમિત્તે પોતાના પુત્ર જિનશેખરને તેની સાથે નંદનપુર મોકલ્યો.

નંદનપુર જંબુદ્વીપના દક્ષિણ ભરતમાં આવેલું છે. તે નગર ઘણું સુશોભિત છે. તે નગરમાં તે વખતે **અરિમર્દન** નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેમાં **રત્નાકર** શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તે રાજાનો માનીતો હોવાથી નગરશેઠ કહેવાતો હતો. તેને ગુણરૂપ મણિની ખાણરૂપ એવી **શ્રી** નામે સ્ત્રી હતી. તે શ્રી તે સાક્ષાત્ શ્રીજ હતી.

તે શુદ્ધ શ્રાવિકા થઈ જૈનધર્મ પાળતી હતી. રત્નાકર અને શ્રી-એ બંને શ્રાવક દંપતીનો સંસાર સુખે ચાલતો હતો. જેવું પ્રવર્તન શ્રાવક સંસારમાં હોવું જોઈએ, તેવું પ્રવર્તન રાખી તે બંને દંપતી આર્હત ધર્મની ઉપાસના આચરતા હતા.

એ પ્રમાણે ચિરકાળ સાંસારિક સુખ ભોગવતાં પણ તેમને કોઈ પણ સંતતિ થઈ નહીં. સંતતિના અભાવથી શેઠાણી શ્રીના હૃદયમાં ચિંતા રહેવા લાગી. સાંસારિક સર્વ સામગ્રી છતાં પણ સંતાન વિના તેને સર્વ સંસાર શૂન્ય દેખાવા લાગ્યો. એક વખતે શેઠાણીએ પોતાના પતિને કહ્યું, સ્વામી, આ નગરની બહાર એક ઉપવન છે. તેની અંદર જિનાલયની પાસે મહા પ્રગટ શક્તિવાળી અજિતબલા નામે એક દેવી છે. તે પુત્ર રહિતને પુત્ર આપે છે, નિર્ધનને ધન આપેછે. દુર્ભાગીને સૌભાગ્ય આપેછે, અને અવિદ્વાન્‌ને વિદ્યા આપે છે, દુઃખીને સુખી કરે છે, અંધને ચક્ષુ આપે છે, અને રોગીને નીરોગી કરેછે. એવા એ ચમત્કારી દેવી સેવવા યોગ્યછે. એની સેવાથી આપણું વાંછિત પૂર્ણ થશે. હે આર્યપુત્ર, એ મહાદેવીની પાસે જઈને પુત્રને માટે પ્રાર્થના કરવી. ઘણાં તો પુત્ર મેળવવાને એ મહાશક્તિને પોતાના પ્રાણ સમર્પણ કરેછે. શેઠાણીના આવા વચન સાંભળી રત્નાકરશેઠ ઉપવનમાં ગયો અને ત્યાં તેણે શુદ્ધ હૃદયથી તે દેવીની આરાધના કરી. તેની શુદ્ધ ભક્તિ જોઈ દેવી અજિતબલા પ્રસન્ન થઈ અને તેણીએ પ્રત્યક્ષ થઈ રત્નાકર શેઠને કહ્યું, 'શ્રાવકવર્ય, તારે હવે પુત્રના અભાવરૂપ અંતરાય કર્મનો ક્ષય થયો છે, તેથી તને પુત્ર પ્રાપ્ત થશે.' મહાદેવીનું આ વરદાન લઈ રત્નાકરશેઠ પોતાને ઘેર આવ્યો અને તેણે તે વધામણીની વાર્તા પોતાની સ્ત્રી શ્રીને જણાવી. પુત્રમોહિતા શ્રી હૃદયમાં આનંદ પામી. અનુક્રમે તેણીને પુત્રનો પ્રસવ થયો. યોગ્ય અવસરે આરાધેલી ક્રિયા સફલ થયા વિના રહેતી નથી. પુત્રના જન્મથી આનંદ પામેલા રત્નાકરશેઠે પુત્રનો જન્મોત્સવ કર્યો. અને તે પુત્રનું અજિતસેન એવું નામ પાડ્યું હતું.

તે અજિતસેન અનુક્રમે બાલ્યવય પ્રસાર કરી યૌવન વયને

આગળ આપણા અજિતસેનનું વર તરીકે નામ આપ્યું તેથી તે ઘણો સંતુષ્ટ થયો અને બીજેજ દિવસે આપણું ઘર તથા વર જોવાને માટે પોતાના પુત્ર જિનશેખરને મારી સાથે મોકલ્યો છે, તે હાલ મારે ઘેર છે.

પોતાના વાણોતરના મુખથી આ વૃત્તાંત સાંભળી રત્નાકરશેઠ તથા શ્રી શેઠાણી ઘણાંજ ખુશી થઇ ગયાં. પછી તે શેઠે કહ્યું કે, તારે ઘેર આવેલા જિનશેખરને અહીં બોલાવો. તે ઉપરથી તે સેવક પોતાને ઘેર જઇ તેને શેઠને ઘેર બોલાવી લાવ્યો. શેઠ રત્નાકર તથા શેઠાણી શ્રીની નમ્રતા જોઈ તથા તેના ઘરની સમૃદ્ધિ જોઇ જિનશેખર હૃદયમાં પ્રસન્ન થયો. પછી તેણે શેઠ પુત્ર અજિતસેનને જોયો. તેના ગુણ રૂપ જોઇતેનું અંતરંગ આનંદિત થઇ ગયું. પછી તરતજ તેણે ત્યાં પોતાની બ્હેન શીળવતીનું વાગ્દાન આપ્યું અને વિવાહનો નિશ્ચય કર્યો.

જ્યારે વિવાહ લગ્નનો દિવસ આવ્યો એટલે અજિતસેન મંગલપુરીમાં શીલવતીને પરણવા ગયો. ત્યાં જૈન વિધિથી પરણી મોટા મહોત્સવ સાથે તે પાછો ઘેર આવ્યો. રત્નાકર શેઠ અને શ્રી શેઠાણી વિનયવતી પુત્રવધૂને જોઇ પોતાના સાંસારિક જીવનને કૃતાર્થ માનવા લાગ્યા. પુત્રને યોગ્ય કન્યા પરણાવી પોતે પોતાનો માતૃ પિતૃ ધર્મ યથાર્થ બજાવ્યો છે, એવું તે માનવા લાગ્યા. કારણ કે, કુલ તથા ઘરના દીપક જેવી ઉત્તમ વધૂ પ્રાપ્ત કરીને મનુષ્ય ગૃહસ્થાશ્રમને ત્રણે વર્ગમાં સારભૂત માને છે.

શીલવતી આ પ્રમાણે વિવાહિત થઇને પોતાના શ્વસુરગૃહમાં રહેતી હતી. તે હમેશાં પોતાના નિયમ પ્રમાણે ચાલતી અને પતિ તથા વડિલ જનની સેવા કરતી હતી. સુશિક્ષિત શીલવતી સમયના જુદા જુદા ભાગ પાડી તે પ્રમાણે વર્તતી હતી. પ્રાતઃકાલે તે સામાયિક પ્રતિક્રમણ કરી જિન પૂજા કરતી. તે પછી ભોજન સમયે સ્વાદિષ્ટ રસવતી બનાવી પોતાના શ્વસુર કુટુંબને અને પતિને જમાડતી હતી. તે પછી મધ્યાન્હે સામાયિક લઇ વિવિધ પ્રકારના ધાર્મિક તથા સાંસારિક પુસ્તકો વાંચી તેમાંથી સાર ગ્રહણ કરતી હતી અને

નીચતા. ? નારીઓ સુવર્ણની છરીની પેઠે બહારથીજ મનોહર દેખાય છે; એમના અંતઃકરણ તો અત્યંત દારૂણ હોય છે.

આ પ્રમાણે રત્નાકર શેઠ શય્યામાં સુતોસુતો વિચાર કરતો હતો. સતી શીલવતી જે કપટરહિત અને નિષ્કલંક હતી તે કાંઇ અનિંદિત કાર્ય કરીને પાછી આવી અને પેલા ઘડાને મુકી પાછી પોતાની શય્યામાં સુઈ ગઈ.

પ્રભાતકાલ થયો. શીલવતી પોતાના નિત્યના નિયમ પ્રમાણે પ્રવર્ત્તન કરવા લાગી. તે વખતે રાત્રિનો બનાવ જોઇ શંકિત થયેલો રત્નાકર શેઠ પોતાની સ્ત્રીની પાસે આવ્યો. પતિને ચિંતાતુર જોઈ સ્ત્રીએ પુછયું, 'સ્વામી ચિંતાતુર કેમ દેખાઓ છો ?' રત્નાકર શેઠે કહ્યું, પ્રિયા, મારે તને એક પુછવાનું છે કે, આપણી વહુ શીલવતી તને શીલગુણમાં કેવી દેખાય છે? તેણીએ ઉત્તર આપ્યો:—સ્વામી, તેણીના જેટલા વખાણ કરૂં, તેટલા થોડા છે. ઉત્તમ કુળની મર્યાદા પ્રમાણે તેણીનું વર્ત્તન છે. રત્નાકરે કહ્યું; હું પણ તેવીજ જાણતો હતો. પણ તને તેના ચરિત્રની ખબર નથી એ વહુ સારી નથી. સ્ત્રીએ દીલગીરીથી પુછયું, એ તમે શી રીતે જાણ્યું ?' શેઠે કહ્યું, 'આજ રાત્રે મેં એને ગુપ્ત રીતે કયાંઇ જતાં જોઈ છે. હું ધારૂં છું, કે, તે થોડો કાળ કોઈ અન્ય પુરૂષ સાથે ક્રીડા કરીને પાછી આવી. શેઠાણી સભ્રમથી બોલી—એ વાત મારાથી કેમ મનાય ? શીલવતી કેવી ધર્મિષ્ટ અને નિર્દ્દમિન રીતે વર્ત્તનારી શ્રાવિકા છે. તે પોતાના શીળનું ખંડન કેમ કરે? શેઠે કહ્યું, સાંભળેલી વાત કરતાં પ્રત્યક્ષ જોયેલી વાત વધારે બળવાન છે, માટે મેં જે કહ્યું તે સત્ય માનજો.

આ પ્રમાણે બંને દંપતી વાતચિત કરતા હતા, એવામાં પુત્ર અજિતસેન પ્રાતઃ દેવગુરૂની સેવા કરી માતાપિતાના ચરણે નમવાને આવ્યો. તે માતપિતાના જુદાજુદા ચરણે પડીને તેમની આજ્ઞાની રાહ જોઇ બેઠો. પછી પિતાએ તેને ખેદ સહિત કહ્યું, પુત્ર, તને શું કહું; વિધાતાએ તો આપણા ગૃહના આંગણામાં પારિજાતકની વેલ રોપી હતી, પણ તે તો વિષલતા નીકળી. ઉત્તમ કુળમાં

આ સેનાપતિને પણ પંચત્વ પ્રાપ્ત કરાવશે." તે સાંભળી વહુએ કહ્યું, "જો એને કોઈ ખાઈ નહીં જાય તો આપનું વચન સત્ય થશે." વહુનું એવું વચન સાંભળી શેઠે [illegible] "આ વહુ આવું અયોગ્ય કેમ બોલે છે?" આ શેઠનો વદન ફીક્કું [illegible] પાડ્યું છે. એ એમ જણાવતું નથી. પછી તે શેઠે [illegible] જ્યાં સમૃદ્ધિમાં કુબેરના નગર જેવું અને [illegible] ભરપૂર એવું એક નગર આ[illegible]યું. તેને જોઈ [illegible] રહી નહીં; તેથી તે [illegible] વખાણ કર્યા પણ વહુ તો ચૂપ રહી. ત્યારે શેઠે કહ્યું, "જો આ નગર કેવું સારું." તે સાંભળી શેઠે વિચાર્યું કે, "આ વહુ તો મને [illegible] કરે છે. એ અવિનીત સ્ત્રીને તેના અવિનયનું ફળ મળશે." આગળ જતાં એક સુભટ મળ્યો. તે પ્રહારથી ઘાયલ થયેલો હતો. તેને જોઈ શેઠે તેની પ્રશંસા કરીને કહ્યું, "[illegible]" તે સાંભળી વહુ [illegible] રહી નહીં, "અરરર, એના [illegible] હમેશાં ઉઠવું કહેનારી ને [illegible] શું વખાણ કરો છો?" એવું તો સાંભળી શેઠે વિચાર્યું કે, આ વહુ [illegible] પામર ને બીજણ છે." તે સાંભળી [illegible] છે, તેથીને દરેક [illegible] પોતાની પ્રશંસા કરે છે, સર્વે [illegible] "સહુ [illegible] દોષ છે. [illegible] દોષ કરવા કરે છે, પણ પોતાના વિચારનો દરેક [illegible] નથી." આ પ્રમાણે [illegible] એક [illegible] ઉભો રખાવ્યો અને તે [illegible] વડનું વૃક્ષ આવ્યું. ત્યાં શેઠે રથ છાયામાં [illegible] ઉપર બેસીને દૂર બેઠી સમજાવે વહુને [illegible], પણ તે તો સાંભળ્યા છતાં ત્યાં આવી નહીં એટલે શેઠે વિચાર્યું કે, આ વહુને તો કુબુદ્ધિની જે કાંઈ ઉપદેશ આપવા જેવું નથી. પછી શેઠ આગળ ચાલ્યા. ત્યાં રસ્તામાં એક દહેરા આવ્યું. તે જોઈ શેઠ બોલ્યા—"આ કેવું સુંદર દહેરા છે! એમાં [illegible] રહેલ છે." વહુ બોલી—"એને ઉજ્જડ સમજું"

હું સર્વ સત્યો લીધી તે સાથે નિર્વચસ્વપાનું દાન પણ અર્પ
સદિન લીધી હતી." વધુના આવા વચન સાંભળી સર્પે કરડેલો
મનુષ્ય જેમ ગરુડીના શબ્દથી સજ્જ થાય, તેમ શેઠ ઉઠીને વધુને
વહુની પાસે ગયો અને ત્યાં જઈ તેણે કહ્યું—"કુલીન વધુ, મારો
અપરાધ ક્ષમા કરો." તે સાંભળી વધુ બોલી—"તે વખ-
તે જ્યારે તમે આગળ હતા, ત્યારે હું જે મસ્તક ઉપર
લઈ ઉઠીને બહાર ગઈ હતી. તે એક શીયળવતીનો શબ્દ સાંભ-
ળીને ગઈ હતી તે સમળી એમ કહેતી હતી કે, "એક મુડદું
નદીમાં તણાતું આવે છે. તેના શરીર ઉપર લક્ષ મૂલ્યના આભ-
રણો છે. તે કોઈ લઈ લ્યો અને મુડદું મને આપો" તે સાંભળીને
હું ત્યાં ગઈ. ને તે મુડદાના આભરણો લઈ તેજ સ્થાને નદીને
તીરે ક્ષેમ રીતે દાટીને મુડદું શીયાળને નાખી ઘેર આવી. પછી
અને તમે એ શકાથી મને મારી નાખ્યા છે, પણ હે સસરાજી, એમાં
તમારો દોષ નથી. એ તો મારા કર્મનો દોષ છે. શુભ અશુભ કર્મનો
કોઈ નમેષ પણ અન્યથા વિના ફળ થતો નથી. હમણાં આ કાકપક્ષી
જે હોય તેને આરોગ્ય કરે. જેમ છે. તે સૂચવે છે કે, 'આ કેરડાના વૃક્ષ
નીચે દસ લાખ સુવર્ણ છે' ત્યારે મેં તેને કહ્યું, 'પૂર્વે એક કર્મ કર્યું, તે
મારા સસરાને દુઃખકર થયું' નહિ તો હવે એ લીધું કરવા જઈ તો
મસ્તક આપ." વધુના આ વચન સાંભળી શેઠીએ મસ્તક ધુણાવીને
કહ્યું, "તમે કહો છો, તે શું ખરું છે?" વહુએ કહ્યું, "એ તમને
સંશય હોય તો આ ઝાડ ઊભું છે, તે દાટીને જોઈ જુઓ" તે સાંભળી
પ્રથમ તે કરેલનું દાટેલું ને લક્ષ દ્રવ્ય આપી શેઠ હેતને લીધે વધ-
છતાં તરત ધૂળની જેમ કાઢી વડે તે વૃક્ષની નીચે ખોદવા
લાગ્યો. હું જ્યારે તેમાંથી સુવર્ણના ચરુ ઝળકી નીકળ્યા. તે
જોઈને શેઠે કહ્યું—"અહો! આ વધુએ મારા ઘરને વિષે સાક્ષાત
લક્ષ્મીજ આવી છે. અરે મેં હાથની કોટિથી મહાન મહેની
અવગણના કરી" એમ કહી શેઠે પોતાનો અપરાધ પ્રગટ કરી ઘી-
લવતીની પાસે ક્ષમા માગી અને તેજ શુક્ર તે રથ પાછો વાળ્યો. ત્યા-

છાંયડામાં શેઠે વહુને પુછ્યું, "આ શેહેર કે જેમાં સાત સાત તોર-દવાજા છે, તેને તમે ઉજ્જડ કેમ કહ્યું?" વહુએ ઉત્તર આપ્યો, જેમાં બહુ વસ્તી હોય, છતાં આપણું કાંઈ ન હોય, તે ઉજ્જડજ જાણવું, કારણકે નીતિ શાસ્ત્રમાં કહે છે કે "કોઈ શેહેર વસ્તીવાળું છતાં જેમાં આપણી ઉપર સ્નેહ કે પ્રીતિ બતાવનાર કોઈ પણ ન હોય, તે ગામ પૂર્ણ ઉજ્જડ અરણ્ય જેવું છે." વળી શેઠે પુનઃપ્રશ્ન કર્યો– "તમે ઉજ્જડ જેવા કેમ, તો ગામને વસ્તીવાળું કેમ કહ્યું?" વધૂ બોલી, "તે ગામમાં એક મારા મામાનું ઘર હતું, તેથી મેં તે ગામને વસ્તીવાળું કહ્યું." વળી શેઠે કહ્યું, "તમે વડની છાયા મુકીને તડકામાં જઈને બેઠા તેનું શું કારણ?" વધૂ બોલી—"વડના વૃક્ષની ઘટા ઉપર કાગડો બેઠો હોય. ને જો સ્ત્રીના માથા ઉપર ચરકે તો છ માસમાં તેણીના પતિને મહાન્ અનર્થ થાય છે. વળી વડના મૂળ પાસે સર્પાદિ ઝેરી જીવોનો ભય હોય છે; માટે હું દૂર જઈને બેઠી હતી." પુત્રવધૂના આવા વચન સાંભળી રત્નાકર શેઠે મનમાં ઘણો જ આનંદ પૂર્વક જણાવ્યું, હે કુલાલંકાર, કુલાધાર, વિચક્ષણ પુત્રવધૂ! તેં બહુજ સારૂં કર્યું. વૃદ્ધપણાને લીધે બુદ્ધિહીન થઈ ગયેલા આ ડોસાને તેં સારો બોધ આપ્યો! પછી શેઠે ફરીવાર પુછ્યું, કુલીન બાળા, "જ્યારે મેં પેલા સુભટના વખાણ કર્યા, ત્યારે તમે એનો બહુ 'બીકણ છે' એમ કેમ કહ્યું!" વધૂ—બોલી પૂજ્ય પિતા, તે સુભટના શરીરના પૃષ્ઠ ભાગે ઘણા પ્રહાર હતા. તેથી જો તે ખરેખરો સુભટ હોત તો તે સઘળા પ્રહાર છાતી ઉપર ઝખમ્યા હોત." શેઠે તે વાત માન્ય કરી પુનઃ પુછ્યું, "મેં જે મગના ક્ષેત્રને પરિપક્વ દશાવાળું કહ્યું, ત્યારે તમે એમ કેમ કહ્યુ કે, "જો તે પૂર્વે ખવાયું ન હોત તો? તેને તે વખતે તો કોઈએ ખાધું ન હતું." વહુએ સમજણ પાડી કે, "આ ક્ષેત્રવાળા કણબી લોકો દરિદ્રી જેવા હોય છે, તેઓ બમણા આપવા કરીને કણબીજ લાવે છે અને ખેડ કરે છે. હવે જ્યારે ધાન્ય નીપજાવીને ઘેર લાવે છે ત્યાં તો પેલા પૂર્વે ધાન્ય આપનારાઓ—લેણદારો આવીને તે લઈ જાય છે એટલે મેં એમ કહ્યું કે,

બમણું આપવું કરીને ધાન્ય કાપેલ છે તે દુર્ભિક્ષ પ્રથમથીજ શેઠને
પાઈ ગયા કહેવાય." વળી શેઠે બીજી શંકા પુછી "જ્યારે ભરેલી
નદી આવી ત્યારે મેં તમને ઉપાન ઉતારવાને કહ્યું તે છતાં તમે તે
કેમ ન ઉતારી ? તે ઉપરથી વધુએ ખુલાસો કર્યો કે, "નદીને
વિષે કાંટા જીવ મનુષ્ય હોય તેના ભયને લીધે મેં તે ઉતારી ન-
હીં કારણ કે, તેથી કાંટાને કલેશ થાય." આ પ્રમાણે પુત્રવધૂના
યુક્તિવાળા વચનોથી બહુ સંતોષ પામેલો શેઠ પોતાને ઘેર આ-
વી પહોંચ્યો. ત્યાં વહુએ ઘરમાં ભરેલા આભૂષણો. અત્યાંત ત્યા-
રથી રત્નાકર શેઠે તેણીને બહુ સન્માન આપ્યું અને પોતાના ઘ-
રની સ્વામિની કરી સ્થાપી

અનુક્રમે રત્નાકર શેઠ પરલોક પામી ગયા અને તે પછી તેમ
ની સ્ત્રી પણ સ્વર્ગે ગઇ. એટલે હવે અજિતસેન તેના કુટુંબનો ના-
યક થયો. એ વખતે અરિમર્દન રાજાને ચારસોને નવાણું મંત્રી
હતા. તે બરાબર પાંચસો પૂર્ણ કરવાની ઇચ્છાથી તેણે પ્રત્યેક ન-
ગરેથી માણસોને બોલાવીને એવો પ્રશ્ન પુછયો કે, "જે
મને પગની પાટુ મારે તેનો શો દંડ કરવો ?" સર્વેએ ઉત્તર
આપ્યો કે, "તે માણસનો શિરચ્છેદ કરવો." આ ઉત્તર રાજાએ
માન્ય કર્યો નહીં. ત્યારે શીલવતીની ચતુર બુદ્ધિથી તે પ્રશ્નનો ઉ-
ત્તર અજિતસેને જઇને રાજાને કહ્યો. "તે પગની પાટુ મારનારને
રાજ્ય આપવું" આવો. પોતે ચિંતવેલો ઉત્તર સાંભળીને રાજાએ
તેને ઘણી વસ્તુનો પોશાક આપ્યો અને તેને બુદ્ધિમાન જાણી પો-
તાનો મુખ્ય પ્રધાન બનાવ્યો.

એક વખતે રાજા અરિમર્દન છ પ્રકારનું સૈન્ય લઇને પોતાના
પર્વતદેશના રાજા સિંહસેનને જીતવાને નીકળ્યો. ત્યારે તેણે અજિ-
તસેનને સાથે આવવાની આજ્ઞા કરી. તે ઉપરથી અજિતસેન ચિં-
તામાં પડ્યો. મહાસતી શીલવતીએ જ્યારે ઉદ્વેગ થવાનું કારણ
પુછયું, ત્યારે તેણે સ્પષ્ટ કહ્યું. "જો કે તું ચતુર છે, તો પણ
તને એકલી ઘેર મુકી રાજા સાથે જવાને મારૂં મન માનતું નથી."
શીલવતીએ નમ્રતાથી કહ્યું, "તમે તેમ પણ રાજાના કાર્ય કરવા

કરી શકે ? આવું ચિંતવી એ ચતુર એ જરાપણ વિકલ્પ વિના ચક્ષુના ખુણામાંથી તેના તરફ દ્રષ્ટિ કરી. સુંદરી શીલવતીની પોતાની તરફ દ્રષ્ટિ પડતાં તો તે મૂર્ખ દર્પ પામી ચિંતવવા લાગ્યો-"મારૂં વાંછિત સિદ્ધ થયું; કારણ કે, એ સુમુખીએ મારા તરફ નજર કરી છે." એમ ધારી તે અધમ અશોકે શીલવતીની પાસે એક દૂતી મોકલી. દૂતીએ આવી શીલવતીને કહ્યું, "બાઈ, તારો સ્વામી તો રાજા સાથે ગયો છે, તેનું કોણ જાણે શું થશે ? ગયો દિવસ ફરી પાછો નહીં આવે; તારૂં યૌવન ભોગ વિના નિષ્ફળ જાય છે." દૂતીના આવા વચન સાંભળી શીલવતી બોલી-"બાઈ, આ તું શું બોલે છે ? તને સતી ધર્મના પ્રભાવની ખબર નથી. તું આર્ય કુલીન કાંતાઓના સહવાસમાં આવી નથી. કુલીન સ્ત્રીઓ પરપુરૂષ સાથે સંગમ તો શું પણ વાર્તાએ કરતી નથી. તેઓ તો સર્વદા પતિપ્રાણા અને પતિભક્તા હોય છે. પણ પેલી દૂતીએ ફરી ફરી પ્રાર્થના પૂર્વક કહ્યું. ત્યારે શીલવતીએ યુક્તિ પૂર્વક કહ્યું કે, "ઠીક ત્યારે આજથી પાંચમે દિવસે મોકલજે" દૂતીએ જઈને પેલા અશોકને એ વાત જણાવી. અશોક તેથી ઘણોજ ખુશી થયો અને તેણીને પ્રથમથી અર્ધ લક્ષ દ્રવ્ય મોકલાવ્યું.

અહિં સદ્‌ગુણી શીલવતીએ પોતાના શીલની રક્ષાને માટે ઓરડામાં એક ઊંડો ખાડો ખોદાવ્યો. તેના ઉપર એક નિર્ફેવલ તંતુથી ભરેલો પલંગ મુકાવ્યો, ને તે પર ઓછાડ પાથર્યો. જ્યારે પાંચમો દિવસ આવ્યો એટલે અશોક બાકીના અર્ધ લક્ષ સોનૈયા લઈને શીલવતીને ઘેર આવ્યો. શીલવતીએ તેને કહ્યું. "ભોજન તૈયાર થાય છે અને સ્નાન કરવાને ઉષ્ણ જલ મુક્યું છે, ત્યાંસુધી તમે આ પલંગ ઉપર બેસો." અશોક હોંશ ધરતો તે પલંગ ઉપર બેઠો, એટલે પલંગ તુટી પડ્યો ને અશોક નીચે ખાડામાં પડ્યો. ત્યારથી અશોક નિર્જીવન થાય તેથી એક દોરીથી તેને માટે શરાવલા વડે અન્ન પાણી મોકલવા લાગી, પરંતુ અશોકને તો ખાડામાં નરકનું દુઃખ સહન કરવું પડ્યું.

અહીં રાજા અરિમર્દને વિચાર્યું કે, એક માસ વીતી ગયો તો

જે આ તમારા પક્ષો છે, તે પ્રિય અને મન ગમતી રસોઈ આપે છે, માટે જો તે મુસાફરીમાં આપણી પાસે હોય તો માર્ગમાં રાંધવાની અડચણ વિના સૈન્યને ભોજન મળે. માટે તે અમોને આપો તો સારૂં." મંત્રીએ કહ્યું, "મારી પ્રિયાને કહીને હું તમને તેઓને આપીશ." પછી અજિતસેને તે વાત પોતાની પ્રિયાને કહી. શીલવતીએ તે ચારેને એક પેટીમાં બેસારી દીધા. પછી કહ્યું, કે, "જો તમે મારૂં કહ્યું કરશો તો તમને છોડી દઈશ." તેઓ તેમ કરવાને કબુલ થયા, એટલે તેમને શીલવતીએ જણાવ્યું કે, "આ પેટી રાજાને આપવાની છે. રાજા અહીંથી પ્રયાણ કરી મધ્યાન્હકાળે જ્યાં સુધી ભોજન ન લે ત્યાં સુધી તમારે બીલકુલ બોલવું નહીં. જો વચ્ચે બોલ્યા તો મૃત્યુ આવ્યું જાણજો." તેઓએ તે વાતની હા કહી એટલે તે પેટી રાજાને સોંપવામાં આવી. રાજાએ તેને હર્ષથી અંગીકાર કરી. એક પ્રયાણ કરી રાજાએ ભોજન વખતે તે પેટી ઉઘાડી, તેમની પાસે રસોઈ માગી, ત્યારે તેઓ બોલ્યા—"મહારાજ, ભોજન વિના અમારા ગાત્ર શિથિલ થઈ ગયા છે, તો તમને ભોજન ક્યાંથી આપીએ?" એ સાંભળતાંજ રાજાએ તેમનો સ્વર ઓળખી લીધો. પછી તેમને તરત બહાર કાઢ્યા અને શીલવતીની બધી વાર્ત્તા પુછી. તેમણે જે પોતાને માથે થયું, તે બધું રાજાને નિવેદન કર્યું. તે સાંભળી રાજા અરિમર્દન ઘણોજ ખુશી થઈ ગયો. અને ત્યાંથી પોતે પાછો આવી સતી શીલવતીની પાસે આવ્યો. તેણે તે મહાસતીના શીલની ઘણીજ પ્રશંસા કરી અને કહ્યું કે, "હે પવિત્ર સતી, તું મારી બ્હેન છે. તારૂં ઉત્તમ શીલ જાણી મને અતિશય આનંદ ઉપજે છે. મારા મંત્રીના ઘરમાં તારા જેવી પવિત્ર સતી છે, એથી હું ઘણો મગરૂર થાઉં છું. એટલુંજ નહીં પણ મારા નગરનો ચતુર્વિધસંઘ તારાથી અલંકૃત છે." આટલું કહી રાજાએ તે મહાસતીને ઉંચી જાતનો પોશાક આપ્યો.

આ વૃત્તાંત નંદનપુરમાં ચારે તરફ પ્રસરી ગયું. નંદનપુરની પ્રજા ચમત્કાર પામી કહેવા લાગી કે, "આ શીલવતી સતીઓમાં શ્રેષ્ઠ છે." લોકો શીલવતીને દેવીની જેમ માનવા લાગ્યા. અને તે-

ના દર્શન કરી આત્માને પવિત્ર થયેલો સમજવા લાગ્યા, જૈન વ-
ર્ગની કુલીન રમણીઓ શીલવતીનો સત્સંગ કરવા આવવા લાગી
અને તેણીની પાસેથી શ્રી ધર્મ તથા શ્રી કર્ત્તવ્યનો મહાન ઉ-
પદેશ લેવા લાગી–ઘણી બાલાઓ તે મહા સતીના સહવાસથી
સદ્‌ગુણી બની ગઈ અને ઘણી પ્રૌઢાઓ શ્રાવક સંસારને સુશોભિત
કરવાની તાલિમ થઇ શુદ્ધ શ્રાવિકા થઇ હતી.

આજિતસેન પોતાની પ્રિયા સતી શીલવતીની સ.
સુખ ભોગવતો ચિરકાર પર્યંત સુખમાં રહેવા લાગ્યો. સતી શીલ-
વતીના સહવાસથી તેનો શ્રાવક સંસાર નમુનાદાર બન્યો હતો. શ્રા-
વક ગૃહસ્થના જે ધર્મો શાસ્ત્રકારે દર્શાવ્યા છે, તે સતી શ્રાવક.
શીલવતીની સાથે રહી અજિતસેન યથાર્થ રીતે પાળતો હતો.
વક સંસારના સુખને અનુભવ કરતા અજિતસેનનો
અને ચંદ્રસેન નામે બે પુત્રો થયા હતા. તેઓને સતી
એ બાલ્ય વયથી ઉત્તમ કેળવણી આપી ઘણાં હોંશે કર્યા
લક્ષ્મી ધર અને ચંદ્રસેન બંને જૈન ધર્મમાં પ્રવીણ થયા હતા
ને તેઓ એક નિષ્ઠાથી જિનોક્ત ધર્મને પાલતા હતા.

એક વખતે દમઘોષ નામના એક સૂરિવર તે નગરમાં
ધી ચડ્યા. તે ખબર સાંભળી અજિતસેન પોતાની પ્રિયા
ને સાથે લઇ તે સૂરિવરની પાસે ધર્મ સાંભળવા ગયો. આ
સૂરિએ નીચે પ્રમાણે ધર્મ દેશના આપી—"ધર્મ એ
છે. એ વાંછિત દાયક કલ્પવૃક્ષની શીતળ છાયામાં રહેલા ભવ્ય પ્ર
ણીને ઉત્તમ કુળમાં જન્મ, શરીરે આરોગ્ય, સૌભાગ્ય,
બળ, નિર્મળયશ, વિદ્યા અને દ્રવ્ય એટલા વાનાં મળે છે.
ટા ભયંકર અરણ્યમાંથી પણ નિસ્તાર કરે છે અને વિવિધ પ્રક
ની વિપત્તિમાંથી બચાવે છે. એ ધર્મ જો સમ્યક્ પ્રકારે સેવ્યો
હો તે સ્વર્ગ તથા મોક્ષનો દાતા થાય છે."

આ પ્રમાણે સૂરિવરની દેશના સમાપ્ત થયા પછી સતી
ળવતીએ અંજલિ જોડી પુછ્યું—"મહામુનિ, મેં પુર્વભવે
કર્યું હશે, કે જેથી મને મનોહર બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ? શાંત મૂ

તિ સૂરિવર ગંભીર સ્વરથી બોલ્યા—" કુસુમપુરનગરમાં સુલસ નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેને સુયશા નામની સ્ત્રી હતી. તેને ભદ્રિક સ્વભાવનો દુર્ગત નામે એક સેવક હતો. તે દુર્ગતને દુર્ગિલા નામે સ્ત્રી હતી. એક વખતે દુર્ગિલા સુયશાની સાથે કોઈ સાધ્વી પાસે ગઈ. ત્યાં સુયશાને પુસ્તકની પૂજા કરતાં જોઈ દુર્ગિલાએ સાધ્વીને પુછ્યું, સાધ્વીજી, આજે શું પર્વ છે કે જેથી મારા શેઠાણી પુસ્તકની પૂજા કરે છે. સાધ્વીએ કહ્યું, "આજે શ્રુતતિથિથી વિખ્યાત એવી જ્ઞાનપંચમી છે. જે આજે જ્ઞાન પંચમીને દિવસે ઉપવાસ કરી જ્ઞાનની પૂજા કરે અને જ્ઞાનની પ્રભાવના કરે, તે સુખ, સૌભાગ્ય, ભાગ્ય, અને બુદ્ધિ વિગેરે વૈભવને પ્રાપ્ત કરી અનુક્રમે મોક્ષે જાય છે" એ સાંભળી દુર્ગિલા બોલી—" મારી શેઠાણી સુયશાને ધન્ય છે કે જે આ પ્રમાણે જ્ઞાનપંચમીનો તપ કરે છે. હું તો એવી તપશ્ચર્યા કરવાને પણ સમર્થ નથી." તે વખતે સાધ્વીએ કહ્યું, બાઈ દુર્ગિલા, જો તું તપસ્યા કરવાને અસમર્થ હો તો તારે સ્વાધીન એવું શીલવ્રત પાળ, જેથી તું સુખી થઈશ. દુર્ગિલાએ પુછ્યું, ગુરૂણીજી, મારે કેવીરીતે શીલવ્રત પાળવું? સાધ્વી બોલ્યાં—"હે વિવેકવાળી, તું યાવજ્જીવિત પર પુરૂષનો ત્યાગ કર અને અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીને દિવસે તારા ભર્તાની સાથે પણ વિષય સેવન કરીશ નહીં." સાધ્વીના આ વચન સાંભળી તેણીએ સાધ્વીજીની પાસે તેવો અભિગ્રહ લીધો અને તેથી હર્ષ પામતી પોતાને ઘેર આવી. અને તે વાત તેણીએ પોતાના પતિને જણાવી. પતિએ કહ્યું, પ્રિયા, તેં ઠીક કર્યું. જેવીરીતે તેં અષ્ટમી તથા ચતુર્દશીનો નિયમ કર્યો છે, તો મારે પણ આજથી એ નિયમ અંગીકાર છે. આ પ્રમાણે લઘુ કર્મી એવા તે બંને દંપતી શુદ્ધ શીલ પાળવા લાગ્યા. અનુક્રમે શીલ વ્રતના પ્રભાવથી તેમણે સમ્યકત્વ રત્ન સંપાદન કર્યું. એમ કરતાં કરતાં દુર્ગિલાએ જ્ઞાન પંચમીનો તપ આદર્યો, આયુષ્યનો ક્ષય થતાં તે બંને મૃત્યુ પામી સૌધર્મ દેવલોકે દેવતા પણે ઉત્પન્ન થયા. તેમાં જે દુર્ગત હતો, તેનો જીવ જિતસેન થયો અને જે દુર્ગિલાનો જીવ તે આ

નંદયંતી.

આ મહાસની સોપારપુર નગરને વિષે જન્મી હતી. તેના પિતાનું નામ નાગદત્ત શેઠી હતું. તેણીએ પોતાના પિતાને ઘેર રહી સારી કેળવણી લીધી હતી. આવા સંસારમાં કેવી રીતે વર્ત્તવું જોઇએ? અને સ્ત્રીઓનું શું કર્ત્તવ્ય છે? એ વિષે તેણીએ સારો અભ્યાસ કર્યો હતો. ગૃહ-સંસારનો ભાર વહન કરનારી રમણીઓની શી શી ફરજ છે અને તેમનું ઉચ્ચ વર્ત્તન કેવું હોવું જોઇએ? એ વિષયને પુષ્ટિ આપનારા પુસ્તકોનું વાંચન કરવામાં નંદયંતી સર્વદા તત્પર રહેતી હતી. કેળવાએલા પિતા નાગદત્તે પોતાની પુત્રી ભવિષ્યમાં ઉત્તમ કુલીન શ્રાવિકા બને એવી ઇચ્છા રાખી તેણીને ખંતથી સારૂં શિક્ષણ અપાવ્યું હતું. આથી નંદયંતી બાલ્ય વયથીજ ઘણી સુશિક્ષિત બાલ શ્રાવિકા બની હતી.

જ્યારે નંદયંતી બાલ્યવયમાંથી મુક્ત થઈ યૌવન વયમાં પ્રવિષ્ટ થઈ એટલે નાગદત્ત શેઠી તેણીને માટે ઉત્તમ વર શોધવા લાગ્યો. આ શ્રાવક બાલા કેવી રીતે સુખી થાય? અને તેણીનો શ્રાવક સંસાર કઇ રીતે શ્રેષ્ટતાને ધારણ કરે? એવા ઇરાદાથી તેણે લાયક અને વિદ્વાન્ વર તથા ઘર જોવા પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો.

પોતનપુર નામના નગરમાં નરવિક્રમ રાજા રાજ્ય કરતો હતો.

તે વર્ત્તવા લાગી. તેણીએ જે પિતૃગૃહમાં કેળવણી લીધેલી, તે બંધીનો ઉપયોગ તેણીએ પતિગૃહમાં કરવા માંડયો. નંદયંતી શુદ્ધ શ્રાવિકાના મતને આચરતી અને આર્હંત ધર્મની ઉપાસના કરતી હતી. તેણી પોતાના સાસરાને માતપિતાસમાન ગણતી અને પતિને દેવતુલ્ય માનતી હતી. તેણીના ઉત્તમ ગુણોથી શ્વસુર કુટુંબ તેને બહુ માન આપતું અને તેણીની સાથે પ્રેમ ભાવથી વર્ત્તતું હતું.

સદ્‌ગુણી સમુદ્રદત્ત પોતાની પ્રિયાની ઉપર અપાર પ્રેમ રાખતો અને તેણીના સહવાસથી શ્રાવક જન્મની સાર્થકતા માનતો હતો. સતી નંદયંતી પતિને આનંદ આપતી અને શુદ્ધ તન મનથી પતિસેવા કરતી. એવી રીતે તે બંને શ્રાવકદંપતી ઉત્તમ પ્રકારે પોતાનો સુખમય શ્રાવક સંસાર ચલાવતા હતા અને નિરંતર ધર્મ તથા વિદ્યાનો અનુપમ આનંદ અનુભવતા હતા.

એક વખતે સમુદ્રદત્તના મનમાં વિચાર થયો કે, “હવે હું યોગ્ય વયનો થયો છું. પિતાએ ઉપાર્જન કરેલી લક્ષ્મી મારે ભોગવવી યુક્ત ન કહેવાય; માટે મારે સ્વહસ્તે ધનોપાર્જન કરવાને વિદેશમાં જવું યુક્ત છે. પિતૃપાર્જિત લક્ષ્મીનો ઉપભોગ કરનારા પુત્રો અધમ ગણાય છે. આવું વિચારી તેણે પિતાને આવી નિવેદન કર્યું,— “પિતાજી, મારે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરવાને વિદેશ જવું છે, માટે આજ્ઞા આપો.” પુત્રની આવી પ્રાર્થના સાંભળી પિતાએ કહ્યું, “વત્સ, તારે ધનોપાર્જન કરવાની જરૂર નથી. તારા ઘરમાં કોટીગમ દ્રવ્ય છે, તે તું અહીં રહીને ભોગવ. કલ્પવૃક્ષ છતાં લીંબડાના વૃક્ષ પાસે કોણ જાય?” પિતાના આ વચન સાંભળી પુત્ર બોલ્યો,—“પિતાજી, વડીલોની ઉપાર્જન કરેલી લક્ષ્મી ભોગવવી–તે મને ઉચિત લાગતું નથી. પૂર્વજોએ ઉપાર્જન કરેલી લક્ષ્મી તો હલકા જનો ભોગવે છે. યૌવન વયમાં પિતાની લક્ષ્મી માતાની પેઠે ભોગવવા યોગ્ય નથી.” પુત્રની આવી વાણી સાંભળી શેઠ સાગરપોત ગદ્‌ગદિત કંઠે થઈ ગયો અને તેણે પુત્રને ઘણો સમજાવવા માંડયો, પણ સમુદ્રદત્તે પોતાનો દૃઢ નિશ્ચય ફેરવ્યો નહીં. અને તેણે પુનઃ કહ્યું, પૂ-

તેમાં **સાગરપોત** નામે એક વેપારી વણિક રહેતો હતો. તેને શ્રી નામની સ્ત્રીના ઉદરથી **સમુદ્રદત્ત** નામે એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો હતો. સમુદ્રદત્ત ઘણો ચાલાક અને બુદ્ધિવાન્ હતો. સાગરપોતે તેને ઉંચી કેળવણી આપી એક સારો વિદ્વાન્ કર્યો હતો. આર્ય વ્યવહારની ઉત્તમ પદ્ધતીને જાણનારા સાગરપોતે પોતાના મનમાં નિશ્ચય કર્યો હતો કે, "**પુત્ર જ્યાંસુધી વિદ્વાન્ અને લાયક વયનો થાય નહીં ત્યાંસુધી તેનો વિવાહ કરવો નહિં.**" દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાળો તે શેઠ પોતાની એ પ્રતિજ્ઞાને વળગી રહ્યો અને છેવટે તેની ધારણા પ્રમાણે સમુદ્રદત્ત વિદ્વાન્ અને લાયક થયો ત્યાંસુધી અવિવાહિત રહ્યો હતો.

પૂર્વકાળે આવી ઉત્તમ રીતિ ભારતની આર્ય પ્રજામાં પ્રવર્તતી હતી. આધુનિક કાળના હાનિકારક રીવાજો તે વખતે આ દેશમાં પ્રવર્ત્તી શક્યા ન હતા. આજ કાલ તો કેળવણી વગરના અજ્ઞલોકો પોતાની સંતતિને હાનિકારક રીવાજોને તાબે થઇ પાયમાલીમાં નાખે છે. હજુ વિદ્યાના ઉત્તમ માર્ગમાં પ્રવિષ્ટ થયો હોય અને 'સંસાર એ શી વસ્તુ છે?' એવો હૃદયમાં બોધ પણ થયો ન હોય, તેવામાં તો તેને પ્રતિકૂળ પત્નીની સાથે જોડી દે છે અને તેને યાવજ્જીવિત કષ્ટમય સ્થિતિમાં લાવી મુકે છે. બાળલગ્ન રૂપ ભયંકર અગ્નિ સાંપ્રત કાળે આર્ય પ્રજામાં સળગી ઉઠયો છે. અને તેથી અનેક જાતના અનર્થો ઉત્પન્ન થાય છે, જે આર્ય સંતાનોને અતિકષ્ટથી સહન કરવા પડે છે.

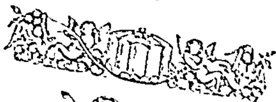
શેઠ સાગરપોતના જાણવામાં આવ્યું કે, સોપારપુરમાં નાગદત્ત નામના એક શ્રાવક ગૃહસ્થને ઘેર ધાર્મિક તથા સાંસારિક કેળવણી પામેલી એક સુંદર કન્યા છે, તેથી તેણે પોતાના એક વિશ્વાસુ માણસને ત્યાં મોકલ્યો અને તે બાળ શ્રાવિકાનું માગું કર્યું. નાગદત્તે સમુદ્રદત્તના ગુણની પરીક્ષા કરી તેની સાથે નંદયંતીનો સંબંધ જોડયો. બંનેનો ધામધૂમથી વિવાહ મહોત્સવ કરવામાં આવ્યો. અને નંદયંતી પોતાની માતાની શિક્ષા ગ્રહણ કરી સાસરે ગઈ. નિર્મળ હૃદયની નંદયંતી શ્વસુરગૃહમાં આવી સારી રી-

રે વર્તવા લાગી. તેણીએ જે પિતૃગૃહમાં કેળવણી લીધેલી, તે બ-
ધીનો ઉપયોગ તેણીએ પતિગૃહમાં કરવા માંડયો. નંદયંતી શુદ્ધ
શ્રાવિકાના મનને આચરતી અને આર્હંત ધર્મની ઉપાસના કરતી
હતી. તેણી પોતાના સાસરાને માતપિતાસમાન ગણતી અને
પતિને ઈષ્ટદેવ માનતી હતી. તેણીના ઉત્તમ ગુણોથી શ્વસુર કુ-
ટુંબ તેને બહુ માન આપતું અને તેણીની સાથે પ્રેમ ભાવથી
વર્તતું હતું.

સદ્ગુણી સમુદ્રદત્ત પોતાની પ્રિયાની ઉપર અપાર પ્રેમ રાખતો
અને તેણીના સહવાસથી શ્રાવક જન્મની સાર્થકતા માનતો હતો.
સતી નંદયંતી પતિને આનંદ આપતી અને શુદ્ધ તન મનથી પ-
તિસેવા કરતી. એવી રીતે તે બન્ને શ્રાવકદંપતી ઉત્તમ પ્રકારે
પોતાનો સુખમય શ્રાવક સંસાર ચલાવતા હતા અને નિરંતર ધ-
ર્મ તથા વિદ્યાનો અનુપમ આનંદ અનુભવતા હતા.

એક વખતે સમુદ્રદત્તના મનમાં વિચાર થયો કે, "હવે હું યો-
ગ્ય વયનો થયો છું. પિતાએ ઉપાર્જન કરેલી લક્ષ્મી મારે ભોગવવી
યુક્ત ન કહેવાય; માટે મારે સ્વહસ્તે ધનોપાર્જન કરવાને વિદેશમાં જ-
વું યુક્ત છે. પિતૃપાર્જિત લક્ષ્મીનો ઉપભોગ કરનારા પુત્રો અધમ
ગણાયછે. આવું વિચારી તેણે પિતાને આવી નિવેદન કર્યું,—
"પિતાજી, મારે દ્રવ્યઉપાર્જન કરવાને વિદેશ જવું છે, માટે આજ્ઞા
આપો." પુત્રની આવી પ્રાર્થના સાંભળી પિતાએ કહ્યું, "વત્સ, તારે
ધનોપાર્જન કરવાની જરૂર નથી. તારા ઘરમાં કોટીબંધ દ્રવ્યછે,
તે તું અહીં રહીને ભોગવ. કલ્પવૃક્ષ છતાં લીંબડાના વૃક્ષ પાસે
કોણ જાય?" પિતાના આ વચન સાંભળી પુત્ર બોલ્યો—"પિતાજી,
તમારી ઉપાર્જન કરેલી લક્ષ્મી ભોગવવી—તે મને ઉચિત લાગતું
નથી. પૂર્વજોએ ઉપાર્જન કરેલી લક્ષ્મી તો હલકા જનો ભોગ
વે છે. યૌવન વયમાં પિતાની લક્ષ્મી માતાની પેઠે ભોગવવા યોગ્ય
નથી." પુત્રની આવી વાણી સાંભળી શેઠ સાગરપોત ગદ્ગદિત
કંઠે થઈ ગયો અને તેણે પુત્રને ઘણો સમજાવવા માંડયો, પણ સ-
મુદ્રદત્તે પોતાનો દૃઢ નિશ્ચય ફેરવ્યો નહીં. અને તેણે પુનઃ કહ્યું, પૂ-

પોતાના પતિને ઓળખી લીધો. સતીએ ઉભા થઇ વિનયસહિત તેનો આદર કર્યો. પરસ્પર સમાગમ થવાથી તેઓ ક્ષણવાર આર્દ્ર હૃદયવાળા થઇ ગયા અને કાંઇ બોલી શકયા નહિ. સતીને પ્રથમની દુઃખી અવસ્થા સ્મરણમાં આવી એટલે તેણીના નેત્રો ભાદરવાની વૃષ્ટિની જેમ આંસુથી ભરાઇ ગયા. સમુદ્રદત્તે પોતાની પ્રિયાને હૃદયમાં દાબી શાંત કરી. પછી તેણીએ પોતાનો બધો વૃત્તાંત જણાવ્યો. ભગુપુરના મહારાજાએ સતીનો સારવાર કરી તેને માટે સમુદ્રદત્તે તેનો ભારે આભારમાન્યો. પછી સમુદ્રદત્ત રાજાની આજ્ઞા લઇ પોતાની પ્રિયાને હર્ષસહિત પોતનપુરમાં લાવ્યો. ત્યાં તેમના બધા સંબંધીઓ આવીને મળ્યા. સાગરપોત શેઠે પોતાની સતી પુત્રવધૂની ક્ષમા માગી. તેણીએ તેમને સર્વને પોતાને વનને વિષે વિતેલી હકીકત કહી સંભળાવી. જે સાંભળી તેમના હૃદયમાં દુઃખ ઉત્પન્ન થયું. એ અવસરે એક કેવળજ્ઞાની સાધુ પોતનપુરમાં આવી ચડ્યા. તેમના આવવાની ખબર જાણી સમુદ્રદત્ત પોતાના માતપિતા તથા સ્ત્રી પ્રમુખની સાથે તેમને વંદના કરવા ગયો. કેવળીભગવંતે તેમને ધર્મદેશના આપી. દેશના સમાપ્ત થયા પછી નંદયંતીએ વિનય પૂર્વક પુછયું, "હે મહાનુભાવ, ભગવન મારે કયા કર્મને લીધે આટલો વખત પતિનો વિયોગ રહ્યો?" કેવળી ભગવાન્ બોલ્યા—" ચંદ્રપુર નગરમાં મુકુંદ નામનો એક રહેતો હતો. તેને શ્રીમતી નામે એક સ્ત્રી હતી. એક વખતે મુકુંદ પોતાની સ્ત્રીની સાથે ઘરમાં રહતો મહોત્સવ કરતો હતો, તેમાં કોઇ જૈનસાધુ તેને ઘેર ભીક્ષા લેવા આવી ચડ્યા. મુનિને પ્રવેશ જોઇ શ્રીમતીએ તેમનું ઉપહાસ્ય કર્યું. અને તે સાધુને પ્રથમ નથી કહ્યું કે, "હે શઠ, આ મહોત્સવ પવિત્ર ઘરમાં કેમ આવ્યો છું? અહિંથી ચાલ્યો જા." તેણીના આવા ઉપહાસ્યને તેનો પતિ મુકુંદ અને સસરો વિગેરે બીજા બધા અનુમત થયા. તે મુકુંદ મૃત્યુ પામીને આ સમુદ્રદત્ત થયો છે અને એ શ્રીમતીનો જીવ તું નંદયંતી થઇ છું. તેં બીજે ભવે ઉત્તમ પ્રકારે ધર્મસાધન કરેલ તેથી તને સતિધર્મ પ્રાપ્ત થયું. સતીધર્મ પ્રાપ્ત થવું, એ તે

રોહિણી

મગધની પાટલીપુત્ર નગરના નિવાસી ધનાવહ શેઠની સ્ત્રી હતી. તેણી બાલ્યવયમાંથીજ એક સદ્ગુણી શ્રાવિકા બની હતી. ને હમેશાં નિયમસર વર્તનારી અને આર્હત ધર્મને આચરનારી હતી. તેણીના હૃદય ઉપર શ્રી કેળવણીની સારી છાપ પડી હતી. તેણીએ પોતાના જીવન સુધી નિશ્ચય કર્યો હતો કે "મારે શીલધર્મની રક્ષા કરવી અને સતી ધર્મના પ્રભાવને પ્રગટ કરવો." આ તેણીનો નિશ્ચય યાવજ્જીવિત ટકી રહ્યો હતો. અને એ નિશ્ચયથીજ તેણીનું નામ યાવચ્ચંદ્રદિવાકર સુધી જૈનસતીમંડળમાં સ્થાપિત થયું હતું.

સતી રોહિણીનો પતિ ધનાવહ શેઠ એક સફરી વ્યાપારી હતો. તેને વ્યાપાર પ્રસંગે ઘણીવાર વિદેશ ગમન કરવું પડતું હતું. તે છતાં તે શ્રાવકધર્મ ઉપર દૃઢ આસ્તાવાળો હતો. તે ગમે ત્યાં જતો તો પણ પોતાના ધર્મની રક્ષા કરવાને તત્પર રહેતો હતો. ધનાવહ શેઠ અને સતી રોહિણી વચ્ચે ગાઢ પ્રેમ બંધાયો હતો. સતી રોહિણી પોતાના પતિની તન, મનથી સેવા કરતી હતી અને પોતાના ધર્મને યથાર્થ રીતે સાચવતી હતી.

આ સમયે પાટલીપુત્ર નગરના રાજ્ય ઉપર નંદ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. નંદ બીજી રીતે ગુણી અને ગુણીને માન

નખતે મુનિનો ઉપહાસ કરવાથી તારા પતિનો તારે વિયોગ થયો."

કેવળીના આ વચન સાંભળી નંદયંતી ત્યારથી વિશેષ ધર્માનુરાગિણી થઈ. પછી સમુદ્રદત્ત પોતાના કુટુંબ સાથે ઘેર આવ્યો. તેણે પોતાની સતી સ્ત્રીની સાથે રહી શ્રાવક ધર્મ યથાર્થ રીતે કરવા માંડ્યો. તે પ્રતિદિન જિનપૂજા, અને આર્હત ધર્મની પ્રભાવના કરતો હતો. સતી નંદયંતી પણ પોતાનો શ્રાવિકા ધર્મ યથાર્થ રીતે પાળી ગૃહસ્થ ધર્મને આચરતી હતી. તે મહાનુભાવા પ્રતિદિન સ્વાધ્યાય ધ્યાન કરતી અને સામાયિક લઈ નવનવા પુસ્તકો વાંચતી હતી. તેણીની વિદ્યા ઉપર ઘણી પ્રીતિ હોવાથી તેણીએ એક જ્ઞાનશાળાની સ્થાપના કરી હતી અને તેમાં તે શ્રાવકોની બાળાઓને એકઠી કરી સ્ત્રી ધર્મના નવાનવા વિષયો વંચાવતી હતી. કોઈ સમયે પોતાની સાધર્મી બહેનોનો મોટો સમાજ એકઠો કરી તેમાં ગુણબોધક ભાષણ આપતી અને પછી વિવિધ પ્રકારની પ્રભાવના કરતી હતી. આથી પોતનપુરની જૈન પ્રજામાં નંદયંતી ઘણી જ [illegible] અને તેણીની સત્કીર્તિ તે દેશમાં [illegible] પ્રસરતી હતી.

સતી નંદયંતીએ પોતાના જીવનમાં જે જ્ઞાનનો ચમત્કાર બતાવ્યો હતો, તે અપૂર્વ હતો. તેણીએ પોતાનો સ્ત્રી ધર્મ શ્રાવક પ્રજાની પાસે પ્રસિદ્ધ કરી શ્રાવિકાઓનું ખરું કર્તવ્ય શું છે? એ વાત પ્રત્યક્ષ [illegible] હતી. છેવટે એ મહાનુભાવાનો આયુષ્યનો [illegible] હતી. [illegible] તે મુનિ [illegible] પરમ [illegible] ધન્ય છે એ મહાસતીને. એવી રીતે [illegible] સતીઓ [illegible] છે અને [illegible] જૈન પ્રજા તેને [illegible] છે. [illegible]

રોહિણી.

મહાસતી પાટલીપુત્ર નગરના નિવાસી ધનાવહ શેઠની સ્ત્રી હતી. તેણી સાધ્વયમાર્ગીય એક સદ્-ગુણી શ્રાવિકા બની હતી. તે હમેશાં નિયમસર વ-ર્તનારી અને અર્હંત ધર્મને આચરનારી હતી-તેણીના હૃદય ઉપર શ્રી કેવળજ્ઞાનીની સારી છાપ પ-ડી હતી. તે ઠેઠ પોતાના જીવન સુધી નિશ્ચય કર્યો હતો કે "મારે શીલધર્મની રક્ષા કરવી અને તેની ધર્મના પ્રભાવને પ્રગટ કરવો." આ તેણે નિશ્ચય પ્રાણાન્તિક ટકી રહ્યો હતો, અને એ નિશ્ચય યથોક્ત રીતિનું આમ પ્રાણાન્તદિવાકર સુધી જૈનસતીમંડળમાં સ્થિર થઈ હતું.

સતી રોહિણીનો પતિ ધનાવહ શેઠ એક સારો વ્યાપારી હ-તો. તેને વ્યાપાર પ્રસંગે ઘણીવાર વિદેશ ગમન કરવું પડતું હતું. તે છતાં તે શ્રાવકધર્મ ઉપર દૃઢ આસ્થાવાળો હતો. તે ગમે ત્યાં જતો તો પણ પોતાના ધર્મની રક્ષા કરવાને તત્પર રહેતો હતો. ધનાવહ શેઠ અને સતી રોહિણી વચ્ચે ગાઢ પ્રેમ બંધાયો હતો. સ-તી રોહિણી પોતાના પતિની તન, મનથી સેવા કરતી હતી અને પોતાના ધર્મને યથાર્થ રીતે સાચવતી હતી.

આ સમયે પાટલીપુત્ર નગરના રાજ્ય ઉપર નંદ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. નંદ નીતિ રીતે સુખી અને

તે ભલે શુભ દીને રાત્રિને વિષે મારે ઘેર આવે" એમ કહી તે મહાસતીએ તે રાજાની ભેટ પ્રીતિ પૂર્વક સ્વીકારી એ દૂતીને વિદાય કરી. દૂતીએ જઇ રાજાને કહ્યું, " રોહિણીએ કહ્યું છે કે, રાજા રાતે મારે ઘેર આવે." આ સાંભળી વિષયી રાજા ઘણો ખુશી થઇ ગયો અને જ્યારે રાત્રિ પડી ત્યારે ઉત્તમ શૃંગાર ધારણ કરી રોહિણીને ઘેર ગયો. રોહિણીની દાસીએ રાજાને આસન આપ્યું. રાજા તે ઉપર સ્વસ્થ થઇ બેઠો. તેવામાં ભૂમિ ઉપર દૃષ્ટિ રાખતી સતી રોહિણી ત્યાં આવી. રાજા તે મનોહર રમણીને જોઇ હરખ્યો. પછી રોહિણીએ પોતાની સખીઓને રસોઇ બનાવવાની આજ્ઞા કરી. બીજીને વળી કહ્યું કે, " રાજાની આગળ ઉત્તમ પ્રકારના ફળફળાદિ ભરીને એક થાળ લાવો. " સખીઓએ તેના કહ્યા પ્રમાણે કર્યું. પછી રાજા તે ફળનો સ્વાદ લઇ રસદાયક રસવતી જમી રોહિણીના મહેલ ઉપર આવેલી ચંદ્રશાળામાં ગયો. ત્યાં તેને નિદ્રા આવવા લાગી. ક્ષણમાં નિદ્રા આવે વળી ક્ષણમાં જાગ્રત થાય, એવી સ્થિતિમાં તે આખી પડ્યો. એવામાં તેણે પાણી માગ્યું. રોહિણીએ તેને પાણી આપ્યું. પછી ફરીવાર તેણે [illegible]નવી સરસ તથા વિરસ રસોઇ જમાડી. તે જમી રાજાએ રોહિણીને પુછ્યું, "આ નાના પ્રકારની રસોઇમાં કેટલીક સરસ અને કેટલીક વિરસ છે એમ કેમ?" રોહિણીએ કહ્યું, " એનો વિવેક તમારે સમજવા જેવો છે. સાંભળો. જેમ આ વસ્તુઓને વિષે સરસપણું અને વિરસપણું દેખાય છે. તેમ સ્ત્રીઓને વિષે સરસપણું અને વિરસપણું રહેલ છે. સ્ત્રી પુરૂષને ભ્રમને વિષે પાડે છે, પણ અંતે વિરસ છે. જેમ સૂર્યમણિ સૂર્યને જોઇને દ્રવિત થાય છે, તેમ કામાતુર પુરૂષો સુંદર સ્ત્રીઓને જોઇને વિકાર પામે છે. હે સ્વામી, આપ તો સર્વ પ્રજાના પિતા છો અને અનીતિને પ્રવર્તાવવું, એ રાજાને દૂષિત કરે છે. તેથી આપને એ સ[illegible]નું ઉલ્લંઘન કરવું યોગ્ય નથી. સ્ત્રી તો નરકની ખાણ છે. વળી તે બુદ્ધિ અને લક્ષ્મીનો નાશ કરનારી છે. રૂપની

દિવસે લગ્ન કરવાને તૈયાર થયો હતો. તેવામાં જાણે રોહિણીના કોઈને ઉતારવાનેજ આવ્યો હોય, તેમ ગગનમંડળ ઉપર ભારે ખાંડ થઈ આવ્યો અને તે સાત દિવસ સુધી મુસળધારાએ વરસ્યો. વેગથી નદી, નાળાં અને સર વિગેરે ઉભરાથી ઉભરી ગયાં. તે વખતે પાટલીપુત્ર નગરની પાસે વહેતી એક નદી પૂરમાં આવી અને તેણે પણ રેલ નગરને ફરતીને નગરના દ્વારને રોકી દીધાં. તે વ "આ નગર જાણે શિરે ડુબી જશે" એમ કોઈ રાજાએ કહ્યું. તે વખતે મંત્રીઓએ સતી રોહિણી હાથ આવી "એ રો- હિણી અહિં દ્વાર સુધી આવે તો તેણીના શીલ પ્રતાપથી આ નદીનું પાણી ઉતરી જાય" એવું ધારી રાજાએ તે મહાસતીને ત્યાં બોલાવી ઘણા મનુષ્યોની નજરે તે સતીએ નગરના દ્વાર ઉપર આવી નમસ્કાર કરી ઉભા રહી [illegible] કહ્યું—"જો મેં આ શિરે શુદ્ધ શીલ પાળ્યું હોય તો આ જળનો ઉપદ્રવ શાંત થાઓ." સતીના મુખથી આ વાણી નીકળતાંજ તરત નદીનું પાણી ઉતરી ગયું. ને કોઈ નગરજનો સાનંદાશ્ચર્ય થઈ અને કહેવા લાગ્યા "અહો! ધન્ય છે આ સતીના શીલને. ખરેખર આશ્ચર્ય છે કે જેના પ્રભાવથી આવી મહાસતી [illegible] તેમ તેના અખંડ ધર્મને પણ ધન્યવાદ ઘટે છે કે [illegible] પ્રબળ પ્રભાવ છેક ગગનમંડળ સુધી પહોંચે છે." લોકોના મુખ- [illegible] આ કારણે શિરે ઠેરવાઈ. પણ તેનો પ્રતિબોધ [illegible] "આ મહાસતી રોહિણીનું અદ્ભુત શીલ [illegible] ધન્ય છે." તે વખતે રોહિણી સતીના [illegible] અને [illegible] [illegible] કહ્યું [illegible] રોહિણીને [illegible] [illegible] રોહિણી [illegible] [illegible] રોહિણીના [illegible]

પનાનું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હતું.

રોહિણી જ્યારે પોતાનો અંતસમય આવ્યો, ત્યારે તે-
ણે સ્નેહથી બોલાવી પોતાના પતિને કહ્યું હતું કે, "મારી પા-
છળથી સાત ક્ષેત્રોની અંદર દ્રવ્ય વાપરજો. તેમાં ખાસ ક-
ક્ષેત્રની પુષ્ટિ માટે વિશેષ ધ્યાન આપજો. એ ક્ષેત્ર સર્વ
ત્તમ અને ઉપયોગી છે. જ્યાં સુધી એ ક્ષેત્રને ઉત્તમ
પુષ્ટિ મળશે નહીં, ત્યાં સુધી બીજા ક્ષેત્રોને પુષ્ટિ મળવાની
નથી. જગતમાં દિવ્ય પદાર્થ છે. એ દિવ્ય પદાર્થના પ્ર-
ભાવે જૈન પ્રજા ઉદય ગિરિ ઉપર આવી છે. જ્ઞાનના તે
જોએ અજ્ઞાન રૂપ અંધકારને દૂર કરી નાખ્યું છે. તેથી
મન અને ધનથી જ્ઞાન ક્ષેત્રની વૃદ્ધિ કરજો." આ પ્રમા-
ણીના છેલ્લા વચનો સાંભળી તેના પતિ ધનાવહ શેઠે તેના
જ્ઞાન ક્ષેત્રની વૃદ્ધિને માટે દ્રવ્યની મોટી રકમ અર્પણ કરી. તે
ના હૃદયમાં રોહિણીના વચનની સારી અસર થઈ છે એવાનં
જ્ઞાન ક્ષેત્રના ઉત્તેજન માટે કેટલીક રકમ અર્પણ કર્યા હતા.
એમ સુકૃતનો લાભ થવાથી રોહિણી મૃત્યુ પામી પહેલા દે-
ગઈ અને ત્યાંથી મનુષ્ય ભવ પ્રાપ્ત કરી મુક્તિ પદને
કરશે.

સતી રોહિણી આ પ્રમાણે પોતાનું જીવતર અને યશસ્વી ક-
રી આ ભારતની જૈન પ્રજાને સતી ધર્મનો પ્રભાવ બ-
તાવ્યું અમર નામ મૂકી ગઈ છે. એ મહાસતીના ચ-
રિત્ર ઉપરથી જૈન સ્ત્રી પ્રજાને ઘણું શીખવાનું છે. રોહિણી
ના કેળવણીના પ્રભાવથી કેવું ચમત્કારી કામ કર્યું હતું?
[illegible] વિચારો [illegible] તેનું મનન કરશે તો તેમને [illegible]
[illegible] સ્ત્રી [illegible] કેવી ઉન્નતિએ પહોંચે છે!
[illegible] સ્ત્રી કેળવણીનો પ્રભાવ કેવો [illegible]
[illegible] તેના હૃદયમાં [illegible] અસર [illegible]
[illegible]

મોક્ષને આપનારૂં પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હતું.

સતી રોહિણી જ્યારે પોતાનો અંતસમય આવ્યો, ત્યારે તેણીએ રાજાનંદને બોલાવી પોતાના પતિને કહ્યું હતું કે, "મારી પાછળ ઉદારતાથી સાત ક્ષેત્રોની અંદર દ્રવ્ય વાપરજો. તેમાં ખાસ કરીને જ્ઞાનક્ષેત્રની પુષ્ટિ માટે વિશેષ ધ્યાન આપજો. એ ક્ષેત્ર સર્વ ક્ષેત્રોમાં બળવાન્ અને ઉપયોગી છે. જ્યાં સુધી એ ક્ષેત્રને ઉત્તમ પ્રકારની પુષ્ટિ મળશે નહીં, ત્યાં સુધી બીજા ક્ષેત્રોને પુષ્ટિ મળવાની નથી. જ્ઞાન એ જગત્‌માં દિવ્ય પદાર્થ છે. એ દિવ્ય પદાર્થના પ્રભાવથી આર્ય જૈન પ્રજા ઉદય ગિરિ ઉપર આવી છે. જ્ઞાનના તેજસ્વી કિરણોએ અજ્ઞાન રૂપ અંધકારને દૂર કરી નાખ્યું છે. તેથી તમે તન મન અને ધનથી જ્ઞાન ક્ષેત્રની વૃદ્ધિ કરજો." આ પ્રમાણે રોહિણીના ઉત્તમ વચનો સાંભળી તેના પતિ ધનાવહ શેઠે તેના સ્મરણાર્થ જ્ઞાન ક્ષેત્રની વૃદ્ધિને માટે દ્રવ્યની મોટી રકમ અર્પણ કરી. તે પછી જેના હૃદયમાં રોહિણીના વચનની સારી અસર થઈ છે એવા નંદરાજાએ જ્ઞાનક્ષેત્રના ઉત્તેજન માટે કેટલાએક ગામ અર્પણ કર્યા હતા.

છેવટે આયુષ્યનો ક્ષય થવાથી રોહિણી મૃત્યુ પામી પહેલા દેવલોકમાં ગઈ અને ત્યાં ચ્યવી મનુષ્ય ભવ પ્રાપ્ત કરી મુક્તિ પદને પ્રાપ્ત કરશે.

સતી રોહિણી આ પ્રમાણે પોતાનું ઉજ્વલ અને યશસ્વી જીવન પૂર્ણ કરી આ ભારતની જૈન પ્રજાને સતી ધર્મનો પ્રભાવ બતાવી પોતાનું અમર નામ મુકી ચાલી ગઈ છે. એ મહાસતીના જીવન ચરિત્ર ઉપરથી જૈન સ્ત્રી પ્રજાને ઘણું શીખવવાનું છે. રોહિણીએ પોતાના કેળવણીના પ્રભાવથી કેવું અનુકરણીય કામ કર્યું" એ વિષે પ્રત્યેક સન્નારીઓ જો તેનું મનન કરે તો તેમને માલુમ પડશે કે, "સન્નારીઓ ધર્મ કર્મમાં કેવી ઉન્નતિએ પહોંચે છે? વળી તે સાથે સ્ત્રી કેળવણીનો પ્રભાવ કેવા સંકટમાંથી શીલવતી સ્ત્રીની રક્ષા કરે છે" એ પણ તેના હૃદયમાં ઉંચી અસર ઉપજાવે છે. વિરહના વિકારથી ભરપૂર એવો નંદરાજા નકારી વચનથી સતીના સદનમાં આવ્યો, પણ તે ચતુર સતીએ તેને કેવી રીતે સ-

કે કને આપનારૂં પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હતું.

સતી રોહિણી જ્યારે પોતાનો અંતસમય આવ્યો, ત્યારે તે [illegible] પોતાના પતિને કહ્યું હતું કે, "મેં [illegible] કાળ રોગોની અંદર દ્રવ્ય વાપરજો. તેમાં ખાસ ક- [illegible] ની વૃદ્ધિ માટે વિશેષ ધ્યાન આપજો. એ [illegible] ત્યાં સુધી એ [illegible] મળશે નહીં, ત્યા સુધી બીજા [illegible] પુષ્ટિ [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

આથી નેતૃત્વે પેન નો પુત્રી રતિસુંદરીને ઘણી કેળવણી આપી હતી. ધાર્મિક અને સાંસારિક કેળવણી પામેલી રાજકુમારી રતિસુંદરી હમેશાં ધર્મકર્મમાં અને સ્વાધ્યાય ધ્યાનમાં તત્પર રહેતી હતી.

એક વખત તે રાજકુમારી કોઈ સાધ્વીના ઉપાશ્રયે વંદના કરવાને ગઈ ત્યાં સાધ્વીએ તેને નીચે પ્રમાણે ધર્મ ઉપદેશ આપ્યોઃ—

" બુદ્ધિમાન્ મનુષ્યોએ વિચાર કરવો. દુર્લભ આ મનુષ્યભવ પામીને કોઈ પ્રકારનું સુકૃત્ય કરવું. [illegible]"

[illegible]

શ્રીકૃષ્ણને વરે, તેમ તે રાજા ચંદ્રને વરી. પછી શુભ મુહૂર્તમાં તેનો વિવાહોત્સવ કરવામાં આવ્યો. રતિસુંદરીનું અદ્ભુત સ્વરૂપ જોઇ લોકો કહેવા લાગ્યા કે, અહો ! આ તે શું દેવી હશે ? કે વિદ્યાધરી ? કે પાતાલ કન્યા હશે ? પછી જ્યોત્સ્નાથી ચંદ્રની જેમ રતિસુંદરીથી અલંકૃત થયેલો ચંદ્રરાજા સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિને પ્રાપ્ત થયો.

ધાર્મિક અને સાંસારિક કેળવણી પામેલી રાજકન્યાના સહવાસમાં રહી ચંદ્રરાજા પણ ધર્મિક બની ગયો, તે હમેશાં પોતાની રાજ્યલક્ષ્મીને સાત ક્ષેત્રોમાં વાપરવા લાગ્યો. રાણી રતિસુંદરીના કહેવાથી ચંદ્રનરેશ્વરે પોતાની જૈનપ્રજાને માટે સારી સારી યોજનાઓ સ્થાપિત કરી, અને જ્ઞાનની વૃદ્ધિને માટે મોટી પાઠશાળાઓ અને જ્ઞાનશાળાઓ ઉઘાડી.

એકદા કુરૂદેશનો રાજા મહેંદ્રસિંહ કે જે ઘણો બળવાન્ ગણાતો હતો. તેના સાંભળવામાં આવ્યું કે, નંદનનગરના રાજા ચંદ્રના દરબારમાં રતિસુંદરી નામે એક ઘણીજ સુંદર રાણી છે, તેના જેવી અનુપમ સૌંદર્યવતી કોઇપણ રાણી સાંપ્રતકાળે ભારત વર્ષના કોઇ રાજાના અંતઃપુરમાં નથી. આથી તે સમર્થ અને શૂરવીર રાજાએ ચંદ્રરાજા ઉપર એક દૂત મોકલ્યો, અને કહેવરાવ્યું કે, "હે ચંદ્રરાજા, જેમ કમળ અને સૂર્યને તથા ચંદ્ર અને સમુદ્રને પ્રીતિ છે, તેમ આપણે પણ કુલક્રમાગત પ્રીતિ છે, તે લોપવી જોઇએ નહીં. જે પુત્રો સત્વવાળા થઈ પોતાના પૂર્વજોએ કરેલા સંબંધને લોપતા નથી, તેઓજ કુળને ઉદ્યોત કરનારા પુત્રો કહેવાય છે. માટે આપણી પ્રીતિમાં વધારો થવાને અર્થે તમે નવી પરણેલી રતિસુંદરીને અમારી તરફ ભેટ તરીકે મોકલો."

દૂતના આવાં વચન સાંભળી ચંદ્ર રાજા હસીને બોલ્યો-"હે દૂત, ચંદ્રિકા જેમ ચંદ્રને પ્રિય છે, તેમ સ્વજન કોને પ્રિય ન હોય? દાક્ષિણ્ય, પ્રિયભાષણ, સુશીલ, વિનય અને દાન—એ સજ્જનોના ગુણ છે. પરંતુ તારા રાજાએ જે આ કહેવરાવ્યું, તે સારૂં નથી. કારણકે, મહાન્ કુળપતિઓ પોતાની મર્યાદાને છોડતા નથી. અને તારો રાજા તો મર્યાદા છોડીને મારી સ્ત્રીને માગે છે, તો શું નીચ

શ્રીકૃષ્ણને વરે, તેમ તે રાજા ચંદ્રને વરી. પછી શુભ મુહૂર્તમાં તેનો વિવાહોત્સવ કરવામાં આવ્યો. રતિસુંદરીનું અદ્ભુત સ્વરૂપ જોઈ લોકો કહેવા લાગ્યા કે, અહો! આ તે શું દેવી હશે? કે વિદ્યાધરી? કે પાતાલ કન્યા હશે? પછી જ્યોત્સ્નાથી ચંદ્રની જેમ રતિસુંદરીથી અલંકૃત થયેલો ચંદ્રરાજા સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિને પ્રાપ્ત થયો.

ધાર્મિક અને સાંસારિક કેળવણી પામેલી રાજકન્યાના સહવાસમાં રહી ચંદ્રરાજા પણ ધાર્મિક બની ગયો, તે હમેશાં પોતાની રાજ્યલક્ષ્મીને સાત ક્ષેત્રોમાં વાપરવા લાગ્યો. રાણી રતિસુંદરીના કહેવાથી ચંદ્રનરેશ્વરે પોતાની જૈનપ્રજાને માટે સારી સારી યોજનાઓ સ્થાપિત કરી, અને જ્ઞાનની વૃદ્ધિને માટે મોટી પાઠશાળાઓ અને જ્ઞાનશાળાઓ ઉઘાડી.

એકદા કુરૂદેશનો રાજા મહેંદ્રસિંહ કે જે ઘણો બળવાન્ ગણાતો હતો. તેના સાંભળવામાં આવ્યું કે, નંદનનગરના રાજા ચંદ્રના દરબારમાં રતિસુંદરી નામે એક ઘણીજ સુંદર રાણી છે, તેના જેવી અનુપમ સૌંદર્યવતી કોઈપણ રાણી સાંપ્રતકાળે ભારત વર્ષના કોઈ રાજાના અંતઃપુરમાં નથી. આથી તે સમર્થ અને શૂરવીર રાજાએ ચંદ્રરાજા ઉપર એક દૂત મોકલ્યો, અને કહેવરાવ્યું કે, "હે ચંદ્રરાજા, જેમ કમળ અને સૂર્યને તથા ચંદ્ર અને સમુદ્રને પ્રીતિ છે, તેમ આપણે પણ કુલક્રમાગત પ્રીતિ છે, તે લોપવી જોઈએ નહીં. જે પુત્રો મતવાળા થઈ પોતાના પૂર્વજોએ કરેલા સંબંધને લોપતા નથી, તેઓજ કુળને ઉદ્યોત કરનારા પુત્રો કહેવાય છે. માટે આપણી પ્રીતિમાં વધારો થવાને અર્થે તમે નવી પરણેલી રતિસુંદરીને અમારી તરફ ભેટ તરીકે મોકલો."

દૂતના આવાં વચન સાંભળી ચંદ્ર રાજા હસીને બોલ્યો—"હે દૂત, ચંદ્રિકા જેમ ચંદ્રને પ્રિય છે, તેમ સ્વજન કોને પ્રિય ન હોય? દાક્ષિણ્ય, પ્રિયભાષણ, સુશીલ, વિનય અને દાન—એ સજ્જનોના ગુણ છે. પરંતુ તારા રાજાએ જે આ કહેવરાવ્યું, તે સારૂં નથી. કારણકે, મહાન્ કુળપતિઓ પોતાની મર્યાદાને ઓળંગતા નથી. અને તારો રાજા તો મર્યાદા છોડીને મારી સ્ત્રીને માગે છે, તો શું નીચ

ભ્રમે પણ પોતાની સ્ત્રી કોઇને આપી જાણી છે ? દૂતે કહ્યું, "રાજન્ એમ ન બોલો, સમુદ્ર જ્યારે મર્યાદા મૂકે, ત્યારે તેને કોણ રોકી શકે ? જો સમુદ્રજ જ્યારે શોષ પામે, ત્યારે પાળ બાંધવા કોણ સમર્થ થાય ? અમારો રાજા અતિ બળવાન છે. તેની સેનાના ભાગ્ય [illegible] પૂરી થાય કરી આવે છે, માટે તમારે શમના [illegible] " દૂતના આવાં વચન સાંભળી ચંદ્ર રાજા રોષે ભરાઈને કહેવા લાગ્યો [illegible]" અરે દૂત, મારી સ્ત્રીની ઇચ્છા કરનારા તારા રાજાને [illegible] પડશે. એ [illegible] મનનો રાજા એવું કેમ બોલે ? કોઇએ પોતાની સ્ત્રીને પારકે ઘેર કદાપિ મોકલી છે ? જ્યાં [illegible] હોય, ત્યાંસુધી તેના મણિ કોણ લઈ શકે ? દૂત [illegible] " [illegible], નીતિમાં કહ્યું છે કે, તમે તો પ્રકારે [illegible] [illegible] પામે છે, મૃત્યુ પામેલાને કાંઈ [illegible] નથી [illegible] નીતિશાસ્ત્ર કહે છે કે, " કુળના બચાવને માટે [illegible] ત્યાગ કરવો, [illegible] બચાવને માટે કુળનો ત્યાગ કરવો, [illegible] ત્યાગ કરવો, અને આત્માના રક્ષણ [illegible] કરવો." દૂતનાં આ વચનો ચંદ્રરાજાને [illegible] તેથી રાજા લેવ કરી દૂતને બહાર [illegible] મૂક્યો. [illegible] પામેલો દૂત કુંડિયામાં આવ્યો અને તેણે [illegible] રાજા [illegible] કરી સંભળાવ્યો, તે સાંભ [illegible] કરી [illegible] અને મોટી સેના સજ્જ કરી [illegible] [illegible] [illegible] યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થયો. અને તેણી [illegible] અનુક્રમે બને રાજાઓની વચ્ચે ઘોર યુદ્ધ થયું [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], અને [illegible] અંતઃપુરમાં પ્રવેશ કરી [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

સતી રતિસુંદરી પોતાના પતિથી વિયુક્ત થઇ અતિ દુઃખ પામી. તથાપિ એ બહાદુર બાળાએ પોતાના શીળની રક્ષાને માટે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો હતો. પ્રાણ જાય તો પણ શીળરત્નની રક્ષા કરવી, ને મારા પંતિ ચંદ્ર રાજાને મળી મારા શીળનો પ્રભાવ બતાવી આપવો, જેથી હું સર્વ રીતે આ જગતમાં બીજી શ્રાવિકાઓને અનુકરણ કરવા યોગ્ય થઉં.

પોતાના કબજામાં આવેલી રતિસુંદરીને મદનને વશ થયેલા મહેંદ્ર રાજાએ કહ્યું—"મેં આ બધો યુદ્ધનો આરંભ તારે માટે કર્યો છે. મારી ઈચ્છા બહુકાળે પૂર્ણ થઇ છે. માટે હવે તું મારી પ્રેમપાત્ર થા. અને તારા જન્મને તથા સૌંદર્યને સફળ કર." રાજાનાં આ વચનો સાંભળી રતિસુંદરીએ વિચાર્યું—'ધિક્કાર છે મારા રૂપને તેનાથીજ મારા સ્વામીની નઠારી દશા થઇ છે. પોતાના પ્રેમી પતિને પીડામાં નાખનારી નારીઓના જીવનને ધિક્કાર છે. આ દુરાચારી કામી રાજા જુગારીની પેઠે મારે માટે ઉત્સુક છે. મારા ચિત્તનો આશય તે વિચારતો નથી. પણ હવે મારે મારા શીળ રત્નને કેવી રીતે સાચવવું? કસાઇની દુકાને બાંધેલા બોકડાના જેવું આ જીવિત છે. આવા જીવિતનો તો અંત લાવવો એજ શ્રેયસ્કર છે. પરંતુ નીતિશાસ્ત્રનું એવું વચન છે કે "પ્રાણસંકટ સમયે જો કાળનો વિલંબ થાય, તો કાંઇ પણ ક્ષેમ થાય છે. તેથી આ વખતે સાહસ નહીં કરતાં કોઇ પણ યુક્તિથી રાજાને સમજાવો." આવું વિચારી રતિસુંદરી ઉપરથી અનુરાગ બતાવી તેની સાથે બોલી—"હે રાજા, જો તમે મારી પ્રાર્થના નિષ્ફળ ન કરો, તો હું તમારી પાસે કાંઇક માગી લઉં? રાજા સહર્ષ થઇ બોલ્યો—" સુંદરી, શી પ્રાર્થના છે? તે પ્રગટ કર. તારે માટે મારા પ્રિયપ્રાણને પણ હું તૃણવત્ માનું છું. હે સુભ્રૂ, જેણે પોતાનું શિર આપ્યું, તેને પછી વસ્તુ આપવી ક્યાં રહી છે? માટે જો તેવું દુર્લભ હોય, તો તે પણ માગી લે. હું તારી માગણી ઉમંગથી અંગીકાર કરીશ." તે ઉપરથી રતિસુંદરી બોલી—"હે નરકુંજર, હમણા આપણે માત્ર શબ્દોથીજ વ્યવહાર રાખવો. ચાર માસ સુધી તમારે મારા પ્રસ-

કાંઇપણ અસર થઇ નહીં. વિષયના વિકારથી દબાયેલું તેનું મન તેવું ને તેવું કામાસક્ત રહ્યું. રાજાએ જરા મનમાં ખેદ પામીને કહ્યું, "કામિની, તારી બુદ્ધિ હજુ જોઇએ તેવી સત્યશોધક થઇ નથી. એમ જણાય છે. આ સંસારમાં અવતરી શો લાભ લેવાનો છે? એ વિષે તેં જરા પણ દીર્ઘ વિચાર કર્યો નહીં. યમ, નિયમ, તપ આદિ જે કર્ત્તવ્ય છે, તે સુખના વિયોગવાળા દુઃખી પ્રાણીને કરવાનું છે? જેમને શુદ્ધ વૈભવ તથા શરીર સૌંદર્યની પૂર્ણ સામગ્રી હોય, તેમને એ કરવાનું નથી, તો છતાં કદિ તેં આંબિલ તપનો નિયમ સ્વીકાર્યો હોય તો, એ તારી તપશ્ચર્યા પૂર્ણ કર.

રાજાની આવી વિષય લોલુપતા અને અજ્ઞાનતા જોઇ રતિસુંદરી વિચારમાં પડી હતી તથાપિ હૃદયમાં હિંમત રાખીને તે પોતાનું તપ કરવા લાગી. તે સતીએ એક નિષ્ઠાથી અને શુદ્ધ હૃદયથી આંબિલનું તપ પૂર્ણ કર્યું. રાજા મહેંદ્રસિંહે પણ તેણીના મોહને લઇને હૃદયની આશાલતાને વધારતા તેણીની તપસ્યાનો કાળ માંડ માંડ નિર્ગમન કર્યો.

જ્યારે તપસ્યા પૂર્ણ થઈ, એટલે રાજાએ આવી તેણીને વિનયથી જણાવ્યું, "પ્રિયા, હવે તારૂં તપ પૂર્ણ થયું છે, માટે મારો મનોરથ પૂર્ણ કર." રતિસુંદરીએ કહ્યું, રાજા આજ તો મારૂં પારણું છે. રાજા તે દિવસ ધિરજ રાખી ચાલ્યો ગયો.

રતિસુંદરીએ જાણ્યું કે હવે આવતી કાલે શો મિષ કરવો રાજા જરૂર મારા શીળનું ખંડન કરશે, પછી તેણીએ શાસનદેવીનું સ્મરણ કર્યું "મહાદેવી, આ આપત્તિને વખતે મારી રક્ષા કરજો. જેથી મારૂં શીળ અખંડ રહે તેવી યોજના કરી મારા જીવનને નિષ્કલંક રાખજો. હે ધર્મમાતા, તમારા પસાયથી જગતમાં આર્હતધર્મની ઉન્નતિ રહેલી છે. જિનશાસનનો પ્રભાવ તમારાથીજ પ્રવર્ત્તે છે. ધર્મી જનને કોઇ જાતનો ઉપદ્રવ થાય તો તેને દૂર કરનારાં તમે છો."

સતીની આ પ્રાર્થના ધ્યાનમાં લઇ શાસનદેવીએ તેણીના શીળની રક્ષા કરવામાટે તેણીનું રૂપ એવું કદ્રૂપું કર્યું કે, રાજા તેનાથી

શ્રીમતી.

મહા સતી શ્રીમતીનો જન્મ રાજપુરી નગરીમાં થયો હતો. તેના પિતાનું નામ ધનદત્ત અને માતાનું નામ ધનશ્રી હતું. ધનશ્રીને અનુક્રમે સાત પુત્રો થયા પછી મહાસતી શ્રીમતીનો જન્મ થયો. શ્રીમતી ખરેખરી શ્રીમતી હતી. તેણીના [illegible] સાથે [illegible] હતું. સાત પુત્રોની ઉપર શ્રીમતીનો જન્મ થવાથી તે તેણીના માતપિતાને ઘણીજ પ્રિય હતી. શ્રીમતી હમેશ [illegible] હતી. તેણીની માતા તે [illegible] બાલિકાને આનંદથી [illegible] અને મધુર સ્વરથી હાલરડાં ગાઈ તે બાલિકાના [illegible] હતી.

તે વખતે રાજપુરી નગરીમાં જયરથ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેના રાજ્યમાં પ્રજા સુખી હતી અને સર્વે પોતપોતાના ધર્મને [illegible]

જિનદત્ત શેઠે એ બાલિકાને સારી કેળવણી આપી. બુદ્ધિમતી શ્રીમતી યૌવન વયમાં આવ્યા પહેલાં ગુણવતી અને જ્ઞાનવતી થઇ. તેણીનો કંઠ ઘણો મધુર હતો, તેથી તે સંગીત કળામાં સારી પ્રવિણ હતી. કોઈવાર એ બાળા જિનાલયમાં જઇ મધુર સ્વરે પ્રભુના સ્તવન ગાતી ત્યારે બીજા દર્શકો ચિત્રવત્ થઇ જતા, અને તેમના હૃદયમાં ભક્તિભાવનો ઉલ્લાસ થઇ રહેતો હતો. અનુક્રમે શ્રીમતી યૌવન વયમાં પ્રાપ્ત થઇ. તેણીનામાં સદ્ગુણ સાથે અનુપમ સૌંદર્ય ખીલી નીકળ્યું. શ્રીમતી વિદ્યાવિલાસિની હોવાથી તેણીના સહવાસમાં તેની સમાન વયની શ્રાવિકાઓ રહેતી અને તેથી તે વિદ્યાવિલાસમાંજ પોતાનો વખત નિર્ગમન કરતી હતી.

એક વખતે શ્રીમતી પોતાના પાળક પિતરૂપ જિનદત્તશેઠના ઘરની શેરીમાં પોતાની સમાન વયની સખીઓની સાથે ક્રીડા કરતી હતી. તે વખતે તેણીના નુપૂરના મધુર ધ્વનિથી ગગનમંડળ ગાજી રહ્યું હતું અને તેના લાવણ્યની કાંતિની ચારે તરફ પ્રકાશ પડી રહ્યો હતો. તેવામાં રત્નપુરનો રાજા રત્નશેખર ત્યાં થઇને નીકળ્યો. તેણે એ મનોહર બાળાને રમતી જોઇ પોતાનો અશ્વ ઉભો રખ્યો, અને તે જિનદત્ત શેઠના દ્વાર આગળ જઇ ઉભો રહ્યો. રાજાને ત્યાં રહેલો જોઇ જિનદત્ત શેઠ દોડી આવ્યો, અને તેણે રાજાને માન આપી આસન પાથરી બેસાર્યો. રાજાએ શેઠને પુછ્યું, "ભદ્ર રૂપલાવણ્યમાં સુરસુંદરીને પણ જિતનારી આ બાળા કોણ છે?" શેઠે વિનયથી ઉત્તર આપ્યો, "મહારાજા, એ બાળા મને કોઇ નિર્જન વનમાંથી પ્રાપ્ત થઈ છે. અને તેણીને મેં પુત્રી તરીકે રાખી છે. એ સુંદર બાળાએ પોતાના સદ્ગુણોથી અને જ્ઞાનથી મને વાત્સલ્ય રસનો પાત્ર કરી દીધો છે, એનો વિયોગ હું ક્ષણ માત્ર પણ સહન કરી શકતો નથી. વળી તે મારા નવપુત્રોની એકની એક મંગળકારિણી બ્હેન થઈ છે." શેઠના આ વચનો સાંભળી રાજા બોલ્યો—"શેઠજી, મારે પણ સો પુત્રો છે, તેમની એ મંગળકારિણી બ્હેન થાઓ." એમ રાજા અને શેઠ બંનેની તે પુત્રી થઇ, અને અનુક્રમે યૌવનવયને પ્રાપ્ત થઇ.

તે ચલાવતી હતી. ગૃહના ધુર—ભારને વહન કરે તે વધૂ કહેવાય—એ શબ્દાર્થને શ્રીમતીએ સારી રીતે દર્શાવી આપ્યો હતો. શ્રીમતી વડિલ જનની સેવા અને પતિ ભક્તિમાં તત્પર રહી ધર્મ સાધન કરતી હતી. તેણી હમેશાં નિયમ પ્રમાણે વર્તી પોતાના સતીધર્મની રક્ષા કરતી, અને શ્રાવિકાના શુદ્ધ ધર્મને બજાવતી હતી. સ્ત્રી કેળવણીરૂપ કલ્પવૃક્ષના મધુર ફળને આસ્વાદન કરતી શ્રીમતી પોતાના ગૃહાવાસમાં રહી, સ્વકર્તવ્યને સાધતી અને આર્હત ધર્મને આરાધતી હતી.

એકવખતે ચાર જ્ઞાનના નિધાનરૂપ કોઇ જ્ઞાની મુનિ રત્નપુર નગરની બાહેર આવી ચડ્યા, તે ખબર જાણી સુમતિ શેઠ પોતાના પરિવારને લઇને તેમને વાંદવા આવ્યો. ગુરૂએ તેમને ધર્મદેશના આપી દેશના સમાપ્ત થયા પછી તેમણે ગુરૂને પુછ્યું, " આ શ્રીમતીએ પૂર્વ ભવને વિષે શું સુકૃત કર્યું હશે ? " ગુરૂએ જ્ઞાનદૃષ્ટિથી જોઇને કહ્યુ—" ગર્જન નામના ગામને વિષે જ્વલન નામે એક દરિદ્રી બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને દેવની નામે એક સ્ત્રી હતી. દેવનીને અનુક્રમે આઠ પુત્રીઓ થઇ, તે આઠેને તેણે મહાસંકટે પરણાવી હતી. તે પછી વળી પણ એક અનામિકા નામે નવમી પુત્રી થઇ. તે તો બીલકુલ આદર રહિત છતાં પણ અરણ્યની લતાની પેઠે વધીને વયે પોહોંચી, એટલે તેણીને પણ એક માણવક નામના ભિક્ષુકની સાથે પરણાવી. માણવક તેણીને પરણીને તેણીની સાથે પૃથ્વી ઉપર ભમવા નીકળ્યો. ભમીને પાછો પોતાને ગામ આવ્યો. તેણે આવી પોતાની માતાને પ્રણામ કર્યું. તેની વહુ પણ સાસૂને નમી; સાસૂએ પણ વહૂની આશીષ પૂર્વક સંભાવના કરી. અનુક્રમે તે સાસૂને રોગ થવાથી મૃત્યુ પામી. માણવકે યથાશક્તિ તેણીનું મૃત કાર્ય કર્યું. તેના સર્વ ધનનો વ્યય થઇ ગયો. પછી માણવક પોતાની સ્ત્રીની સાથે એક તૃણની ઝુંપડીમાં રહેવા લાગ્યો.

એકવખતે એ દ્વિજપત્ની અનામિકા વિમળશ્રી નામે પ્રવર્તિની સાધ્વીજીની પાસે આવી ચડી. ત્યાં સાધ્વીએ તપ ઉપર ઉપદેશ આપ્યો:—" બ્હેનો, આ જગતમાં તપસ્યા એ દિવ્ય વસ્તુ છે. તે-

સતી સુનંદાનાં આ વચનો તેના પિતા ધનપતિએ છૂપી રીતે સાંભળ્યા હતા. તે વચનો સાંભળતાંજ ધનપતિના હૃદયમાં પોતાની પુત્રી સુનંદા તરફ જે વાત્સલ્યભાવ ઉત્પન્ન થયો હતો, તે અપૂર્વ હતો. તે પવિત્ર પિતાએ તત્કાળ પોતાની પુત્રીનો સંબંધ શ્રેણીકની સાથે કરવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો.

પુણ્ય પ્રભાવિક શ્રેણીક એક વખતે ભોજન લઈ ધનપતિને ઘેર ચિત્રશાળામાં બેઠો હતો. તેની મનોવૃત્તિ વિશ્વ કે તુકોના વિચારમાં મગ્ન થઈ હતી. આ વખતે ધનપતિએ શ્રેણિકને પ્રાર્થના કરી કે, " મહાભાગ, આપના પ્રભાવથી હું સંપત્તિવાન થયો છું. મારા દીનગૃહને આપે રાજ્યસ્થિતિપર મૂકેલું છે. હવે આપની પાસે એક પ્રાર્થના કરવાની છે કે, મારી પુત્રી સુનદાને આપ પરણો. એ સુલક્ષણી સુતા મનોવૃત્તિથી આપનેજ વરી ચૂકી છે. કદિ જો આપ દાક્ષિણ્યતાને છોડી એણીનો અનાદર કરશો, તો તેણી આ સંસારનો ત્યાગ કરી સાધ્વી દીક્ષા ગ્રહણ કરશે. વળી આપ એક ધનાઢ્ય પુરૂષ છો, એમ ધારીને હું આપને પુત્રી આપતો નથી, પણ તેણીના પ્રેમને વશ થઈ તેણીની આપની તરફ સ્વાભાવિક પ્રીતિજનિત ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાને માટેજ હું આ પુત્રી આપને અર્પણ કરવા ઇચ્છું છું. દ્રવ્યની ઇચ્છાથી પુત્રીનો વિક્રય કરવો, એ ઘણુંજ અધમ ગણાય છે. તેમાં જો પુત્રીનો પિતા દ્રવ્ય લઇ પુત્રીને આપે છે, તો તે નરકનો પૂર્ણ અધિકારી થાય છે. કન્યાવિક્રય કરનારા પિતાઓ પતિત થઇ મહાપાપમાં મગ્ન થાય છે. તેમ જે પિતા કેવળ સંપત્તિને જોઇ અનુચિત પતિની સાથે પોતાની પુત્રીનો સંબંધ કરવાની ઇચ્છા રાખે છે, તે પણ પાપરૂપ મહાપંકમાં મગ્ન થાય છે. હે ગુણનિધાન અતિથિ, તેથી આપ આ મારી પ્રેમાળ પુત્રીને અંગીકાર કરવાની કૃપા કરો. આ નિયમવતી સુનંદા હવે તમારા સિવાય બીજા પતિને નહીં વરે. "

ધનપતિનાં આ વચન સાંભળી શ્રેણિક કુમારે ધનપતિને કહ્યું, "ભદ્ર, તમારી મનોવૃત્તિ મારી તરફ મમતાળુ જાણી મને વધારે ખુશી ઉપજે છે. પરંતુ તમારી પુત્રીના હિતના ખાતર મારે કહે-

સુનંદા સ્નેહથી બોલી—"નાથ, તમારાં આ વચનો મને કોઈપણ અચરજ કરનારાં નથી. કારણ કે, મારી મનોવૃત્તિમાં નિશ્ચય હતો કે, જો તમારી સાથે વિવાહ સંયોગ થાય, તોજ આ સંસારની યાત્રા કરવી, નહીં તો સંયમ ધારણ કરવાને તત્પર થવું. હવે આપ મને પરણીને આશ્રય આપો, તો હું યૌવનના પાણી સુખે ઘેર રહીશ. આપ જ્યારે આવશો ત્યારે મારા યૌવનનું ખંડન થશે નહિ."

સતી સુનંદાનાં આ વચનો મૈત્રિકના હૃદયને અતિ અસરકારક થયાં હતાં. એટલુંજ નહિ પણ મૈત્રિક સુનંદાના નિશ્ચય ઉપર અતિ હર્ષ પામ્યો હતો. તેજ વખતે તેણે પ્રેમી દૃષ્ટિથી સુનંદા તરફ જોઈ મનો ઇચ્છિત થઈ આવી અને તેણે પ્રણય પ્રગટ કરીને કહ્યું, "પ્રિયે, આજે તારી વેળા સુંદર છે. આપને જે રૂચે તે કરો. આ શરીર હવે આપનેજ સ્વાધીન છે."

મૈત્રિકના આ વચન ઉપરથી પરસ્પર સુનંદાને મોટો દિલાસો મળ્યો. મૈત્રિકની સાથે પરણી હતી સુનંદા. મૈત્રિકને પરણી હૃદયમાં અતિ હર્ષ પામી હતી. મૈત્રિક અને સુનંદાની જોડી સારો સંસારના અનુભવને જોડે તેવાં સુખ ભોગવવાને ભાગ્યશાળી થઈ હતી. સુનંદાના હૃદયમાં રહી મૈત્રિકે પૂર્ણ નિવાસ કર્યો હતો. અને મૈત્રિકના સંયોગથી સુનંદા પોતાના નારી જીવનને પૂર્ણ સાર્થક માનતી હતી. બન્ને દંપતી આનંદસાગરમાં મગ્ન થઈ અર્હત ધર્મની પરમ ઉપાસના કરતાં હતાં. તેમના હૃદય પરસ્પર શુદ્ધ અને પૂર્ણ પ્રેમમાં મગ્ન થતાં હતાં.

મૈત્રિકની સાથે ગૃહવાસમાં રહેતી સુનંદાને અનુક્રમે ગર્ભ રહ્યો હતો. આ પ્રકાર તેમની દંપતિ અને તેની [illegible] પૂર્ણ થયાં હતાં. સુનંદાની આશા પુત્રને ગર્ભવતી જાણી નવનવા મનોરથો કરતી હતી. અમુક માસ વ્યતીત થયા પછી સુનંદાનું શરીર દુર્બલ થવું ગયું, અને તેણી ગર્ભની અનેક પ્રકારની વ્યથાને અનુભવવા લાગી. સામાન્ય રીતે ગર્ભવતી સ્ત્રીના શરીરમાં કેટલાએક બનાવો દુઃખદાયક બને છે. પણ સુનંદા તે બનાવોના કરતાં

સુનંદા સ્નેહવતી થઈને બોલી-"ભદ્ર, તમારાં આ વચનો મને કંઈપણ ભયકારી લાગતાં નથી. કારણ કે, મારી મનોવૃત્તિમાં નિશ્ચય છે કે, જો તમારી સાથે વિવાહ સંયોગ થાય, તોજ આ સંસારની યાત્રા કરવી, નહીં તો સંયમ યાત્રા કરવાને તત્પર થવું. કદિ આપ મને પરસ્ત્રીને ચાહવા વર્જો, તો હું શીલવ્રત પાળી સુખે ઘેર રહીશ. આપ ગમે ત્યારે આવશો તોપણ મારા શીલનું ખંડન થશે નહિ."

સતી સુનંદાનાં આ વચનો રોહિકના હૃદયને અનેકપ્રકારે રુચ્યાં હતાં. સદ્‌ગુણી રોહિક સુનંદાના નિશ્ચય ઉપર અતિ હર્ષ પામ્યો. તેજ વખતે તેના પ્રેમી હૃદયમાં સુનંદા તરફ લાગણી ઉત્પન્ન થઈ આવી અને તેણે પ્રત્યક્ષ થઈને કહ્યું, "પ્રિયે, આપ લક્ષ્મી જેવા સુંદર છો. આપને જે રુચે તે કરો. આ શરીર હવે આપનેજ સ્વાધીન છે."

રોહિકના આ વચન ઉપરથી પ્રસન્ન થઈને સુનંદાને મોટા ઉત્સવથી રોહિકની સાથે પરણાવી હતી. સુનંદા રોહિકને પરણી હૃદયમાં આનંદ હર્ષ પામી હતી. રોહિક અને સુનંદાની જોડી શ્રાવક સંસારના અભ્યુદયને ઘટે તેવાં સુખ મેળવવાને ભાગ્યશાળી થઈ હતી. સુનંદાના સહવાસમાં રહી રોહિકે પૂર્ણ વિશ્વાસ કર્યો હતો. અને રોહિકના સહવાસથી સુનંદા પોતાના નારી જીવનને પૂર્ણ સાર્થક માનતી હતી. બંને દંપતી ગૃહાવાસમાં મગ્ન થઈ અર્હત ધર્મની પરમ ઉપાસના કરતાં હતાં. તેમના હૃદય પરસ્પર શુદ્ધ અને પૂર્ણ પ્રેમમાં મગ્ન થતાં હતાં.

રોહિકની સાથે ગૃહાવાસમાં રહેતી સુનંદાને અનુક્રમે ગર્ભ રહ્યો હતો. આ ખબર સાંભળી પતિપત્નિ અને તેની સ્ત્રી બંને ઘણુંજ ખુશી થયાં હતાં. સુનંદાની માતા પુત્રીને ગર્ભવતી જાણી નવનવા મનોરથો કરતી હતી. અમુક માસ વ્યતીત થયા પછી સુનંદાનું શરીર દુર્બળ થવું શરૂ થયું, અને તેની ગર્ભની અનેક પ્રકારની ભાવનાને અનુસરતા દોહદ ગમે તે રીતે ગર્ભવતી સ્ત્રીના શરીરમાં કેટલાએક મનોરથો ઉત્પન્ન થાય છે. પણ સુનંદા તે મનોરથો કહતાં

ાથી જિનભગવંતની દ્રવ્ય પૂજા કરૂં. વળી મને એવી પણ ઈ-
ચ્છા થાય છે કે, રાજાનાં વાજિત્રો મારી આગળ વાગે, અને પાત્રો
કરે, તે વખતે હું પંચપરમેષ્ઠીનો મંત્ર ભણું. એટલુંજ નહીં,
તે વખતે હું બીજાની પાસે મસ્તકે છત્ર ધરાવું, મનવાંછિત
આપું, સાધર્મિઓને સંતુષ્ટ કરૂં, દેશમાં અમારિ પળાવું, અને
પરિપાટી કરી પાછી ઘેર આવું. વળી હૃદયમાં એવું પણ ઈ-
ચ્છું કે, સત્પાત્ર સાધુઓને ઘૃતાદિ શુદ્ધ આહાર વેહોરાવું. હે
ા, આવો મારો અસાધ્ય દોહદ કોઈનાથી પૂર્ણ થાય તેમ નથી.
તમારી આગળ આ સઘળી વાત નિવેદન કરી છે. જ્યાંસુધી
ો આ દોહદ પૂર્ણ ન થાય, ત્યાંસુધી મારા હૃદયની ચિંતા દૂર થ-
ી નથી. અભયદાન શિવાય હવે મારૂં જીવિત નથી."

આ પ્રમાણે સુનંદાના દોહદની વાત સાંભળી તેની માતા ચિ-
ામાં પડી ગઈ. પોતાની પુત્રીના દોહદની અશક્યતા જાણી, તેણી
તેશય ખેદ પામવા લાગી. તેણીએ પછી પોતાના જમાઈ શ્રે-
ને એ વાર્ત્તા જણાવી. ધર્મિષ્ઠ શ્રેણિક સુનંદાનો એ દિવ્ય અને
ન દોહદ સાંભળી ઘણોજ ખુશી થઇ ગયો. તેણે પોતાના હૃદ-
ાં વિચાર કર્યો કે, "સુનંદાનો આ દોહદ ખરેખર પ્રશંસનીય છે.
ે આવો ઉત્તમ દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે, તેના ગર્ભમાં અવશ્ય
ઈ પુણ્યવાન્ જીવજ આવ્યો હશે. સગર્ભા સ્ત્રીને આવા ધાર્મિક
હદ પુણ્યના યોગેજ થાય છે. અને વળી તે જો પૂર્ણ થાય, તો
તેનું અને સુગંધ' જેવું થાય. પૂર્વે જે જીવે જે શુભાશુભ ક-
ર્યું હોય, અથવા અભ્યાસિત કર્યું હોય, તેજ અભ્યાસને યો-
ફરીપણ તેની આગળ તેજ ઉપસ્થિત થાય છે. સુનંદાનો આ દો-
. મારે કોઈપણ યુક્તિથી પૂર્ણ કરવો." આ પ્રમાણે વિચારી ચ-
ર શ્રેણિકે પોતાના સસરા ધનપતિને પુછ્યું—"શેઠજી, આ બે-
ાતટના રાજાને જે અંધપુત્રી હતી, તે જીવે છે કે નહીં?" શેઠે ઉ-
ર આપ્યો. "ભદ્ર, હજુ સુધી તે જીવે છે. તે જાતિઅંધ રાજપુત્રી
ાલ્યાવસ્થાથી દીક્ષા લેવાનો નિશ્ચય કરી બેઠી છે. પણ અંધને દી-
. લેવાનો અધિકાર ન હોવાથી તે પ્રચંડ તપ કરે છે. તે બાળાનું

...તમાવિક છે. પ્રસન્ન થયેલા રાજાએ ધનપતિ શેઠને કહ્યું, "ક-
રી શેઠજી, તમે મારૂં અર્ધ રાજ્ય ગ્રહણ કરો." શેઠે કહ્યું,
...ત્યને અમે શું કરીએ. જો આપ પૂર્ણ પ્રસન્ન થયા હો તો મા-
...ત્રી સુનંદા જે હાલ ગર્ભવતી છે, તેણીનો દોહદ પૂર્ણ કરો."
...એ તે દોહદનો પ્રકાર પુછયો, એટલે ધનપતિએ તેણીના દોહ-
...સર્વ વાત નિવેદન કરી હતી. રાજાએ આનંદ પૂર્વક તે વાત
...ીકાર કરી.

પછી સતી સુનંદાનો દોહદ રાજા - પૂર્ણ કર્યો, જેથી સતીની
...ા અને તેણીનો પતિ શ્રેણિક અતિશય સંતુષ્ટ થઈ ગયા હતા.
...સુનંદાનો દોહદ પૂર્ણ થયા પછી શ્રેણિકે પોતાની પ્રિયા સુનં-
...કહ્યું હતું કે, તને દોહદની પ્રાપ્તિની સભય થયેલ. તેથી તારા
...માંથી જે પુત્ર અવતરશે. તેનું નામ **અભયકુમાર** પાડીશું.
...નાં આ વચનથી પ્રિયાનું હૃદય પ્રફુલ્લિત થઇ ગયું.

કેટલાએક દિવસ પછી શ્રેણિક કુમારને તેના પિતા પ્રસેનજિત
...એ પોતાના રાજ્યમાં બોલાવી લીધો હતો, અને સુનંદા પોતા-
પિતા ધનપતિને ઘેર રહી હતી. અનુક્રમે સુનંદાએ એક તેજ-
...પુત્રને જન્મ આપ્યો હતો, અને પતિના સંકેત પ્રમાણે તેનું
...ર અભયકુમાર પાડયું હતું. અભયકુમાર બાલ્યવયથી પોતાની
...ા સુનંદાના સહવાસમાં ઉછરી નાના સારા સદ્ગુણોનો નિધાન
...યો હતો. અભયકુમારે બુદ્ધિના ચતુર્યથી મંત્રિપદ પ્રાપ્ત કરી જે
...તિ મેળવી હતી. તેનું મુખ્ય કારણ તેની માતા સુનંદા હતું.
...શિક્ષિત માતાઓના સહવાસમાં રહેલી સંતતિ કેવી સદ્ગુણી બ
છે, એ વાતમાં સુનંદા સતી પૂર્ણ દષ્ટાંતરૂપ છે.

અભયકુમાર જેવા કેળવાએલા ચતુર પુત્રની માતા સુનંદા
...જગતમાં ખરેખરી પુત્રવતી થઇ હતી. તેણીએ કેળવણીના પ્ર-
...વથી મગધદેશની રાજધાની રાજગૃહ નગરીમાં સારી કીર્તિ મે-
...ી હતી. માતૃભક્ત અભયકુમારે પોતાની માતાના સર્વ મનો-
...ા પૂરા કર્યા હતા. મગધદેશની સર્વ પ્રજા સુનંદાની સત્કીર્તિનું
...ન કરતી અને તેણીના સતી જીવનને ધન્યવાદ આપતી હતી.

અન્નિકા.

સદ્‌ગુણી શ્રાવિકા આર્હંત ધર્મના વીર પુરૂષોમાં પ્રખ્યાતિ
અન્નિકાપુત્રની માતા થાય છે. તે પવિત્ર શ્રાવિકાનો જન્મ
પુરામાં વણિક કુટુંબની અંદર થયો હતો. તેણીએ બાલ્ય-
રી કેળવણી લીધી હતી. તેણીને શીશુવયમાંથીજ માતા-
વિયોગ થયો હતો. તેણીને જયસિંહ નામે એક ભાઇ
યસિંહ પોતાની બ્હેન અન્નિકા ઉપર સારી પ્રીતિ રા-
. એ ભાઇ બ્હેનનો પ્રેમ અપૂર્વ હતો. અન્નિકા અને
હમેશાં જ્ઞાનગોષ્ઠી કરી પોતાનો સમય પ્રસાર કરતાં હતાં.
જેવી સદ્‌ગુણી હતી, તેવી સૌંદર્યવતી હતી. તેણીના શરીર-
શ્રીવના ઘણી ચિત્તાકર્ષક હતી. આવું અનુપમ સૌંદર્ય
તેનામાં એક અંશ માત્ર પણ રૂપમદ ન હતો; કારણકે,
હું તેણીનું હૃદય દ્રવ્યરૂપના કરતાં ભાવરૂપને વિશેષ પસંદ
.

વખને ઉત્તર મથુરા નિવાસી દેવદત્ત નામનો કોઇ વણિક
પાર કરવાને દક્ષિણ મથુરામાં આવી ચડયો. તે સાહસિક
ચાનાની વ્યાપાર કળાથી દક્ષિણ મથુરાના વ્યાપારી વર્ગને
ને આકર્ષ્યો હતો. કોઇ પ્રસંગને લઇને તે દેવદત્તને અન્નિકા
સિંહની સાથે મૈત્રી થઇ આવી. શીલ, ગુણ અને સ્વભા
સમાનતાથી તે બંનેની વચ્ચે ગાઢ મૈત્રી વધવા લાગી અને
વા લાગી.

એક વખતે અલિકાના પાણિગ્રહણના વિચારમાં મગ્ન થયેલા
તને ઘેર જયસિંહ આવી ચડયો. પોતાના મિત્રને ચિંતાતુર જો-
યસિંહે પ્રશ્ન કર્યો—" મિત્ર, આજે આટલા બધા ચિંતાતુર
દેખાઓ છો? તમારા હૃદયમાં શી ચિંતા છે? આ તમારા
ને તમારી ચિંતામાં ભાગીદાર બનાવો. તમારી ચિંતા દૂર ક-
ને હું યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરીશ."
જયસિંહનાં આવાં વચન સાંભળી દેવદત્તે પોતાના મનમાં વિચાર
કે, "આ વખતે સ્વેચ્છા પ્રગટ કરવાનો બરાબર લાગ છે; માટે
હૃદયની વાત પ્રગટ કરવી યોગ્ય છે." આવું વિચારી દેવદત્ત
યો,—" મિત્ર, તમારાથી ગુપ્ત રાખવાની મારી ઇચ્છા નથી; ત-
પે મને જે ચિંતા પ્રગટ થઇ છે, તે તમારા સંબંધનીજ છે
તે પ્રગટ રીતે કહેતાં મને લજ્જા ઉત્પન્ન થાય છે." " મિત્ર,
મારા સંબંધીથી તમને ચિંતા પ્રગટ થઇહોય, તો હું તેને સ્હે-
થી દૂરકરી શકીશ. વળી મારે લીધે તમે દુઃખી હો, એ પણ મ-
લજ્જાકારી છે; માટે ગમે તેવી વાત હોય, તોપણ મારી આગ-
ળ પ્રગટ કરો, અને આ મિત્રને તે અપરાધમાંથી મુક્ત ક-
" જયસિંહે શુદ્ધભાવથી કહ્યું. જયસિંહનાં આ વચનો સાંભળી
તાના હૃદયમાં આશાના અંકુરો પ્રગટ થઇ આવ્યા. તે ઉચે
રે બોલ્યો—" મિત્ર, તમારી બ્હેન અલિકા ગુણવતી અને વિ-
કુમારિકા છે. તેથી સદ્‌ગુણી અલિકાની સાથે વિવાહિત થવાની
ી પૂર્ણ ઇચ્છા છે. જો એ વાત તમને રૂચિકર લાગે, તો હું મારા
માને કૃતાર્થ થયેલો સમજીશ, અને તમારી મિત્રતાનું ફળ પૂર્ણ
મેળવીશ."
દેવદત્તનાં આ વચન સાંભળી જયસિંહ સત્વર વિચારમાં
યો, પણ તેના હૃદયમાં તે વિષે તિરસ્કાર ઉદ્‌ભવ્યો નહીં. તેણે શાં-
થી ઉત્તર આપ્યો—" મિત્ર, તમારી આ માગણીને હું માન્ય ક-
ને ખુશી છું, પરંતુ તે વિષે મારો એવો નિશ્ચય છે કે, " જે
ષ મારી બેન અલિકાને પરણે, તે તેણીની સાથે મારાજ ઘરમાં
, કારણકે, એ બેન મને એટલી બધી વ્હાલી છે કે, તેનાથી હું

વિમુક્ત નહી રહુ તેમ નથી." જગસિંહની આ પ્રતિજ્ઞા દેવદત્તે
મૂલ કરી, એટલે શુભદિવસે અગ્નિકાના લગ્ન દેવદત્તની સાથે કરવ
માં આવ્યા હતા.

જેમ કેળવાયેલી [illegible] અગ્નિકા દેવદત્તને પરણી તેની સાથે
[illegible] સુખે રહેવા લાગી, અને પોતાના પતિની
[illegible] ભક્તિ કરી પોતાના દિવસો પસાર કરવા લાગી. અગ્નિકા પો
તાના [illegible] પતિ સાથે રહેતી હતી, તથાપિ પતિ
ની મનોવૃત્તિને અનુસરી તેણી આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપને પ્ર
ગટ કરતી હતી.

સુબોધવતી અગ્નિકાના [illegible]થી પતિ દેવદત્ત ઉત્ત
મ પ્રકારની પ્રવૃત્તિને [illegible] થયો હતો. તેના કુટુંબમાં ધર્મ, નીતિ, દયા,
પરોપકારવૃત્તિ અને જ્ઞાનાભ્યાસની પ્રવૃત્તિ વગેરે સારા ગુણો
[illegible] ગૃહસ્થ [illegible] એવા સદાચા
રથી તે સુશોભિત બન્યો હતો.

એક દિવસે દેવદત્તના માતાપિતા[illegible] એક પત્ર આવ્યો;
તેમાં તેના માતાપિતાએ લખ્યું હતું કે, [illegible] દૂર રહે છે,
અને અમે વૃદ્ધ થયા [illegible], હવે [illegible] મથુરામાં
આવીશ, તો અમે જીવતા રહીશું [illegible] લેખ વાં
ચતાં દેવદત્તની [illegible] જોઈ અ
ગ્નિકાએ કહ્યું, "પ્રાણનાથ, [illegible] તા
ર. તેમાંથી [illegible] દેવદત્તે કાંઈ
પણ ઉત્તર આપ્યો નહીં [illegible] અગ્નિકાના
હાથમાં મુક્યો. અગ્નિકાએ [illegible] પોતાના
સ્વામીને કહ્યું, "સ્વામીનાથ, [illegible] માતા
પિતા વૃદ્ધ થયા છે. તો તમારે તેમની [illegible] જોઈએ.
માતાપિતા પુત્રની ઇચ્છા વૃદ્ધાવસ્થાને [illegible] વૃદ્ધ અને
અશક્ત થયેલા માતાપિતાની સેવા કરવી એ પુત્રનું [illegible] કર્તવ્ય
. જે પુત્ર વૃદ્ધ માતાપિતાથી વિમુખ રહે છે, અને તેમની સેવા
કરતો નથી, તે અયોગ્ય પુત્ર કહેવાય છે. વળી તે આપ [illegible] તેને સાર

ઈ તે વૃદ્ધની પાસે જશો, તો મને પણ તે સાસૂ સસરાની સે-
વાનો લાભ મળશે. સાસૂ અને સસરાને માતપિતા સમાન
જે કુળવધૂ તેમની સેવા કરે છે, તે આ લોક તથા પરલોકમાં
થાય છે, અંબિકાનાં આ વચન સાંભળી દેવદત્ત બોલ્યો:—
યા, તારા ભાઈ જયસિંહની સાથે હું પ્રતિજ્ઞાથી બંધાયો છું કે
ની સાથે મારે અહિંજ રહેવું.' અને એ પ્રતિજ્ઞાને લઇનેજ તે
જયસિંહે તારો વિવાહ મારી સાથે કરેલો છે જો હું હવે મા-
તાની સેવાના લાભથી અહિં ન રહું, તો મારી પ્રતિજ્ઞાનો ભં-
ય. ઉત્તમ પુરૂષે કદિપણ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ ન કરવો જોઇએ. તેને
નીતિ શાસ્ત્ર લખે છે કે, "કદિ દ્રવ્યનો નાશ થાય, ભાઇઓ
ન થાય, રાજ્યનો હાર થાય, તીવ્રબંધન થાય, પ્રાણનો નાશ
અને બીજું ગમે તે થાય, તોપણ ધીર પુરૂષો પોતાની પ્રતિ-
લોપ કરતા નથી." વળી નીતિકાર લખે છે કે, "મનુષ્યે નેટ-
બોલવું કે, જેટલાનો તેનાથી નિર્વાહ થઇ શકે, ઉત્તમ મનુ-
જાણવું જોઇએ કે, આપણા શબ્દો આપણા મૃત્યુ પછી વૃથા
તો ભલે થાય. પણ આપણા જીવતાં તો તે વૃથા ન થવા
એ."

નીતિમાર્ગને અનુસરનારા પતિનાં આવાં વચન સાંભળી ધ-
અને નીતિ જાણનારી અંબિકા બોલી—"સ્વામીનાથ, તમારા
નો જો કે નીતિને અનુસરતાં છે. તથાપિ તેની અંદર પણ ની-
અપવાદ છે, તે તમારે ધ્યાનમાં લેવો જોઇએ. જે નીતિ પ્રતિ-
ભંગને માટે લખે છે, તેજ નીતિ પાછી જણાવે છે કે, "આ
તમાં માતાપિતા સમાન બીજું તીર્થ નથી, તે પવિત્ર જંગમ
ની સેવા કરવાને પુત્રે સર્વદા તત્પર રહેવું જોઇએ. જે પુત્ર
તીર્થની ઉપેક્ષા કરે છે, તે પુત્ર અધમ ગણાય છે." આ નીતિ
રથી એમ પણ સિદ્ધ થાય છે કે, "માતાપિતાને અર્થે પ્રતિજ્ઞાનો
થાય, તોપણ તેમાં દોષ નથી." અંબિકાનાં આ વચનો સાં-
દેવદત્ત બોલ્યો—પ્રિયા, જો તારામાં સાસૂ સસરાની પવિત્ર
ત હોય, તો તું તારા ભાઈ જયસિંહને સમજાવ કે, જેથી તે મને

સમયને વ્યતીત કરજો."

અર્ણિકા આ પ્રમાણે પોતાના બન્ધુને આશીષ આપી પોતાના પતિ દેવદત્તની સાથે ઉત્તર મથુરા જવાને નીકળી હતી. જ્યારે અર્ણિકા પોતાના બન્ધુના ગૃહમાંથી નીકળી હતી, ત્યારે તે સગર્ભા હતી. માર્ગમાં તેણીએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો હતો. દેવદત્તે તેણીને અમુક માસ સુધી કોઈ સ્થળે રાખી હતી. તે કુમારનું શું નામ પાડવું? એ વિષે દેવદત્તે અર્ણિકાને પુછતાં તે પવિત્ર અર્ણિ-કાએ નિર્ભીકપણે પોતાના પતિને કહ્યું હતું કે, "આ પુત્રનું નામ માતા [illegible] અને સસરા [illegible] પાડશે." ત્યારથી તે બાળકને દેવદત્ત અર્ણિકાપુત્ર કહીને બોલાવતો હતો.

અનુક્રમે દેવદત્ત [illegible] અને પુત્રની સાથે પોતાના વતનમાં આવી પહોંચ્યો હતો. [illegible] એ પોતાના પૂજ્ય સાસૂ અને સસરાના ચરણમાં [illegible] તેમની આશીષ ગ્રહણ કરી હતી. પોતાના પુત્ર દેવદત્તને પુત્રવતી સ્ત્રી [illegible] તેના વૃદ્ધ માતાપિતાને અતિ આનંદ થયો હતો. વૃદ્ધ માતાપિતાએ પોતાના પૌત્રનું નામ 'સંધીરણ' એવું રાખ્યું હતું, પણ પ્રસિદ્ધિમાં તો અર્ણિકાપુત્ર એજ નામ રહ્યું હતું.

સુશિક્ષિત અર્ણિકા પોતાના બાળપુત્રને સારી કેળવણી આપવા લાગી. સુશિક્ષિત માતાના સહવાસમાં રહેલા અર્ણિકાપુત્રે યોગ્ય વયમાં આવતાં પહેલાં વિનય, વિવેક, સદાચરણ અને સદ્વૃત્તિ વગેરે સારા ગુણો સંપાદન કર્યા હતા. તે સાથે તેના મુગ્ધ હૃદયમાં તેની વિદ્વાન્ માતાના પ્રસાદથી ધાર્મિક અને સાંસારિક કેળવણીની ઉત્તમ છાપ મુદ્રિત થઈ ગઈ હતી.

અનુક્રમે અર્ણિકાપુત્ર યૌવન વયમાં આવ્યો, ત્યારે પૂર્વ પુણ્ય-ના ઉદયથી તેના હૃદયમાં ધાર્મિક વિચારોની વૃદ્ધિ અને આ સં-સાર તરફ ઉપેક્ષા થવા લાગી. તે હમેશાં ગુરૂ પાસે જઈ ધર્મ સાંભળવા લાગ્યો અને આ સંસારનું સ્વરૂપ સમજવા લાગ્યો હતો. ગુરૂના મુખથી ધર્મદેશના સાંભળતાં અર્ણિકાપુત્રને નિશ્ચય થયો કે, અર્હંતશાસ્ત્રોમાં કહેલાં વચનો યથાર્થ છે, અને તે પ્રમાણે પ્ર-

ત્પર રહેતી. પૂર્વકાળે જૈનસ્ત્રીઓ પોતાના પતિના વડિલોની તરફ કેવું માન રાખતી હતી. સાસૂ અને સસરા તરફ કેવી પૂજ્ય બુદ્ધિ રાખતી હતી ? એ વાત સતી અગ્નિકાના ચરિત્ર ઉપરથી દેખાઇ આવે છે. તેણીએ પોતાના સાસૂ સસરાની દુઃખી સ્થિતિ જોઇ પોતાના પતિને કેવાં વચનો કહ્યાં હતાં ? તેણીના એ વચનો દરેક શ્રાવિકાએ મનન કરવા યોગ્ય છે. પોતાના પરમ ઉપકારી પ્રિયબંધુ જયસિંહનો પણ વિયોગ સહન કરી સતી અગ્નિકા પોતાના પૂજ્ય સાસૂ સસરાની સેવા કરવાને તત્પર થઇ હતી. એ તેણીનો મહાન્ ગુણ પ્રત્યેક શ્રાવકવધૂએ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. વળી સુશિક્ષિત માતાઓની સંતતિ કેવી ધાર્મિક, નીતિમાન્ અને શક્તિમાન્ બને છે, એ વાત પણ અગ્નિકાપુત્રની ધાર્મિક ઉન્નતિથી સિદ્ધ થાય છે.

શ્રીમતી.

(મહામુનિ અતિમુક્તની માતા.)

આ પવિત્ર સતી પેઢાળપુરના મહારાજા વિજયની રાણી અને આપણા જૈન ઈતિહાસમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા અતિમુક્ત મુનિની માતા થાય છે. રાણી શ્રીમતી પેઢાળપુરના અધિપતિ વિજયરાજાની ઘણી પ્રીતિપાત્ર હતી. બંને રાજદંપતી આર્હત ધર્મના પરમ ઉપાસક હતાં. દાન, શીળ, તપ અને ભાવએ ચતુર્વિધ ધર્મને તેઓ શુદ્ધ હૃદયથી આચરતા હતા. આવા ધર્મી રાજદંપતીને લઇને પેઢાળની સર્વ પ્રજા જૈનધર્મ ઉપર અતિ

તત્પર રહેલ. પૂર્વકાળે જૈનસ્ત્રીઓ પોતાના પતિના વડિલોની તરફ કેવું માન રાખતી હતી. સાસૂ અને સસરા તરફ કેવી પૂજ્ય બુદ્ધિ રાખતી હતી ? એ વાત સતી અજિકાના ચરિત્ર ઉપરથી દેખાઇ આવે છે. તેણીએ પોતાના સાસૂ સસરાની દુઃખી સ્થિતિ જોઇ પોતાના પતિને કેવાં વચનો કહ્યાં હતાં ? તેણીના એ વચનો દરેક શ્રાવિકાએ મનન કરવા યોગ્ય છે. પોતાના પરમ ઉપકારી પ્રિયબંધુ જયસિંહનો પણ વિયોગ સહન કરી સતી અજિકા પોતાના પૂજ્ય સાસૂ સસરાની સેવા કરવાને તત્પર થઇ હતી. એ તેણીનો મહાન્ ગુણ પ્રત્યેક શ્રાવકવધૂએ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. વળી સુશિક્ષિત માતાઓની સંતતિ કેવી ધાર્મિક, નીતિમાન્ અને શક્તિમાન્ બને છે,' એ વાત પણ અજિકાપુત્રની ધાર્મિક ઉન્નતિથી સિદ્ધ થાય છે.

શ્રીમતી.

(મહામુનિ અતિમુક્તની માતા.)

આ પવિત્ર સતી પેઢાળપુરના મહારાજા વિજયની રાણી અને આપણા જૈન ઈતિહાસમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા અતિમુક્ત મુનિની માતા થાય છે. રાણી શ્રીમતી પેઢાળપુરના અધિપતિ વિજયરાજાની ઘણી પ્રીતિપાત્ર હતી. બંને રાજદંપતી આર્હત ધર્મના પરમ ઉપાસક હતાં. દાન, શીળ, તપ અને ભાવ–એ ચતુર્વિધ ધર્મને તેઓ શુદ્ધ હૃદયથી આચરતા હતા. આવા ધર્મી રાજદંપતીને લઇને પેઢાળની સર્વ પ્રજા: જૈનધર્મ ઉપર અતિ

લોહાઓ વિસ્તાર કર્યો હતો. તેણીએ સ્ત્રી કેળવણીરૂપ કલ્પલતાને પોતાના રાજ્યમાં નવપલ્લવિત કરી હતી. તે સાથે દીન, દુઃખી અને નિરાશ્રિત લોકોને આશ્રય આપવાની અનેક સંસ્થાઓ સ્થાપી હતી. તેણીની પ્રેરણાથી રાજા વિજયે પોતાની રાજ્યલક્ષ્મીને સાતે ક્ષેત્રોમાં પ્રસારી આર્હત ધર્મનો મહાન્ ઉદ્યોત કર્યો હતો, તે સમયે ભારતીય જૈનપ્રજા એ મહાદેવીનું યશોગાન કરતી હતી. સર્વ સ્થળે રાણી શ્રીમતીની ધર્મકીર્તિ પ્રસરી હતી. મુનિવરો પણ તેણીને અભિમુક્ત કુમારની માતા તરીકે અને સંપૂર્ણ શ્રાવિકા ધર્મને જાણનારી પરમ શ્રાવિકા તરીકે તે સતીને ધન્યવાદ આપતા હતા. ધન્ય છે એ પરમ પવિત્ર સતી શ્રીમતીના અવતારને. જૈનપ્રજામાં એવી સુશિક્ષિત શ્રાવક માતાઓ પ્રગટ થશે, ત્યારેજ આર્હત ધર્મનો તેજસ્વી સૂર્ય મધ્યાન્હના સમયને પ્રગટ કરશે.

લક્ષ્મીવતી.

આ મહાસતી શ્રાવિકા પાટલીપુત્ર નગરના નવમા નંદ રાજાના પ્રધાન શકટાળની સ્ત્રી થાય છે, અને આર્હતધર્મના પ્રખ્યાત ધર્મવીર સ્થૂલિભદ્રની માતા થાય છે. એ સતીનો જ્યારે જન્મ થયો, ત્યારે તેણીના પિતાને લક્ષ્મીનો બહુ લાભ થવાથી તેણીનું નામ **લક્ષ્મીવતી** પાડેલું હતું. લક્ષ્મીવતી બાલ્યવયથીજ ધાર્મિક અને પવિત્ર હૃદયની હતી. તે સાથે તેણીનામાં બીજા કેટલાએક સ્ત્રીજાતિને ઉચિત એવા સદ્ગુણો સ્વાભાવિક રીતે રહેલા હતા.

લક્ષ્મીવતી જ્યારે યોગ્ય વયની થઈ, ત્યારે તેણીના માતાપિતા-

આપવાને આમંત્રણથી કહ્યું હતું, તથાપિ પિતાનો વધ કર્યા પછી પ
શ્ચાત્તાપમાં પડેલા શ્રીયકે તે વાત અંગીકાર કરી ન હતી તેણે કો-
શ્યા વેશ્યાને ઘેર રહેલા પોતાના મોટા ભાઈ સ્થૂલિભદ્રનું નામ આપ્યું
હતું. રાજા નંદે તરત સ્થૂલિભદ્રને પોતાની પાસે બોલાવ્યો હતો.
વેશ્યામાં આસક્ત થયેલ સ્થૂલિભદ્રે રાજા પાસે જવાને કોશ્યાની આ-
જ્ઞા માગી, ત્યારે કોશ્યાએ તેને બદલે એક સેવકને પોતાની પાસે
રોકીને રજા આપી હતી. સ્થૂલિભદ્રે તેજ વખતે પોતાના પિતા
શકટાલના મૃત્યુ સમાચાર સાંભળ્યા હતા. જેથી તેના હૃદયમાં પિતાને
માટે ભારે લાગણી ઉત્પન્ન થઈ આવી હતી.

સ્થૂલિભદ્ર પિતાના મૃત્યુથી ઉદ્વિગ્ન થઈ પોતાની વિધવા માતા
પાસે આવ્યો. તે સતીએ તે વખતે જે બોધ આપ્યો હતો, તે સ્થૂ-
લિભદ્રના હૃદયમાં પ્રતિબિંબિત થઈ ગયો હતો. તે પછી સ્થૂલિભદ્ર
રાજા પાસે જતા રાજાએ તેના પિતાની મંત્રિપદવી લેવાને કહ્યું,
એટલે સ્થૂલિભદ્રે તે વાત વિચાર ઉપર રાખી, પછી પોતે તે વિષે વિ-
ચાર કરવાને અશોકવનમાં ગયો હતો.

વિવિધ વૃક્ષોની ઘટાથી રમણીય અને નાના પ્રકારના પક્ષીઓ-
ના મધુર ધ્વનિથી આનંદમય બનેલા અશોકવનમાં શાંતતાથી બે-
ઠેલો સ્થૂલિભદ્ર વિચાર કરવા લાગ્યો. આ વખતે તેની પવિત્ર માતા-
એ આપેલો પૂર્વબોધ તેના હૃદયમાં અચાનક પ્રગટ થઈ આવ્યો,
તેના હૃદયમાંથી વેશ્યાના સંગવડે ઉત્પન્ન થયેલી મલિન છાયા શિ-
થીલ થઈ ગઈ. પૂર્વ પ્રતિબોધના પ્રકાશિત કિરણોએ તેના હૃદ-
યના અંધકારને દૂર કરી નાખ્યું. હવે સ્થૂલિભદ્રનો આત્મા બદલાઈ
ગયો. વેશ્યાના મલિન ગૃહના સંસ્કારો તેનાથી દૂર થઈ ગયા. તે
પવિત્ર આત્માએ તે વખતે વિચાર કર્યો કે, " અરે, હું કોણ છું? મા-
રી કઈ સ્થિતિ છે? મારા માતા પિતા કોણ છે? હું એક સતી
શ્રાવિકા લક્ષ્મીવતીનો રત્નરૂપ પુત્ર છું. મારા સ્વર્ગવાસી પિતા આ-
ર્હતધર્મના આરાધક હતા. એવા પવિત્ર પિતાનો પુત્ર હું વેશ્યા-
માં આસક્ત થયો, એ મારી કેવી મોટી ભૂલ? રાજા નંદ મને જે મં-
ત્રિપદની મુદ્રા આપવા ધારે છે, તે મુદ્રા લઈ રાજ્યપ્રપંચની ઉપા-

ાર શીખવવામાં આવતી, તે ક્ષણવારમાં શીખી લેતી હતી.
વસુ જ્યારે મુગ્ધવયમાંથી મુક્ત થઈ યૈવનવયમાં પ્રવિષ્ટ
: તેણીના માતપિતાને કોઈ યોગ્ય પતિની સાથે વિવાહિ-
ો ભારે ચિંતા થઈ હતી. એક વખતે નાગવસુ પોતાની
ાન વયની સખી સાથે વાર્તાવિનોદ કરતી હતી, તે વખતે
માતા છાની રીતે ઘરમાંથી તે વાર્તાલાપ સાંભળતી હતી.
ાવસુને તેણીની સખીએ કહ્યું, "પ્રિયસખી. તું કેવા વરને
" નાગવસુએ જરા લજ્જા સાથે કહ્યું, બ્હેન, તે વાત
ાતાને આધીન છે. તથાપિ જો તેઓ મારી ઇચ્છા જાણવા
તો હું જણાવીશ કે, 'જે પુરૂષ યાવજ્જીવિત અદત્તાદાન-
ાત ધારણ કરતો હોય, તેવા પુરૂષની સાથે મારો વિવાહ
" સખીએ આશ્ચર્ય પામી પ્રશ્ન કર્યો—" બ્હેન, એ તો
ત થાય છે. કદિ અદત્તાદાનના મહાવ્રતને ધારણ કરનારો
ુ જો તેનામાં રૂપ ન હોય, અથવા બીજા ગુણો ન હોય,
ા કામનો? " નાગવસુ ઉંચે સ્વરે બોલી—" બ્હેન, જે-
અદત્તાદાનનો મહાન ગુણ હોય, તેનામાં બીજા ગુણો સ્વા-
ભાવિક રીતે હોવા જોઈએ. જે પુરૂષ પારકી વસ્તુને તેની સત્તા સિ-
વાની ઈચ્છા કરતો નથી, તે પુરૂષમાં ધર્મ, નીતિ, દયા અને
વગેરે ગુણો સ્વાભાવિક રીતે રહેલા હોય, એમ સમજી
કી વસ્તુ ચોરી લેવાથી પાપ થાય, એમ સમજનારો
ધર્મને સમજે છે— એમ સમજવું. જે વસ્તુ ઉપર બીજાનો
, જે વસ્તુ બીજાની સત્તાની છે, તે વસ્તુ લેવી. એ અનીતિ
એમ જાણનારો પુરૂષ નીતિના તત્ત્વને સારી રીતે સમજે છે.
ર બીજાની ચોરી છે—અસત્ય છે, તેથી વસ્તુ ચોરવાથી
દુઃખમાં કેટલું દુઃખ થાય—એવો વિચાર કરનારો પુરૂષ
ધારણ કરનારો હોય છે. આથી જે માત્ર અદત્તાદાનના મહા
ન ધારણ કરનારો છે, તે પુરૂષ સર્વ રીતે પ્રશંસનીય છે. અને
પુરૂષની સાથે જે સ્ત્રીનો પવિત્ર સંબંધ જોડાય છે, તે સ્ત્રી સર્વ
ભાગ્યવતી છે."

રાખજો, અને સર્વથા તેનું મનન કરી તમારા પુત્રો અને
ાના સંબંધને માટે વિચાર કરજો. લાકડે માંકડું વળગાડ-
જે યોજના સાંપ્રતકાળે ચાલે છે, તે કુરીવાજને ધિક્કારી તેમાં
કરજો. પૂર્વકાળે વર અને કન્યાના સંબંધ વખતે કેવો
કરવામાં આવતો હતો? અને વર તથા કન્યાની માતા પોતા-
નાનોના વિવાહ સંબંધમાં કેટલો વિચાર કરતા હતા? તે પૂર્વ
અનુસરવા પ્રયત્ન કરજો.

પોતાની પત્ની ધનશ્રીનાં આ વચન સાંભળી યજ્ઞદત્ત પ્રિય-
સાર્થવાહની પુત્રી નાગવસુની તેણીના જ્ઞાનાદિ ગુણોને માટે
પરીક્ષા કરાવી હતી, અને પછી પોતાના પુત્ર નાગદત્તની સાથે
સંબંધ જોડ્યો હતો.

આ તરફ નાગવસુએ પણ નાગદત્તના ગુણોની તારીફ સાંભળી
વરવાને માટે પોતાની અંતરંગ ઇચ્છા પ્રગટ કરી હતી. અને
ડી તે બંને વિદ્વાન્ ધર્મનિષ્ઠ અને સદ્ગુણી જોડાનો મોટી ધામ-
ી વિવાહોત્સવ કરવામાં આવ્યો હતો.

નાગવસુ પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે અદત્તાદાનના મહાવ્રતને ધારણ
રા નાગદત્તને પરણી હૃદયમાં અતિ આનંદ પામી હતી, અને
ના જીવનની સાર્થકતા માનતી હતી.

આ અરસામાં એવું બન્યું કે વસુદેવ નામનો એક ગૃહસ્થ ર-
હતો. તે કોટવાળના અધિકાર ઉપર હતો. તેણે નાગવસુના
અને સૌંદર્યની પ્રશંસા સાંભળી તેણીના પિતા પ્રિયમિત્રની
તેણીનું માગું કર્યું હતું, પણ પ્રિયમિત્રે તેની માગણીને અ[illegible]-
ી નાગવસુને નાગદત્તને આપી હતી, આથી એ કોટવાળ
માં ભારે ઇર્ષ્યાને લઇને હમેશાં નાગદત્તનાં છિદ્રો જોયા કરતો
.

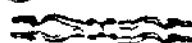
એક વખતે વારાણસીનો રાજા [illegible]
ર્યો હતો, તેવામાં તેના કાનમાંથી કુંડલ પડી ગયું [illegible]
અજ્ઞાત હોવાથી અશ્વને [illegible]
માર્ગે રાજાનું કુંડળ પડી ગયેલું, [illegible]

વચન સાંભળી નાગદત્ત વિચારમાં પડ્યો. તે વખતે તેની સતી સ્ત્રી નાગવસુ હૃદયમાં હીંમતને ધારણ કરીને બોલી હતી. જે તેણીના ધર્મવીરપણાનાં વચનો સદાને માટે હૃદયમાં સ્થાપિત કરવા યોગ્ય છે. વીરધર્મની વીરધાર્મિકાએ ઉંચે સ્વરે પોતાના પતિને કહ્યું, "સ્વામિનાથ, અવિચારી રાજાની આજ્ઞાને આધીન થાઓ. તમારામાં અદત્તાદાનનું મહાવ્રત જો સત્ય રીતે હશે, તો તમારા શરીરની રક્ષા થયા વિના રહેશે નહીં. તમારી ટેક અને સત્યના શૂળી-ધ્વંસની આગળ આજ પ્રત્યક્ષ થશે, અને ધર્મના અધિષ્ઠાયક દેવતા તમારી વારે ચડશે." પોતાની સતી સ્ત્રીના આ વચનોએ ધર્મવીર નાગદત્તના હૃદયની હીંમતને દ્વિગુણિત કરી હતી. તત્કાળ તે ધર્મવીર રાજસેવકોને આધીન થયો, અને હૃદયમાં હીંમત ધારણ કરી તત્કાળ ચાલ્યો. રાજાની અધમ આજ્ઞાને લઈને રાજસેવકોએ નાગદત્તને ગધેડા ઉપર ચડાવ્યો, અને આખા નગરમાં ફેરવી તેને શૂળી ઉપર લઈ જવામાં આવ્યો. નિરપરાધી નાગદત્તને શૂળી ઉપર ચડાવતી વખતે હજારો મનુષ્યો એકઠા થયા હતા, અને વાજિંત્રોના નાદ થઇ રહ્યા હતા. જેવામાં નાગદત્ત શૂળી ઉપર ચડ્યો, તેવામાં તે શૂળી ઉપર એક દિવ્ય સિંહાસન થઈ ગયું. તે ચમત્કારી દેખાવ જોઇ લોકો આશ્ચર્ય પામી ગયા. તે વાર્તા સાંભળી વારાણસી નગરીનો રાજા જિતશત્રુ ત્યાં આવ્યો, અને તે દેખાવ જોઇ તેના હૃદયમાં અતિ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થઇ આવ્યું. આ વખતે શાસનદેવીએ ઉંચે સ્વરે આકાશ વાણીથી કહ્યું,—" આ ધર્મવીર નાગદત્ત નિરપરાધી ઉત્તમ પુરૂષ છે. તેણે અદત્તાદાનનું મહાવ્રત ધારણ કરેલું છે. કદિ પ્રાણ જાય, તો પણ તે પારકી વસ્તુ લે નહીં. આ ધર્મવીર ઉપર વસુદેવ કોટવાળે ખોટું આળ ચડાવ્યું છે." શાસનદેવીની આવી આકાશવાણી સાંભળી રાજા અને બીજા લોકો સાનંદાશ્ચર્ય થઇ ગયા હતા. પછી રાજા તે નાગદત્તને નાગેંદ્ર (હાથી) ઉપર ચડાવી ઘણી ધામધૂમ સાથે પોતાના દરબારમાં લાવ્યો હતો, અને તેનું ભારે સન્માન કર્યું હતું.

સતી નાગવસુ પોતાના પતિનો ભારે સત્કાર જોઈ હૃદયમાં આ

નાગદત્ત મુનિ થઈ મુક્તિગામી થયા પછી સતી નાગવસુએ પોતાની અંત્યાવસ્થા ધાર્મિક જીવનમાંજ ગાળી હતી. તેણીએ જૈનધર્મનો ઉદ્યોત કરવાને વારાણસી નગરીમાં એક મોટી ધર્મશાળા સ્થાપી હતી, અને તે અંગે ધાર્મિક જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવાને વિવિધ પ્રકારની યોજનાઓ રચેલી હતી તે સિવાય જ્ઞાનસેવની વૃદ્ધિ કરવાને પોતાના તરફથી તેમજ રાજાની તરફથી મોટી દાનશાળા ઉઘાડી હતી, અને તે દ્વારા સાધર્મિ વાત્સલ્યનો મહાન પ્રભાવ વારાણસી નગરીની જૈન પ્રજાને સારી રીતે દર્શાવી આપ્યો હતો.

પ્રિય ધર્મબ્હેનો, આપણા દેવગી નાગદત્ત મુનિની ધર્મપત્ની નાગવસુના જીવન ઉપરથી સારો બોધ ગ્રહણ કરજો, અને તેના ઉત્તમ જીવનનું અનુકરણ કરવાને તન, મન અને ધનથી પ્રયત્ન કરજો. તેમજ અદત્તાદાનના મહાવ્રતને ધારણ કરનાર નાગદત્ત કેવળીના ચરિત્રની ઉત્તમ છાપ તમારા હૃદયપર પાડી તેની ઉત્તમ ભાવના ભાવ્યા કરજો. એથી તમે તમારા જીવનમાં ઉચ્ચ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરી આ લોક તથા પરલોકના સુખના સંપૂર્ણ અધિકારી થઈ શકશો.

આ સતી રાજગૃહ નગરીના ધનેશ્વર નામના સાર્થવાહની સ્ત્રી આર્હંત ધર્મવીરમંડળમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા કૃતપુણ્ય કુમારની માતા થાય છે. સતી સુભદ્રા પોતાના પિતૃગૃહ (પીયર)માં રહી સારી કેળવણી પામી હતી. તેણીના પવિત્ર હૃદયમાં ધાર્મિક અને વ્યવહારિક જ્ઞાનની પૂર્ણ પ્રભા પડી હતી.

તી સુભદ્રા અને કૃતપુણ્યની સ્ત્રી ધન્યા બંનેજ તેના નિર્ધન ઘરમાં
હ્યાં હતાં. ધનેશ્વરે પુત્રને માટે અનંગસેના વેશ્યાના વિલાસમાંજ
ોતાની સંપત્તિ ગુમાવી દીધી હતી. તેથી સુભદ્રા અને ધન્યા
ુઃસ્થિતિમાં આવી પડ્યાં હતાં. એક વખતે સતી સુભદ્રાને અકસ્માત્
જ્વર ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો, જ્વરનો પ્રબળ વેગ જોઈ સતી સુભદ્રા-
એ જાણ્યું કે, આ જ્વર તેણીના પ્રાણનો નાશ કરશે. તત્કાળ તે
વિદુષી બાળાએ પોતાની પુત્રવધૂ ધન્યાને બોલાવીને કહ્યું—"ભદ્રે,
હું હવે મૃત્યુને શરણ થવાની છું, આ મહાજ્વર મારા જીવનનો
અંત લાવશે, તેથી તારે માટે બે ઉપદેશના વચનો કહેવાની મારી
ઈચ્છા છે, તે તું સાવધાન થઈને સાંભળ. વત્સે, તું કુલીન શ્રાવક બા-
ળા છે. સ્ત્રી કેળવણીના સુગંધથી તારૂં હૃદય સુવાસિત થયેલું છે.
તેથી તને વિશેષ કહેવાનીજરૂર નથી, તથાપિ સાસૂ તરીકેના મારા
કર્ત્તવ્યને અનુસરી મારે તને હિતોપદેશ આપવો જોઈએ. હું મૃત્યુ
પામ્યા પછી તારે આ શુન્યગૃહમાં રહેવાનું છે, તેથી ઘણી સંભાળ
રાખવાની આવશ્યકતા છે. આપણ શ્રાવિકાઓને પોતાના જીવનમાં
ખરીરીતે રક્ષણ કરવા યોગ્ય વસ્તુ શીળરત્ન છે. એ ભાવરત્નની સ-
ર્વદા રક્ષા કરજે, તારો પતિ પિતાના મોહથી વેશ્યાના સંગનો ભો-
ગ થઈ પડ્યો છે, હવે તેમાં આપણો ઉપાય ચાલતો નથી, તેથી તું
વિશેષ અપશોષ કરીશ નહિ, જ્યારે તારા મનમાં એ વિષેનો અપ-
શોષ થાય, ત્યારે તું કર્મની સત્તાનું સ્મરણ કરજે, અને તત્ત્વબુદ્ધિ-
થી આ સંસારના સ્વરૂપનો વિચાર કરજે. એમ કરવાથી તારા હૃ-
દયનો શોક દૂર થઇ જશે. વત્સે, આપણા આ ઘરમાં વેશ્યાના યોગ-
થી તારા પતિએ દ્રવ્યની મહાન્ હાનિ કરી છે. તો હવે આ દીનગૃ-
હમાં રહીને તારે જે દિવસને નિર્ગમન કરવાના છે, તે બધા દુઃખ-
મય છે. તેમ છતાં તું હીંમત રાખી વર્ત્તજે, હવે ઘરમાં કાંઇ દ્રવ્ય
રહ્યું નથી, તેથી તારે માટે મને ઘણી ચિંતા થાય છે. પણ તેનો કાં-
ઇ ઉપાય મારાથી સાધ્ય થાય તેમ નથી. હવે હું આ સ્થિતિએ
આવી પહોંચી છું, તેને માટે હવે તારી પાસે એક આધાર રહ્યો
છે કે, જે તારા આભૂષણો અદ્યાપિ અખંડિત રહેલ છે. તે આભૂષ-

ળ્યો હતો. પોતાની ઉપકારિણી અને સતી સ્રીને સુખ આપ-
તે કેટલોએક સમય ગૃહાવાસમાં રહ્યો હતો, અને તેણે મુસા-
કરી કેટલુંક દ્રવ્ય સંપાદન કર્યું હતું. તે વૃત્તાંત તેના પ્રખ્યાત
ત્રિમાં સારી રીતે આપેલું છે.

શ્રેણીક અને અભયકુમારના ઇતિહાસમાં કૃતપુણ્ય પ્રખ્યાત
તેને ભગવાન મહાવીર સ્વામીનાં દર્શન થયેલાં છે. વીરપ્રભુએ
ારે તેને તેના પૂર્વ ભવની વાત કરી, ત્યારે તેના હૃદયમાં તીવ્ર
ાગ્ય ઉત્પન્ન થયો હતો અને તેથી તેણે પુત્રને ગૃહભાર સોંપી
તાના જીવનનો પૂર્ણ લાભ મેળવ્યો હતો. કૃતપુણ્યે પોતાની
તા સુભદ્રાએ આપેલી પૂર્વની કેળવણીનું સ્મરણ કરીને પોતાના
યનો સાત ક્ષેત્રોમાં વ્યય કર્યો હતો. અને તેથી આર્હત પ્રજાને
નેક પ્રકારની ઉન્નતિનો લાભ આપ્યો હતો. આખરે એ મહા-
ભાવ ચારિત્ર પાળી દેવલોકનો અધિકારી બન્યો હતો.

સતી સુભદ્રાનું નામ એ મહાનુભાવ પુત્રના ચરિત્રની સાથે ગ
ય છે, અને અદ્યાપિ તેણીનું સ્મરણીય ચરિત્ર આર્હત ધર્મની
યસમૃદ્ધિમાં યાવચ્ચંદ્ર દિવાકર સુધી વિદ્યમાન રહેલું છે.

પદ્માવતી.

(પુંડરીક અને કુંડરીકની માતા.)

આ સતી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પુષ્કલાવતી વિજય
ની અંદર આવેલી પુંડરીકિણી નગરીમાંના
ામ મહાપદ્મની રાણી અને આર્હત ઇતિહાસમાં પ્રખ્યાત પુંડરી-

બાલ્યત્વથી પોતાના બાળપુત્રોને ધાર્મિક સંસ્કારવાળી કેળવણી આપવા માંડી, અને તેમને ધર્મ તથા નીતિના પવિત્ર માર્ગ તરફ દોરવા માંડ્યા. બંને ભાઇઓ માતાની બાળકેળવણી સાથે લેતા હતા, પણ પુંડરીકના હૃદયમાં જેવી તે કેળવણીની છાપ પડતી, તેવી કુંડરીકના હૃદયમાં પડતી ન હતી.

એક વખતે નગરીની બહાર આવેલા નલિનીવનમાં કોઇ જૈન મહામુનિ આવી ચડ્યા. આ ખબર સાંભળી રાજા મહાપદ્મ પોતાના બંને પુત્રોને લઇ તેમને વંદના કરવા ગયો. તે વખતે તેજસ્વી પુંડરીકને જોઇ તે જ્ઞાની મુનિના જાણવામાં આવ્યું કે, આ રાજકુમાર ધર્મનો ઉદ્યોતકારી થશે. આથી મુનિએ તેને ઉદ્દેશીને ધર્મદેશના આપી. મુનિની દેશનામાં એમ કહેવામાં આવ્યું કે, "આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિની વેદનાથી ભરેલા આ અસાર સંસારમાં અલ્પપણ સુખ નથી, એમ જાણતાં છતાં પણ આ જીવ જિનપ્રણીત ધર્મને આચરતો નથી." આ મહાવાક્યની અસર રાજા મહાપદ્મ, પુંડરીક અને કુંડરીકના હૃદયમાં થઇ આવી. પરંતુ તે વખતની યોજનાને લઇને મહાપદ્મ તત્કાળ પોતાનું રાજ્ય પુંડરીકને સોંપી સંયમ લેવા તત્પર થયો.

મહાપદ્મે ઘેર આવી પોતાની સતી સ્ત્રીની આગળ સંયમની વાત જણાવી, એટલે તે મહાસતીએ પોતાના સંસ્કારી હૃદયમાંથી જે ઉદ્ગારો કાઢ્યા હતા, તે અપૂર્વ હતા. સતી પદ્માવતીએ વિનયથી કહ્યું કે, "પ્રાણનાથ, તમારા સદ્વિચારને હું અભિનંદન આપું છું. ધર્મસાધન કરવાની આ યોગ્ય વય છે, અને તેને માટે તમે જે ચેતી ગયા છો, તે ઘણુંજ યોગ્ય થયું છે. જે પુરુષ યાવજ્જીવિત સંસારના મોટા ખાડામાં પડી રહે છે, તે પુરુષ પોતાના આત્માને વંચિત કરે છે, અને તેથી ઘણો દુઃખી થાય છે. તમારી મનોવૃત્તિ જે સન્માર્ગની સાથી બની છે, તેથી તમે તમારા આત્માને વંચિત કરતા નથી, પણ તેનો ઉદ્ધાર કરવાને તત્પર થયા છો. પ્રાણનાથ, તમે ખુશીથી તમારા આત્માનું શ્રેય કરો, હું તેમાં અનુમોદન આપું છું, અને તમારી સહચારિણી થવાની ઇચ્છા

ભાગ હતી, તેણે અનેક જાતના વિકૃતિવાળા પદાર્થો ખાવા માંડ
અને તેથી તે આખરે વિશૂચિકા (કોલેરા)ના રોગથી આર્ત્તધ્યાન
રતો મૃત્યુ પામી ગયો હતો. અને કુસંસ્કારોના યોગથી તે સાત
નારકીનો અધિકારી થયો હતો.

સતી પદ્માવતીના શુભ સંસ્કારને પામેલા પુંડરીકે ચારિત્ર ત
ઈ સંયમની આરાધના કરી હતી, અને તેણે પોતાની માતાની પૂ
ર્વની કેળવણીને સર્વ રીતે સાર્થક કરી હતી. પુંડરીક જેવા વિદ્વાન
અને સંયમી પુત્રને પ્રસવ કરી સતી પદ્માવતી આ જગત્‌માં વિખ્યા-
તિ પામ્યાં છે. તે ઉપરથી સીદ્ધ થાય છે કે, પોતાના સંતાનોને શા-
સ્ત્રની શીતળ છાયામાં રાખે છે. તે માતાઓ પોતાના જીવનને ઉ
જ્જ્વળ કરે છે, અને તે સદ્‌ગતિની પાત્ર બને છે.

પુંડરીક જેવા સમર્થ મહાનુભાવની માતા પદ્માવતીનું જીવ-
ન દરેક શ્રાવિકાએ મનન કરવા જેવું છે. જો કોઈ શ્રાવિકા તેનું અનુ-
કરણ કરી પોતાના જીવનને ઉજ્જ્વળ કરવા તત્પર થશે, તો તેણીના
જીવનમાં તે સર્વ પ્રકારે વિજયવતી, ધર્મવતી અને શ્રેયઃપ્રાપ્તિ-
કરા વિના રહેશે નહીં

સતી અર્હદ્દાસી.

પવિત્ર સતી આર્હત ચરિત્રાનુયોગમાં પ્રખ્યાત એવા સુદર્શન શેઠની માતા થાય છે. તે સતીએ સુદર્શન જેવા ધર્મવીર પુત્રને જન્મ આપી પોતાની શ્રાવક માતા તરીકેની ઉત્તમ કીર્તિને ભારતભૂમિ ઉપર પ્રસરાવી હતી.

તરી રાખ્યો હતો, અને તેથી તે સમયની ઉપયોગિતા સાચવવાને સદા તત્પર રહેતી હતી.

મની અર્હદાસી ઘણીવાર ચંપાપુરીની શ્રાવિકાઓને એકઠી કરતી, અને તેઓની વચ્ચે શ્રીજિનવાણીની પ્રશંસા કરી માનવ જીવનની દુર્લભતા વિષે સારી ચર્ચા કરતી, અને પછી પ્રભાવના કરી શ્રાવિકા સમાજને વિસર્જન કરતી હતી. તેણીના આ પ્રવર્તનથી ચંપાપુરીની શ્રાવિકાઓમાં જ્ઞાન અને ધર્મની સારી વૃદ્ધિ થઈ હતી.

અર્હદાસ અને અર્હદાસી પોતાના શ્રાવક સંસારને દીપાવતાં સુખે દિવસો નિર્ગમન કરતાં હતાં. એમ કરતાં સતી અર્હદાસી સગર્ભા થઈ, અને શુભ દિવસે તેણીએ એક તેજસ્વી કુમારને જન્મ આપ્યો. કુમારનું સ્વરૂપ દર્શનીય હોવાથી તે દંપતીએ તેનું સુદર્શન નામ પાડ્યું, અને તેની ખુશાલીમાં અનેક પ્રકારના ધાર્મિક ઉત્સવો કરવામાં આવ્યા હતા.

સુદર્શન બાલ્યવયથી તેની માતા અર્હદાસી પાસેથી સારી કેળવણી પામતો હતો. સુશિક્ષિત શ્રાવિકા માતાએ પોતાના બાલપુત્રના હૃદયમાં ધર્મ અને નીતિના ઉત્તમ સંસ્કારો આરોપ્યા હતા. તે બાલક માતાના શિક્ષણથી નમ્ર, દયાળુ, વિનીત અને વિવેકી થયો હતો. જ્યારથી તે કાંઈ કાલું બોલતો, ત્યારથી તે પરમેષ્ઠી મંત્રના સ્પષ્ટ ઉચ્ચાર કરતાં શિખ્યો હતો. ઉપરાંત [illegible]ની વયમાં તે તેણે આવશ્યક ક્રિયાનાં બધાં પુસ્તકો વાંચ્યાં હતાં અને પોતાની માતા પાસે તેની ક્રિયા કરતાં પણ તે શીખ્યો હતો. સુદર્શન જેમ જેમ વયમાં વધતો ગયો, તેમ તેમ તે જ્ઞાનમાં પણ વધતો ગયો હતો.

કુમાર સુદર્શન યૌવન વયના આરંભમાં તો એક ધર્મવિદ્ અને વ્યવહારવિદ્ ઉત્તમ વિદ્વાન બન્યો હતો. ચંપાનગરીની સંબંધમાં તેની સારી પ્રતિષ્ઠા વધી હતી તે સાથે તે તરુણ ઉદાર અને દયાળુ હતો. માતા પિતાની આજ્ઞા ઉપરાંત તે દયાધર્મને સારી રીતે પ્રવર્તાવતો હતો. કોઈ પણ સત્પાત્ર કે જે આ તેની પાસે

કેકાઓને શ્રાવકસંસારનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સમજાવ્યું હતું, અ-
ક શ્રાવિકાઓને માર્ગાનુસારિણી કરી હતી. તે સમયે ભાર-
આર્હત પ્રજા સતી અર્હદ્દાસીના ઉપકારોની પ્રશંસા કર-
ને તેના પવિત્ર નામને સ્મરણ કરતી હતી. આખરે એ ચા-
રિત્ર ધર્મને યથાર્થ પાળી સદ્ગતિની અધિકારિણી થઇ આ
ાંથી અદશ્ય થઇ ગઈ છે. તેણીના દ્રવ્ય શરીરનો અભાવ થ-
હતો, પણ તેણીનું ભાવ શરીર તેણીના પુત્ર ધર્મવીર સુદ-
ર્શના ચરિત્રની સાથે અદ્યાપિ વિદ્યમાન છે. નવું આર્હતપ્રજા
દૃષ્ટિથી તેણીના ભાવ સ્વરૂપને સારીરીતિઅવલોકન કરે છે.
ાતા પિતાના સાંસારિક વિયોગ પછી સુદર્શન પોતાની પ્રિ-
નોરમાની સાથે ગૃહસંસારમાં રહ્યો હતો. સુદર્શન અને
મા હમેશાં સ્વધર્મનું આચરણ કરી પોતાનો સમય પસાર
કરતાં. તેઓ બંને દંપતીના હૃદયમાં આર્હત ધર્મને માટે હ-
સદ્વિચારો પ્રગટ થતા હતા. તેઓ પરસ્પર મળીને આ
કહેતાં હતાં કે, "દરેક પુરૂષ વા સ્રીએ સમ્યક્ત્વને સં-
કરવું જોઈએ. સમ્યક્ત્વ મોક્ષલક્ષ્મીરૂપી વૃક્ષનું મૂળ છે, પુ-
ી નગરનું દ્વાર છે, મોક્ષરૂપી મેહેલની પીઠ છે, અને વળી તે
સંપત્તિનું નિધાન છે. જેમ સમુદ્ર રત્નોનો ભંડાર છે, તેમ
મકિત સર્વ સદ્ગુણોનો ભંડાર છે, અને તે ચારિત્રરૂપી
પાત્ર છે. તેવા સમકિતની કોણ પ્રશંસા ન કરે ?"

ા બંને દંપતી આ પ્રમાણે સમકિતની પ્રશંસા કરી હૃદયમાં
પ્રકારની ભાવના ભાવતાં હતાં, અને તે ભાવનાને ક્રિયામાં
વિતાં હતાં. સુદર્શન ઘણીવાર પોતાની પ્રિયા મનોરમાની પા-
તાની સ્વર્ગવાસી માતા અર્હદ્દાસીના ઉપકારની વાતો કરતો,
તે ઉપકારી માતાનો આભાર માની તેની પરોક્ષ રીતે સ્તુતિ
હતો. તેના એ પ્રવર્તનને મનોરમા અનુમોદનઆપતી હતી.
સતી અર્હદ્દાસી જેવી વિદુષી અને ધર્મનિષ્ઠ માતાના સહ-
માં રહી, સુદર્શને જે ગુણો સંપાદન કર્યા હતા, તે ગુણો તેને
જીવનમાં કેટલા બધા ઉપયોગી થયા છે, તેનો એક જાણવા

એક વખતે કપિલ કોઇ કાર્ય પ્રસંગે બહાર ગયો. એ સમયનો લાગ જોઇ કપિલા કોઈ બાનુ કરી સુદર્શનને ઘેર આવી, ત્યાં જઇ તેણીએ સુદર્શનને કહ્યું, "તમને તમારા મિત્ર ઘેર બોલાવે છે. તેમને શરીરે અકસ્માત્ ભયંકર જ્વર આવેલો છે, માટે આપ વિલંબ કર્યા શિવાય ચાલો." દુષ્ટ કપિલાનાં આ વચન સાંભળી સુદર્શન ઉતાવળો ઉતાવળો તેને ઘેર આવ્યો. તે ઘરમાં પેઠો કે તરતજ કપિલાએ ઘરના દ્વાર બંધ કર્યા અને ઘરની અંદર ગયા પછી કપિલા બોલી—"સ્વામી, તમારો મિત્ર બાહેર કાર્ય પ્રસંગે ગયો છે. તમને ખોટું બાનુ કરીને હું અહિં લાવી છું. આજે તમેજ મારા સ્વામી છો. હું બહુ કાળથી તમારો સંગમ ઇચ્છતી હતી, તો હવે આ શરીર અને શય્યા આપને આધીન છે." કપિલાની આ દુષ્ટ વાણી સાંભળી પોતાની સાધ્વી માતાની શિક્ષાને પ્રાપ્ત થયેલા સુદર્શને કહ્યું, "ભદ્રે, તમે મારા મિત્રનાં પત્ની મારે માતા સમાન છો. હું મિત્રની સ્ત્રી પાસે નપુંસક છું. તારા જેવી ઉત્તમ કુળની સ્ત્રીએ આવો કુવિચાર કરવો ન જોઇએ. આ જગત્‌માં સ્ત્રીને ખરેખરું રક્ષણ કરવા યોગ્ય શીળ છે શીળવતી સ્ત્રી સતી કહેવાય છે. વ્હેન, તમારો પતિ તમારે ઇશ્વવત્ માન્ય છે. હવે ફરીવાર આવી કુકામના કરશો નહીં." સુદર્શને આ પ્રમાણે કહી પોતે નપુંસક છે, એવું બાનુ બનાવી, અને આ વાત ગુપ્ત રાખવી એવો નિશ્ચય કરાવી, પોતાને ઘેર આવ્યો હતો. વાંચનારી બ્હેનો. આ પ્રસંગ ઉપરથી તમારે કેવો બોધ લેવાનો છે. સુદર્શને પોતાના મિત્રની સ્ત્રી કપિલાની પાસે જે વિચાર દર્શાવ્યા હતા, તેનું કારણ તેની સતી માતાનું શિક્ષણ હતું. સતી અર્હદાસીએ બાલ્યવયમાં પોતાના પુત્ર સુદર્શનને જે શિક્ષણ આપ્યું હતું, તેના પ્રભાવથીજ સુદર્શન શીળવ્રત ધારી થયો હતો. તે શિવાય તે ધર્મવીર સુદર્શને પોતાના જીવનમાં જે ચમત્કારી પ્રભાવ દર્શાવેલ છે, જે તેના જીવનચરિત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેનો હેતુ પણ તેની માતાની ધાર્મિક કેળવણીનો હતો. સતી અર્હદાસી જેવી માતાના પ્રતાપથી સુદર્શન શેઠ આર્હત વીરમંડળમાં પ્રખ્યાતિ પામી ગયો છે.

રાજકુળમાં જન્મ્યાં હતાં, તથાપિ તેઓની મનોવૃત્તિ જ્ઞાનની આરાધના કરવામાં એવી આસક્ત હતી, કે તેઓ ક્ષણવાર પણ જ્ઞાનની ભક્તિ છોડતાં ન હતાં.

સતી યશોમતી જ્યારે યોગ્ય વયની થઇ. ત્યારે તેના પિતાએ તેણીને માટે યોગ્ય પતિની શોધ કરવા માંડી હતી. તે વખને કાંપિલપુરના રાજાને પીડ નામનો એક ચતુર કુમાર હતો. તેણે ધાર્મિક અને સાંસારિક કેળવણી સંપાદન કરી હતી. પીડના સદ્ગુણોની પ્રશંસા સાંભળી પૃષ્ટચંપા નગરીના રાજાએ તેની સાથે યશોમતીનો સંબંધ કર્યો હતો.

એ અરસામાં કાંપિલપુરના રાજાનું અને પૃષ્ટચંપા નગરીના રાજાનું સાથે મૃત્યુ થઇ આવ્યું. યશોમતીને પિતા અને સસરાનો વિયોગ સાથે થયો. પૃષ્ટચંપા નગરીના રાજ્યાસન ઉપર યશોમતીનો મોટો ભાઈ શાલ આવ્યો, અને કાંપિલપુરના રાજ્યાસન ઉપર યશોમતીનો પતિ પીડ આવ્યો. પીડ મહારાજા થવાથી સતી યશોમતી કાંપિલપુરની મહારાણી થઇ હતી.

પૂર્વની કેળવણીને લઇને યશોમતીએ મહારાણી પદ દીપાવ્યું હતું. તેણીએ પોતાના રાજ્યમાં આર્હત ધર્મનો પ્રભાવ વધે તેવાં ઉત્તમ સાધનો યોજ્યાં હતાં, અને સર્વ જૈનપ્રજામાં સાત ક્ષેત્રોને ઉત્તમ પ્રકારની પુષ્ટિ આપી હતી. યશોમતી હૃદયની ઘણી ઉદાર હતી. તેણી પ્રતિ દિવસ વિવિધ પ્રકારનાં દાન આપતી હતી. હજારો અપંગ, દીન અને દુઃખી લોકો તેણીનો આશ્રય લઇ સર્વ રીતે સુખી થતા હતા. યશોમતીની ઉદારતાની કીર્તિ ભારતવર્ષના ચારે ખૂણામાં પ્રસરી ગઇ હતી. અનેક યાચકો વિદેશમાંથી તે સતીની ઉદારતાનો લાભ લેવાને આવતા હતા, અને તે લાભ લઇ તેઓ તે સતીની ભારે પ્રશંસા કરતા હતા.

સતી યશોમતી અને પીડરાજા-એ બંને દંપતીનો રાજસંસાર ઘણી સારી રીતે ચાલતો હતો. રાણી યશોમતી પીડરાજાની આજ્ઞાને અનુસરીને પ્રવર્તતી હતી, અને તેને પોતાના ઇષ્ટદેવ સમાન ગણતી હતી.

સમવસરણ કર્યું. એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિ ઉપર ર
રચના કરવામાં આવી. રૂપાનો, સ્વર્ણનો અને સુવ
કીલ્લા બનાવવામાં આવ્યા. મધ્ય ભાગે આવેલા
જગત્પતિ વિરાજમાન થયા, અને દેવ, મનુષ્ય
પર્ષદા ભરાઈ ગઈ. આ વખતે પ્રૌઢ પ્રતાપી શાલ
બધુ મહાશાલને સાથે લઈ દેશના સાંભળવા
પ્રભુને વિધિથી વંદના કરી પર્ષદામાં બેઠો. તેવામાં
ધર્મદેશનાનો આરંભ કર્યો—દેવ, મનુષ્ય અને તિર્
તાની ભાષામાં સમજે, તેવી રીતે પ્રભુએ હૃદયન
કરનારી દેશના આપી ને દેશના ની વાણી આર્દ્ર
એવા શાલરાજાએ પોતાના હૃદયમાં સ્થાપિત કરી
વીરપ્રભુ દેશના આપ્યા પછી ત્યાંથી વિહાર કરી
હતા. વીરની ધર્મવાણીએ સતી યશોમતીના બંધુ
હૃદયમાં ભારે પ્રકાશ કર્યો હતો. તેના આસ્તિક હૃદયમાં
ર તરફ પૂર્ણ અભાવ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો, અને તે
આત્મસાધન કરવાને તત્પર થયો. પોતાની બ્હેન યશો
હવાસમાં રહી, તેણે જે શિક્ષણના સંસ્કારો પ્રાપ્ત કર્યા
સંસ્કારો આ વખતે અકસ્માત્ જાગ્રત થઈ આવ્યા હતા.
એક વખતે ગગનમણિ આકાશના મધ્ય ભાગે આવ્
જેના હૃદયમાં વૈરાગ્યની ભાવના પ્રગટ છે, એવો સતી
વીનો બંધુ શાલરાજા ભોજન કરી મહાવીરપ્રભુની દેશના
ચાર કરતો હતો. તેણે પોતાના હૃદયમાં વિચાર્યું—"વીરપ્ર
વાણી કહી છે, તે યથાર્થ છે. આ રાજ્યવૈભવ અનેક ઉપ
ભરપૂર છે. આવા રાજ્ય ઉપર મોહ રાખી ધર્મથી વિમુખ
તે યોગ્ય નથી. વીરપ્રભુએ કહ્યું હતું કે, જે મનુષ્ય ધર્મનો
લાગી છે, તે કૃતાર્થ થયો છે. વળી વિવેકી માણસ ધર્મ કર
અવસર પ્રાપ્ત કરી કદિ વિલંબ કરતો નથી. મદ, વિષય, ક
નિદ્રા અને વિકથા—એ પાંચ પ્રમાદો જીવને આ દુઃખરૂપ સંસા
પાડે છે. તેમ વળી જેમ કાષ્ટથી અગ્નિ તૃપ્ત થતો નથી, અને

બને છે." વીરપ્રભુની આ વાણી મારા હૃદયમંદિરમાં સ્થાપિત થઈ છે. તેથી તમારા રાજ્યને ગ્રહણ કરવાની મારી ઇચ્છા નથી.

મહાશાલનાં આ વચન સાંભળી શાલ રાજાએ તેને ઘણું સમજાવવા માંડ્યું, તોપણ તે સમજ્યો નહીં. છેવટે તેમણે પોતાની બ્હેન યશોમતી અને ભાણેજ ગાંગિલને બોલાવ્યાં. પોતાના પવિત્ર બંધુઓની આજ્ઞાથી સતી યશોમતી પોતાના વિનીત પુત્ર ગાંગિલને લઈ, અને પોતાના પતિ પીઠ રાજાની આજ્ઞા લઈ, પૃષ્ઠચંપા નગરીમાં આવી હતી. યશોમતી અને ગાંગિલને મળી શાલ તથા મહાશાલ બંને ભાઈઓ ઘણા ખુશી થયા હતા. પોતાની બ્હેને પોતાના ભાઈને આશીષ આપી નમન કર્યું. ભાણેજ ગાંગિલે પોતાના પૂજ્ય મામાને વંદના કરી. મામાએ હૃદયથી ભાણેજ ગાંગિલને આશીર્વાદ પૂર્વક અભિનંદન આપ્યું. બંને બંધુઓએ પોતાની બ્હેન યશોમતીની આગળ પોતપોતાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી.

સતી યશોમતી માતાની પૂર્ણ કેળવણીથી અને પતિગૃહમાં વાંચેલા અનેક બોધક પુસ્તકોથી વિરક્તહૃદયા થઈ હતી. તેણી આ સંસારના સ્વરૂપને સારી રીતે જાણતી હતી, તેથી તેણીએ વિચાર કરી પોતાના બંધુઓને જે વચનો કહ્યા હતા, તે વચનો સર્વ ધર્મબ્હેનોને સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે. સતી યશોમતી બોલી કે, "બંધુઓ, તમે બંને મારે માનનીય છો, તમારા બંનેનું શ્રેય થાય—એવી મારી ઇચ્છા છે તથાપિ મારે તમને જે યોગ્ય હોય, તે કહેવું જોઈએ. પ્રથમ ધર્મના પક્ષનો આશ્રય કરી હું તમને કહું છું. પ્રિયબંધુ, જો તમારા હૃદયમાં પૂર્ણ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થયો હોય, અને તમે ધર્મના શુદ્ધ સ્વરૂપને સારી રીતે જાણતા હો, તો દીક્ષા લઈ આત્મસાધન કરવામાં મારી સંમતિ છે, તથાપિ મારે તમને એક ખાસ સૂચના આપવાની છે કે, ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યા પછી પણ તમારે ઘણું કર્તવ્ય કરવાનું છે. ભારતવર્ષની આર્ય-ત પ્રજા ધર્મ અને વ્યવહારમાં કુશળ થાય, તેઓ પોતાની ધાર્મિક અને સાંસારિક ઉન્નતિ મેળવી શકે, તેવો ઉપદેશ આપવા પ્રયત્ન કરજો. ધર્મપક્ષની એ વાત કહ્યા પછી હું તમને વ્યવહાર પક્ષની

તેમણે પ્રથમ રાજ્યકર્તાઓની ઉત્તમ યોજના કરી હતી. આર્હત પ્રજા સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિ મેળવી શકે, તેવાં સાધનોને ઉંચા પ્રકાર [illegible] કર્યાં હતાં. તે શિવાય દરેક પર્વને દિવસે તેઓ પોતાના ચૈત્યમાં ઉત્તમ પ્રકારની પ્રભાવના કરતા હતા. તેમની પ્રભાવનાથી આર્હત ધર્મનો મહાન્ ઉદ્યોત થયો હતો, અને તે સમયે ભારતીય જૈનપ્રજા તે ધર્મનું [illegible] કરતી હતી. અને તે [illegible] પ્રતિબંધથી ભારતવર્ષની [illegible] રહી હતી.

[illegible]

[illegible] હૃદયમાં સ્થાપિત અને આનુષને [illegible] ધર્મને વિષે આદર કરશે."

[illegible] જૈનની [illegible], [illegible] અને [illegible] ઉપર [illegible] અ-[illegible] મહાનુભાવ જૈનસ્વામીની [illegible]

તેમણે પ્રથમ રાજ્યલક્ષ્મીની ઉત્તમ યોજના કરી હતી. આર્હત
પ્રજા સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિ મેળવી શકે, તેવાં સાધનોને ઉંચા પાયા
ઉપર સ્થાપિત કર્યાં હતાં. તે સિવાય દરેક પર્વને દિવસે તેઓ પોતા-
ની જૈનપ્રજામાં ઉત્તમ પ્રકારની પ્રભાવના કરતા હતા. તેમની પ્રભા-
વનાથી આર્હત ધર્મનો મહાન ઉદ્યોત થયો હતો, અને તે સમ-
યે ભારતીય જૈનપ્રજા તે બંનેનું યશોગાન કરતી હતી, અને તે
ના યશોગાનના પ્રતિધ્વનિથી ભારતવર્ષની દશે દિશાઓ ગાજી
રહી હતી.

સતી યશોમતીના તે બંને બંધુઓએ આખરે તે સતીના
પુત્રને—પોતાના ભત્રીજાને પૃષ્ઠચંપાનગરીના રાજ્યાસને બેસારી
શ્રીવીરપ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી હતી. નિરંતર શુદ્ધ સંયમ પા-
ળતા અને તપઃક્રિયામાં તત્પર એવા તેઓ ગુરૂ પાસે આગમનો
અભ્યાસ કરી બહુશ્રુત થયા હતા.

પાછળથી શ્રીવીરપ્રભુએ પોતાના ગણધર ગૌતમસ્વામીને
રાજગૃહ નગરીથી પૃષ્ઠચંપાનગરીમાં યશોમતી અને તેના પુત્ર ગાં-
ગિલને પ્રતિબોધ આપવા મોકલ્યા. તેથી તે ગાંગિલ પોતાની સતી
માતા યશોમતી તથા પોતાના પૂજ્ય પિતા પીઠરની સાથે ગૌતમ
મુનિને વંદના કરવા ગયો હતો. તે સમયે વિશ્વોપકારી ગૌતમસ્વા
મિએ તેમને પ્રતિબોધ આપ્યો હતો. તે પ્રતિબોધમાં મહાનુભાવ
ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું હતું,—"હે ભવ્ય પ્રાણી. સંધ્યા સમયના
રંગ, પાણીના પરપોટા અને દર્ભના અગ્ર ભાગ ઉપર રહેલા જળ-
ના બિંદુ જેવા જીવિતની અને નદીના વેગના જેવી યૌવનની ચંચ-
ળતા જાણી તમે તમારા માનવ જીવનનો સદુપયોગ કરવા તત્પર
થજો. વળી તમારા હૃદયમાં સંપત્તિ અને આયુષ્યને પાણીના પૂર
જેવું અસ્થિર જાણી સદા ધર્મને વિષે આદર કરજો."

મહાનુભાવ ગૌતમની આ ઉપદેશવાણી સતી યશોમતી, પી-
ઠરાજ, અને ગાંગિલના હૃદય ઉપર અસરકારક થઈ પડી હતી. અ-
ને તેથી તેમણે તત્કાળ મહાનુભાવ ગૌતમસ્વામીની પાસે દીક્ષા
ગ્રહણ કરી હતી. તેઓ ચારિત્રધારી થયા પછી શાળ મહાશાળને

ધર્મની પવિત્ર ભાવના મુદ્રિત થઈ હતી. બ્રાહ્મણ કુળમાં જન્મ છતાં ને સતી આર્હંત ધર્મની ઉપાસનામાં તત્પર હતી.

રૂક્મોમા વેદ ધર્મને માનનારા બ્રાહ્મણને ત્યાં જન્મી હતી, પણ તેણીના પિતાના ઘર પાસે એક શ્રાવક કુટુંબ વસતું હતું, તેના યોગથી રૂક્મોમા આર્હંત ધર્મના સંસ્કારને પામી હતી. તે કુટુંબની જે સુશીલ શ્રાવિકા હતી, તેની સુશિક્ષિત પુત્રીની સાથે રૂક્મોમાને સખી ભાવ હતો. વળી તે બન્ને બાળાઓ વિદ્યામંદિરમાં સાથે ભણતી હતી—એવા પણ એક કારણોને લઈને રૂક્મોમા બ્રાહ્મણ છતાં શ્રાવકાચારને પસંદ કરનારી થઈ હતી.

સત્સંગનો પ્રભાવ દિવ્ય છે. સત્સંગના યોગથી મનુષ્યના સંસ્કારો બદલી જાય છે. સત્સંગ વિદ્યુતની જેમ ચમત્કારી અસર કરે છે. એકજ માતાના બે પુત્રો હોય, એકજ કુળમાં કે ઘરમાં પ્રગટ થઈ ઉછર્યા હોય, પણ સત્સંગના પ્રભાવથી પવિત્ર થયેલો એક પુત્ર કુળદીપક થાય છે, અને બીજો પુત્ર જો કુસંગના સાથમાં સપડાયો હોય, તો તે અધમ અને કુલાંગાર થાય છે એકજ શુભ માતાનાં બે બચ્ચાં હોય, બન્ને પકડી લીધાં હોય, પણ જે બાળપણથી પવિત્ર ગૃહસ્થના ઘરમાં પાળવામાં આવ્યો હોય, તે પ્રભુના નામને અને ધર્મ તથા નીતિના વાક્યોના ઉચ્ચારો શીખશે, અને જે હિંસક, નિર્દય અને અધમ મનુષ્યના ઘરમાં પાળવામાં આવ્યો હોય, તે અપશબ્દો, બીભત્સ વાક્યો અને ગાળોના ઉચ્ચારો શીખશે. આ ઉપરથી સત્સંગનો દિવ્ય પ્રભાવ કેવો અનિર્વચનીય છે? તે વાત સર્વના અનુભવમાં આવી શકશે.

સતી રૂક્મોમાને માટે પણ તેમજ બન્યું હતું. તેણીએ શ્રાવક કુટુંબની બાળાના સહવાસથી શ્રાવકધર્મ અને શ્રાવકાચાર ના સદાચાર સંપાદન કર્યા હતા. રૂક્મોમાએ પિતૃગૃહમાં રહી સારી કેળવણી મેળવી હતી. તેણીને પુસ્તકો વાંચવાનો શોખ ઘણો હતો. અહર્નિશ વિવિધ પુસ્તકો અભ્યાસમાં અને વાંચવામાં તેણીનો ઘણો સમય જતો હતો. આ સ્થળે વાંચનારી બ્હેનો શંકા કરશે કે, બાળાને અહર્નિશ પુસ્તકો વાંચવાની અસર વાંચ્યા કે.

નાના કુળની વેદવિદ્યાનો પારંગત થઈ ગયો હતો.

એક વખતે માતા રૂદ્રસોમા ગૃહકાર્યમાંથી નિવૃત્ત થઈ બેઠી હતી. વિદ્વાન આર્યરક્ષિતે આવી માતાને વંદના કરીને કહ્યું, " પૂજ્યમાતા, તમારા પ્રતાપથી હું મારા પિતાપાસે વેદવિદ્યા ભણી રહ્યો છું, તથાપિ હજુ બીજી અનેક વિદ્યા મેળવવાની મારી ઇચ્છા છે, પણ તેવી વિદ્યાનો અભ્યાસ કરાવનારા વિદ્વાનો આપણા દશપુર નગરમાં મળતા નથી, તેથી અનેક વિદ્યા મેળવવાને માટે હું વિદેશમાં જવાની ઇચ્છા રાખું છું."

વિનીત પુત્રનાં આ વચનો સાંભળી માતા રૂદ્રસોમા પોતાના મનમાં વિચાર કરીને બોલી—" વત્સ, તારી એ ઇચ્છા સાંભળી મને વિશેષ સંતોષ થાય છે. પણ જે વિદ્યા તું સંપાદન કર, તેમાં નિષ્પક્ષપાતપણે વિચાર કરજે. [illegible] આત્માને જે યોગ્ય લાગે, તે નિશ્ચયપણે સ્વીકારજે. [illegible] પુત્ર, અનેક વિદ્યા મેળવવાનો તારો વિચાર જાણી મને જે આનંદ થાય છે, તે અવર્ણનીય છે. આ જગતમાં જ્ઞાન એ દિવ્ય વસ્તુ છે. જેને એ દિવ્યવસ્તુ પ્રાપ્ત થયેલ છે, તે પુરુષ આ [illegible] સારી રીતે જોઈ શકે છે [illegible] છે. એવો પુરુષ [illegible] સર્વ પ્રકારના દુઃખ [illegible] પવિત્ર થયેલું [illegible] શકે છે. જ્ઞાનના બળ પવિત્ર આત્માથી પાપ, અનીતિ, અનાચાર અને અધર્મ દૂર રહે છે. જ્ઞાની મનુષ્ય આ વિશ્વના ઘણા જનનો ઉપકાર કરી શકે છે. ઉપદેશથી અનેક આત્માઓનો ઉદ્ધાર કરી શકે છે, અને તે જ્ઞાન આત્માને પણ પરોપકાર પુણ્યથી પવિત્ર કરી પરલોકનો અધિકારી બનાવી શકે છે. પ્રિયપુત્ર, તારો આ પ્રયત્ન સર્વરીતે સફળ થાઓ એવી મારી આશીષ છે, અને જ્ઞાનના વિચારથી દૂર બનેલા તારા પવિત્ર શરીરને પ્રેમથી આલિંગન કરી હું મારા આત્માને આનંદમય બનાવું—એવી મારી અંતરની ઇચ્છા સફળ થાઓ."

સતી માતા રૂદ્રસોમાનાં આ વચનો સાંભળી આનંદિત પુત્ર આર્યરક્ષિત વિદ્વાનના હૃદયમાં અતિ હર્ષ પ્રકટ્યો હતો, અને તેણે

ભ્યાસ કરવાને ગયો હતો. તે તે વખતે આર્યભૂમિમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા પાટલીપુત્ર નગરમાં ગયો હતો. ત્યાં તેણે સારા સારા વિદ્વાનોના સમાગમમાં રહીને ઉત્તમ પ્રકારનું જ્ઞાન મેળવી તે બુદ્ધિમાન યુવક અલ્પ સમયમાં એક સર્વોત્તમ વિદ્વાન બની પોતાના નગરમાં આવ્યો હતો. દશપુર નગરના રાજાએ અને પ્રજાએ તેને સારૂં અભિનંદન આપ્યું હતું. તેને માટે જૈનવિદ્વાનો એટલે સુધી લખે છે કે, ધર્મવીર આર્યરક્ષિતનો નગર પ્રવેશોત્સવ મોટી ધામધૂમથી થયો હતો. દશપુર નગરનો રાજા પોતાના પરિવાર સાથે સામો જઇ આર્યરક્ષિતને શણગારેલા ગજેંદ્ર ઉપર બેસારી વાદ્ય તથા ગીતના ધ્વનિ સાથે પોતાના નગરમાં લાવ્યો હતો, અને તેણે આર્યરક્ષિતને મોટું માન આપી શાસ્ત્રપારગતની મહાન પદવી આપી હતી.

પૂર્વકાળે વિદેશમાંથી વિદ્યા અને કળા સંપાદન કરી આવનારા યુવકોને કેવું મહા માન મળતું, તેનો આ પ્રત્યક્ષ દાખલો છે. આ ઉપરથી વર્તમાનકાળે માનપત્ર આપવાની પદ્ધતિ ઉત્તમ છે, એ વાત નિઃસંશય સિદ્ધ થાય છે. જ્ઞાન તથા કળાની વૃદ્ધિનો એ ઉત્તમ ઉપાય છે, અને એ ઉપાયથી પૂર્વકાળે આર્યદેશ સર્વ પ્રકારની ઉન્નતિ ભોગવતો હતો.

આર્યરક્ષિત જ્યારે શાસ્ત્રપારંગતની મહાન પદવીને પ્રાપ્ત થયો, ત્યારે બીજા લોકો પણ વિવિધ પ્રકારની ભેટો લઈ તેને મળવા આવતા અને બંદીજનો પણ તેના ઘરને આંગણે આવી તેની સ્તુતિનાં કાવ્યો ગાતા હતા.

મહાન પદ પ્રાપ્ત કર્યા પછી આર્યરક્ષિતે આવી પોતાના પિતાને વંદના કરી, અને તે પછી પોતે ઘરમાં માતાની પાસે આવ્યો, તેણે ભક્તિભાવથી માતાના ચરણમાં વંદના કરી. માતાએ તેને 'દીર્ઘાયુ થાઓ' એવી આશીષ આપી. માતાના મુખમાંથી આશીષનો ઉદ્ગાર ઉત્પન્ન થયો, પણ જોઇએ તેવો હર્ષ માતાના મુખ ઉપર તેના જોવામાં આવ્યો નહિ. માતાની મુખમુદ્રા પૂર્ણરીતે પ્રસન્ન થયેલી ન જોવાથી આર્યરક્ષિત મનમાં શંકા લાવીને બોલ્યો—"પૂ

વચનમાં ધારણ કરેલી જિનવાણી તેમના હૃદયમાંથી કદિ પણ
દુર થતી નથી.

વિનીત આર્યરક્ષિતની એ વિનયવતી વાણી સાંભળી સતી
રૂદ્રસોમા બોલી—"વત્સ, જો તું ખરેખરો માતૃભક્ત હો; તો
મારા વચનને માન્ય કર. તેં તારા બુદ્ધિબળને વધારવાને બીજાં
અનેક શાસ્ત્રો અભ્યાસપૂર્વક વાંચ્યાં છે, પણ એક ઉપયોગી વિષ-
યનું શાસ્ત્ર હજુ તારાથી સંપાદન થઈ શક્યું નથી; માટે મુક્તિ-
સુખને આપનારા દૃષ્ટિવાદનો તું અભ્યાસ કર. એ શાસ્ત્રનો ઉ-
ત્તમ અભ્યાસ તારી મનોવૃત્તિને એટલો બધો ઉત્તેજિત કરશે કે,
જેથી તારામાં દિવ્ય દૃષ્ટિ પ્રગટ થઈ આવશે, તથાપિ મારે ખાસ
કહેવું જોઈએ કે, જો તારે દૃષ્ટિવાદનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન મેળવવું હોય,
તો તે શાસ્ત્રમાં પ્રવીણ એવા જૈન સાધુઓનો શુદ્ધ શ્રાવક થા."

માતાનાં આ વચન સાંભળી આર્યરક્ષિત વિચારીને બોલ્યો—
"માતા, તમે મારા હિતકારી છો. તેથી તમારી આજ્ઞાને અનુ-
સરીને એ દૃષ્ટિવાદનો અભ્યાસ કરવાની મારી ઈચ્છા તીવ્ર થઈ છે,
પણ તે શાસ્ત્રનો અભ્યાસ મને કોણ કરાવે? અને કોની પાસે કરવો?"

માતાએ શાંતતાથી ઉત્તર આપ્યો—"વત્સ, અહિંથી થોડે
દૂર ઈક્ષુવન આવેલું છે, તેમાં તોસલિપુત્ર નામે એક સૂરિ
રહેલા છે, તેમની પાસે જઈ એ દૃષ્ટિવાદનો અભ્યાસ કર."

બુદ્ધિમાન્ આર્યરક્ષિતે માતાની તે વાત હૃદયમાં સ્થાપિત ક-
રી અને બીજેજ દિવસે પ્રાતઃકાળે તે માતાપિતાની રજા લઈને દ-
શપુર નગરમાંથી બાહેર નીકળ્યો હતો. આર્યરક્ષિત માર્ગમાં જ-
તો હતો, ત્યારે મહાદ્વિજ નામનો કોઈ પુરૂષ તેને મળ્યો હતો.
આર્યરક્ષિતનું નામ પૂછતાં તે મહાદ્વિજ હૃદયમાં પ્રસન્ન
થયો હતો, તેને મહદ્વિજે આલિંગન કરીને કહ્યું, "વત્સ,
હું શાખાપુરનો નિવાસી છું, અને તારા પિતાનો મિત્ર છું. આ
પ્રભાતકાળે શેરડીના સાડાનવ સાંઠા તને આપું છું, તે તું ગ્રહણ
કર." આર્યરક્ષિતે તે સાડાનવ સાંઠા લીધા અને તેણે મહદ્વિજને
કહ્યું કે, "હું ધર્મની ભવ્યતાને દીપે આરંભ કરૂં છું. તમે આ

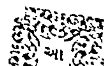
મીની પાસે જા, તે મહાનુભાવ તેવિરે તને આથી પણ વધારે અભ્યાસ કરાવશે." ગુરૂનાં આ વચન સાંભળી સતી રૂદ્રસોમાનો પુત્ર આર્યરક્ષિત વજ્રસ્વામીની પાસે ગયો હતો. ત્યાં જતાં માર્ગમાં ઉજ્જયિની નગરીની અંદર ભદ્રગુપ્ત આચાર્યનો તેને સમાગમ થયો હતો. ભદ્રગુપ્ત આચાર્ય પાસેથી પણ વજ્રસ્વામીની પ્રશંસા સાંભળી આર્યરક્ષિત ઉતાવળો ત્યાં ગયો હતો. તે વખતે તેનો નાનો ભાઈ ફલ્ગુરક્ષિત ત્યાં તેને આવી મળ્યો હતો. સમર્થ આર્યરક્ષિતે વજ્રસ્વામી પાસે દૃષ્ટિવાદનો પૂર્ણ અભ્યાસ કર્યો હતો, તેણે કોઈ કારણથી જુદા ઉપાશ્રયમાં રહી વજ્રસ્વામી પાસે નવ પૂર્વ પૂરા અને દશમા પૂર્વનો અર્ધ અભ્યાસ કર્યો હતો. આર્યરક્ષિત આવ્યા પહેલાં વજ્રસ્વામીને તેને માટે અગાઉથી સ્વપ્ન આવ્યું હતું, જે સ્વપ્નમાં સાડા નવ પૂર્વનો અભ્યાસી કોઈ બ્રાહ્મણ તેમની પાસે આવશે, એવી સૂચના થઈ હતી.

કેટલાક દિવસ પછી સોમદેવ અને તેની સતી સ્ત્રી રૂદ્રસોમા તરફથી આર્યરક્ષિતને બોલાવવાનો સંદેશો આવેલ અને ફલ્ગુરક્ષિતને માતા પિતાને મળવાની ઇચ્છા પણ થએલ, છતાં આર્યરક્ષિત દશમા પૂર્વનો અભ્યાસ પૂર્ણ કરવાની ઇચ્છા રાખતો હતો. તેથી તે વજ્રસ્વામી પાસે રોકાયો હતો. તે વખતે આર્યરક્ષિતના આગ્રહથી ફલ્ગુરક્ષિતે પણ ત્યાં જૈન દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી. માતપિતાને મળવાની ઇચ્છા રાખનારા આર્યરક્ષિતે પોતાના ગુરૂ વજ્રસ્વામીને પૂછ્યું કે "મારે દશમું પૂર્વ કેટલું અધુરૂં છે." તેના ઉત્તરમાં મહાનુભાવ વજ્રસ્વામીએ તેને કહ્યું હતું કે, "શિષ્ય, તું હજુ દશમા પૂર્વનું બિંદુમાત્ર શીખ્યો છું, એ પૂર્વ તો સમુદ્ર સમાન છે." તે ઉપરથી આર્યરક્ષિત ઘણે પ્રયત્ને દશમા પૂર્વનો અર્ધ ભાગ શીખી શક્યો હતો. છેવટે મહાનુભાવ આર્યરક્ષિતને વજ્રસ્વામીએ સૂરિપદ આપ્યું હતું. પછી સૂરિ આર્યરક્ષિત પોતાના બંધુ ફલ્ગુરક્ષિતની સાથે દશપુર નગરમાં આવ્યા હતા. ત્યાં તેણે [illegible] ઉપકારી માતાપિતાને વંદના કરી હતી. તે સાથે [illegible] પરમ ઉપકારિણી સતી રૂદ્રસોમા માતાને તેણે [illegible]

અનુકરણ કરી પોતાના સંતાનોને ઉત્તમ શિક્ષણ આપવાને માટે ગુણિણી બનવું જોઈએ.

મનકમાતા

આ સતી જૈન મુનિમંડળમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા શય્યંભવમુનિની સ્ત્રી અને જેને માટે દશવૈકાલિક સૂત્રની રચના કરવામાં આવી છે, એવા મનકમુનિની માતા થાય છે, તેણીનું મૂળ નામ શું છે? તે જાણવામાં આવ્યું નથી, પણ તેણી પોતાના પુત્ર મનકના નામથી મનકમાતા એવા નામથી ઓળખાય છે.

સતી મનકમાતાનો જન્મ રાજગૃહ નગરીમાં થયો હતો. તેણીનો પિતા વેદ ધર્મને માનનારો બ્રાહ્મણ હતો; તથાપિ તે સર્વ ધર્મના સદ્વિચારને માન આપનારો હતો, અને તેજ વિચારો મનકમાતાના હૃદયમાં બાલ્યવયથી પ્રતિબિંબિત થયા હતા.

મનકમાતાએ પિતૃગૃહમાં રહી સારી કેળવણી સંપાદન કરી હતી. તેણીને તે કેળવણીના પ્રભાવથી તત્ત્વશોધન કરવાનો ઘણોજ શોખ હતો. દરેક વસ્તુમાં તે તત્ત્વદૃષ્ટિથી અવલોકન કરતી અને તત્ત્વદૃષ્ટિનો વિચાર કરી પોતાના હૃદયની સાક્ષીએ તે સ્વીકારતી હતી.

સતી મનકમાતા જ્યારે યોગ્ય વયની થઈ, ત્યારે તેણીનો તેજ નગરના નિવાસી શય્યંભવ નામના એક વિદ્વાન્ બ્રાહ્મણની સાથે વિવાહ સંબંધ કર્યો હતો. શય્યંભવ વેદ ધર્મનો ચુસ્ત ઉપાસક હતો, તેના ગૃહમાં હમેશાં મોટા પાયા ઉપર યજ્ઞ કર્મ થતાં હતાં.

ધુકરણ કરી પોતાના સંતાનોને ઉત્તમ શિક્ષણ આપવાને માટે સુ-
શિક્ષિત બનવું જોઈએ.

મનકમાતા

આ સતી જૈન મુનિમંડળમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા શય્યંભવમુનિની સ્ત્રી અને જેને માટે દશવૈકાલિક સૂત્રની રચના કરવામાં આવી છે, એવા મનકમુનિની માતા થાય છે, તેણીનું મૂળ નામ શું છે? તે જાણવામાં આવ્યું નથી, પણ તેણી પોતાના પુત્ર મનકના નામથી મનકમાતા એવા નામથી ઓળખાય છે.

સતી મનકમાતાનો જન્મ રાજગૃહ નગરીમાં થયો હતો. તેણીનો પિતા વેદ ધર્મને માનનારો બ્રાહ્મણ હતો; તથાપિ તે જૈન ધર્મના સદ્વિચારને માન આપતો હતો, અને તેજ વિચારો મનકમાતાના હૃદયમાં બાલ્યવયથી પ્રતિબિંબિત થયા હતા.

મનકમાતાએ પિતૃગૃહમાં રહી સારી કેળવણી સંપાદન કરી હતી. તેણીને તે કેળવણીના પ્રભાવથી તત્ત્વશોધન કરવાનો શોખ હતો. દરેક વસ્તુમાં તે તત્ત્વદૃષ્ટિથી અવલોકન કરતી અને તત્ત્વદૃષ્ટિનો વિચાર કરી પોતાના હૃદયની સાક્ષીએ તે રહેતી હતી.

સતી મનકમાતા જ્યારે યૌવન વયની થઈ, ત્યારે તેણીનો તેજ નગરના નિવાસી શય્યંભવ નામના એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણની સાથે લગ્ન સંબંધ કર્યો હતો. શય્યંભવ વેદ ધર્મનો મુખ્ય ઉપાસક હતો. તેના ગૃહમાં હમેશાં મોટા મોટા યજ્ઞ કર્મ થતાં હતાં

સુકરણ કરી પોતાના સંતાનોને ઉત્તમ શિક્ષણ આપવાને માટે સુશિક્ષિત બનવું જોઈએ.

મનકમાતા

આ ...સની જૈન મુનિમંડળમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા શય્યંભવમુનિની સ્ત્રી અને જેને માટે દશવૈકાલિક સૂત્રની રચના કરવામાં આવી છે, એવા મનકમુનિની માતા થાય છે, તેણીનું મૂળ નામ શું છે? તે જાણવામાં આવ્યું નથી, પણ તેણી પોતાના પુત્ર મનકના નામથી મનકમાતા એવા નામથી ઓળખાય છે.

સતી મનકમાતાનો જન્મ રાજગૃહ નગરીમાં થયો હતો. તેણીનો પિતા વેદ ધર્મને માનનારો બ્રાહ્મણ હતો; તથાપિ તે સર્વ ધર્મના સદ્વિચારને માન આપનો હતો, અને તેજ વિચારો મનકમાતાના હૃદયમાં બાલ્યવયથી પ્રતિબિંબિત થયા હતા. મનકમાતાએ પિતૃગૃહમાં રહી સારી કેળવણી સંપાદન કરી હતી. તેણીને તે કેળવણીના પ્રભાવથી તત્ત્વશોધન કરવાનો ઘણો જ શોખ હતો. દરેક વસ્તુમાં તે તત્ત્વદૃષ્ટિથી અવલોકન કરતી અને તત્ત્વદૃષ્ટિનો વિચાર કરી પોતાના હૃદયની સાક્ષીએ તે સ્વીકારતી હતી.

સતી મનકમાતા જ્યારે યોગ્ય વયની થઈ, ત્યારે તેણીનો તેજ નગરના નિવાસી શય્યંભવ નામના એક વિદ્વાન્ બ્રાહ્મણની સાથે વિવાહ સંબંધ કર્યો હતો. શય્યંભવ વેદ ધર્મનો ચુસ્ત ઉપાસક હતો, તેના ગૃહમાં હમેશાં મોટા પાયા ઉપર યજ્ઞ કર્મ થતાં હતાં.

સુકરણ કરી પોતાના સંતાનોને ઉત્તમ શિક્ષણ આપવાને માટે સુ-
શિક્ષિત બનવું જોઈએ.

મનકમાતા

આ સતી જૈન મુનિમંડળમાં પ્રખ્યાતિ પામેલા શ-
ય્યંભવમુનિની સ્ત્રી અને જેને માટે દશવૈકાલિક
સૂત્રની રચના કરવામાં આવી છે, એવા મનકમુ-
નિની માતા થાય છે, તેણીનું મૂળ નામ શું છે? તે જાણવામાં આ-
વ્યું નથી, પણ તેણી પોતાના પુત્ર મનકના નામથી મનકમાતા
એવા નામથી ઓળખાય છે.

સતી મનકમાતાનો જન્મ રાજગૃહ નગરીમાં થયો હતો.
તેણીનો પિતા વેદ ધર્મને માનનારો બ્રાહ્મણ હતો; તથાપિ તે સ-
ર્વ ધર્મના સદ્વિચારને માન આપનો હતો, અને તેજ વિચારો
મનકમાતાના હૃદયમાં બાલ્યવયથી પ્રતિબિંબિત થયા હતા.

મનકમાતાએ પિતૃગૃહમાં રહી સારી કેળવણી સંપાદન કરી
હતી. તેણીને તે કેળવણીના પ્રભાવથી તત્ત્વશોધન કરવાનો ઘણો-
જ શોખ હતો. દરેક વસ્તુમાં તે તત્ત્વદૃષ્ટિથી અવલોકન કરતી
અને તત્ત્વદૃષ્ટિનો વિચાર કરી પોતાના હૃદયની સાક્ષીએ તે સ્વી-
કારતી હતી.

સતી મનકમાતા જ્યારે યોગ્ય વયની થઈ, ત્યારે તેણીનો તેજ
નગરના નિવાસી શય્યંભવ નામના એક વિદ્વાન્ બ્રાહ્મણની સાથે
વિવાહ સંબંધ કર્યો હતો. શય્યંભવ વેદ ધર્મનો ચુસ્ત ઉપાસક
હતો, તેના ગૃહમાં હમેશાં મોટા પાયા ઉપર યજ્ઞ કર્મ થતાં હતાં.

અને સતત વેદાધ્યયન થતું હતું. સતી મનકમાતા પોતાના
ની આજ્ઞાને અનુસરી વેદ ધર્મમાં વર્તતી હતી, પરંતુ તેન
[illegible] વૃત્તિ પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતી હતી.

એક વખતે શય્યંભવ યજ્ઞની મહાન્ ક્રિયા કરવાને
યોગ્ય થયો હતો. મોટા આડંબરથી બ્રાહ્મણોના વૃંદ સાથે તે ય
જ્ઞમાં બેઠો હતો, તેવામાં બે જૈન મુનિઓ તેના દ્વાર આગળ
ગયા.

આ બે મુનિઓ કોણ હતા અને તેઓ અહિં શા માટે
હતા? તે જિજ્ઞાસા વાચકોના હૃદયમાં થયા વિના નહીં રહે
જિજ્ઞાસા પૂર્ણ કરવાને માટે આ સ્થળે લખવાની આવશ્યક
તે છે. પ્રભવસ્વામી આ ભારતભૂમિને અલંકૃત કરતા
તેઓ જ્યારે વૃદ્ધ થવા આવ્યા, ત્યારે શાસનની પ્રવૃત્તિ ચલ
પોતાની પાટે સ્થાપવાને માટે કોઈ યોગ્ય ગુરૂની શોધ કરત
તેઓએ જ્ઞાનના પ્રભાવથી જાણ્યું હતું કે, શય્યંભવ બ્રાહ્મણ
ધર્મનો પ્રભાવક થશે, આથી તેમણે પોતાના બે શિષ્યોને તેન
વચન કહેવા મોકલ્યા હતા.

તે બંને મુનિઓએ આવી શય્યંભવને કહ્યું કે, 'તમે ક
ષ્ટ.' આ શબ્દો સાંભળી શય્યંભવે તેનું કારણ પૂછ્યું, એટલે
ઉત્તર આપ્યો કે, આ યજ્ઞસ્તંભની નીચે 'શાંતિનાથ
ની પ્રતિમા છે.' તે ઉપરથી તેણે તે સ્થળે ખોદાવી
શાંતિનાથ પ્રભુની પ્રતિમા નીકળી [illegible] આવી, તે પ્રભાવ
થી એ શય્યંભવ સૂરીના હૃદયમાં આર્હત ધર્મ ઉપર આસ્
થા થઈ આવી, અને તેણે તેમની પાસે દીક્ષા [illegible]
કરવાને તત્પર થયા હતા.

[illegible]
[illegible] મનકમાતાને પૂછ્યું હતું, તે [illegible]
[illegible]
[illegible] મનકમાતા [illegible]
[illegible]

જોવામાં આવતી હોય, તે તરફ તમારે પ્રવર્તન કરવું. અને તેવા પ્રવર્તનમાં મારી પૂર્ણ સંમતિ છે. સ્વામિનાથ, જો કે તમે વૈરાગ્ય-ભાવથી સંયમી થવાની ઇચ્છા રાખો છો, તથાપિ સંયમનો ઉપયોગ કેવળ તમારા સ્વાર્થને માટે કરશો નહિ. સર્વદા સર્વ ક્ષેત્રોમાં વિહાર કરી અને ઉપદેશ આપી ભારતીય જૈન પ્રજાનો ઉદ્ધાર કરજો. ધર્મ, નીતિ અને સત્યના માર્ગે જે રીતે જૈન પ્રજા પ્રવર્તે, અને જે રીતિથી જૈન પ્રજાનો મહાન્ ઉદય થાય, તે રીત ગ્રહણ કરવાને માટે આર્હત પ્રજાને ઉપદેશ આપજો. ઇર્ષ્યા, દ્વેષ, દંભ, છળ-કપટ વગેરે દુર્ગુણો આર્હત પ્રજાની અંદર પ્રવિષ્ટ ન થાય, તેને માટે તે પ્રજાને સાવધાન રખાવજો. તેમજ તમારા મુનિઓને—શિષ્યોને તેવી પ્રવૃત્તિ કરાવવાને પ્રેરણા કરજો. જે સ્થળે તત્ત્વ અને સત્ય હોય, તે સ્થળનું સેવન કરવાને સદા તત્પર રહેજો. સ્વામિનાથ, વળી ખાસ કરીને એક બીજી વાત આપને નિવેદન કરવાની છે કે, આર્હત પ્રજાની ઉત્પત્તિનું ક્ષેત્ર શ્રાવિકાઓ છે, એ મહાન ક્ષેત્રને ધર્મ, નીતિ, જ્ઞાન, અને શુદ્ધ વ્યવહારનો બોધ આપી નવ પલ્લવિત કરજો. અમારો શ્રાવિકા વર્ગ—સ્ત્રી જાતિ અજ્ઞાની તથા અવિચારી ન રહે, તેને માટે મહાન્ પ્રયત્ન કરી ઉપદેશ આપજો. તમારે હાથે દીક્ષિત થયેલી સાધ્વીઓને શ્રાવિકા ક્ષેત્રની સુધારણામાં પ્રેરણા કરજો."

સતી મનકમાતાએ પોતાના પતિને કહેલાં આ વચનો સ્ત્રી-કેળવણીને માટે કેટલાં પુષ્ટિકારક છે! તે વિચાર વાંચનારી બ્હેનો કર્યા વિના રહેશે નહિ. પૂર્વકાળે સ્ત્રીકેળવણીને માટે આર્હત પ્રજામાં કેવા પ્રયત્નો થતા હતા? તે વિચાર આધુનિક જૈનપ્રજાએ મનન કરવા યોગ્ય છે. શ્રાવક માતાઓને સુશિક્ષિત બનાવ્યા સિવાય આર્હત પ્રજાનો ઉદય થવાનો નથી. પૂર્વે જે મહાનુભાવો આર્હત ધર્મના ઉદ્યોતક બનેલા છે, તેનું મૂળ કારણ તેઓની સુશિક્ષિત માતાઓજ હતી.

મહાનુભાવ શય્યંભવ જ્યારે પોતાની સતી પત્ની મનકમાતાની આજ્ઞા લઈ પોતાના ગુરૂ પ્રભવસ્વામી પાસે દીક્ષિત થયા હતા,

ખ્યાત થયેલા છે. તેઓ જૈન તત્વજ્ઞાનના મહાન્ જ્ઞાતા થયેલા છે, અને હાલ પાટલીપુત્ર નગરમાં રહેલા છે."

માતાનાં આ વચન સાંભળી મનક તેણીની આજ્ઞા લઇ પોતાના પિતાને મળવા પાટલીપુત્ર ગયો હતો. જ્યારે તે પાટલીપુત્ર નગરની સીમા ઉપર જઇ પોહોચ્યો, તેવામાં શય્યંભવસૂરિ સ્થંડિલે જઇને આવતા હતા. તેમને જોઇ મનકે અજ્ઞાતપણાથી કહ્યું, "મહારાજ, શય્યંભવસૂરિ કયાં છે ? અને કેવા છે ?" સૂરિએ જ્ઞાનથી પોતાના પુત્રને ઓળખી લીધો. તત્કાળ તેમણે કહ્યું, "હું પોતેજ શય્યંભવસૂરિ છું. પણ તારો અને મારો જે સંબંધ છે, તે કોઇની આગળ જણાવીશ નહીં." આ પ્રમાણે કહી સૂરિ તેને પોતાની શાળામાં લઇ ગયા હતા. મનકે ત્યાં પોતાના પિતાની પાસે દીક્ષા લીધી હતી. સૂરિવરે પોતાના જ્ઞાનના બળથી જાણ્યું કે, "આ પુત્ર અલ્પ આયુષ્યવાળો છે, તેથી તે સર્વ સિદ્ધાંતનું અધ્યયન કરી શકશે નહીં, માટે સર્વ સિદ્ધાંતમાંથી સારરૂપ એક ગ્રંથ રચીને તેને ભણાવવો. પોતાના પુત્ર અને શિષ્યના હિતની ખાતર તે સૂરિવરે દશવૈકાલિક સૂત્રની રચના કરી મનકને તેનું અધ્યયન કરાવ્યું હતું. મનક દશવૈકાલિક સૂત્રનું અધ્યયન કરી પોતાના મુનિધર્મનો શુદ્ધ આરાધક થયો હતો. તે લઘુ વયનો છતાં ગુરૂના ઉપદેશથી તીવ્ર વૈરાગ્યથી વાસિત થયો હતો. અનુક્રમે આયુષ્યને અંતે ગુરૂએ તેને સમ્યગ્ આરાધના કરાવી, અને મનક શુદ્ધ ભાવથી મૃત્યુ પામી સ્વર્ગે ગયો હતો. શ્રીસંઘ તે મૃતદેહને અગ્નિસંસ્કાર કરી ગુરૂ પાસે ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરવા આવતાં ગુરૂની આંખમાં આંસુ આવ્યાં. ઉપદેશ સમાપ્ત થયા પછી સંઘે આંસુ પડવાનું કારણ પૂછયું, ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું, 'તે મનક મારો પુત્ર હતો.' ત્યારે શ્રીયશોભદ્રસૂરિ વિગેરે સાધુઓએ કહ્યું, "આપે આ વાત અમને પૂર્વે કેમ ન જણાવી." ગુરૂએ કહ્યું, "જો હું મારા એ પુત્રનો સંબંધ જણાવત, તો મનક ચારિત્રને આરાધી શકત નહીં, અને વળી વૈયાવચ્ચ કર્યા વિના કર્મનો ક્ષય પણ થાત નહીં." ગુરૂનાં આ વચનો સાંભળી સર્વ મુનિઓએ તે વાતને અભિનંદન આપ્યું હતું. અને

કરી પોતાના સ્રીજીવનને કૃતાર્થ કર્યું હતું.

મહાનુભાવ શય્યંભવસૂરિએ ચારિત્રની પવિત્ર મુદ્રા લઇ વિ-
શ્વ વિષે વિહાર કરી અનેક ઉપકારો કર્યા હતા. તેમણે રચેલું દ-
શવૈકાલિક સૂત્ર અદ્યાપિ જૈનમતમાં પવિત્ર તરીકે પૂજાય છે. પુ-
ત્રના ઉપદેશ રૂપે રચેલું એ મહાસૂત્ર શય્યંભવસૂરિની સત્કીર્તિરૂપે
ભારત ભૂમિ ઉપર પ્રકાશે છે. આ બધો પ્રભાવ સતી મનકમાતા-
નોજ હતો. પિતા અને પુત્રની ચારિત્રકીર્તિનું મૂળ કારણ મનક-
માતાના શિક્ષણ અને સહવાસ હતા. તે ઉપરથી સર્વ સાધર્મિણિબહે-
નોએ આ વાત પૂર્ણ લક્ષમાં રાખવાની છે. સ્રીશિક્ષણરૂપ કલ્પ
વૃક્ષનાં કેવાં મધુરાં ફળ નીપજે છે ?

આ પવિત્ર સતી મનકમાતા વીર સંવત્ ૯૮ માં વિદ્યમાન
હતી. તેણીના પતિ શય્યંભવસૂરિ તે સતીના સહવાસથી પવિત્ર
એવા ગૃહસ્થાવાસમાં અઠ્ઠાવીશ વર્ષ સુધી રહ્યા હતા. મહાનુભા-
શય્યંભવસૂરિ દીક્ષિત થયા પછી અગીયાર વર્ષે સૂરિપદે આવ્યા
તા. તે મહાનુભાવે અઠ્ઠાવીશ વર્ષ સુધી સૂરિપદ ભોગવ્યું હતું.
પવિત્ર પત્નીને અને તેમણે ભારતની જૈનપ્રજાના ભારે ઉપકારો
ર્યા હતા. છેવટે ૬૨ વર્ષની વયે તેઓ પોતાના પુણ્યવાન ના-
મય મૃત્યુના ઘરરૂપ શરીરને મૂકી સ્વર્ગસ્થ થયેલા હતા.

જોઈ તેના હૃદયમાં વાત્સલ્યરસ ઉભરી આવ્યો. પિતાને આવતા જોઈ ભાનુમતી શરમાઈને બોલતી બંધ રહી. તેણીએ ઉભા થઈ પોતાના પિતાને વંદના કરી—પિતાએ પ્રેમ લાવીને કહ્યું, "વત્સે, તારું સ્વરમાધુર્ય જોઈ મારા હૃદયમાં અતિ આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે. તું શામાટે બોલતી બંધ રહી છે? મને તારા સ્વરની મધુરતાનું પાન કરાવ."

પિતાનાં આ વચન સાંભળી ભાનુમતી નમ્રતાથી બોલી—પૂજ્ય પિતાજી, મારા સ્વરમાધુર્યના કરતાં તેની અંદર જે અર્થમાધુર્ય છે, તેનો વિચાર કરો. સ્વરમાધુર્યના કરતાં અર્થમાધુર્ય વધારે ચઢીઆતું છે. અને હૃદયના ભાવને તે અતિશય ઉપયોગી છે. જે માણસ કોઈ પણ કાવ્ય અથવા ગાથાના અર્થનું માધુર્ય જાણે એટલે તે અર્થનો વિચાર કરે, તે માણસ સારગ્રાહી અને વિવેકી ગણાય છે."

સતી ભાનુમતીનાં આ વચન સાંભળી તેણીના પિતા રાજા પ્રભાપાળ હૃદયમાં ખુશી થઈ ગયા હતા અને પોતાની પુત્રીના આવા વિચારો જોઈ તેણીની કેળવણીને માટે તેને પૂર્ણ સંતોષ થયો હતો. તે સંતોષના આવેશથી રાજા પ્રેમપૂર્વક બોલ્યો—"બેટા તારામાં કેળવણીરૂપ અમૃત સિંચિત થયેલું જોઈ મને અતિ આનંદ ઉપજે છે. દરેક સુબોધક કાવ્યો તથા ગાથાઓના અર્થનું માધુર્યજ જાણવું જોઈએ. શબ્દનું માધુર્ય તેના જેવું ઉપયોગી નથી. સુકંઠી મનુષ્ય સારા સંગિતથી કવિતાનું ગાન કરે, પણ જો તેના હૃદયમાંનો અર્થ સમજાય નહીં, તો પછી તે કંઠમાધુર્ય શા કામનું છે? વત્સે, તેં મને ખરેખરો બોધ આપ્યો છે. હું પ્રથમ તારા કંઠમાધુર્યથીજ મોહ પામ્યો હતો. પણ જે કવિતા તારા મુખમાંથી પ્રગટ થતી હતી, તેના અર્થનો મેં વિચારજ કર્યો હતો. તારો આ બોધ ખરેખર મનન કરવા યોગ્ય છે. જેઓ કેવળ કંઠમાધુર્યથી કવિતાનું માન કરે છે, તેઓ શ્રવણેંદ્રિયને તૃપ્ત કરનારા હોવાથી ઇંદ્રિયવિષયમાં મોહિત સમજવા."

આ પ્રમાણે કહી અને સતી ભાનુમતીને અભિનંદન આપી

પમે અને દરેયાં તેનું જ કર્તવ્ય પ.ળવવાને તત્પર રહેતાં

કાલે.

એની ભાનુમતી પોતાના માત પિતાના કુળનાનું [illegible]

[illegible] હતી [illegible] ને [illegible] અને [illegible]

હતી. [illegible] તેની વયમાં [illegible] અને વયમાં [illegible]

પુર ([illegible]) ના [illegible] નામના [illegible]

સંબંધ કર્યો [illegible]

[illegible]

[illegible]

હવે કરી મારે એ ઉત્તમ પદાર્થ મેળવવાનો છે. મને મારા હૃદયમાં
ખાત્રી થઈ છે કે, આત્મગુણની ઉન્નતિ મેળવ્યા સિવાય હૃદયને સુ-
ખ સમાધિ મળવાની નથી. તે સાથે એવો પણ નિશ્ચય થયો છે કે,
આ સંસારના પદાર્થો આત્મગુણને મેળવવામાં અંતરાય કરનારા
છે. તેથીજ એ સર્વ પુદ્ગલિક પદાર્થો તરફ મારી ઉપેક્ષા છે.

કાંતિકુમારનાં આ વચનો સાંભળી સતી ભાનુમતી પોતાના
હૃદયમાં વિચારવા લાગી—"આ રાજકુમારના હૃદયમાં તીવ્ર વૈરા-
ગ્ય દૃઢ થયો છે, જરૂર અલ્પ સમયમાંજ તે સંવેગના રંગને
ગ્રહણ કરશે." આવું વિચારી ભાનુમતીએ પોતાના ભાઈને કહ્યું,—
"બંધુ, તમારા માનસિક વિચાર જાણી મારા હૃદયને અતિ સંતોષ
થયો છે, તમને તમારા પુણ્યના બળથી મોક્ષ માર્ગની પવિત્ર સીડી
હાથ લાગી છે. તમે તમારા માનવ જીવનની સાર્થકતા સારી રીતે
સંપાદન કરી શકશો, એવી મને ખાત્રી થાય છે.

પ્રિય ભાઈ, તમારા આ વિચારને હું અનુમોદન આપું છું,
અને તમારા એ સદ્વિચારો સફળ થાય, એવી આશીષ આપું
છું." સતી ભાનુમતીએ પોતાના બંધુને આવાં વચનો કહ્યાં હતાં,
અને તે વચનોને સાંભળી કાંતિકુમારે પોતાની બ્હેનનો આભાર
માન્યો હતો.

પ્રિય વાંચનારી બ્હેનો, કાંતિકુમાર અને ભાનુમતી—એ બન્ને
ભાઈ બ્હેનનો આ વાર્ત્તાલાપ વાંચી તમે સારી રીતે વિચાર કરજો.
પૂર્વ કાળે આર્ય જૈન બાળકો રાજકુળમાં જન્મીને પણ કેવી કેળ-
વણી લેતાં હતાં. કેળવાએલાં ભાઈ બ્હેન પરસ્પર કેવી વાતો કરતાં
અને કેવા કેવા સદ્વિચારો દર્શાવતાં હતાં. વર્તમાનકાળે જ્યારે
એ સુંદર પદ્ધતિ જૈનપ્રજામાં જોવામાં આવે, તો જૈનપ્રજા ઉન્નતિના
શિખરપર આરૂઢ થવાને સમર્થ થાય, એમાં કાંઈપણ આશ્ચર્ય ન-
થી. શાસન દેવતા એવો સમય સત્વર પ્રાપ્ત કરાવો, એજ અમારી
તેમની પ્રત્યે ભક્તિભાવપૂર્વક અભ્યર્થના છે.

સતી ભાનુમતીનો ભાઈ કાંતિકુમાર વિરક્ત ભાવને પાર-
ણ કરી છેવટે જૈનદીક્ષાનો ગ્રાહક બન્યો હતો. તેણે માતપિતાની

પ્રદેશની જૈન ધર્મની આરાધક બનાવી હતી. તે મહાનુભાવના
સમયમાં આર્હતધર્મની કેટલીએક ક્રિયામાં સુધારો થયો હતો,
અને તેમણે મુનિઓમાં અને શ્રાવકોમાં સદાચારની સારી સુધા-
રણા કરી હતી. એક વખતે મહાન્ કાલિકાચાર્ય વિહાર કરતાં કરતાં
ભૃગુપુરમાં આવ્યા હતા, ત્યાં તેમના બાળમિત્ર અને ભાનુમિત્ર ભા-
ઈઓએ મોટા આડંબરથી તેમનો પ્રવેશોત્સવ કર્યો હતો. કાલિકા-
ચાર્યની અસાધારણ ઉપદેશ શક્તિ જોઈ તે બંને ભાઈઓએ ભૃગુ-
પુરમાં તેમને ચાતુર્માસ્ય રાખ્યા હતા, અને આર્હત ધર્મના અ-
નેક ઉત્સવો કરી ભૃગુપુરની સર્વ પ્રજામાં આર્હતધર્મની મોટી છાપ
પાડી હતી.

આ સમયે ભૃગુપુરમાં ગંગાધર નામનો એક સમર્થ વિદ્વાન
હતો, તેને કાલિકાચાર્યના એક બાળ શિષ્યે વાદમાં પરાભૂત કર્યો
હતો, અને તેથી આર્હત ધર્મનો મહિમા વિશેષ વૃદ્ધિ પામ્યો હતો.
છેવટે સતી ભાનુમતીના પુત્ર બાળમિત્ર અને ભાનુમિત્રના ભાણ-
ભાનુ નામના બાળકે મહાનુભાવ કાલિકાચાર્ય પાસે દીક્ષા લીધી
હતી. તે મહોત્સવ તેમના બંને મામા તરફથી ઘણી ઉત્તમ રીતે
કરવામાં આવ્યો હતો.

કાલિકાચાર્ય તે પછી પોતા પુરોહિત ગંગાધરના દ્વેષને લીધે
તે પ્રદેશને છોડી વિહાર કરી પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં આવ્યા હતા. તે
નગરમાં શાલિવાહન નામે પરાક્રમી રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે
આર્હતધર્મનો ઉપાસક હોવાથી તેણે આચાર્યને પોતાના નગ-
રમાં ચાતુર્માસ્ય રાખ્યા હતા.

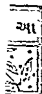
એક વખતે પર્યુષણ પર્વ આવતાં રાજા શાલિવાહને આચાર્ય-
ને પૂછ્યું કે, "સ્વામી, પર્યુષણ પર્વ કયે દિવસે કરવું?" આચાર્યે
કહ્યું, "ભાદ્રપદ માસની શુક્લ પંચમીને દિવસે પર્યુષણ
કરવું જોઈએ." રાજાએ નમ્રતાથી કહ્યું, "સ્વામી, તે દિવસે
અમારે ઇંદ્ર મહોત્સવ હોય છે, તેથી જો પર્યુષણ પર્વનો ઉત્સવ
પંચમી પહેલાં થાય, તો હું તે દિવસે તપ-નિયમ તથા જિનપૂજ-
નમાં મહોત્સવ કરું." રાજાની આવી ઇચ્છા જાણી કાલિકાચાર્યે

આચાર્યો પોતાની સત્તાથી જૈન મુનિઓને સારી રીતે વ-
ર્તન કરતા હતા. તેમાં ખાસ કરીને પ્રમાદના મહાદોષની
નિઓ લુબ્ધ ન થાય, તેને માટે ઘણી સાવચેતી રખાવ-
વતી હતી. મહાનુભાવ કાલિકાચાર્યે ઉજ્જયિની નગરીમાં
સર્વ જૈન મુનિઓને એકઠા કરી આ પ્રમાણે કહ્યું હતું,
ઓ, મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે, તમે પ્રમાદને વશ થઈ
ધર્મ તરફ ઉપેક્ષા રાખનારા થઇ ગયા છો. જો એમ બન્યું
તમારે માટે ઘણુંજ શરમ ભરેલું છે. આપણા ચારિત્ર ધ-
ટે જૈન આગમમાં શું લખેલું છે ? તેનો તમે વિચાર કરો.
ખે છે કે, મુનિઓએ વ્રત પાળવામાં લેશ માત્ર પણ પ્રમાદ
. કારણકે, પ્રમાદ સાધુઓને સંસાર સમુદ્રમાં ફેંકી દે છે.
ર્વી, આહારક લબ્ધિવાળા, મનઃપર્યવ જ્ઞાનવાળા, તથા ઉ-
ચારિત્રી, એવા મહાપુરૂષો પણ પ્રમાદના વશથી તુરત ચા-
તેમાં આવે છે. ધર્મમાં પ્રમાદ કરવાથી જે હાનિ થાય છે, તે
ચોરના લુંટવાથી, અગ્નિએ બાળવાથી અને જુગારમાં હારી
થી પણ થતી નથી." કાલિકાચાર્યની આ શિક્ષા કેટલાએક
દી મુનિઓએ માની ન હતી. પછી કાલિકાચાર્ય ગુપ્ત રીતે
ચાલ્યા ગયા હતા. અને તેમણે તે સાધુઓને પ્રમાદથી છોડ-
ાને માટે શય્યાતર શ્રાવકને એવી શિક્ષા આપી હતી કે, જે
ે મુનિઓએ પ્રમાદનો ત્યાગ કરી પોતાના ચારિત્રને પા-
હતું.

સતી ભાનુમતીના ભ્રાતા કાલિકાચાર્યે પોતાના પાછળના મુનિ
નમાં ભારતની જૈનપ્રજાના આચારમાં સારા સારા સુધારા કર્યા
. તેમણે છેવટે પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં ચાતુર્માસ્ય કર્યું હતું. તે વખતે
લોકનો સ્વામી ઇંદ્ર શ્રીમંધર સ્વામીના મુખથી કાલિકાચાર્યની
ંસા સાંભળી વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું રૂપ લઈ તેમને મળવા ગયો હતો.
ર્ય કાલિકાચાર્યના મુખથી નિગોદનું સ્વરૂપ સાંભળી તે ઇંદ્ર ઘ-
જ ખુશી થયો હતો. ઇંદ્રે તે સૂરિવરની પરીક્ષા કરવાને એવો
શ્ન કર્યો કે, "ભગવન્, મારી આયુષ્ય કેટલી છે?" તેના ઉત્તરમાં

સરસ્વતી.

આ સની મગધદેશમાં આવેલા ધારાવાસ નામના નગરના રાજા વજ્રસિંહની પુત્રી થાય છે, અને જૈન ધર્મમાં પ્રખ્યાત થયેલા બીજા કાલિકાચાર્યની બ્હેન થાય છે.

સની સરસ્વતી ધારાવાસ નગરના રાજા વજ્ર-
ને ઘેર જન્મી હતી. તેણીની માતાનું નામ **સુરસુંદરી** હતું.
ુંદરી પોતાના પિતાના રાજ્યમાં રહી સારી કેળવણી પામી
. તેણીએ પોતાની વિનાકગાથી વજ્રસિંહ રાજાની પૂર્ણ પ્રીતિ
ી હતી. રાજાનું બહુમાન છતાં સુરસુંદરી ઘણીજ વિનીત અને
હતી. તે સાથે સ્વધર્મની અંદર તે પૂર્ણ આસ્થાવાળી હતી.
રાજા વજ્રસિંહ અને રાણી સુરસુંદરીનો રાજસંસાર સદાચા-
। સુશોભિત હતો—અનુક્રમે તેમને કાલિક નામે કુમાર અને
રસ્વતી નામે પુત્રી ઉત્પન્ન થયાં હતાં. તે બંને ભાઈ બ્હેન પોતાના
તાપિતાના આશ્રય નીચે સારી કેળવણી પામ્યાં હતાં. કાલિક-
ાર અને સરસ્વતી આખો દિવસ જ્ઞાનની ચર્ચા કરતાં અને
મેશાં નવીન બોધ મેળવી પોતાને મોટો લાભ પ્રાપ્ત થયો, એમ
માનતાં હતાં. ઘણીવાર રાજા વજ્રસિંહ અને રાણી સુરસુંદરી
તાના બંને બાળકોના જ્ઞાનની પરીક્ષા કરાવતાં અને પરી-
ામાં સારી રીતે ફત્તેહમંદ થયેલાં તે બાળકોને નવીન આભૂષણો
ને રમકડાંઓનાં ઈનામો આપતાં હતાં. એક વખતે સુરસુંદરીએ
ોતાની પુત્રી સરસ્વતીને પોતાના ઉત્સંગમાં બેસાડીને કહ્યું—
'વત્સે, હવે થોડા દિવસમાં તારા ભાઈની અને તારી મોટી પરીક્ષા
ેવાની છે; તે પરીક્ષામાં જો તું પ્રસાર થઈશ, તો તને હું એક અમૂ-

હવે આભૂષણ ઈનામમાં આપીશ, જે ઈનામથી તને ઘણો લાભ થશે."

માતાનાં આ વચન સાંભળી સતી સરસ્વતીએ જે શબ્દો કહ્યા હતા, તે દરેક શ્રાવકબાળાને સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે. સતી સરસ્વતીએ પોતાની માતા સુરસુંદરીને નમ્રતાથી કહ્યું હતું—"માતા, હું તમારા ઈનામના લાભને ખરો લાભ સમજતી નથી. જ્ઞાનનો લાભ એજ ખરેખરો લાભ છે. તમારા આભૂષણના અને રમકડાંના લાભને હું ખરો લાભ ગણતી નથી. તેમજ એ લાભ મેળવવાની લાલચથી હું જ્ઞાનાભ્યાસ કરતી નથી. પરીક્ષામાં પ્રસાર થવાની મારા હૃદયમાં જે ખંત છે, તે જ્ઞાનનો મહાન્ લાભ મેળવવાને માટે છે. તે છતાં તમારા હૃદયમાં જે અમારી તરફ વાત્સલ્ય ભાવ રહેલો છે, તે પ્રગટ કરવાને તમે જે ઈનામો આપો છો, તેને અમે માને ભાઇ લઈને ખુશીથી લઇએ છીએ; પણ તે તમારાં ઈનામની ખાતરજ અમે [illegible] કરવાને પ્રયત્ન કરતાં નથી."

સરસ્વતીના આ વચનો સાંભળી તેની માતા સુરસુંદરીને અતિ [illegible] સુરસુંદરીએ પોતાની પુત્રીનાં એ વચનોને [illegible] પુત્રીને એક સુંદર ઈનામ આપ્યું હતું.

પ્રિય જૈન બહેનો, તમે સતી સરસ્વતીનાં એ વચનો તમારા હૃદયના કોતરી રાખજો, અને એવી ઈચ્છાથી હમેશાં જ્ઞાનનો લાભ મેળવવ[illegible]

[illegible] ની સાથે સતી કૈલાસ મહારાજ[illegible] અને કવિતા ગુણ [illegible] હતાં.

[illegible] ની સ્થિતિ[illegible] [illegible] અને સુંદર [illegible] પ્રસરેલો હતો, ત્યાં ગુણ[illegible] સતી સરસ્વતી જ્ઞાનમુનિ [illegible] આવી, તેને જોતાંજ [illegible] હૃદયમાં [illegible] રીતે [illegible] ઉત્પન્ન થયો [illegible] સતી [illegible] વંદના કરી. [illegible]

ને જોતાંજ તે સુરિવરે જ્ઞાનના બળથી જાણી લીધું કે,—"આ રાજકુમાર કોઇ ધર્મિકવૃત્તિનો ધારક અને ભવિષ્યમાં ચારિત્રધર્મનો પ્રભાવક થશે–" આવું સમજી સુરિવરે કાલિકકુમારને ધર્મદેશના આપી. તે મહાનુભાવે ધર્મદેશનામાં જણાવ્યું કે,–"નરભવ, મનુષ્યક્ષેત્ર, ઉત્તમ જાતિ, શ્રેષ્ઠકુળ, ઉત્તમ રૂપ, દીર્ઘ આયુષ્ય, સદ્બુદ્ધિ, ધર્મશ્રવણ, ધર્મનું ગ્રહણ, તે ઉપર શ્રદ્ધા અને સત્તર પ્રકારનો સંયમ એટલાં વાનાં આ સંસારને વિષે પામવાં દુર્લભ છે."

સૂરી ગુણધરનાં આ ઉપદેશ વચનો કાલિકકુમારના સ્વાભાવિક બોધને વિશેષ ઉત્તેજક થયાં, અને એની સાથે તેના હૃદયમાં વૈરાગ્ય ભાવના ઉત્પન્ન થઈ આવી હતી. તત્કાળ ગુરૂને વંદના કરી તે રાજકુમાર પોતાના નગરમાં આવ્યો. અને તે દેશનાની વાર્ત્તા પોતાની પ્રિય બ્હેન સરસ્વતીને કહી સંભળાવી, સુબોધની સરસ્વતી પોતાના બંધુના મુખથી તે સૂરિવરની દેશના વાણી સાંભળી અત્યંત આનંદમય બની ગઈ, અને તેણીની મનોવૃત્તિમાં વૈરાગ્ય ભાવના વેગથી પ્રસરી ગઈ. અને તેથી આ સંસારના મોહક સ્વરૂપ તરફ તેણીને અભાવ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો.

તે પછી કાલિકકુમારે અને સતી સરસ્વતીએ માતાપિતાની આજ્ઞા લઈ પરોપકાર કરવાને માટે દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી. સંતતિના સ્નેહને વશ થઈ માતપિતાએ તે બંને બાળકોના વિયોગથી હૃદયનો શોક દર્શાવ્યો હતો, પરંતુ તેઓ આ સંસારના સ્વરૂપને જાણનાં હોવાથી તેમના હૃદયમા તે શોક શમી ગયો હતો, અને પોતાના સંતાનોનો ધર્મિક પ્રભાવ જોવાને તેઓ ઉત્સુક થયાં હતાં.

કાલિકકુમાર અને સતી સરસ્વતીએ પ્રથમ મહેશ ગુણધરસૂરિની પાસે દીક્ષા લીધી હતી, અને તેમની સન્મુખ ચારિત્ર પાળી તેમણે સાધુ તથા સાધ્વીના ધર્મનો મહાન્ પ્રભાવ વધાર્યો હતો. અનુક્રમે કાલિકમુનિ ચીસ્ત કાલિકાચાર્યના નામથી વિખ્યાત થયા હતા, અને સાધ્વી સરસ્વતી એક વિદુષી પ્રભાવક પ્રવર્ત્તિની બની હતી.

એક વખતે કાલિકાચાર્ય પોતાના શિષ્યોના પરિવાર સાથે વિ-

"રાજન્, તમે પ્રજાપાલ છો. એ અમારી પવિત્ર સાધ્વીને છોડી દ્યો. એ સની સાધ્વી મારી બ્હેન થાય છે. આપના રાજ્યમાં તે ન થવી જોઇએ." સૂરિ કાલિકાચાર્યનાં વચનો ઉપર પણ એ ધ્યાન આપ્યું નહિ. તેમને પણ તિરસ્કારનાં વચનો કહી એ દૂર કાઢી હતી.

રાજા ગર્દભિલ્લના આવા દુરાચારથી ગુરૂ કાલિકાચાર્યને ભારે ક્રોધ ઉત્પન્ન થયો હતો. તેમણે પોતાના ઉપાશ્રયમાં આવી સર્વ મુનિઓને એકઠા કરી આ પ્રમાણે કહ્યું હતું — "સાધુઓ, આ તમારી આપણી પવિત્ર સરસ્વતી સાધ્વીને છોડતો નથી, તો હવે [illegible] શિક્ષા કરવી જોઇએ. જો કે આપણા દયાધર્મ શાન્તિનો પોષક [illegible] રાગ તથા દ્વેષથી દૂર રહેવાને માટે આપણા આર્હત પ્[illegible] ઉપદેશ છે. પરંતુ આવે પ્રસંગે આપણું આપણું સામર્થ્ય [illegible] કરવું જોઇએ. પોતાનામાં શક્તિ છતાં જે પુરૂષ જિનમતની [illegible] એવા માણસને શિક્ષા કરતો નથી તેને પણ પાપ લાગે છે. [illegible] મુનિઓ પણ પોતાની પુલાક લબ્ધિથી કરી દેવ, ગુરૂ અને [illegible] રક્ષણને માટે ચક્રવર્તી રાજાની સેનાને પણ ચૂર્ણ કરી નાં[illegible] [illegible] માટે મારે એમ સાધ્વીને [illegible] માટે મહાન પ્રયત્ન કરવો પડશે." આ પ્રમાણે કહી કાલિકાચાર્ય પોતાનો મુનિ વેષ [illegible] [illegible]

[illegible]

કરવા યોગ્ય છે. સતી સરસ્વતીએ ગર્દભિલ્લ રાજાને કહ્યું હતું કે, "રાજન્, હું કદાગ્રહ રાખતી નથી, પણ સદાગ્રહ રાખું છું. સતી સ્ત્રી કદિપણ પોતાના શીલના રક્ષણનો આગ્રહ છોડતી નથી. અરે અવિચારી રાજા, તું મને તારા મહેલની મહારાણી કરવાની લાલચ આપે છે, પણ મારૂં પવિત્ર હૃદય એવી લાલચ ધારણ કરતું નથી. હું મારા ચારિત્રરૂપ મહેલની મહારાણી બનેલી છું. એ મહારાણીની પદવી પરમાનંદને આપનારી છે. તેની આગળ તારા રાજ્યનું પુદ્ગલિક સુખ શા કામનું છે? તારી રાજ્યલક્ષ્મી અને તેના વિલાસો તેની આગળ તૃણ સમાન અને દુઃખરૂપ છે. કારણકે, તે વિલાસો નરકના દ્વારમાં લઇ જનારા છે. અરે દુરાચારી રાજા, હું તારા રાજ્યવૈભવના તુચ્છ સુખથી લલચાવાની નથી; તેમજ તારા ભયંકર શસ્ત્રોથી ડરવાની નથી. તું કદિ મારો ઘાત કરવા તૈયાર થઇશ, તોપણ જ્યાંસુધી મારામાં પ્રાણ છે, ત્યાંસુધી હું મારા શીલરત્નને ગુમાવીશ નહીં. વળી મને પૂર્ણ ખાત્રી છે કે, મારા આર્હત ધર્મના પ્રભાવિક બંધુ કાલિકાચાર્ય અને મારા ધર્મના શાસન દેવતા મારી રક્ષા કરશે."

પ્રિય વાંચનારી બ્હેનો, સતી સરસ્વતીનાં આ વચનોનું મનન કરી તમે તમારા શીલની રક્ષા કરવા સદા સાવધાન રહેજો. તમે સનાતન જૈનધર્મની સદ્ગુણી શ્રાવિકા છો, અને મહાવીર પ્રભુના વીરશાસનની વીરાત્મા છો. તમારો દિવ્ય પ્રભાવ ભારતભૂમિમાં પ્રખ્યાત છે. તમારી પૂર્વની સતીઓએ જે સતીત્વ દર્શાવ્યું છે, તેવું સતીત્વ આર્યપ્રજામાં મળવું દુર્લભ છે.

સતી સરસ્વતીનાં એ વચનો સાંભળી દુરાચારી ગર્દભિલ્લ રાજા પોતાની સત્તાના બળથી તેણીનીપર નારાજ થયો હતો, પરંતુ સતીના તેજ આગળ તેની સત્તા ચાલતી ન હતી. તે સતીને મનાવવાને નવી નવી યુક્તિઓ રચ્યા કરતો હતો.

ધર્મવીર કાલિકાચાર્ય મ્લેચ્છ રાજાશાકુજ અને વીરબન્ધુ રાજાઓને લઇ ઉજ્જયિની નગરી ઉપર આવી પહોંચ્યા હતા. તે ખબર સાંભળી ઉજ્જયિનીપતિ ગર્દભિલ્લ રાજા તેમની સન્મુખ યુદ્ધ

પાવી ભારતની વિશાળ ભૂમિ ઉપર વિચરી હતી. તેણીએ ભા
સ્ત્રીઓની શ્રાવિકાઓને સુધારી પોતાની સ્ત્રી જાતિની મહાન ઉન્ન
રી હતી. તેમના સમયમાં ભારતીય જૈનપ્રજામાં શ્રાવિકાધર્મ
વિશેષ પ્રભાવ વધ્યો હતો, અને તેમણે એજ કર્તવ્યમાં પોતાનું
જીવન કૃતાર્થ કરી છેવટે સ્વર્ગ લોકનો અધિકાર મેળવ્યો હતો.
સરસ્વતીએ ભારતની જૈન ભાવિનીઓમાં જે સરસ્વતીનો ગ
વધાર્યો હતો, તે અદ્ભુત હતો. તે સમયે દરેક શહેરોમાં
શ્રાવિકાઓ પ્રગટ થતી, અને શ્રીધર્મને પ્રવર્તાવવા તન, મન,
પ્રયત્ન કરતી હતી, તે કાળના જૈન આર્ય વિદ્વાનો એ સતી
તીને માટે નીચેની પ્રશસ્તિનું કાવ્ય કહેતા હતા.

" कालिकाचार्यजगिनी सद्बुद्धिः श्रीसरस्वती ।
सरस्वतीव जयति श्रीसाध्वीकुलदीपिका " ॥ १

"શ્રી સાધ્વી કુળમાં દીપિકા સમાન અને સદ્બુદ્ધિ
કાચાર્યની બ્હેન સરસ્વતી સાધ્વી સરસ્વતીની
ને છે."

[illegible] આનંદ ઉત્પન્ન થયો હતો, અને તેણે પોતાની સતી રાણીને એવું જ સ્નેહથી અભિનંદન આપ્યું હતું.

વિષ્ણુકુમાર અને મહાપદ્મ યોગ્ય વયના થયા, એટલે રાજાએ તેમને રાજકીય વિષયમાં પ્રવીણ બનાવ્યા. વિષ્ણુકુમારની મનોવૃત્તિ વિરક્ત ભાવને ધારણ કરવા લાગી. તે હમેશાં આ સંસારના સ્વરૂપને અસાર જાણી તેની તરફ ઉપેક્ષા રાખવા લાગ્યો. રાજાએ વિષ્ણુકુમારને રાજ્યગાદી આપવાની અને મહાપદ્મને યુવરાજ પદવી આપવાની ઈચ્છા જણાવી, પણ વૈરાગ્યમાં તલ્લીન થયેલા વિષ્ણુકુમારે રાજ્યાસન લેવાની ના કહી હતી. પછી રાજાએ મહાપદ્મને યુવરાજ પદવી આપી હતી.

કેટલોક સમય વીત્યા પછી મહાપદ્મ પોતાના પિતાની આજ્ઞા લઈ મુસાફરી કરવા નીકળ્યો હતો. અને તે મુસાફરી પૂર્ણ કરી ઘેર આવ્યો, ત્યારે રાજા પદ્મોત્તરે તેને પોતાના રાજ્યાસન ઉપર બેસાર્યો હતો.

એક વખતે મુનિ સુવ્રતસ્વામી વિચરતા વિચરતા ગજપુર નગરમાં આવી ચડ્યા હતા. તેમની ધર્મદેશના સાંભળી વિષ્ણુકુમારે તેમની પાસે ચારિત્રગ્રહણ કર્યું હતું, અને તે યતિધર્મનો સદુપયોગ કરવાને ગુરુની આજ્ઞા લઈ ભારતભૂમિ ઉપર વિહાર કરવા પ્રવર્ત્યો હતો. અનુક્રમે તેની [illegible] પુત્ર આર્હત ધર્મનો મહા પ્રભાવક બન્યો હતો. મહાનુભાવ વિષ્ણુકુમારે સતત વિહાર કરી અને ધર્મ તથા નીતિનો બોધ આપી વિશ્વની જૈનપ્રજાનો ભારે ઉપકાર કર્યો હતો. અને તેથી મહામુનિ વિષ્ણુકુમાર આ ભારતવર્ષ ઉપર પરોપકારી મહામુનિ તરીકે વિખ્યાત થયા હતા.

આ અરસામાં અવંતીનગરીની અંદર શ્રીધર્મ નામે એક રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને નમુચિ નામે એક પ્રધાન હતો. શ્રીધર અને નમુચિ બંને આર્હતધર્મના દ્વેષી હતા. નમુચિને સુવ્રતાચાર્યના એક વિદ્વાન્ શિષ્યની સાથે વાદ થયો હતો, તેમાં નમુચિ હારી ગયો. એટલે તે કોપથી અંધ થઈ રાત્રે મુનિને મારવા આવ્યો. શાસનદેવીએ તેને સ્તંભિત કરી દીધો હતો. તે પછી

ચાને જણાવ્યું કે, "હું લબ્ધિના બળથી તેને બોલાવવા ત્યાં જવાને સમર્થ છું, પણ ત્યાંથી પાછા આવવાની લબ્ધિ મારામાં પ્રાપ્ત થઈ નથી." તે વખતે ગુરૂએ કહ્યું કે, "જો તું ત્યાં પહોચીશ, તો પછી તે મહામુનિ વિષ્ણુકુમાર તને અહિં લાવી શકશે." ગુરૂનાં આ વચન સાંભળી તે લબ્ધિવાન મુનિ વિષ્ણુકુમારને તેડવાને મેરૂપર્વત ઉપર ગયા હતા, અને તેણે વિષ્ણુકુમારને સર્વ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો હતો. પોતાના ઉપકારી ગુરૂની તથા જૈનશાસન ઉપર મ-
હાકષ્ટ આવેલું જોઈ વિષ્ણુકુમાર લબ્ધિના પ્રભાવથી તે મુનિની
સાથે ગજપુરમાં આવ્યા હતા. વિષ્ણુકુમાર પોતાના ગુરૂને વંદના
કરી નમુચિ મંત્રીની પાસે આવ્યા, અને તેણે નમુચિને આ પ્રમાણે
કહ્યું—"ભદ્ર, તું રાજા થયો છે, તો તું પ્રજાના રક્ષણને કરનારું. તારે સર્વ પ્રજાની અને તપસ્વીઓની રક્ષા કરવી જોઈએ. અને ધનરહિત એવા સાધુઓને રહેવાને સ્થાન આપવું જોઈએ." વિષ્ણુકુમારનાં આ વચનો સાંભળી નમુચિએ કહ્યું, "તમારે રહેવાને કેટલાં પગલાં સ્થાન જોઈશે? જો તમારી સ્થાન લેવાની ઇચ્છા હોય, તો હું તમને ત્રણ પગલાં સ્થાન આપું છું." નમુચિનું આ વચન સાંભળી વિષ્ણુકુમારને કોપ ચડ્યો, અને તેથી તેણે લબ્ધિના પ્રભાવ વડે પોતાના શરીરને લક્ષ યોજનના પ્રમાણમાં વિસ્તાર્યું. તેમણે તેવા શરીરનું એક પગલું પૂર્વ સમુદ્રમાં મૂક્યું, બીજું પગલું પશ્ચિમ સમુદ્રમાં મૂકીને બોલ્યા કે, હે નમુચિ, હવે ત્રીજું પગલું ક્યાં મૂકું? એમ કહી પૃથ્વીને કંપાવી ત્રીજું પગલું નમુચિના મસ્તક ઉપર એવું મૂક્યું કે, જેથી તે નમુચિ મૃત્યુ પામી ગયો હતો. વખતે દેવતાઓએ જય જય શબ્દ કરી આકાશને ગજાવી વિષ્ણુકુમારના કોપને શાંત કર્યો હતો.

પોતાના ધર્મની હીલણા દૂર કરવાને માટે વિષ્ણુકુમારને એમ કરવું પડ્યું હતું. પાછળથી તેમણે પોતાના ગુરૂ પાસે તે પાપની આલોચના કરી હતી. નિષ્પાપ અને શુદ્ધ થયેલા વિષ્ણુકુમારે ઉગ્ર તપસ્યા કરી પોતાના ચારિત્રને વિશેષ પ્રકાશિત કર્યું હતું. તે પછી અનુક્રમે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી તેઓ મુક્તિસુંદરીના સ્વામી બન્યા

તું અનુકરણ કરવાને બીજી સાધર્મિ બ્હેનોને બોધ આપી આ
ગત્‌માંથી દ્રવ્ય શરીરે અદ્રશ્ય થઇ ગઇ છે. પણ ભાવ શરીરે તે
અદ્યાપિ વિષ્ણુકુમાર અને પદ્મોત્તર ચક્રવર્તીની માતા તરીકે આ
જગત્‌માં વિદ્યમાન છે. તેણીનું દાનમય ભાવશરીર અદ્યાપિ ભારત-
વર્ષની આસ્તિક પ્રજા અવલોકે છે, અને જૈન સતીમંડળમાં એ પ-
વિત્ર સતીનું યશોગાન કરે છે.

શ્રીમતી.

(આર્દ્રકુમારની પત્ની.)

આ સતીનો જન્મ વસંતપુર નગરમાં ધનદત્ત શે-
ઠીને ઘેર થયો હતો. સતી શ્રીમતીને તેના પિ-
તા ધનદત્તે સારી કેળવણી આપી સુશિક્ષિત બ-
નાવી હતી. તેણી માતાપિતાના ઉપદેશથી સારી
રીતે ધર્મનિષ્ઠ અને વિનીત બની હતી. તે હમેશાં નિયમ રીતે શા-
સ્ત્રાભ્યાસ કરતી અને ધર્મની ભક્તિથી ઉત્તમ પ્રકારની ભાવના ભા-
વતી હતી. શ્રીમતી જેવી ધર્મની ધારક હતી, તેવી સૌંદર્યની
પણ ધારક હતી. તેના શરીરમાં અનુપમ સૌંદર્ય પ્રકાશી રહ્યું હતું.
જ્ઞાન અને સૌંદર્ય બંને સ્પર્ધાથી હોય, તેમ તેણીનામાં વૃદ્ધિ પામ-
તાં હતાં.

શ્રીમતીને આવી સદ્‌ગુણી અને રૂપવતી જોઈ તેણીના પિતા
ધનદત્ત શેઠ તેણીને માટે યોગ્ય પતિની શોધ કરતા હતા. કારણ

: સહવાસથી આર્ય કેળવણી લીધી હતી. આર્દ્રકરાજાને
દેશના રાજા શ્રેણિકની સાથે સારો સંબંધ હતો. શ્રેણિકરાજા
ર્યે પોતાના મંત્રીની સાથે આર્દ્રકરાજાને ઉત્તમ પ્રકારનું ભેટણું
નો હતો. આર્દ્રકકુમાર જ્યારે યોગ્ય વયનો થયો, એટલે તે
તી સાથે રાજકીય વિષયમાં ભાગ લેવા લાગ્યો. એક વખતે
કરાજાએ પોતાના મંત્રીને ભેટ લઇ તેની પાસે મોકલ્યો—તે
આર્દ્રકકુમારે તેને શ્રેણિકરાજા સંબંધી બધા સમાચાર પૂછયા
જ્યારે રાજા શ્રેણિક અને અભયકુમારની બારે પ્રશંસા સાં-
, એટલે આર્દ્રકકુમારે તે શ્રેણિકના મંત્રીની સાથે પોતાની
કરવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી હતી. જ્યારે શ્રેણીકરાજાનો
મગધદેશ જવાને તૈયાર થયો, તે વખતે આર્દ્રકરાજાએ પો-
મંત્રીને સારી ભેટ લઇ તેની સાથે મગધદેશમાં મોકલ્યો
. આ વખતે આર્દ્રકકુમારે પણ મૈત્રી કરવાની ઇચ્છાથી તેની
અભયકુમારને માટે ઉત્તમ પ્રકારની મણિ મુક્તાદિક વસ્તુ-
ની ભેટ મોકલી હતી.

આર્દ્રક રાજાનો મંત્રી મગધ દેશમાં આવી પહોંચ્યો, અને
શ્રેણિકરાજાને આર્દ્રક રાજાની ભેટો આપી. ચતુરમંત્રી અભય-
ારે આર્દ્રકકુમારની ઉત્તમ ભેટ લેઈ વિચાર કર્યો કે, "આ આ-
કુમાર કોઇ ભવી જીવ છે. તેણે પૂર્વ ભવે મતની વિરાધના કરી
, તેથી તેનો જન્મ અનાર્ય દેશમાં થયો છે, પરંતુ તે આસન્નભવ્ય
ભાગ્યશાળી જીવ છે, માટે કોઇ એવી યુક્તિ કરવી કે, જેથી તે રા-
કુમાર અરિહંતનો પરમભક્ત થાય. જો તે તીર્થંકરની પ્રતિમા
જોશે, તો તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થશે, માટે એવી કોઇ
તેમા તેને મોકલવું." આ પ્રમાણે વિચારી મંત્રી અભય-
મારે શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનની પ્રતિમાને એક પેટીમાં આરોપિત
ી આર્દ્રકકુમાર ઉપર મોકલાવી હતી. તે સુંદર ભેટ જોઇ આર્દ્ર-
કુમાર હૃદયમાં ખુશી થયો હતો. જ્યારે તે જૈન પ્રતિમા તેની દ્રષ્ટિએ
ી, ત્યારે તેને જાતિસ્મરણ થઇ આવ્યું હતું. પોતે પૂર્વભવે કોણ
તો, એ વાત તેના હૃદયમાં ઉપસ્થિત થઇ આવી હતી. પોતે પૂ-

રૂપી ચોર પ્રાણીઓના જીવિતરૂપી ધનને હરી જવાને જગતને વિષે પ્રત્યેક ઘેર ભમ્યા કરે છે."

પુષ્પનંદન સૂરિની આવી ધર્મદેશના સાંભળી આર્દ્રકકુમારનું ચિત્ત વૈરાગ્યથી વાસિત થઈ ગયું. તત્કાળ તેણે દીક્ષા લેવાનો વિચાર કર્યો. તે વખતે આકાશમાંથી દેવતાએ તેને સૂચના આપી કે, "રાજકુમાર, તારે હાલ દીક્ષા લેવી યોગ્ય નથી, કારણ કે તારે હજુ ભોગનિક કર્મ ભોગવવાં બાકી છે." દેવતાએ આવી સૂચના આપી, તે છતાં તેણે યતિવેષ ધારણ કર્યો હતો. તે વેષ ધારણ કરીને આર્દ્રકુમાર વિહાર કરી વસંતપુરમાં આવ્યો હતો. ત્યાં કોઈ દેવાલયમાં ઉતરી, ત્યાં કાયોત્સર્ગે રહ્યો હતો. જ્યાં સતી શ્રીમતી પોતાની સમાનવયની સખીઓની સાથે ક્રીડા કરવા આવી હતી. જ્યારે સર્વ સખીઓએ દેવાલયના જુદા જુદા સ્તંભને વર તરીકે ગ્રહણ કર્યા, ત્યારે સતી શ્રીમતીએ કાયોત્સર્ગે રહેલા જે તરૂણ પુરૂષને પકડી લીધો હતો, તેજ આર્દ્રકુમાર હતો. જો કે તે મુગ્ધાએ તેને ક્રીડાના ઉદ્દેશથી ગ્રહણ કર્યો હતો, પણ જ્યારે તે સાચો પુરૂષ જોવામાં આવ્યો, ત્યારે શ્રીમતીએ તેને પતિ તરીકે સ્વીકારી લીધો હતો. કારણ સતી સ્ત્રી જેને ધારે છે, તેજ તેનો પતિ થાય છે. મન કે વચનથી વરેલા પતિને સતી સ્ત્રી ખરો પતિ માને છે.

આર્દ્રકુમાર યતિ વેષધારી હતો, તેથી તે વખતે પોતાના મનના ભંગથી ભય પામી ત્યાંથી પ્રસાર થઈ ગયો હતો, પણ શ્રીમતીએ પોતાના હૃદયમાં નિશ્ચય કર્યો હતો કે, "તે પુરૂષ મને પરણે અથવા ન પરણે પણ આ ભવમાં મારે તેજ પતિ છે." દેવતાએ પણ તેજ વખતે તે વાર્ત્તાને અનુમોદન આપી, રત્નોની વૃષ્ટિ કરી હતી. તે રત્નો લઈ સતી શ્રીમતી પોતાના પિતાને ઘેર આવી હતી. શ્રીમતીએ તે દેવમંદિરનો બધો વૃત્તાંત પોતાની માતાને કહ્યો હતો. તે સાથે તેણીએ જણાવ્યું હતું કે, "જે યતિ વેષધારી પુરૂષ મેં પતિ તરીકે સ્વીકારેલો છે, તેજ આ ભવમાં મારો પતિ થવાનો છે. તે સિવાય બીજા કોઈપણ પુરૂષને હું વરવાની નથી." પુત્રીનાં આ વચનો તેણીની માતાએ પોતાના પતિ ધનદત્ત શેઠને કહ્યાં, તે ઉપ-

લઈ ચડ્યો જાઉં, તો પછી આ સ્ત્રી અને પુત્રના શા હાલ થાય? પોષ્યવર્ગનું પોષણ કરવાને દરેક ગૃહસ્થ બંધાએલો છે." આ પ્રમાણે વિચારી આર્દ્રકુમાર ઊભો થયો, અને તત્કાળ તેણે પોતાના મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે, "મારા બાળપુત્રે મારા પગ ઉપર જેટલા તાંતણા વીંટ્યા હોય, તેટલા વર્ષ સુધી મારે ગૃહસ્થાવાસમાં રહેવું." આવો નિશ્ચય કરી આર્દ્રકુમાર ઊભો થયો અને તેણે પોતાના પગ ઉપરના તાંતણા ગણી જોયા. તે તંતુની સંખ્યા બાર થઈ—તે ઉપરથી સુવિચારી આર્દ્રકુમારે પોતાની પ્રિયાને કહ્યું, 'પ્રિયે હવે ચિંતા રાખીશ નહીં. હું દીક્ષા લેવા જવાને તૈયાર થઈ રહ્યો હતો, એવામાં આ પુત્રે મારા ચરણ ઉપર બાર તાંતણા વીંટ્યા; તેથી હું હજુ બાર વર્ષ સુધી ગૃહાવાસમાં રહીશ; ને પછી ચારિત્ર ગ્રહણ કરીશ."

પતિના મુખથી આવા શબ્દો સાંભળી સતી શ્રીમતી પોતાના હૃદયમાં પ્રસન્ન થઈ હતી. જોકે સતી શ્રાવિકા શ્રીમતી ચારિત્ર ગ્રહણને માટે સારો મન ધરાવતી હતી. આ માનવજીવનમાં ચારિત્રજીવનનો ભાગ સર્વોત્તમ ઉપકારનું સાધન છે, એમ તે સમજતી હતી, તથાપિ પોતાના પતિના આનંદક સહવાસને લઈને તેમજ પુત્રને સારી કેળવણી પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાને લઈને તેણીએ પોતાના પતિને ગૃહાવાસમાં રહેવાનો આગ્રહ કર્યો હતો.

આર્દ્રકુમાર અને શ્રીમતીનો ગૃહાવાસ તે પછી બારવર્ષસુધી સારી રીતે ચાલ્યો હતો. અને સાત્વિક પત્નીએ પોતાના ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્યનો સત્પાત્રોમાં સદુપયોગ કર્યો હતો. વસંતપુરની જૈનપ્રજામાં તેમની ભારે પ્રશંસા થઈ હતી.

પ્રિય વાંચનારી બહેનો અને બંધુઓ, આપણાં ધર્મવીર આર્દ્રકુમારના દીક્ષા ગ્રહણ કરવા વિષેના વિચારનું મનન કરજો. પૂર્વકાળે દીક્ષા ગ્રહણ કરતી વખતે ગૃહાવાસનો નાયક પુરૂષ કેટલા સદ્વિચાર કરતો હતો. તે પોતાના પોષ્ય વર્ગ તરફ કેવી વિશાળ મમતા રાખતો હતો. આજકાલ તેવો વિચાર કરવામાં આવતો નથી. પોતાના લાચાર માતાપિતાને અને નિરાધાર સ્ત્રીને તરછોડી અર્થાત્ સર્વ પોષ્ય વર્ગનો અનાદર કરી મુંડો છુપી રીતે દીક્ષા

જે મૂઢ જનો મારૂં શરીર, મ્હારા સ્ત્રી પુત્ર, અને મારૂં ઘર તથા ધન-એમ કહ્યા કરે છે, તેઓ પણ આખરે તેને ત્યજીને જતા રહે છે, અને પોતે આ સંસાર સાગરમાં બુડે છે. દરેક જીવ આ દેહથી જુદો પડે છે, અને ઘર વગેરેથી જુદો છે, તો પછી તે દેહ તથા ઘર વગેરેમાં શામાટે મમતા ધરે છે? દરેક બુદ્ધિમાનોએ વિચારવું જોઈએ કે, આ સંસારમાં કુટુંબ, ધન, ધાન્ય ગૃહ વગેરે બધા મમત્વના સ્થાન દુઃખના કારણ છે. જે કુબુદ્ધિ પોતાના દેહને પણ જે પોતાના માને છે, તો તે કર્મનો બંધ કરે છે. પંડિત પુરૂષ ધન કુટુંબમાં અતિ આસક્ત થતો નથી, તે તેના વડે ધર્મ ઉપાર્જન કરી સ્વર્ગે જાય છે. જે અજ્ઞ—અલ્પમતિ પુરૂષ છે, તે ગૃહાદિકથી ઘેર પાપ ઉપાર્જનકરી નરકની અગ્નિને પામે છે." હે સતી, આ પ્રમાણેના બોધ વચનો તારા અંતરમાં છે, તે છતાં તું શામાટે મારી તરફ મમત્વ રાખે છે. ધર્મનું શુદ્ધ સ્વરૂપ તારા વિશુદ્ધ હૃદયમાં પ્રબુદ્ધ થયેલું છે, એટલે તે વિષે તને વિશેષ કહેવાની જરૂર નથી, તથાપિ આ વખતે મારે કહેવું પડે છે કે, તું બાળ સહિત તારા ધર્મનું શરણ લઇ મારા આ કાર્યમાં વિશેષ સહાયભૂત થા; અને મને ખુશીથી રજા આપ." પતિના આ વચનો સાંભળી શ્રીમતીએ કહ્યું હતું કે—"સ્વામિનાથ, હું તમારા જ્ઞાનવિલાસને માટે ઈચ્છાવાળી હતી. તમારા જેવા પવિત્ર પુરૂષના સહવાસમાં નિરંતર રહેવાથી મને અને પુત્રને ઘણો લાભ થાત—એવા લોભથી હું તમને ચારિત્ર લેવામાં અંતરાયભૂત થતી હતી. હવે હું તમને સહાયભૂત થવા ઈચ્છા રાખું છું. જ્યારે આપની ઈચ્છા ચારિત્ર ધર્મ પાળવાને ઉત્પન્ન થઇ છે, તો આપ તે ઈચ્છાને પૂર્ણ કરવા તત્પર થાઓ. ચારિત્રરૂપી ઉજ્વળ રત્નને ધારણ કરી તમે તમારા પશ્ચિમ જીવનને સુધારો, અને તમારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરો."

સતી શ્રીમતીના આ વચનો સાંભળી આર્દ્રકુમાર પોતાના મનમાં પ્રસન્ન થયો હતો. તેણે સતીને ધન્યવાદ આપીને કહ્યું—"પ્રિયે, તારા જેવી સદ્‌ગુણી શ્રાવિકા કોઈ પુણ્યવાન પુરૂષને

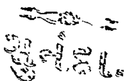
સામંતોની આ વાણી સાંભળી આર્દ્રકુમાર યતિના હૃદયમાં દયા ઉત્પન્ન થઈ આવી. દુર્ગતિમાં પડતા તેના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાને તે મહાનુભાવના હૃદયમાં ઇચ્છા ઉત્પન્ન થઈ આવી. "ભદ્રજનો, તમે ચોરી કરી આજીવિકા કરો છો, એ ઘણુંજ વિપરીત કામ છે. કદિ મહાન્ આપત્તિ આવે તોપણ સજ્જન પુરૂષોએ કદિપણ ચોરી કરવી નહીં. આ મનુષ્ય જન્મ દુર્લભ છે. એ દુર્લભ મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત કરી એવા કાર્યો કરવા કે જેથી સદ્ગતિની જ પ્રાપ્તિ થાય.

આ જગતમાં સદ્ગતિ અને મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવાના અગીયાર ઉપાયો છે. જીવ દયા, જિનપૂજા, શાસ્ત્ર શ્રવણ, સાધુને નમસ્કાર, ક્રોધનો ત્યાગ, ગુરૂ ભક્તિ, નિષ્કપટપણું, શુદ્ધ મન, નિર્લોભતા, પવિત્ર ચિત્ત, અને ઇંદ્રિયોનું દમન—એ અગીયાર ઉપાયો આત્માને સદ્ગતિમાં લઈ જનારા છે. જીવદયા, સત્ય વચન, ચોરી-ત્યાગ, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ—એ પાંચ મહાવ્રતો જો યાવજ્જીવિત ધારણ કર્યાં હોય, તો તેથી સ્વર્ગ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. સામંતો, જો તમે મારા ભક્ત હો, તો મારા માર્ગને અનુસરો, તેથી તમે બહુ સુખી થશો." યતિના આ વચનો તેમને અતિ રૂચિકર લાગ્યા. તે વખતે સર્વે ઉંચે સ્વરે બોલી ઉઠ્યા— "તમે અમારા સ્વામી છો, આપ જે કહેશો તે અમે કરીશું." તેમનો આવો ઉત્સાહ જોઈ યતિ આર્દ્રકુમાર બોલ્યા—"જો તમે મારા માર્ગને અનુસરશો તો તમે બહુજ સુખી થશો." યતિના એ વચનને તેઓએ [illegible] વધાવી લીધું. પછી મુનિ આર્દ્રકુમારે તે પાંચસો સામંતોને દીક્ષા આપી.

મહાનુભાવ આર્દ્રકુમારે પોતાના ચારિત્ર જીવનમાં વિશ્વજનને ઉપકાર કરેલો છે. તેમણે રાજગૃહ નગરના રત્નની પ્રજાનો ઉદ્ધાર કરેલો છે. એક વખતે તે નગરીના ઉદ્યાનમાં કેટલાક તાપસો મોટા હાથીને મારી તેનું ભક્ષણ કરતા તેના ઓ-[illegible] તેમનું એવું વિપરીત કામ જોઈ, આર્દ્રકુમારે

વિષે વિશ્રામ.ન હતા. તે મહાનુભાવે શ્રી વીરભગવાનના મુખથી ઉત્તમ ધર્મદેશના સાંભળી હતી. શ્રી વીરપ્રભુના શરણથી એ પ. વિત્ર ચરિત્રને વિશેષ પ્રકાશમાન કર્યું હતું. તીવ્ર તપસ્યા કરી ઉત્ત આર્દ્રકુમાર સર્વ કર્મનો નાશ કરી આયુષ્યનો ક્ષય થવાથી મોક્ષ નગરીના દ્વાર સુધી પહોંચ્યા હતા.

સતી શ્રીમતી પોતાના પુત્રની સાથે કેટલોક સમય ગૃહવાસ કરી પાછળથી સાધ્વીવ્રત અંગીકાર કરી મોક્ષની સાધક થઈ હતી. સતી શ્રીમતીનું ઉજ્જ્વલ ચરિત્ર પોતાના મહાયોગી પતિ આર્દ્રકુમારની સાથે ભારતવર્ષમાં વ્યાપી ગયેલ છે. આર્દ્રકુમાર અને સતી શ્રીમતી—એ બન્ને શ્રાવક દંપતી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરૂષાર્થોને સાધી મનુષ્ય જન્મની સાર્થકતા કરી ગયા છે. દરેક શ્રાવક દંપતીને એ મહાનુભાવનો દંપતી ધર્મ અનુસરવા યોગ્ય છે. એવું ઉત્તમ દંપતી ધર્મનું અનુકરણ કરનારા જૈન દંપતીઓ જ્યારે ઉત્પન્ન થશે, ત્યારે ઉજ્જ્વળ રીતે જૈન પ્રજાનો મહાન ઉદય થઈ શકશે.

(સુંદર કુમારની બ્હેન.)

આ સતી સુનંદા શ્રાવસ્તી નગરીના રાજા કનકકેતુની પુત્રી અને અર્હંત મુનિ સમાજમાં સુવિખ્યાત થયેલા સુંદર કુમારની બ્હેન હતી. સુનંદાની માતાનું નામ મલયસુંદરી હતું. મલયસુંદરી એક સુશિક્ષિત માતા હતી. તેણીનો પતિ કનકકેતુ રાજા તેણીની પર અપૂર્વ પ્રેમ ધરતો હતો. સુંદરી જે જે ઇચ્છાઓ હૃદયમાં ધારણ કરતી અને પછી પ-

દેશ પ્રસન્નઃ હોય અને આપની વર્ષગાંઠના આ નવીન ઉત્સવમાં મા-
રી વિશેષ અભિલાષા પૂર્ણ કરવાની આપની પ્રબળ ઇચ્છા હોય, તો
આ પ્રસંગે મારી એ ઇચ્છા છે કે, આપના સમય દરમ્યાન પ્રજા-
ની સમૃદ્ધિ થાય, તેવાં સાધનોની વિશેષ યોજના કરો. આપ
ધનધર્મના ધારક અને પ્રભાવક છો, તો આપણા દેશમાં વસતી
સર્વ જનસમાજને સંતોષની વિશેષ વૃદ્ધિ કરવાને તત્પર થશો.
જેવી રીતે આ શ્રાવસ્તી નગરીની જન પ્રજાને આપના તરફથી
જ નવું ઉત્તેજન મળે છે, તેવી રીતે આ પના સર્વ દેશની પ્રજાને ને
ઉત્તેજન મળે તેવી યોજના કરો. આપના સમૃદ્ધિવાળા દેશની
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

નિશ જ્ઞાનનો વિકાસ જારી રાખજે, અને કોઈ વખતે જરૂર પ
ડે તો મને બોલાવી તારો સહાયક બનાવજે." આ પ્રમાણે કહી
સુંદરે પોતાની બ્હેન તરફ વિશેષ પ્રિતિ દર્શાવી—છેવટે કહ્યું કે,
બ્હેન, મારે માટે કાંઇપણ શિક્ષણના શબ્દો આપતી જા. તારા ડ-
હાપણના શબ્દો મને મારા જીવનમાં ઉપયોગી થઈ પડશે."

સુંદરના આવા વચન સાંભળી સતી સુનંદા બોલી—"પ્રિય
બંધુ, તમે મારા વડિલબંધુ છો. તમારા જેવા વડિલબંધુને આ
નાની બ્હેન શી શિક્ષા આપી શકે? હું શિક્ષણીય છું, અને તમે
શિક્ષક છો, તથાપિ શિક્ષા નહીં પણ એક વિનંતિ કરવાની મારી
ઇચ્છા છે. પ્રિયબંધુ, હવે હું આ પિતૃગૃહને છોડી પતિગૃહમાં
જાઉં છું. તે ગૃહમાં મારો હવે યાવજ્જીવિત નિવાસ થવાનો છે.
મારા જીવનનો બધો ભાગ તેજ ગૃહમાં પસાર થવાનો છે; તો હવે
આપણા પૂજ્ય માતા પિતાની સેવા કરવાનો લાભ મને મળવાનો
નથી, તે લાભ તમનેજ મળવાનો છે. મારા પિતાની સેવાના પુણ્ય-
ને પ્રવાહ બંધ પડે છે અને તમારો તે પ્રવાહ ચાલુ રહેવાનો છે.
માટે કૃપા કરી તે પ્રવાહને જેમ વિશેષ ગતિ મળે, તેવી રીતે વ-
ર્તજો. તમારા જેવા સુજ્ઞબંધુને વિશેષ કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી;
તથાપિ તમારા બંધુસ્નેહને લઈને મારે આ વાત નિવેદન કરવી પ-
ડે છે. પ્રિયભાઈ, ધર્મકાર્યમાં આ વિયોગી બ્હેનને સંભારજો, અ-
ને યોગ્ય કામ સેવા સાથે કુશળતાને જણાવનારા સમાચારો મોક-
લતા રહેશો."

સતી સુનંદાના આ વચનો તેના બંધુ સુંદરે આનંદપૂર્વક સ્વી-
કાર્યા હતા, અને તેણે તે સૂચનાને માટે પોતાની પ્રિય ભગિનીનો
આભાર માન્યો હતો.

પ્રિય વાંચનારી બ્હેનો, સતીસુનંદાના આ વચનો ઉપર વિચાર
કરી, તેવી જાતના ભાવનાને સદા તત્પર રહેજો, પૂર્વકાળે દરેક
આર્યસંતાન માતાપિતાની સેવાને માટે કેટલી કાળજી રાખતું હ-
તું, અને તેને માટે કેવા વિચાર ધરાવતું. વર્તમાનકાળે તેવી કા-
ળજી અને તેવા વિચારો અલ્પરીતે જોવામાં આવે છે. પુત્રો અને

સ્કંદક—મારે મારા ઘરમાં મારું કર્તવ્ય બજાવવાનું છે.

રાજા—અત્યારે તારું કર્તવ્ય શું છે?

સ્કંદક—માતાપિતાની આજ્ઞા માનવી, અને જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવો.

રાજા—જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરીને પછી શું કરવાનું છે?

સ્કંદક—જ્ઞાનનો અભ્યાસ કર્યા પછી ધર્મના સંસ્કારો મેળવવાના છે.

રાજા—ધર્મના સંસ્કારોની સાર્થકતા શેમાં છે?

સ્કંદ—શુદ્ધ માર્ગાનુસારી થવામાં.

રાજા—શુદ્ધ માર્ગાનુસારી એટલે શું?

રાજાનો આ પ્રશ્ન સાંભળી સ્કંદકકુમાર માર્ગાનુસારીના પાંત્રીશ પ્રકાર અનુક્રમે બોલી ગયો. તે સાંભળી રાજા હૃદયમાં અત્યંત ખુશી થયો હતો. પછી રાજાએ પુરંદરયશાની સામે જોઈને પૂછ્યું—વત્સે, તેં કેવું જ્ઞાન મેળવ્યું છે?

પુરંદરયશા—પિતાજી, જ્ઞાન અરૂપી છે, તેથી તેનું પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ બતાવી શકાય તેવું નથી. મને તો આ મારી માતાએ જે જ્ઞાન શીખવ્યું છે, તે મને પ્રાપ્ત થયું છે. તે સિવાય બીજું કાંઈપણ જાણતી નથી.

રાજા—તારી માતાએ તને ધર્મ વિષયમાં શું શીખવ્યું છે?

પુરંદરયશા—મારી વય અને બુદ્ધિને જે યોગ્ય લાગે, તેવું શીખવ્યું છે.

રાજા—જૈનધર્મમાં અનુષ્ઠાન કેટલા પ્રકારના છે?

પુરંદરયશા—ચાર પ્રકારના છે.

રાજા—તે ચાર પ્રકારના અનુષ્ઠાન નામ સહિત બતાવ.

પુરંદરયશા—૧ પ્રીતિ સહિત, ૨ ભક્તિસહિત, ૩ વચનપ્રધાન અને ૪ અસંગ એ ચાર પ્રકારના અનુષ્ઠાન કહેવાય છે.

રાજા—તે ચારેના લક્ષણો સમજાવ.

પુરંદરયશા—"જે ક્રિયા કરવામાં પ્રીતિનો રસ વધે તે પ્રીતિસહિત અનુષ્ઠાન કહેવાય છે. ક્રિયા કરનાર મનુષ્ય બહુમાન સાથે

નરવર્મ રાજાએ તેણીને યોગ્ય એવા કોઈ પતિની શોધ કરવા માંડી. એક વખતે તેના શોધ માટે મોકલેલા કોઈ દૂતે આવી ખબર આપી કે, "દંડકારણ્ય દેશમાં કુંભકાર નામે રાજકુમાર છે. તેણે ઉત્તમ પ્રકારની કેળવણી સંપાદન કરી છે, તે સાથે તેનામાં સર્વ પ્રકારના સદ્ગુણો પ્રાપ્ત થયેલા છે. મંત્રીના મુખથી આ ખબર સાંભળી રાજા સહર્ષ થયો અને તેણે પોતાની પુરંદરયશાનો સંબંધ તેની સાથે કર્યો હતો. રાજકુમાર કુંભકાર પણ તેણીના ગુણોનું શ્રવણ કરી તેને વરવાને ઉત્સુક થયો હતો. શુભ દિને તેઓનો વિવાહ કરવામાં આવ્યો હતો. પુરંદરયશા જ્યારે વિવાહિત થઇ પોતાના પતિગૃહ તરફ જવાને તૈયાર થઇ ત્યારે તેણીએ સ્કંદકુમારને વિનીત વચનો કહ્યાં હતા, તે સર્વ શ્રાવિકા બ્હેનોને મનન કરવા યોગ્ય છે. પ્રયાણ કરતી વખતે તે બાળાએ પોતાના બંધુને આ પ્રમાણે કહ્યું હતું—"પ્રિય ભાઈ, હવે હું તમારાથી જુદી પડું છું. માતાપિતાના અને તમારા સહવાસમાં રહી જે મેં જ્ઞાનકળા પ્રાપ્ત કરી છે, તેને માટે હું જેટલો ઉપકાર માનું, તેટલો થોડો છે. જ્ઞાનદાનને સંપાદન કરાવનારા માતાપિતાએ મારા સ્ત્રીજીવનને સાર્થક કર્યું છે. મારી મુગ્ધ મનોવૃત્તિમાં તે પૂજ્ય માતાપિતાએ કેળવણીરૂપ કલ્પલતાના જે મધુર બીજ વાવ્યાં છે, તેના મીઠા ફળ સ્વાદને હું ભવિષ્યમાં ભોગવવાની ધારણા એ મહાન ઉપકારનો બદલો મારાથી આ જીવનમાં કદિપણ વાળી શકાશે નહીં. બંધુ, તે વિષે મારે તમારો પણ આભાર માનવાનો છે. તમારા સહવાસને લઈને મને મારી જ્ઞાનવૃદ્ધિમાં ઘણો લાભ મળેલો છે. તમે ઇતરક્રીડાને છોડી મારી સાથે જ્ઞાનની ક્રીડા કરવાને તત્પર રહેતા. મેં બાલ્યવયમાં તમારી સાથે જે જ્ઞાનનો લાભ મેળવ્યો છે, તે તમારોજ પ્રભાવ છે. પ્રિય ભાઈ, હવે મારે તમને એટલુંજ કહેવાનું છે કે, હું તો હવે તમારાથી વિમુખ થાઉં છું. માતાપિતાની સેવાનો મહાન લાભ હવે તમને એકનેજ મળવાનો છે. તે લાભની ભાગીદાર આ બ્હેન હવે જુદી પડે છે. તમે શુદ્ધ હૃદયથી તે લાભ મેળવજો. માતપિતાની ભક્તિ કરવાનો વિશેષ લાભ

, તેનું આ મૃત્યુરૂપ ફળ તમારે ચાખવું પડે છે." પાલકના
વાં વચન સાંભળી સ્કંદકાચાર્યે મુનિઓને આરાધના કરાવી. પ-
સાધુઓ જેમ જેમ ઘાણીમાં પીલાતા ગયા, તેમ તેમ તેઓ કે-
જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી મોક્ષને પામવા લાગ્યા એવી રીતે ચારસોને
ણું મુનિઓ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને મોક્ષે ચાલ્યા ગયા. તે પછી
ક બાળમુનિ અને સ્કંદકાચાર્ય બાકી રહ્યા. તેઓમાંથી પાલક
ળમુનિને ઘાણીમાં નાખવાને તૈયાર થયો. તે વખતે સ્કંદકાચાર્યે
," મંત્રી, પ્રથમ મને ઘાણીમાં નાંખ તે પછી આ બાળમુનિને
રે તારે જે કરવું હોય, તે કરજે, કારણકે, તેની ઉપર મારી
ી પ્રીતિ છે." સ્કંદકાચાર્યના આ વચનો પાલકે માન્યા નહીં
 તો તે બાળમુનિને ઉપડાવીને ઘાણીમાં નખાવ્યા. તત્કાળ આ-
ર્યે બાળમુનિને આરાધના કરાવી. જેથી તે મહાનુભાવ કેવળ લ-
ીને પ્રાપ્ત કરી મુક્તિમાર્ગમાં આરૂઢ થયા. પાલકમંત્રીએ જ્યારે
વો જુલમ કર્યો—તે જોઇ સ્કંદકાચાર્ય અતિશય ક્રોધાતુર થઇ
ા. શમતાના પ્રાંત ગરિમાને તેઓ તદ્દન ભુલી ગયા. તથાપિ
લકે તે આચાર્યને ઉપાડી ઘાણીમાં નાખ્યા, તે સમયે તે
હાનુભાવે એવું નિયાણું કર્યું કે, " હું આ રાજા કુંભકાર અને
ા મંત્રીનો વધ કરનાર થાઉં " આવા નીયાણાને લઇને આચા
ને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું નહીં. તેઓ મૃત્યુ પામી અગ્નિકુમાર
કાયમાં દેવતારૂપે ઉત્પન્ન થયા હતા.

પાલક મંત્રી આ પ્રમાણે પાંચસો મુનિઓનો સંહાર કરી
દયમાં મ્હલકાતો મ્હલકાતો પોતાના સ્થાન પ્રત્યે ચાલ્યો ગયો હ
. જે ઠેકાણે તેણે ઘાણીથી પાંચસો મુનિઓની હત્યા કરી હતી,
સ્થાને ચારે તરફ ભૂમિ રુધિરોના રૂધિરથી વ્યાપ્ત થઇ ગઇ હ
, તેવામાં કોઈ એક સમળી રૂધિરથી ખરડાએલ સ્કંદકાચાર્યનું
જોહરણ ઝડપી લઈ આકાશમાં ઉડી ગઇ; પરંતુ તે રજોહરણ
મળીના મુખમાંથી પુરંદરયશા રાણીના મ્હેલ ઉપર પડ્યું. તે
જોહરણ જોઇ સતી પુરંદરયશાને તેણીના હૃદયમાં પોતાના અ

સ્વીકાર કર્યું હતું. તેણીએ ચારિત્રજીવનમાં અનેક શ્રાવિકાઓનો ઉ-
પકાર કર્યો હતો. છેવટે ઉગ્રતપ કરી સતી પુરંદરયશા મુક્તિનું દ-
ર્શન કરી સખી થવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત કરી સ્વર્ગવાસિની બની હતી.
તેના બંધુ સ્કંદકાચાર્ય દેવતારૂપવડે મુનિ સુવ્રત સ્વામીનો પ્રતિ-
બોધ સાંભળી શાંત થયા હતા.

પ્રિય વાંચનારી બ્હેનો, સ્કંદકાચાર્ય અને સતી પુરંદરયશા—
ભાઈબ્હેનના જીવન ઉપરથી તમે ઉત્તમ બોધ ગ્રહણ કરજો.
એ સહોદરની જોડ ‘ સુશિક્ષિત માતાના સહવાસથી કેવું શિક્ષણ
પ્રાપ્ત કરી શકી છે.’ તે વાતને દૃઢ કરવાને દૃષ્ટાંતરૂપ છે. તમારા
સંસારમાં જો એ દૃષ્ટાંતનું અનુકરણ કરશો તો તમે તમારા ગૃ-
હને શ્રાવક સંસારના શૃંગારરૂપ બનાવી શકશો. જેઓ અંતે
આર્હતધર્મના ઉદ્યાનમાં એક સાધનરૂપ થઈ પડશે.

રૂપસુંદરી.

સિંહલદ્વીપને વિષે સિંહલેશ્વર નામે રાજા રાજ્ય
કરતો હતો. તેને સિંહલા નામે રાણી હતી. તે-
ણીના ઉદરથી સિંહલસિંહ નામે એક કુમાર
ઉત્પન્ન થયો હતો. સિંહલસિંહ સૌંદર્યમાં ઘણો
જ અદ્ભુત હતો. તે રાજકુમાર જેમ જેમ
વયમાં વધતો ગયો, તેમ તેમ તેનામાં રૂપ તથા ગુણોની વૃદ્ધિ
પણ થવા લાગી. યૌવનવયમાં આવેલો તે રાજકુમાર સૌંદર્યમાં અ-
પ્રતિમ થયો. તેના મનોહર રૂપને જોઈ અનેક રમણીઓ મોહિત
થતી હતી.

રાજકુમાર સિંહલસિંહને બાલ્યવયથી તેની માતા સિ
રાણીના સહવાસથી સારૂં શિક્ષણ મળ્યું હતું. ધાર્મિક જ્ઞા
પવિત્ર સંસ્કારો તેના હૃદયમાં દૃઢ થયા હતા, તે સાથે વ્યવ
જ્ઞાનમાં તે ઘણો અચ્છો પ્રવીણ થયો હતો. સિંહલસિંહ હં
નિયમ પૂર્વક આર્હત ધર્મની ઉપાસના કરતો હતો. નિત્ય આ
ક ક્રિયા કરી જિનપૂજા આચરતો હતો. તારૂણ્યવયમાં આ
પણ તે રાજ કુમાર પોતાના પિતાની આજ્ઞા મેળવ્યા સિવાય
પણ કાર્ય કરતો ન હતો. તે હમેશા સ્વતંત્રતાને ધિક્કારતો
વડિલની આજ્ઞાને આધીન રહેવામાં તે વિશેષ આનંદ માનતો

એક વખતે વસંતઋતુ આવી. વિવિધ જાતના વૃક્ષોથી વ
મિ સુશોભિત દેખાવા લાગી. નવ પલ્લવરૂપ પોશાકને ધારણ
વન લતાઓ વસંતવાયુના સ્પર્શથી નૃત્ય કરવા લાગી, આ સ
યે સિંહલસિંહ રાજકુમાર વનક્રીડા કરવાને ઉત્સુક થયો. પિ
ની આજ્ઞા મેળવી તે વનક્રીડા કરવા વનભૂમિમાં આવ્યો. સમાન
ના મિત્રોની સાથે રહી સિંહલસિંહ વનમા નિર્દોષ ક્રીડા કરતો હ
તેવામાં તેણે આ પ્રમાણે કોઇ દુઃખી સ્ત્રીનો આર્તસ્વર સાંભળ્યો
"હે પિતા, મારી રક્ષા કરો. અરે માતા! તું પુત્રી વત્સલા છે,
છતાં મારી તરફ કરૂણા કેમ નથી? અરે કુળદેવી, આ વખતે
ક્યાં સંતાઇ ગઇ?" આ કરૂણસ્વર સાંભળી દયાળુ રાજપુત્ર ચ
કિત થયો. તેણે વિચાર્યુંકે; "જેના હૃદયમાં પરોપકારરૂપી ગુ
સ્ફુરાયમાન થતો નથી, તેવા મનુષ્યોનો જન્મ શાકામનો છે?
માતાના ગર્ભમાં ભારરૂપ થઇ તેઓને દુઃખરૂપજ થયા છે." આ
પ્રમાણે ચિંતવી તે રાજકુમાર તે સ્વરને અનુસારે દોડ્યો, ત્યાં
ઉન્મત્ત હાથીએ પકડેલી એક સુંદરબાળા તેના જોવામાં આવી. રા
કુમાર તે જોઇ, ક્ષત્રીતેજથી પ્રજ્વલિત થઇ ગયો. તત્કાળ ફી
કરી ગજેંદ્રની સામે થયો. તેણે એક પછેડીનો ગોળ ગોટો કરીને
થીની સામે ફેંક્યો. તે જોઇ મદ ઝરેતો હાથી તે બાળાને છોડી
રાજકુમારની સામે આવ્યો. તેવામાં તે બાળા તેની પાસેથી છૂટ

યો. આ બનાવથી રાજકુમારની લોકોમાં ભારે પ્રશંસા થઇ હતી.

રાજકુમારે જેણીને હાથી પાસેથી છોડાવી હતી, તે ધનશ્રેણી ની પુત્રી ધનવતી હતી. ધનશ્રેણી સિંહલદ્વીપનો પ્રખ્યાત નગરશેઠ હતો. તેને ધનવતી એકની એક રૂપવતી કન્યા હતી. તે બાળાને માટે કોઇ યોગ્ય પતિની શોધ તે કરતો હતો. રાજકુમાર સિંહલસિંહે જ્યારથી ધનવતીને હાથીના મૃત્યુ પાશમાંથી છોડાવી. ત્યારથી તે રમણી તેના મોહમાં પડી હતી. હૃદયથી તેણીએ તે રાજકુમારને પતિ તરીકે નિશ્ચિત કર્યો હતો. આ વાર્ત્તા ધનશ્રેણીના જાણવામાં આવી એટલે તે શ્રેણીએ રાજા સિંહલેશ્વરને પ્રાર્થના કરી પોતાની પુત્રી ધનવતીને કુમાર સિંહલસિંહની સાથે પરણાવી હતી. પોતાના પ્રાણને મૃત્યુના મુખમાંથી બચાવનાર સિંહલસિંહ કુમારને પરણી ધનવતી પોતાના સ્ત્રીજીવનને કૃતાર્થ માનતી હતી.

રાજકુમાર સિંહલસિંહના શરીરમાં યૌવનવયનું સૌંદર્ય વિશેષ ખીલી નીકળ્યું હતું. તે કુમાર જ્યારે પોતાના નગરમાં ફરવા નીકળતો, ત્યારે નગરની સ્ત્રીઓ તેનું મનોહર રૂપ જોઇને મોહિત થઇ જતી હતી. કેટલી રમણીઓ તો ગૃહકાર્ય છોડી તેની પાછળ ભમ્યા કરતી હતી. વારંવાર આવો બનાવ બનવાથી પ્રજાજને એ વાત રાજાને કહી; ત્યારે રાજાએ કુમારને નગરમાં ફરવાનો અટકાવ કર્યો. આથી નિર્દોષ રાજકુમારના મનમાં માઠું લાગ્યું. પોતાનું ભારે અપમાન થયું, જાણી સિંહલસિંહ તેજ રાત્રે પોતાની સ્ત્રી ધનવતીને સાથે લઈ નગરમાંથી ચાલ્યો ગયો. તેઓ બંને એક વાહાણમાં બેશી સમુદ્રમાં ચાલ્યાં. થોડે જતાં પ્રતિકૂળ પવનને લઇને વાહાણ ભાંગી ગયું. ધનવતી અને સિંહલકુમાર બંનેના હાથમાં જુદા જુદા પાટીઆં આવ્યાં, તેથી તેઓ જુદે જુદે કાંઠે નીકળી પડયાં. પાટીયાંની સહાયથી ધનવતી કુસમનગરના બંદર ઉપર ઉતરી. ત્યાં પ્રિયમેલક નામના કોઇ તીર્થમાં રહી તે પતિને મળવાની ઇચ્છાથી દુષ્કર તપસ્યા કરવા લાગી. ધનવતીએ ત્યાં એવો અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે, " જ્યાંસુધી સ્વામીનો સંયોગ થાય નહીં, ત્યાંસુધી મૌન ધારણ કરીને રહેવું."

શામાટે કરો છો ?" રત્નવતીનો પ્રશ્ન સાંભળી રાજકુમારે ચિંત-
વ્યું કે, 'જો હું સત્ય વાત કહીશ તો આ સ્ત્રી પોતાની યોગ્ય પ-
ત્નની ઉપર ઇર્ષ્યા કરશે.' આવું ચિંતવી તેણે યુક્તિથી ઉત્તર
આપ્યો-" પ્રિયા, હું દેશાંતરમાં નીકળ્યો છું. તે જ્યાંસુધી ફરીને
મારા માતાપિતાના દર્શન કરૂં, ત્યાંસુધી મારે એવો નિયમ છે કે,
ભૂમિશયન કરવું, તથા બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળવું." પતિના મુખથી
આવાં વચનો સાંભળી સતી રત્નવતી હૃદયમાં પ્રસન્ન થઇને બોલી
-" સ્વામી, માત પિતા ઉપર આવી ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિ રાખનાર તમને
ધન્ય છે. તમારા જેવા પિતૃભક્ત પતિને વરેલી હું મારા જીવનને
કૃતાર્થ સમજું છું. એ સદ્બુદ્ધિ તમારા પવિત્ર હૃદયમાં કાયમ ર
હેજો." પત્નીનાં આવાં ઉત્સાહિત વચનો સાંભળી રાજકુમાર સિં-
હલસિંહ ઘણોજ ખુશી થયો હતો.

એક વખતે રાજા રત્નપ્રભે પોતાના જમાઈ સિંહલકુમારને પુ-
છવાથી તેણે પોતાના દેશ કુળ વગેરેનો બધો વૃત્તાંત રાજાને કહી
સંભળાવ્યો. તે સાથે વળી પોતાની પુત્રી દાસીદ્વારા સાંભળ્યું કે,
સિંહલકુમારને જ્યાં સુધી માતાપિતાના દર્શન ન થાય, ત્યાં સુધી
તે બ્રહ્મચર્ય પાળી ભૂમિશયન કરવાના નિયમનો ધારણ કરેલો છે.
આ ખબર સાંભળી રાજા રત્નપ્રભે પોતાની પુત્રી અને જમાઈનો
ભારે સત્કાર કર્યો અને તેમને શુભ દિવસે તેમના દેશ તરફ વિદાય
કર્યાં હતાં અને સાથે [illegible] પોતાને. એક પ્રધાન મોકલ્યો
ને [illegible] કુમારી અને [illegible] હતી, પણ તેના [illegible]
અનુકૂળમાં ન આવવાથી તે રસ્તો વિષમ થઇ પડ્યો હતો.

રાજકુમાર સિંહલસિંહ સતી રત્નવતીને સાથે લઇ [illegible]
[illegible] પોતાના દેશ તરફ વિદાય થયો. [illegible]
[illegible] રત્નવતીને [illegible] તે રત્નવતીને [illegible]
[illegible] હૃદયથી એ
[illegible] સિંહલકુમારને [illegible] અને તેણે
તે [illegible] રત્નવતીને [illegible] સતી રત્નવતી [illegible]
[illegible] " [illegible], હું [illegible]

ઉપર બેસી ધનવતીનું ચિંતન કરવા લાગ્યો ચિંતવન કરવાની સાથે તે ખાટલી આકાશમાર્ગે ઉડી કુસુમપુરના ઉદ્યાનમાં ઉતરી પડી તે વખતે રૂપવતીને તૃષા લાગવાથી તેણીએ પાણી માગ્યું રાજકુમાર તે સઘળું ત્યાં સુધી આસપાસ જળની શોધ કરવાને ગયો, ત્યા એક કુવો જોવામાં આવ્યો. તેની અંદર તેણે અવલોકયું, ત્યાં તે કુવામાંથી એક સર્પ મનુષ્ય ભાષામાં બોલ્યો—"હે કુમાર, તું મને આ કુવામાંથી બાહેર કાઢ." તે સાંભળી દયાળુ કુમારે કાંઠાઉપરથી પોતાનું ઉત્તરીય વસ્ત્ર સુધી તે સર્પને બાહેર કાઢયો. બાહેર કાઢતાંજ તે સર્પ રાજકુમારને ડસ્યો. એટલે રાજકુમારનું રૂપ કુબડું થઇ ગયું. તે જોઇ રાજકુમાર બોલ્યો—"સર્પ, તેં મને ઉપકારનો બદલો સારો આપ્યો." સર્પ બોલ્યો—"ભદ્ર, મેં આ ઉપકારજ કર્યો છે. આ રૂપ તને ઉપકારી થશે વળી જ્યારે તને સંકટ પડે, ત્યારે મારૂં સ્મરણ કરજે." આ પ્રમાણે કહી તે સર્પ અંતર્ધાન થઇ ગયો.

હૃદયમાં આશ્ચર્ય પામતો અને કુબડારૂપને ધારણ કરતો રાજકુમાર તે કુવામાંથી જળ લઇ પોતાની પ્રિયા રૂપવતીની પાસે આવ્યો. તેણે કહ્યું, 'પ્રિયા, આ જળ ગ્રહણ કર.' રૂપવતી તે કુબડાને જોઇ વિચારમાં પડી. તે પુરૂષ પોતાનો સ્વામી નથી, એવું જાણી તે ભયભીત થઇ આમતેમ જોવા લાગી, પણ પોતાના સ્વામીને કયાંઇપણ જોયો નહીં. પછી તે કુબડાનો અનાદર કરી પ્રિયમેલક તીર્થમાં આવીને પ્રથમની બે સ્ત્રીઓની જેમ અભિગ્રહ ધારણ કરીને બેઠી. ધનવતી, રત્નવતી અને રૂપવતી એ સ્ત્રીઓ દૃઢ નિયમ ધારણ કરી તે તીર્થની સેવા કરવા લાગી. તેઓ કોઇની સાથે કાંઇપણ બોલતી ન હતી.

એક વખતે કુસુમપુરનો રાજા ફરતો ફરતો તે પ્રિયમેલક તીર્થમાં આવી ચડયો. તેણે અંદર પ્રવેશ કરી જોયું, ત્યાં તે ત્રણે નિયમધારી સાધ્વીઓ તેના જોવામાં આવી, તેણે ઘણો પ્રયત્ન કર્યો, તોપણ તે ત્રણેમાંથી કોઇ સ્ત્રી રાજાની સાથે બોલી નહીં તે ઉપરથી રાજાને કૌતુક થયું અને તેના હૃદયમાં તેમને બોલાવાનો અતિ આગ્રહ થઇ પડયો. પછી રાજાએ એવી જાહેર ઘોષણા કરાવીકે,

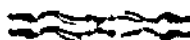
વખતે રાક્ષસે કહ્યું, "સર્પ આવો." એવામાં ક્યાંઈથી સર્પ આવી-
ને કુમારને કરડ્યો; એટલે તે ભૂમિઉપર પડ્યો. તેને તેવી સ્થિતિમાં
જોઈ પેલી સ્ત્રીઓ વિચારવા લાગી કે, "જો આ મૃત્યુ પામશે તો
આપણા સ્વામીનાથની ખબર કોણ કહેશે." તે વખતે સતી રત્ન
વતીએ પોતાના હૃદયમાં પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કર્યું અને પોતાના
શીલ ધર્મની ભાવના ભાવી, એવામાં તો તે કુમાર દિવ્યરૂપ પ્રાપ્ત
કરી પોતાના મૂળરૂપમાં બેઠો થયો. સર્વે સાનંદાશ્ચર્ય થઈ ગયા.
અને સતી રત્નવતીના શીલની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

તે વખતે પેલો નાગ પ્રત્યક્ષ થઈને બોલ્યો-ધનપુર નગરમાં ધ-
નંજય અને ધનવતી નામના શેઠ દંપતીથી ધનદેવ અને ધ-
નદત્ત નામે બે પુત્રો થયા હતા. એક વખતે ધનદેવે કોઈ મુનિને
ગ્રીષ્મઋતુમાં સાકર વાળું દૂધ વહોરાવ્યું હતું, તેના પ્રભાવથી મ-
રણ પામીને હું દેવ થયો અને ધનદત્તે કુષ્ઠરોગનો એક ઘડો મુનિ-
ને વહોરાવ્યો, પણ તેનો ભાવ અનુસાર ખંડિત થયો, તે મૃત્યુ
પામીને આ રાજકુમાર થયો છે. પૂર્વના ભાવ ખંડિત થવાથી તેને
વખતોવખત વિયોગ થયો હતો, આ રાજકુમારને સમુદ્રમાંથી બચાવના
ર હું પોતેજ હતો. અને આ સર્વ ઘટના રચનાર પણ હું જ હ
તો, તે એટલા માટે કે જો આ કુમાર કુબ્જરૂપે થાય તો તેના શત્રુ
રૂપમાંથી કે જે હાલ અહીં છે, તે તેને ઓળખી શકે નહીં." આ
પ્રમાણે કહી તે નાગ દેવતા અદ્રશ્ય થઈ ગયો.

સિંહકુમારને જોઈ તેની માતા આદિ ખુશી થઈ. રાક્ષસે તે
ના શત્રુ રૂપમાંથી પોતાના દેશની હદપાર કર્યો. પછી સિંહકુ-
માર રાક્ષસની આજ્ઞા લઈ પોતાની માતા આદિ સહિત પેલી સમા-
ની આવી ઉપર બેસી પોતાના સિંહલદ્વીપ ગયો. ત્યાં તે
ના પિતાએ તેને રાજ્ય આપ્યું હતું. સિંહકુમારે પેલી [illegible]
[illegible] પોતાના [illegible] તેને [illegible] કર્યો હતો. અને
સતી રત્નવતીની [illegible] [illegible]
કર્યો હતો.

સતી રત્નવતી [illegible]

જાહેર ખબર.

વાંચીને વિનોદ પામો.

તત્ત્વને જાણવાની દરેકને સ્વાભાવિક ઈચ્છા હોય છે, પણ તેની પ્રાપ્તિ કરવી તે કર્મને આધીન છે.

આ જગતમાં તત્ત્વવેત્તા પુરુષો બહુ થોડા જોવામાં આવે છે, પણ તેમને તેવા પ્રકારના સાધનો કે ગ્રંથો મળવાથી તેઓ આગળ [illegible] "તત્ત્વભૂમિમાં પ્રવાસ" એ નામનું પુસ્તક બહાર પાડ્યું છે. [illegible]

આ પુસ્તક તત્ત્વેચ્છુને ઘણું જ પ્રિય થઈ પડે તેમ છે, માટે જેને મંગાવવું હોય, તેઓએ નીચેના ઠીકાણેથી લખી મંગાવવું.

પાકું પૂંઠું ૧—૨—૦ કાચું પૂંઠું ૦—૧૪—૦

